

YIL: 9, SAYI: 18 30.09.2024

ISSN: 2587-1811

MECMUA

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

EDİTÖR / EDITOR

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK (Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman, Türkiye)

EDİTÖR KURULU (ALAN EDİTÖRLERİ) / SECTION EDITORS

ARKEOLOJİ

Prof. Dr. Bahattin ÇELİK
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

COĞRAFYA

Prof. Dr. Mutlu YILMAZ
(Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

FİLOLOJİ

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

FELSEFE

Prof. Dr. Adnan ÖMERUSTAOĞLU
(Biruni Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

GÜZEL SANATLAR

Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABI
(Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

İLAHİYAT

Prof. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK
(Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, Türkiye)

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER

Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ
(Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye)

MÜZİK

Gülden Filiz ÖNAL
(Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

SOSYOLOJİ

Dr. Öğr. Üyesi Ümmü BULUT KESKİN
(İğdır Üniversitesi, İğdır, Türkiye)

TARİH

Doç. Dr. Habibe KAZANCIOĞLU
(Trakya Üniversitesi, Edirne, Türkiye)

DİL EDİTÖRLERİ / EDITORS OF LANGUAGE

ANA DİL EDİTÖRÜ

(NATIVE LANGUAGE EDITOR)

Doç. Dr. Resul ÖZAVŞAR
(Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Osmaniye, Türkiye)

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

(FOREIGN LANGUAGE EDITOR)

Öğr. Gör. Enes ÖÇ
(Batman Üniversitesi, Batman, Türkiye)

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY
Doç. Dr. Elvira LATİFOVA
Doç. Dr. Otabek JURABOEV
Dr. Rabbaa Rababa
Dr. Dr. Hassan Abdallah ALZYOUTH
Dr. Cıldız ALİMOVA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü, Azerbaycan
Özbekistan İlimler Akademisi, Taşkent, Özbekistan
Yarmouk Üniversitesi, İrbid, Ürdün.
Yarmouk Üniversitesi, İrbid, Ürdün
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek, Kırgızistan

YAYIN DANIŞMA KURULU / BOARD OF EDITORIAL ADVISOR

Prof. Dr. Abdullah AYDIN	Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ	Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, Türkiye
Prof. Dr. Atabey KILIÇ	Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye
Prof. Dr. Cihan PİYADEOĞLU	İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Ertan ÖRGEN	Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet GÜNEŞ	Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Şükrü NAR	Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin, Türkiye
Prof. Dr. Vildan COŞKUN	Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye
Doç. Dr. Ayten AKCAN	Hitit Üniversitesi, Çorum, Türkiye
Doç. Dr. Barış AYTEKİN	Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli/Türkiye
Doç. Dr. Barış AYTEKİN	Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli, Türkiye
Doç. Dr. Berna FİLDİŞ	Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye
Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Doç. Dr. Hüseyin MERTOL	Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye
Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL	Recep Tayip Erdoğan Üniversitesi, Rize, Türkiye
Doç. Dr. Murat AKSOY	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman, Türkiye
Doç. Dr. Nur AKCANCA	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye
Doç. Dr. Zeynep KAYA	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KAYA GÖKTEPE	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Arda ERCAN	Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Elif GÜRDAL LİMON	Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Melike KARABACAK YILMAZ	Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin, Türkiye

YAZIŞMA ADRESİ / CORRESPONDENCE ADDRESS

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Adıyaman, Türkiye
Dergi Web Adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mecmua>
Dergi E-Posta: akademikmecmua@gmail.com

MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi'nde yer alan yazılardaki fikir ve görüşler tamamen yazarlara ait olup MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi yönetiminin görüşlerini yansıtmazlar. [The opinions and views expressed in the articles are the authors' solely and do not reflect the views of the MEMCUA's owners]

MECMUA İNDEKS BİLGİSİ / MECMUA INDEX INFORMATION

1. EBSCO
2. MLA (Modern Language Association)
3. General Impact Factor
4. SIS (Scientific Indexing Services)
5. J-Gate Indexed
6. Research Bib (Academic Resource Index)
7. Cite Factor (Academic Journal Index)
8. Root Indexing (Journal Abstracting and Indexing Service)
9. DRJI (Directory Research Journal Indexing)
10. IJIF (International Innovative Journal Impact Factor)
11. İdeal Online
12. Asos İndeks
13. İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi)
14. InfoBase Index
15. Acarindex

EDİTÖRDEN / FROM THE EDITOR

Kıymetli Mecmua Okurları,

MECMUA dergisi olarak bu sayımızda yayın süreçleri titiz bir şekilde gerçekleştirilen filoloji, sosyal, beşeri ve idari bilimler alanından 5 araştırma makalesi ve 1 yayın değerlendirme yazısı ile karşınıza çıkmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Dergimize her geçen gün gösterilen yüksek teveccüh bizleri ziyadesiyle memnun etmektedir. Bu vesileyle bu sayıda yazıları yayımlanan değerli yazarları kutluyoruz. Ayrıca bu sayımızda hakemlik yaparak dergimize katkı sunan değerli hocalarımıza şükranlarımızı sunarız. Sonraki sayıda görüşmek dileğiyle...

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
Editör

BU SAYININ HAKEMLERİ / REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Ali Rafet ÖZKAN
Doç. Dr. Abdulhakim TUĞLUK
Doç. Dr. Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Burhan BARAN
Doç. Dr. Cüneyt ÖZATA
Doç. Dr. Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ
Doç. Dr. Enes YILDIZ
Doç. Dr. Hakan USLU
Doç. Dr. Merve ÇETİN
Doç. Dr. Nusret YILMAZ
Doç. Dr. Semih YEŞİLBAĞ
Doç. Dr. Tuba ONAT ÇAKIROĞLU
Doç. Dr. Ulaş BİNGÖL
Dr. Arş Gör. Enes İLHAN
Dr. Atilla ÜNLÜ
Dr. Başak ERGİL
Dr. Öğr. Üyesi Fatih UYAR
Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ER
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇÖKTÜ
Dr. Öğr. Üyesi Seda UYSAL BOZASLAN
Dr. Yasin KARAMAN

Ankara Üniversitesi
İğdır Üniversitesi
Pamukkale Üniversitesi
Dicle Üniversitesi
Ordu Üniversitesi
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Samsun Üniversitesi
Pamukkale Üniversitesi
İğdır Üniversitesi
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Siirt Üniversitesi
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Malatya Turgut Özal Üniversitesi
Üsküdar Üniversitesi
Gümüşhane Üniversitesi
Ordu Üniversitesi
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

FİLOLOJİ / PHILOLOGY

Doç. Dr. Halil BATUR

Ali Emîrî Dîvânı'nda Tasavvufî Unsurlar

1-17

Exploration of Sufi Concepts in The Diwan of Ali Amirî

Dr. Arş. Gör. Büşra KARASU

Şemseddîn-i Sivâsî'nin Mir'âtü'l-Ahlâk İsimli Mesnevisinin Muhtasar Yeni Bir Metni:

18-42

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ

A New Brief Text of Şemseddîn-i Sivâsî's Mathnawi Named Mir'âtü'l-Ahlâk: Hikâyât-ı Def'-i Riyâ

Tülay TUNÇ

İki Dilin Beyanı: Seyyid Vehbî Sûrnâmesi ile Hazîn Sûrnâmesinde Yer Alan Hediyelerin Karşılaştırılması

43-67

Statement of Two Languages: Comparison of the Gifts in the Seyyid Vehbî Sûrnâme and Hazîn Sûrnâme

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER / SOCIAL HUMANITIES AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ER

Fransa'da Müslüman ve Farklı Dinlere Mensup Bireylerin Karma Evlilik Yolunda Tanışma

68-83

ve Karar Alma Süreçleri

The Process of Meeting and Decision-Making in Mixed Marriages Among Muslims and Individuals of Other Religions in France

Dr. Öğr. Üyesi Erkan PERKTAŞ

Kriz Yönetim Süreci: Adıyaman Üniversitesi İdari Personeli Üzerine Bir Araştırma

84-9

Crisis Management Process: A Study on the Administrative Staff of Adıyaman University

YAYIN DEĞERLENDİRME / PUBLICATION REVIEW

Doktora Hiranur BAYLAN ASLAN

Başkanın Adamları, Mustafa Kutlu, İstanbul, Dergâh Yayınları, Mayıs 2024, 1. Baskı, 189 Sayfa,

97-10

ISBN: 978-625-6839-83-0, 13x21cm.

The President's Men, Mustafa Kutlu, İstanbul, Dergâh Publication, May 2024, 1st Edition, 189 Pages,

ISBN: 978-625-6839-83-0, 13x21cm.

MECMUA
(Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi)

AMAÇ

İsmi dergicilik geleneğinin köklerinden alan **MECMUA**, Türkiye’de sosyal bilimler üzerine yeni ve dinamik bir dergi olma ve söz konusu alanlarda nitelikli ve yenilikçi çalışmaların ilgilileriyle buluşma ortamı sağlama gayesi taşımaktadır.

KAPSAM

MECMUA Dergisi, Sosyal Bilimler alanında her türlü bilimsel makaleler, çeviriler, tanıtma/eleştiri ve anma yazıları ile yazı dizileri yayımlayan; uluslararası, hakemli, ücretsiz, bilimsel bir dergidir. **MECMUA** dergisi, sosyal bilimler alanından yayın kabul etmektedir.

MECMUA - YAYIN İLKELERİ
(MECMUA PUBLISHING PRINCIPLES)

1. Genel İlkeler / General Principles

- Yayımlanma kararı verilen makaleler, gerekli düzenlemeleri yapılarak sıraya alınırlar ve yayınlanmayı beklerler. Makalenin hangi sayıda yayınlanacağı konusunda yazarlara bilgi verilir.
- MECMUA Dergisi’nde yazısı yayımlanan bir yazarın, yazı yayımlandıktan sonra en erken takip eden üçüncü sayıda -özel sayılar hariç- Dergimizde başka bir makalesi yayımlanabilecektir. Örneğin Dergimizin Mart 2021 Sayısında yazısı yayımlanan bir yazar, en erken 2022 Ekim Sayısında başka bir makalesiyle Dergimizde yer alabilecektir. Ayrıca bir yazar, devam etmekte olan makalesi ile alakalı süreç tamamlanmadan sisteme başka bir makale yüklememelidir. Böyle bir durumda yüklenen diğer makale ya da makaleler reddedilir.
- Bir sayıda gelen makale yoğunluğuna göre aynı üniversiteden öğretim üyelerine veya aynı kurumdan yazarlara kota sınırlaması uygulanmaktadır.
- Bir yazının MECMUA dergisinde değerlendirmeye alınabilmesi ve yayımlanabilmesi, öncelikle editörlerin makale hakkında hakemlere uygunluk kararı vermesine bağlıdır. Editörler, şekil veya içerik bakımından uygun görmedikleri ya da yetersiz buldukları bir makaleyi hakem sürecine geçirmeksizin doğrudan reddedebilir. Değerlendirme sonucunda bir makalenin hakemlerden olumlu rapor alması o makalenin kesin olarak yayımlanacağı anlamına gelmemektedir. Editör, yayın kurulu ya da alan editörü, hakemlerden olumlu rapor gelse bile bir makalenin yayımlanmamasına karar verebilir. Ancak böyle bir durumda editör gerekçeyi yazara bildirmekle yükümlüdür.
- Dergimizin her sayısında lisansüstü tezlerden üretilen makaleler ve yayın değerlendirme / kitap tanıtımı için o sayıdaki makale sayısı dikkate alınarak kota uygulanmaktadır.
- Dergimize gönderilen makalelerin 12.000 sözcük ve 40 sayfayı aşmaması önerilmektedir. Ancak zorunlu olarak bu sözcük ve sayfa sayısının aşılması gerektiği durumlarda dergi editörlüğünün önceden haberdar edilmesi gerekmektedir.
- Dergiye gönderilen yazılar herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmişse, bu kurum veya kuruluş çalışmada belirtilmelidir.
- Daha önce, ulusal ya da uluslararası kongre ya da sempozyumlarda sunulmuş ve özeti yayımlanmış çalışmalar, bu nitelikleri belirtilerek gönderilmelidir.
- Yayımlanan yazılardan alıntı yapılması durumunda, kaynak belirtilmesi zorunludur.
- Dergide yayımlanması için gönderilen çalışmalar yayımlansın ya da yayımlanmasın iade edilmez.
- Bir sayıda aynı yazara ait birden çok makale yayımlanamaz.
- Yazar(lar), makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını çalışma ile ilgili (varsa) ihtiyaç duyulan tüm izinlerin alındığını taahhüt eder.
- Dergi yazar(lar)ı yazılarının yayımlanması durumunda, etik kurallara uygun hareket edildiğini ve etik kuralların gözetildiğini ve bu konuda tüm sorumluluğun yazar(lar)da olduğunu taahhüt etmiş olurlar.
- Dergimizde Düzeltme Makalesi yayımlanmamaktadır. Bundan dolayı yazarların makalelerini yayımlandıktan sonra titizlikle kontrol etmesi varsa makaleleri ile ilgili küçük düzeltme taleplerini dergi yayımlandıktan üç (3) gün içerisinde dergi editörüne iletmeleri gerekmektedir.

2. Açık Erişim Politikası / Open Access Policy

MECMUA, açık erişimli bir dergidir. Açık erişim, tüm içeriğin kullanıcıya veya kurumuna ücretsiz olarak serbestçe erişilebileceği anlamına gelir. Yayıncı veya yazarın önceden izni alınmadan kullanıcılar,

makalelerin tam metinlerini okumak, araştırmalarında kullanmak üzere indirebilir, kopyalayabilir, yazdırabilir, arama yapabilir, bağlantı kurabilir veya diğer yasal amaçlarla kullanabilir.

3. Ücret Politikası / Wage Policy

MECMUA dergisi 2016 yılında, ücretsiz "Uluslararası Hakemli Dergi" olarak yayın hayatına başlamıştır. Dergimize yayımlanmak üzere gönderilen ve dergimizde yayımlanan makalelerden hiçbir şekilde ücret talep edilmemektedir.

4. Yayın Sıklığı / Publication Frequency

Dergi, Mart ve Eylül aylarında olmak üzere, yılda iki defa "online" olarak yayımlanır. Yayın Kurulunun uygun görmesi halinde Özel Sayı da yayımlanabilir

5. Kapsam / Scope

Dergide, Sosyal Bilimler alanında her türlü bilimsel makaleler, çeviriler, tanıtma/eleştiri ve anma yazıları ile yazı dizilerine yer verilmektedir.

6. Yayın Dili ve İmla / Publication Language and Spelling

- Derginin yayın dili Türkiye Türkçesi olmakla birlikte dergi, farklı dillerde yazılmış çalışmalara da yer vermektedir. Yabancı dilde yazılan çalışmaların özeti Türkçe olmalıdır.
- Dergiye gönderilen çalışmalarda dil bilgisi kurallarına (imla, noktalama, açıklık, anlaşılabilirlik vs.) azami derecede riayet etme zorunluluğu vardır. Yazım ve noktalamadan kaynaklanan problem ve eleştirilerden tamamen yazar sorumludur. İmla ve noktalama açısından, çalışmanın ya da konunun zorunlu olduğu durumlar dışında Türk Dil Kurumu imla kılavuzu esas alınmalıdır.

7. Dergi İntihal Politikası / Journal Plagiarism Policy

Dergimize gönderilen çalışmalarla birlikte benzerlik raporu da sisteme yüklenmelidir. İntihal tespiti için tercihen iThenticate programı kullanılmalıdır. Bu sistem aracılığıyla makalelerin daha önce herhangi bir yerde yayımlanmadığı veya herhangi bir intihal içermediği teyit edilir. Özel durumlardan dolayı (tezden türetilme vb.) intihal raporunun yüksek çıktığı durumlarda bu durum önceden dergi editörlüğüne bildirilmeli, dergi editörünün onay vermesi durumunda makale sisteme yüklenmelidir. Bunun dışında benzerlik oranı %20'den fazla olan makaleler intihal olarak kabul edilir ve reddedilir.

8. Telif Hakkı Devri / Copyright Transfer

- Telif hakkı devri formu makaleyi kaleme alan yazar veya yazarlar (Bundan sonra yazar olarak anılacaktır) tarafından imzalanıp dergi editörlüğüne yollandıktan sonra yürürlüğe girer. Yazar makalenin, yayıma kabul edilmesi durumunda makalenin tüm yayın haklarının süresiz olarak MECMUA dergisine ait olduğunu kabul eder.
- Yazar, sunulan makale üzerindeki mali haklarını, özellikle işleme, çoğaltma, temsil, basım, yayım, dağıtım ve internet yoluyla iletim de dâhil olmak üzere her türlü umuma iletim haklarını süresiz olarak MECMUA dergisine devrettiğini kabul ve taahhüt eder.
- Yazar yukarıda başlığı ve yazarı belirtilen makalenin daha önce hiç bir yerde yayımlanmadığı, yayımlanmak üzere başka bir dergiye gönderilmediğini, eğer makalenin tümü ya da bir bölümü yayınlandı ise MECMUA dergisinde yayınlanabilmesi için gerekli her türlü izin alındığını ve orijinal telif hakkı devri formu ile birlikte MECMUA dergisi editörlüğüne gönderildiğini beyan ve taahhüt eder.
- Yazar yukarıda başlığı ve yazarı belirtilen makale içeriği, sunduğu sonuçları ve yorumları konusunda, MECMUA dergisi editörlüğünün hiç bir sorumluluk taşımadığını, makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul eder. Ayrıca yazar telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarca istenecek hak talebi veya açılacak davalarda MECMUA dergisinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarda olduğunu kabul eder.
- Yazar makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını çalışma ile ilgili (varsa) ihtiyaç duyulan tüm izinlerin alındığını taahhüt eder.
- Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını taahhüt eder.
- Makalenin tümünün veya herhangi bir bölümünün başka bir yayında kullanılması için MECMUA dergisi yönetiminden yazılı izin alınması gerekir. İzin verilmesi durumunda MECMUA dergisinin yayımcı kuruluş olarak belirtilmesi ve Dergi Adı, Makale Adı, Yazar(lar)ın Adı, Soyadı, Sayı No ve Yıl gibi bilgilerle dergiye atıfta bulunulması gerekmektedir.

MAKALE DEĞERLENDİRME SÜRECİ

1. Makale Değerlendirme Süresi (Article Evaluation Period)

Makale değerlendirme süresi ortalama 3 aydır. Ancak bu süre hakemlerin geri bildirimlerine, gönderilen yazı ile ilgili hakemlerin düzeltme isteyip istememelerine, yazarların istenilen düzeltmeleri yerine getirmelerine vb. pek çok duruma göre azalıp artabilmektedir.

2. Kör Hakemlik ve Değerlendirme (Blind Referee and Evaluation)

Kör hakemlik, bilimsel yayınların en yüksek kalite ile yayınlanması için uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntem, bilimsel çalışmaların nesnel (objektif) bir şekilde değerlendirilme sürecinin temelini oluşturmaktadır ve birçok bilimsel dergi tarafından tercih edilmektedir. Hakem görüşleri, MECMUA Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi yayın kalitesinde belirleyici bir yere sahiptir.

MECMUA'ya gönderilen tüm çalışmalar aşağıda belirtilen aşamalara göre çift-körleme yoluyla değerlendirilmektedir. Çift-körleme yönteminde çalışmaların *yazar ve hakem kimlikleri gizlenmektedir*. Bu sebeple yazarlardan sisteme makalelerini yüklerken isimlerini silmeleri talep edilir.

3. İlk Değerlendirme Süreci (Initial Evaluation Process)

- MECMUA'ya gönderilen çalışmalar ilk olarak editör tarafından değerlendirilir. Bu aşamada, derginin amaç ve kapsamına uymayan, Türkçe, İngilizce ve diğer dillerde dil ve anlatım kuralları açısından zayıf, bilimsel açıdan kritik hatalar içeren, özgün değeri olmayan ve yayın politikalarını karşılamayan çalışmalar reddedilir.
- Yazılar, yayın kuruluna gelmeden önce kurallara uygun yazılıp yazılmadığı editör(ler) tarafından makale şablonu, literatür, yöntem, bulgular ve sonuç açısından kontrol edilir; bir eksik ve/veya yanlış belirlendiğinde, düzeltilmesi için 15 gün içerisinde yazara iade edilir. Yazarın ön değerlendirme sürecinde Telif Hakkı Devir Formu ve gerekiyorsa "Etik Kurul Onay Formu" nu sisteme yüklemiş olmalıdır.
- Ön değerlendirme sürecinde editör çalışmaların, giriş ve literatür, yöntem, bulgular, sonuç, değerlendirme ve tartışma bölümlerini dergi yayın politikaları ve kapsamı ile özgünlük açısından ayrıntılı bir şekilde inceler. Ayrıca MECMUA dergisi makaleyi şekil açısından inceler. Düzeltilmesi gerekenler için makale yazarı ile iletişim kurarak talep edilen düzeltmeleri en geç 7 gün içerisinde göndermesini ister. Verilen sürede gönderilmeyen çalışmalar sistemden silinir. Uygun bulunan çalışmalar ise hakem atama sürecine alınır.
- Yazar editör(ler)in belirttiği düzeltmeleri yapmakla yükümlüdür. Ön değerlendirme sürecinde bir sorunla karşılaşılmayan ve dergi ilkelerine uygun olan yazılar hakemlendirme sürecine alınır.

4. Hakemlendirme Süreci / Refereeing Process

- Çalışmalara içeriğine ve hakemlerin uzmanlık alanlarına göre hakem ataması yapılır. Çalışmayı inceleyen editör ve yayın kurulu, MECMUA Editör Kurulu veyahut Hakem havuzundan uzmanlık alanlarına göre en az iki hakem önerisinde bulunur veya çalışmanın alanına uygun yeni hakem önerebilir.
- Alanına uygun hakem önerileri editör tarafından değerlendirilir ve çalışmalar hakemlere iletilir. Hakemler değerlendirdikleri çalışmalar hakkındaki hiçbir süreci ve belgeyi paylaşmayacakları hakkında garanti vermektedir.
- Hakem değerlendirme süreci için hakemlere verilen süre 6 haftadır. Hakemlerden veya editörlerden gelen düzeltme önerilerinin yazarlar tarafından "düzeltme yönergesi" doğrultusunda 10 gün içerisinde tamamlanması zorunludur. Hakemlerin istemesi durumunda editör tarafından bu süre uzatılabilir.
- Hakemler bir çalışmanın düzeltmelerini inceleyerek uygunluğuna karar verebilecekleri gibi gerekirse birden çok defa düzeltme talep edebilir.
- Dergiye gönderilen çalışmalar Yayın Kurulu kararıyla en az iki hakemin değerlendirilmesine sunulur. Değerlendirmeye gönderilen çalışmalarda yazar(lar)ın ve hakemlerin isimleri karşılıklı olarak gizli tutulur. Yayın Kurulu gerekli gördüğü durumlarda çalışmayı ikiden fazla hakeme inceletebilir. Yayımlanacak çalışma ile ilgili nihai karar hakem çoğunluğunun görüşü de dikkate alınarak Yayın Kurulu tarafından verilir.

- Hakemlerin makaleyi incelemeleri için verilen süre 10 gündür. 10 gün içerisinde bildirimde bulunmayan hakemlere hatırlatma mesajı gönderilir. Hatırlatma mesajı gönderildikten 5 gün içerisinde bildirimde bulunmayan hakem, yayının hakem listesinden ve derginin hakem havuzundan silinir. Yayın Kurulu ilgili çalışmayı değerlendirmek üzere farklı bir hakeme gönderir.
- Hakemler dergiye gönderilen yazıyla ilgili birden çok kez düzeltme isteyebilir. Yazar(lar), yazıların yayımlanabilmesi için hakem ve yayın kurulunun görüş ve önerilerini yerine getirmek zorundadırlar.
- Yazar(lar)dan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç 10 gün içinde yapılarak dergiye ulaştırılması gerekmektedir. Düzeltilmiş metin, gerekli görüldüğü hallerde değişiklikleri isteyen hakemlerce tekrar incelenebilir.
- Hakemler değerlendirmelerini şu seçeneklere göre karara bağlarlar:
  - a) Kabul
  - b) Ret
  - c) Minor revizyon
  - d) Major revizyon

Hakem değerlendirmesi sonucu iki ret veya bir ret, bir majör revizyon alan makaleler editör tarafından ikinci bir değerlendirme gerekmeksizin reddedilir.

- Eserin dergiye kabul edilebilmesi için 2 hakemden de olumlu değerlendirme alması gerekir. Bir kabul bir ret, bir minor revizyon bir ret, alan makaleler değerlendirme için üçüncü bir hakeme gönderilir. Üçüncü hakemin makaleyi kabul etmesi ve editörün de uygun görmesi durumunda makale yayım sürecine alınır. Üçüncü hakemin makaleyi ret etmesi durumunda makale başka bir işleme gerek kalmaksızın editör tarafından ret edilir.
- Bir veya iki major revizyon alan makaleler gerekli düzeltmeler yapılması için yazara gönderilir. Yazar düzeltme dosyasını yükledikten sonra ilgili makale tekrar değerlendirilmek üzere majör revizyon isteğinde bulunan hakem/hakemlere gönderilir.
- Kabul veya minör revizyon seçeneğini işaretleyen hakem(ler) makaleyi tekrar görmek istediklerini belirtmişlerse makale kendisine/kendilerine gönderilir.

5. Hakem Raporları (Referee Reports)

Hakem değerlendirmeleri genel olarak çalışmaların özgünlük, kullanılan yöntem, etik kurallara uygunluk, bulguların ve sonuçların tutarlı bir şekilde sunumu ve literatür açısından incelenmesine dayanmaktadır.

Bu inceleme aşağıdaki unsurlara göre yapılır:

a. Giriş ve literatür: değerlendirme raporu çalışmada ele alınan problemin sunumu ve amaçları, konunun önemi, konuyla ilgili literatür kapsamı, güncelliği ve çalışmanın özgünlüğü, başlık, özet ve makale içeriği uyumu hakkında görüş içerir.

b. Yöntem: Değerlendirme raporu, kullanılan yöntemin uygunluğu, araştırma grubunun seçimi ve özellikleri, geçerlik ve güvenilirlik ile ilgili bilgilerin yanı sıra veri toplama ve analiz süreci hakkında görüş içerir.

c. Bulgular: Değerlendirme raporu, yöntem çerçevesinde elde edilen bulguların sunumu, analiz yöntemlerinin doğruluğu, araştırmanın amaçları ile erişilen bulguların tutarlılığı, ihtiyaç duyulan tablo, şekil ve görsellerin verilmesi, kullanılan testlerin kavramsal açıdan değerlendirilmesine yönelik görüşler içerir.

ç. Değerlendirme ve tartışma: Değerlendirme raporu, bulgulara dayalı olarak konunun tartışılması, araştırma sorusuna/larına ve hipoteze/lere uygunluk, genellenebilirlik ve uygulanabilirlik ile ilgili görüş içerir.

d. Sonuç ve öneriler: Değerlendirme raporu literatüre katkı, gelecekte yapılabilecek çalışmalara ve alandaki uygulamalara yönelik öneriler hakkında görüş içerir.

e. Stil ve anlatım: Değerlendirme raporu, çalışma başlığının içeriği kapsamı, Türkçe'nin kurallara uygun kullanımı, gönderme ve referansların APA 7 kurallarına uygun olarak tam metnin diline uygun verilmesi ile ilgili de görüşler içerir.

f. Genel değerlendirme: Değerlendirme raporu çalışmanın bir bütün olarak özgünlüğü, eğitim literatür ve alandaki uygulamalara sağladığı katkı hakkında görüş içerir.

6. Hakem Raporlarına İtiraz / Objection to Referee Reports

Yazar(lar) hakemlerin olumsuz görüşlerine karşı kanıt göstermek koşuluyla itiraz edebilirler. Bu itiraz Yayın Kurulu'nda incelenir ve gerekli görülürse farklı hakem görüşüne başvurulur.

7. Editör Değerlendirme Süreci / Editor Evaluation Process

Hakemlerden gelen görüşler doğrultusunda editör, yayın kurulu ile birlikte nihai kararını 1 hafta içerisinde verir. Editör, dergiye gönderilen yazılarda gerekli yazım düzeltmelerini, yabancı bir dilde yazılan özet ile ilgili düzeltmeleri ve gerekli gördüğü diğer düzeltmeleri yapma hakkına sahiptir.

8. Yayın Kurulu Değerlendirme Süreci / Editorial Board Evaluation Process

Editörler, hakem görüşlerine dayanarak verdikleri kararı 1 hafta içerisinde yayın kuruluna sunarlar. Yayın kurulunda yayımlanması uygun görülmeyen yazılar intihal programında taranmaksızın reddedilir. Yayımlanması yönünde olumlu karar verilen yazılar intihal programında taranır. İntihal programından olumlu sonuç alınması durumunda yazının mizanpajı yapılır. Ardından makale sorumlu yazara son okuma için gönderilir. Yazarın son okumada metnin değerlendirme süresi 3 gündür. Son okumanın ardından yazıya DOI numarası temin edilir. Yazılar yayın kurulunun belirlediği sıraya göre yayımlanır.

9. Yazar için Geri Çekme Süreci / Withdrawal Process for Author or Authors

- Yazar(lar)ın yayımlanmış, erken görünüm veya değerlendirme aşamasındaki çalışmasıyla ilgili bir yanlış ya da hatayı fark etmesi durumunda, geri çekme işlemlerinde dergi editörüyle işbirliği yapma yükümlülüğü bulunmaktadır.
- Dergiye gönderilen yazılar yayım sürecinde olanlar hariç yazar tarafından sistem üzerinden geri çekilebilir.

10. Editör için Geri Çekme Süreci / Editor Withdrawal Process for

Yayın kurulu; yayımlanmış, erken görünümdeki veya değerlendirme aşamasındaki bir çalışmaya ilişkin telif hakkı ve intihal şüphesi oluşması durumunda çalışmayı ilişkin bir inceleme başlatır. Yayın kurulu yapılan inceleme neticesinde değerlendirme aşamasındaki çalışmada telif hakkı ve intihal yapıldığını tespit etmesi durumunda çalışmayı değerlendirmeden geri çeker ve tespit edilen durumları detaylı bir şekilde kaynak göstererek yazarlara iade eder.

Yayın kurulu, yayımlanmış veya erken görünümdeki bir çalışmada telif hakkı ihlali ve intihal yapıldığını tespit etmesi durumunda, en geç 15 gün içerisinde aşağıdaki geri çekme ve bildiri işlemlerini gerçekleştirir. Etik ihlali tespit edilen çalışmanın;

- Elektronik gösterimdeki başlığının başına "Geri Çekildi:" ibaresi eklenir.
- Elektronik gösterimdeki Öz ve Tam Metin içerikleri yerine çalışmanın geri çekilme gerekçeleri, detaylı kanıt kaynakları varsa yazar(lar)ın bağlı olduğu kurum ve kuruluşların konu hakkındaki bildirimleri ile birlikte yayımlanır.
- Dergi web sitesinin ana sayfasından geri çekme bildirimini ilan edilir.
- Geri çekme tarihinden itibaren ilk yayınlanacak sayının elektronik ve basılı kopyasının içindekiler listesine "Geri Çekildi: Çalışma Başlığı" şeklinde eklenir, birinci sayfasından başlamak koşuluyla geri çekme nedenleri ve buna kaynak gösterilen orijinal alıntılar kamuoyu ve araştırmacılarla paylaşılır.
- Yazar(lar)ın bağlı olduğu kuruluş(lar)a yukarıdaki geri çekme bildirimleri iletilir.

Yayın Etiği ve Kötüye Kullanım Beyanı (Publication Ethics and Abuse Statement)

1. Yayın Etiği / Publication Ethics

Aşağıda yer alan etik görev ve sorumluluklar [Committee on Publication Ethics \(COPE\)](#) tarafından yayımlanan öneri ve kılavuzlar temel alınarak hazırlanmıştır. Dergimiz aşağıda belirtilen etik ilkelerine uymayı taahhüt eder.

2. Yayıncıların Etik Sorumlulukları / Publishers' Ethical Responsibilities

- Yayıncı dergiyi yayımlamakla hiçbir maddi kâr amacı gütmemektedir.
- Yayıncı, dergiye gönderilen yazılarla ilgili editörlerin bağımsız kararlar almalarını taahhüt eder.
- Yayıncı, editörlere ilişkin her türlü bilimsel suistimal, atıf çeteciliği ve intihalle ilgili önlemleri alma sorumluluğuna sahiptir.
- Dergimize gönderilen makalelerin fikir özgürlüğü ve mülkiyet hakları gibi hususlar saygındır. Yayıncılar dergide yayımlanmış her yazının fikri mülkiyet ve telif hakkını korur. Dergi yönetimi olası ihlallerde derginin ve yazarların haklarını savunur.

3. Editörlerin Etik Görev ve Sorumlulukları / Editors' Ethical Duties and Responsibilities

3.1. Editörlerin Genel Görev ve Sorumlulukları / General Duties and Responsibilities of Editors

- Editör, dergide yayımlanan yazıların derginin yayın politikasına, derginin amaç ve kapsamına uygunluğunu sağlamalıdır.
- Editör, dergiye gönderilen yazılardaki kişisel verilen korunmasına özen göstermeli ve bu kişisel verileri, bireylerin açık rızası olmadan yayımlamamalıdır. Editör, dergiye gönderilen yazı ile ilgili tüm bilgilerin yayımlanana kadar gizli tutulmasını sağlamalıdır.
- Editör, dergide yayımlanan yazılarla ilgili eleştirileri titizlikle dikkate almalı ve bu konuda yapıcı bir tutum sergilemelidir.
- Editör, dergiye gönderilen yazılarla ilgili yazışma, dosya ve diğer kayıtları elektronik ortamda veya basılı olarak saklamalıdır.
- Editör, derginin ve yayının kalite standartlarını yükseltmek için gerekli çalışmaları yapmalıdır.
- Editör, akademik fikir çeşitliliğini ve bilimsel düşünce özgürlüğünü savunmalıdır. Aynı zamanda fikri mülkiyet hakları ile etik standartları gözeterek dergi işleyişini sürdürmelidir.
- Editör, dergiye gelen yazıları, yazarlarının etnik köken, cinsiyet, tabiiyet, dini inanış ya da politik felsefelerini dikkate almaksızın bilimsel içerik açısından değerlendirmelidir.
- Editör, yayın politikası gereği tüm yayın süreçlerinde (yayında herhangi bir sebeple düzeltme, değiştirme ve açıklama gerektiren konularda) şeffaflık ilkesini ön planda tutmalıdır.
- Editör, dergiye gönderilen yazılarda insan ve hayvan haklarının korunmasını sağlamalıdır. Editör, makalelerde kullanılan deneklerle ilgili etik kurul onayı veya deneysel araştırmalarla ilgili yasal izinlerin olmadığı durumlarda söz konusu makaleyi reddetmelidir.
- Editör, kör ve çift hakemlik süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamalıdır.
- Yazılarla ilgili hakem atamasında sadece editör ve editör kurulu tam yetkiye sahip olup yazıların yayımlanması ile ilgili sonuç kararından da editör ve editörler kurulu sorumludur.

3.2. Editörlerin Dergi Sahibi ve Yayıncı ile İlişkileri / Relations of Editors with the Journal Owner and Publisher

- Editör ve yayıncı arasında editöryal bağımsızlık ilkesi bulunmalıdır.
- Editör ile yayıncı arasındaki ilişki yazılı bir sözleşmeye dayanmalıdır.
- Editörün dergideki yazılarla ilgili alacağı kararlar yayıncı ve dergi sahibinin müdahalesine açık olmayıp bağımsız olmalıdır.

3.3. Editörlerin Yayın Kurulu ile İlişkileri / Relations of Editors with the Editorial Board

- Editör, yayın kurulu ile iletişim halinde olmalıdır.
- Editör, yayın kurulunun dergiye katkı sağlayan ve dergi alanıyla uyumlu aktif üyelerden oluşmasını sağlamalıdır.
- Editör yayın kurulunun değerlendirmelerinde nesnel ve tarafsız olmalarını sağlamalıdır.

3.4. Editörlerin, Editör Kurulu ile İlişkileri / Relations of Editors with the Editorial Board

- Derginin editör kurulunda yer alan kişiler derginin gelişimine aktif olarak katkı sunmalıdır.
- Editör, editör kurulunu alanlarıyla ilgili yazı ve çalışmalarla ilgili bilgilendirmelidir.

- Editör, derginin yayın politikasını editör kurulunun da görüş ve önerilerini dikkate alarak şekillendirmelidir.

3.5. Editörlerin Yazarlarla İlişkileri / Relations of Editors with Authors

- Editör, yazarların derginin yayın ve yazım ilkelerinin ve makale şablonunun güncel haline ulaşmalarını sağlamalıdır.
- Editör, dergiye gönderilen yazılarda çok önemli bir sıkıntısı olmadığı sürece yazıları ön değerlendirme aşamasına almalıdır.
- Editör, yazarlara, yazılarının tüm aşamaları ile ilgili doğru, açıklayıcı ve bilgilendirici şekilde bildirim ve dönüş sağlanmalıdır.
- Editör, olumlu yöndeki hakem önerilerini göz ardı etmemelidir. Olumlu yöndeki hakem önerilerinin reddi durumunda ret nedeni bilimsel, etik, yasal vb. normlar çerçevesinde değerlendirmelidir.
- Editör, yazılara gelen eleştirilerle ilgili yazarlara cevap hakkı tanınmalıdır.
- Editör, hakemlerin istedikleri düzeltme önerilerini ivedilikle yazara iletmelidir.

3.6. Editörlerin Hakemlerle İlişkileri / Relations of Editors with Referees

- Editör, dergiye gönderilen yazılar için çalışmanın alanına ve muhtevasına uygun hakemler belirlemelidir.
- Editör, hakemlere yazıların değerlendirilmesi ile ilgili gerekli form ve dosyaları süresi içerisinde göndermelidir.
- Editör, süresi içerisinde dönmeyen veya hakemlik etiğine uymayan hakemleri hakem havuzundan çıkarmalıdır.
- Editör, yazarın yazı dosyalarında yaptıkları düzeltmeleri ivedilikle hakemlere iletmelidir.
- Editör, yayın değerlendirme sürecinde hakemlerin kimlik bilgilerini gizli tutmalıdır.
- Editör, bilim etiğine uymayan ve kırıncı değerlendirmeleri yazara ulaşmadan engellemelidir.
- Editör, derginin hakem havuzunu daima güncelleyip geniş bir yelpaze oluşturmalıdır.
- Editör, yazıları farklı hakemlere gönderme konusunda çaba sarf etmelidir.
- Editör, dergiye gelen yazıları aralarında çıkar çatışması-çıkarcı olmayan hakemlere yönlendirmelidir.
- Editör, hakemlerin yazıları tarafsız, bilimsel ve nesnel bir dille çalışmayı değerlendirmeleri için teşvik etmelidir.

3.7. Editörlerin Okuyucularla İlişkileri / Relations of Editors with Readers

Editör; okuyucu, araştırmacı ve uygulayıcılardan gelen geri bildirimleri dikkate almak ve bu geri bildirimler konusunda okuyucu, araştırmacı ve geri bildirimcilerle sağlıklı geri bildirim vermekle yükümlüdür.

4. Hakemlerin Etik Sorumlulukları / Ethical Responsibilities of Referees

4.1. Çift, Kör Hakemlik / Double, Blind Referee

Hakemler, kör değerlendirme sürecine uygun olarak tarafsızlık ve gizlilik içerisinde hareket etmelidir.

4.2. Gizlilik / Privacy

Değerlendirme için hakemlere gönderilen çalışmalar gizli tutulmalıdır. Çalışmalar başkalarına gösterilmemeli ve içerikleri tartışılmamalıdır. Gizlilik kuralı, hakemlik yapmayı reddeden kişileri de kapsamaktadır.

4.3. İvedilik / Urgency

Hakem değerlendirmesi yapmak üzere davet alan bir hakem, ilgili çalışma için hakemlik yapıp yapamayacağını 10 gün içinde editöre bildirmelidir. Hakem değerlendirme sürecini 10 gün içinde tamamlamalı ve yazarlar da sorumlu yazara bildirilen değişiklikleri 15 gün içinde tamamlamalıdır.

4.4. Kaynak Belirtme / Specifying a Resource

Hakemler, atıf yapılmamış yayımlanmış yayın tespiti, yazar tarafından yapılan telif hakkı ihlali ve intihal durumlarının farkına varmaları durumunda konuyu dergi editörlüğüne iletmelidir.

4.5. Tarafsızlık / Impartiality

Hakemler, çalışmayı tarafsız, bilimsel ve nesnel bir dille değerlendirmelidir. Hakemler hakaret ve kişisel yorumlardan kaçınmalı, asgari nezaket kurallarına uygun değerlendirme yapmalıdır. Hakemler, ilgili makaleyi bilimsel ölçütleri göz önünde tutarak değerlendirmelidir.

4.6. Nezaket / Kindness

Hakemler, ilmî olmayan veya hukukî sonuçları olabilecek mesnetsiz değerlendirmelerden kaçınmalıdır.

4.7. Uzmanlık / Expertise

Hakemler, uzmanlık alanı ile ilgili çalışmalarını kabul etmeli, uzmanlık alanı dışındaki çalışmalarını reddetmelidir.

4.8. Çıkar Çatışması-Çıkar Birliği / Conflict of Interest-Union of Interest

Hakemler, değerlendirdiği çalışma ile ilgili çıkar çatışması-çıkar birliği fark ederse hakemlik yapmayı reddederek bunu dergi editörlüğüne bildirmelidir.

5. Yazarların Etik Sorumlulukları / Ethical Responsibilities of Authors

- Yazar(lar) dergide yayımlanan çalışmanın her türlü yayın hakkının gönderdikleri dergiye ait olduğunu kabul eder. Yazar(lar) dergimize gönderdikleri yazılar için telif hakkı talep edemez.
- Yazar(lar) dergiye gönderdikleri yazıları derginin yayın ve yazım kuralları ile makale şablonuna uygun olarak sisteme yüklemelidir.
- Yazar(lar) dergiye yayımlanmak üzere gönderilen makalenin daha önce herhangi bir yerde, herhangi bir dilde yayımlanmadığını, yayımlanmak üzere başka bir dergiye gönderilmediğini, ya da yayımlanmak için değerlendirmeye alınmış olmadığını; eğer makalenin tümü ya da bir bölümü yayımlandı ise dergimizde yayımlanabilmesi için gerekli her türlü iznin alındığını ve orijinal telif hakkı devri formu ile birlikte dergi editörlüğüne gönderildiğini beyan ve taahhüt etmelidir.
- Yazar(lar), aynı sayıda yayımlanmak üzere dergimize birden fazla yazı göndermemelidir.
- Yazar(lar), makaleye yazar olarak katkı sunmayan kişilerin ismini yazar olarak eklememelidir.
- Yazar(lar), dergiye gönderdikleri yazıların özgünlüğü temin etmelidir.
- Yazar(lar), dergimizde her türlü telifli materyal (tablo, şekil, katkı sunan alıntılar vb.) ile ilgili tüm sorumluluğu üstlenmelidir.
- Yazar(lar); başka yazarlara, katkıda bulunanlara veya kaynaklara uygun bir şekilde atıf yapmalı ve ilgili kaynaklar mutlaka belirtilmelidir.
- Yazar(lar), dergimize gönderilen çalışma ile ilgili bilinmesi gereken ve çalışmanın bulgularını ya da bilimsel sonucunu potansiyel olarak etkileyebilecek varsa mali ilişkiyi ya da çıkar çatışması (conflict of interest) veya rekabet (competing interest) alanlarını bildirmeli; çalışmaya yapılan tüm mali katkıları, sponsorlukları ya da proje desteklerini yazılı olarak belirtmelidir.
- Yazar(lar), dergiye gönderilen yazılar ulusal ya da uluslararası kongre ya da sempozyumlarda sunulmuş ve özeti yayımlanmış çalışmalar ise bu niteliklerini belirtmelidir.
- Yazar(lar), dergimizde yayımlanmış olan yazısında anlamlı bir bilimsel hata ya da uygunsuzluk tespit ettiğinde, yazısını geri çekme ya da yazıdaki hatayı düzeltme amacıyla hızlı bir şekilde editör ile temasa geçmelidir.
- Yazar(lar), dergimize gönderilen çalışmaların, bilimsel araştırma ve yayın etiğine uygunluğunu sağlamalıdır. Bu konuda YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde belirtilen kurallara titizlikle riayet etmelidir.
- Yazar(lar), dergi editörlüğünün, bir yazının ön kontrol, değerlendirme süreci ve düzenleme süreci devam ederken yazar(lar)dan makalenin etik durumuna ilişkin istediği ek belgeleri süresi içerisinde vermelidir.
- Yazar(lar), değerlendirme süreci başlamış bir yayını ile ilgili sorumluluklarını değiştirmemelidir. (yazar ekleme/çıkarma, sıra değiştirme)
- Yazar(lar), dergiye yayımlanmak üzere gönderdikleri yazılarda temel insan haklarına ve hayvan haklarına saygıyı esas tutmalıdır. Bu çerçevede makalelerde kullanılacak deneklere ilişkin etik kurul onayını mutlaka almalıdır.
- Dergi yönetimi, editör ve editör kurulu dergimize yayımlanmak üzere makale gönderen yazarların, yukarıda belirtilen koşullara uymayı kabul ettiklerini var saymaktadır.

6. YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'ne Uygunluk / Compliance with YÖK Scientific Research and Publication Ethics Directive

YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Madde 8'deki "Bilim araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler" başlığında aşağıda verildiği gibidir. Yazarların aşağıda ayrıntıları verilen hususlardan ciddiyetle sakıncaları gerekir:

a) İntihal: Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak.

b) Sahtecilik: Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, sunulan veya yayınlanan eseri gerçek olmayan verilere dayandırarak düzenlemek veya değiştirmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak, yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek.

c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak, ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek.

ç) Tekrar yayım: Bir araştırmının aynı sonuçlarını içeren birden fazla eseri doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak.

d) Dilimleme: Bir araştırmının sonuçlarını araştırmının bütünlüğünü bozacak şekilde, uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak ve birbirine atıf yapmadan çok sayıda yayın yaparak doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak.

e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek, aktif katkısı olan kişileri yazarlar arasına dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini yayım sırasında veya sonraki baskılarda eserden çıkarmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek.

f) Diğer etik ihlali türleri: Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayınlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek. İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek, hakem olarak incelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri yayınlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak, bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak, tamamen dayanaksız, yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmak.

Etik İlkelere Uymayan Durumun Editöre Bildirilmesi / Notifying the Editor of Non-Compliance with Ethical Principles

Editörler, hakemler, yazarlar ile ilgili etik ilkelere uymayan bir davranış ya da değerlendirme sürecindeki, erken görünümdeki ya da yayımlanmış bir makale ile ilgili etik olmayan bir duruma karşılaşıldığında **akademikmeczua@gmail.com** adresine bildirilmesi gerekmektedir.

ETİK KURUL ONAYI / ETHICS COMMITTEE APPROVAL

TR Dizin 2020 yılı Dergi Değerlendirme Kriterleri Madde 8'de sosyal bilimler de dâhil olmak üzere tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için "Etik Kurul Onayı" alınmış olmasını, bu onayın makalede belirtilmesini ve belgelenmesini talep etmektedir. TR DİZİN Değerlendirme Kriterleri kapsamında Madde 8'de yer alan bu değişiklik üzerine süreci 2020 yılında başlayan etik kurul izni gerektiren çalışmalarda Etik Kurul Onayında yer alan izinle ilgili bilgilerin (etik kurul adı, tarih ve sayı numarası) makalenin yöntem bölümünde ve ayrıca makalenin ilk/son sayfasında yer alması zorunlu kılınmaktadır. TR Dizin'in "Etik Kurul Onay" belgesi için belirlediği kriterler şunlardır:

1. Sosyal bilimler dahil olmak üzere tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.
2. Bu başlık altında, hakem, yazar ve editör için ayrı başlıklar altında etik kurallarla ilgili bilgi verilmelidir.
3. Makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine uyulduğuna dair ifadeye yer verilmelidir.
4. Ulusal ve uluslararası standartlara atıf yaparak, dergide ve/veya web sayfasında etik ilkeler ayrı başlık altında belirtilmelidir. Örneğin; dergilere gönderilen bilimsel yazılarda, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmalıdır.
5. Etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makale ilk/son sayfasında yer verilmelidir. Olgular sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalandığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir.

6. Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edilmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda dergimize bundan sonraki süreçte yayımlanması için gönderilecek yazılarda;

1. Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen bütün araştırmalarda;

2. İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanıldığı araştırmalarda;

3. İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalarda;

4. Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda;

5. Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif araştırmalarda etik kurula ilişkin bilgilere ilgili bölümlerde yer verilmesi ayrıca araştırma ve yayın etiğine uyulması gerekmektedir.

Araştırma makaleleri dışında gönderilecek olgu sunumlarında ise;

6. Aydınlatılmış onam formunun alındığının belirtilmesi;

7. Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi ve kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Derleme makaleler için Etik Kurul Onayı istenilmeyecektir.

Dergiye gönderilen makaleler yayımlanması kabul edildikten sonra sorumlu yazarın makalenin son sayfaya "..... başlıklı çalışmada karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde 'Mecmua Dergisinin hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğunu taahhüt ederim.'" şeklinde bir ifade ekleyerek imzalaması gerekmektedir. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılarımız da etik kurul onayı gerektiren araştırmaları için bölgelerinde bulunan Etik Kurullara başvurarak Etik Kurul Onayını almaları gerekmektedir.

MECMUA DERGİSİ YAZIM KURALLARI (MECMUA JOURNAL OF WRITING RULES)

Yazı, Dergipark üzerinden Makale Takip Sistemi aracılığıyla, e-posta adresi ve parolayla girilen kişisel sayfadan gönderildikten sonra, aynı sistemden hakem süreci takip edilebilir. Bu aşamadan sonra, düzeltmelerin yapılması için, bütün hakemlerden raporların gelmesi beklenmelidir.

Yazar ad(lar)ı ve adresi: Yazının başlığının altında yazar adı, unvanı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılabilir e-posta adresi gibi bilgilere yer verilmemelidir. Yazar adları, sistem yöneticisi tarafından görülebildiğinden, bu bilgiler, yazıya editör tarafından eklenecektir. Yazılar sisteme eklenirken, yazara ait herhangi bir bilginin yazıda yer almadığından emin olunmalıdır. Bu husus, makaleyi inceleyecek hakemlere daha rahat hareket imkânı tanınması açısından önemlidir.

Özel bir yazı tipinin (font) kullanıldığı çalışmalarda, kullanılan yazı tipi de yazıyla birlikte gönderilmelidir.

Makale Sayfa Düzeni: Makale A4 boyutunda (29.7×21 cm.) kâğıda, 2010 ve üzeri Word programında, 2,5 sayfa kenar boşluklarıyla Times New Roman Yazı Tipi, 11 Punto, paragraf önce 0, sonra 6, **satır aralığı en az, 1,15 aralıkla paragraf başlarında boşluk bırakılmadan yazılmalıdır.** Makale sayfaları numaralandırılmamalıdır.

Türkçe Başlık: Times New Roman yazı tipi, tamamı büyük kalın (bold) harflerle, 10 punto, ortalı

Öz (Başlık): Times New Roman yazı tipi, 9 punto, İlk harf büyük

Öz (Metin): Times New Roman Yazı Tipi, 9 punto, önce 0, sonra 6, iki yana yaslı, tek satır aralıklı, (150-200 kelime)

Anahtar Kelimeler (Başlık): Times New Roman yazı tipi, 9 punto, iki yana yaslı, sadece ilk harf büyük, (en az 5 en fazla 10 kelime)

İngilizce Başlık: Times New Roman yazı tipi, İlk harfleri büyük kalın (bold) harflerle, italik, 10 punto, ortalı

Abstract (Başlık): Times New Roman yazı tipi, 10 punto, İlk harf büyük

Abstract (Metin): Times New Roman Yazı Tipi, 9 punto, önce 0, sonra 6, iki yana yaslı, tek satır aralıklı, (150-200 kelime)

Keywords (Başlık): Times New Roman yazı tipi, 9 punto, iki yana yaslı, sadece ilk harf büyük, (en az 5 en fazla 10 kelime)

Giriş: Makalenin başında mutlaka "Giriş" kısmı bulunmalıdır. Giriş başlığı numaralandırılmamalıdır.

Başlıklar: Times New Roman, 11 punto, 1 no'lu başlıklar büyük harfle diğer başlıklar sadece ilk harfleri büyük, italik kullanılmayacak. "Giriş" ve "Sonuç" başlıklarına numara verilmeyecek. Başlıklar aşağıdaki şekilde numaralandırılarak düzenlenmelidir.

1. BÜYÜK HARF

1.1. İlk Harfleri Büyük

1.1.1. İlk Harfleri Büyük

1.1.1.1. İlk Harfleri Büyük

Ana Metin: Times News Roman yazı tipi, 11 punto, paragraftan önce 0, paragraftan sonra 6 nk boşluk, 1,15 satır aralıklı, iki yana yaslı, ilk satır girinti yok

Metin İçi Alıntılar: Metin içi alıntılar APA-7 Atıf Sistemine Göre (APA-7 Yazım Kurallarına bakılabilir) düzenlenmelidir. Doğrudan alıntılar üç satırdan az ise tırnak işareti içinde, italik olarak, metin içinde yazılır. Doğrudan alıntılar üç satırdan fazla ise soldan ve sağdan birer satır içeride, 10 punto ve tek satır aralıkla yazılmalıdır.

Tablolar ve Şekiller: Tabloların numarası ve başlığı bulunmalıdır. Tablolar metin içinde bulunması gereken yerlerde olmalıdır. Şekiller renkli baskıya uygun hazırlanmalıdır. Şekil numaraları ve adları şeklin hemen altına ortalı şekilde yazılmalıdır.

Resimler: Yüksek çözünürlüklü, baskı kalitesinde taranmış halde metin içerisindeki yerlerinde verilmelidir. Resim adlandırmalarında, tablo ve şekillerdeki kurallara uyulmalıdır.

Dipnot: Dipnotlarda otomatik numaralandırma yoluna gidilmelidir. Dipnotta yer alan bütün bilgiler 10 punto ve 1 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Sonuç: "Sonuç" başlığı altında Times News Roman yazı tipi, 11 punto, paragraftan önce 0, paragraftan sonra 6 nk boşluk, **satır aralığı en az, 1,15 aralıkla**, iki yana yaslı, ilk satır girinti yok

Kaynakça: Times New Roman Yazı Tipi, 11 Punto Paragraf önce 0, sonra 6, **satır aralığı en az, 1,15 aralıkla**, paragraf başlarında ve ilk satırda boşluk bırakılmamalıdır. Kaynakça APA 7 Atıf sistemine göre hazırlanmalıdır. Kaynakçada asılı sistem 1,15 değer kullanılacaktır.

YAZIM KURALLARI (APA 7)

01.01.2022 tarihinden itibaren dergimizde değerlendirmeye alınacak makalelerin APA-7 kurallarına göre düzenlenmesi gerekmektedir. Buna göre dergimizde makale hazırlanırken esas alınacak metin içi ve metin sonu kaynakça kuralları ve örnekleri aşağıda yer almaktadır. Aşağıda verilen şablonda yer almayan hususlar ve APA-7 ile ilgili daha detaylı bilgi için aşağıdaki linke tıklayınız.

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

KİTAPLAR	
1. Tek Yazarlı Kitap	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı Sayısı). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Uçan, H. (2006). <i>Yazınsal eleştiri ve göstergebilim</i> . (1. Baskı). Hece Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Uçan, 2006, s. 22-27)
2. İki Yazarlı Kitap	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. ve Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı Sayısı). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Şentürk, A. A. ve Kartal, A. (2021). <i>Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatı tarihi</i> . (19. Baskı). Dergâh Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Şentürk, A. A. ve Kartal, A. 2004, s.)
3. İki'den Çok Yazarlı Kitap	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi., Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. ve Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı Sayısı). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Okuyucu, C. Kartal, A. ve Köksal, F. (2012). <i>Klasik dönem Osmanlı nesri</i> . (3. Baskı). Kesit Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Okuyucu vd., 2012, s. 55)
4. Editörlü Kitapta Bölüm	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitap bölümünün adı</i> . Editörün adının baş harfi. Editörün soyadı (Ed.), <i>Kitabın adı</i> (Baskı sayısı, sayfa aralığı) içinde. Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Tuğluk, A. (2021). <i>Arketipçi eleştiri</i> . U. Bingöl ve E. Yılmaz (Ed.), <i>Edebiyat yazıları II - eleştiri kuramları ve metin tahlilleri</i> (1. Baskı, s.111-129) içinde. DBY yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Tuğluk, 2021, s. 111)
5. Çeviri Kitap	
Kaynakçada Kural	Orijinal kitabın yazarının soyadı, Adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı sayısı). (Çevirmenin adının baş harfi. Çevirmenin soyadı, Çev.). Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi)
Kaynakçada Örnek	Deny, J. (2013). <i>Türk Dili gramerinin temel kuralları</i> .(4. Baskı). (O. Şahin, Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Deny, 2013, s. 25)
MAKALELER	
1. Süreli Yayınlarda Tek Yazarlı Makale	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Makalenin başlığı. <i>Süreli Yayının Adı, Cilt</i> (Süreli yayının sayısı), Sayfa aralığı. http://doi.org/xx.xxxxxxxx
Kaynakçada Örnek	Ciğa, Ö. (2020). Deneysel edebiyat yönüyle müstakil bir şiir risâlesi: Cemâlf'nin (Bâyezîd) er-risâletü'l-'acibe fi's-sanâyi' ve'l-bedâyi' adlı eseri. <i>Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i> , 8(16), 431-480. https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbid/issue/58684/838409
Metin İçinde Örnek	(Ciğa, 2020, s. 435)

2. Süreli Yayınlarda İki Yazarlı Makale

Kaynakçada Kural	Birinci yazarın soyadı, Adının baş harfi. ve İkinci yazarın soyadı, Adının baş harfi. (Yıl). Makalenin başlığı. <i>Süreli Yayının Adı, Cilt</i> (Süreli yayının sayısı), Sayfa aralığı. http://doi.org/xx.xxxxxxxx
Kaynakçada Örnek	Kılınççeker, Ö. ve Gök, S. (2021). Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden Türk ordusuna yapılan yardımlarda Türk Kızılayı'nın rolü (1940-1943). <i>Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 6 (11), 274-294. https://doi.org/10.32579/mecmua.849277
Metin İçinde Örnek	(Kılınççeker ve Gök, 2021, s. 275)

3. Süreli Yayınlarda İki Yazarlı Çok Yazarlı Makale

Kaynakçada Kural	Birinci yazarın soyadı, Adının baş harfi., İkinci yazarın soyadı, Adının baş harfi. ve Üçüncü yazarın soyadı, Adının baş harfi. (Yıl). Makalenin başlığı. <i>Süreli Yayının Adı, Cilt</i> (Süreli yayının sayısı), Sayfa aralığı. http://doi.org/xx.xxxxxxxx
Kaynakçada Örnek	Gönen M., Çelebi Öncü, E. ve İstaitan, S. (2004). İlköğretim 5. 6. 7. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının incelenmesi. <i>Milli Eğitim Dergisi</i> , (164), 7-35.
Metin İçinde Örnek	(Gönen vd., 2004, s. 30).

4. Gazetelerde Yayımlanan Makaleler

Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl, Ay Gün,). Makalenin başlığı. <i>Gazetenin Adı</i> .
Kaynakçada Örnek	Carey, B. (2019, March 22). Can we get better at forgetting? <i>The New York Times</i> .
Metin İçinde Örnek	(Carey, 2019, s.)

BİLİMSEL TOPLANTI VE SEMPOZYUM

Kaynakçada Kural	Katılımcının soyadı, Adının baş harfi. (Yıl, Gün, Ay). Sunumun başlığı. <i>Konferans /Sempozyum adı</i> , Konferans / Sempozyumun Gerçekleştiği Şehir, Ülke.
Kaynakçada Örnek	Tuğluk, İ. H. (2012). 18. yüzyıl şâirlerinden Alî Rızâullâh Efendi: Hayatı, dîvânı ve edebî kişiliği. <i>VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu</i> , Diyarbakır, Türkiye.
Metin İçinde Örnek	(Tuğluk, 2012, s. 123)

TEZLER

Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Tezin başlığı</i> . [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi / Yayımlanmamış doktora tezi]. Üniversitenin adı.
Kaynakçada Örnek	Tuğluk, İ. H. (2007). <i>Abbas Vesîm Efendi; Hayatı, eserleri, edebî kişiliği, Divanı'nın tenkitli metni ve incelemesi</i> . [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
Metin İçinde Örnek	(Tuğluk, 2007, s. 13)

SÖZLÜK

Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı sayısı). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Karaağaç, G. (2013). <i>Dil bilimi terimleri sözlüğü</i> . Türk Dil Kurumu Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Karaağaç, 2013, s. 45)

ANSİKLOPEDİ

Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). Madde adı. <i>Ansiklopedinin Adı</i> .(C., ss.). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Akün, Ö. F. (1994). Divan Edebiyatı. <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi</i> (C.3, ss.112-115). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Akün, 1994, s. 160)

ARŞİV KAYNAKLARI

Kaynakçada Kural	Arşiv Adı Kısaltması, Arşiv Adı. <i>Defter Adı [Defter Kodu]</i> . No. Numarası, (varsa) Gömlek No. Numarası. (varsa) Erişim Adresi
Kaynakçada Örnek	BOA, Osmanlı Arşivi. <i>Mühimme-i Asâkir Defterleri [A.DVNS.ASK.MHM.d]</i> . No. 989, Gömlek No. 7. https://katalog.devletarsivleri.gov.tr
Metin İçinde Kural	Defter Kodu, No. Numarası, (varsa) Gömlek No. Numarası

Metin İçinde Örnek	(A.DVNS. ASK.MHM.d, No. 989, Gömlek No. 7).
YAZMA ESERLER	
1. Müellifi Bilinmeyen Yazma Eserler	
Kaynakçada Kural	<i>Yazma Eser Adı</i> . Kütüphanenin Bulunduğu Şehir: Kütüphane Adı, Koleksiyon Adı, Kayıt Numarası, Varak Aralığı. Erişim Adresi
Kaynakçada Örnek	<i>Tefsîru suveri'l-Kur'ân</i> . Ankara: Milli Kütüphane, Yazmalar, 363/2, 48a-72b. http://yazmalar.gov.tr/eser/tefs%C3%A9ru-suveril-kuran/4084
Metin İçinde Kural	(Yazma Eser Kısa Adı, Koleksiyon Adı, Kayıt Numarası)
Metin İçinde Örnek	(Tefsîru suveri'l-Kur'ân, Yazmalar, 363/2).
2. Müellifi Bilinen Yazma Eserler	
Kaynakçada Kural	Yazar Soyadı, Adı. <i>Yazma Eser Adı</i> . Kütüphanenin Bulunduğu Şehir: Kütüphane Adı, Koleksiyon Adı, Kayıt Numarası, Varak Aralığı. Erişim Adresi
Kaynakçada Örnek	Birgiwî, Mehmed ibn Pîr 'Alî. <i>Kitâb al-Ṭarîğah al-Muḥammadiyah</i> . Copenhagen: The Royal Library, Danish Collection, Cod. Arab. A.C. 5, 1a-227b
Metin İçinde Kural	(Yazar Soyadı, Koleksiyon Adı, Kayıt Numarası)
Metin İçinde Örnek	(Birgiwî, Danish Collection, Cod. Arab. A.C. 5)
TÜZEL YAZARLI ÇALIŞMALAR	
Kaynakçada Kural	Resmi Yayını Basan Kurumun Adı. (Yıl). Raporun adı (Yayın no.). Yayınevi. Resmi Yayını Basan Kurumun Adı. (Yıl). Raporun adı (Yayın no.). İnternet adresi
Kaynakçada Örnek	Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). İstatistiklerle çocuk (Yayın no. 4581). https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zu
Metin İçinde Kural	İlk gönderme: (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2019, s.)
Metin İçinde Örnek	İkinci ve sonraki göndermeler: (TÜİK, 2019, s.)
İNTERNET SAYFASI KAYNAKLARI	
Kaynakçada Kural	Yazar Soyadı, Adının baş harfi veya Grup adı. (Yıl). <i>Çalışmanın başlığı</i> . İnternet sitesinin adı. URL adresinden ... tarihinde alınmıştır.
Kaynakçada Örnek	Pilav, S. (2013) <i>Âkif Paşa</i> . Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS), http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1003 adresinden 12.04.2015 tarihinde alınmıştır.
Metin İçinde Örnek	(Pilav, 2013, s. 2)
DİĞER	
1. Aynı Yazarın Farklı Yıllarda Yayımlanan Eserlerine Gönderme:	(Arslan, 2007, s. 16; 2008, s. 28-44)
2. Aynı Gönderme Aynı Yazarın Aynı Yılda Yayımlanan İki Farklı Yayımına Yapılırsa:	(Akıncı, 2011a, s. 24-31; 2011b, s. 3-20)
3. Aynı Gönderme Ayrı Yayınlarla Yapılırsa:	(Demir, 2010, s. 37-44; Güneş, 2012, s. 55)

ALİ EMİRÎ DİVÂNINDA TASAVVUFÎ UNSURLAR

Exploration of Sufi Concepts in The Diwan of Ali Amiri

Doç. Dr. Halil BATUR

Süriye Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı ve İslam Sanatları Anabilim Dalı, Süriye, Türkiye.halilbaturr@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
13.08.2024

Kabul/Accepted
28.09.2024

Sayfa/ Page
1-17

Öz

İslamî Türk edebiyatı yüzyıllar boyunca çeşitli kaynaklardan beslenen zengin ve köklü bir yapıya sahiptir. Bu edebiyat, başta Kurân-ı Kerim ve hadis-i şerifler olmak üzere tefsir, akaid, siyer, kalam gibi muhtelif İslamî kaynaklarından beslenmiştir. Bu edebiyatın beslendiği en önemli kaynaklardan biri de şüphesiz tasavvufur. Şairler şiirlerinde kimi zaman tasavvufu yaymak ve anlatmak için doğrudan bir amaç olarak işlemişler, kimi zaman da tasavvufî terim ve tabirleri kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmek için edebî sanatlar aracılığıyla kullanmışlardır.

Son dönem Osmanlı şairlerinden olan ve şairlik vasfının yanı sıra ansiklopedist, edebiyat tarihçisi, kütüphaneci ve gazeteci gibi sıfatlar ile de bilinen Ali Emîri Efendi, önemli Osmanlı aydınlarından biri olarak görülmektedir. Ali Emîri üzerine yapılan çalışmalardan ve onun eserlerinden hareketle şairin tasavvuf kültürüne oldukça vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. Fakat şimdiye kadar şair üzerinde yapılan çalışmalar, onun herhangi bir tarikata mensubiyetinin olduğuna dair elimize net bir bilgi vermemektedir.

Bu çalışmada, Ali Emîri Efendi'nin *Dîvân*'ında tasavvuf konusu; tasavvufî kavramlar, karakterler ve mekânlar başlıkları altında taranmıştır. Sınıflandırılan bu kavramların metin içerisinde nasıl kullanıldıkları, şair tarafından bu kavramlara ne gibi anlamlar yüklendiği, bu kavramların hangi bağlamda kullanıldığı, tanık beyitler ve bu beyitlerin açıklamaları verilerek tahlil edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle tasavvufun şairin anlam dünyasına kazandırdığı derinlik ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ali Emîri, Türk İslam edebiyatı, divan, tasavvuf.

Abstract

The structure of Islamic Turkish literature is both rich and deeply established, having been nourished by several sources over the course of centuries. This literature has drawn inspiration from several Islamic scientific sources, including Tafsir, creed, Sirah, Kalam with a particular emphasis on the Holy Qur'an and Hadith (sayings and actions of the Prophet). One of the most important sources of this literature is undoubtedly Sufism, which over time has become one of the most effective means of expression in literature and poetry in particular. In addition, they use Sufi terminology and expressions to convey their personal emotions and ideas, especially through the medium of literary art.

Ali Emîri Efendi, one of the last Ottoman poets of the last period, is known as an encyclopaedist, literary historian, librarian and journalist in addition to being a poet. From the research conducted on Ali Amiri and his literary works, it is evident that the poet had a profound understanding of Sufism, a spiritual and mystical tradition. Nevertheless, the existing research on the poet has not yielded definitive evidence regarding his affiliation with any religious denomination.

The present research explores the concept of Sufism in Ali Amiri Efendi's *Dîvân*, focusing on Sufi expressions, characters, and settings. An attempt was made to analyse how these classified terms are used in the text, what meanings the poet ascribes to these terms, and in what context these terms are used, by providing pairs of witnesses and explanations for these couplets. This study thus aims to reveal the profound insight that Sufism brings to the realm of poetic meaning.

Keywords: Ali Amiri Efendi, Turkish Islamic literature, divan, sufism.

Giriş

Tasavvuf, Osmanlı toplumunun kültür, sanat ve edebiyatını oldukça etkilemiştir. Öyle ki devletin hemen hemen her kademesinde, padişahlardan her seviyedeki halk tabakasına kadar tasavvufî dünya anlayışına sahip şahsiyetlerle karşılaşmak mümkündür. Tasavvuf, bir dünya görüşü ve yaşam tarzı biçiminde Osmanlı toplumuna yerleşmiş, kabul görerek toplumun muhtelif kesimlerine kadar etkisini hissettirmiştir (Kılıç, 2017, s. 11). İslamî edebiyat, muhteva itibarıyla belli bir gelenek etrafında gelişmiş; devrin siyasal, sosyal ve kültürel ortamına ve şairlerin muhitine göre de şekillenmiştir.

Osmanlı şiirinin arka planında farklı yoğunluklarda kullanılan tasavvufun bu denli rağbet görmesinin çeşitli sebepleri vardır (Coşkun, 2024, s. 571). İslam tarihi ve kültürü içerisinde tasavvufun oldukça önemli bir rol oynamış olması, Osmanlı toplumunda tasavvuf müesseselerinin ve kültürünün halk içerisindeki yaygınlığı, şairlerin tasavvuf ile bilfiil ilgilenmeleri veya bir tarikata olan mensubiyetleri, herhangi bir tarikata mensup olmasa dahi şairlerin tasavvufî kültürün anlam zenginliği ve derinliğinden yararlanarak şiirlerini yazmak istemeleri başlıca sebepler olarak sayılabilir.

Osmanlı'nın son dönem şair, mütefekkir ve aydınlarından olan Ali Emîrî Efendi, her ne kadar kütüphaneci, araştırmacı ve nâşir sıfatları ile ön plana çıkmış ise de önemli bir yekûn teşkil edecek kadar bir şiir külliyyatına da sahiptir. Şiirleri genellikle klasik edebiyat eda ve üslubunda kaleme alınmıştır.

1858'de Diyarbakır'da dünyaya gelen Ali Emîrî Efendi, eski şiir geleneğinin hâkim olduğu bir edebî dönemde yetişmiştir. Şair Osmanlı klasik eğitim sistemi içerisinde yetişmiş, aldığı eğitim ve edebiyat anlayışı ile ömrü boyunca iftihar etmiştir. Emîrî, henüz yirmi yaşındayken memuriyet hayatına başlayıp yaklaşık kırk yıl farklı pozisyonlarda bu görevini sürdürmüştür. Kendi çağında azınlık durumuna düşen, "eslâf'a ve "kudemâ"ya hürmet edip onların sanat ve edebiyat anlayışını esas alan bir neslin temsilcilerinden olan Ali Emîrî, memuriyet hayatından sonra İstanbul'a yerleşerek bilimsel faaliyetlerini ve sanatsal faaliyetlerine burada da devam etmiştir. Ali Emîrî, yenileşmenin ancak önceki nesillerin tüm kültür ve sanat birikimini reddetmek olduğuna inanmış bir nesil ile mücadeleye girişerek klasik kültür ve edebiyat anlayışını canlı tutmaya çalışmış ve bu minvalde çalışmalar yaparak muhtelif türlerde eserler ortaya koymuştur (Yazar-Arslan, 2020). Tanzimat, Meşrutiyet dönemleri ile I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarına şahit olan şairin binlerce beyitten oluşan oldukça hacimli bir şiir külliyyatı bulunmaktadır.

Ömrünün neredeyse tamamını kitaplarına ve nihayette de kitaplarını milletine vakfeden Ali Emîrî Efendi'nin günümüzde dahi tanınıp sevilmesi, hayatını adanmış olduğu kitapları ve sahip olduğu binlerce ciltlik kütüphanesi sayesinde (Arslan, 2016, s. 274). Ali Emîrî Efendi'nin Türk kültür ve edebiyatı açısından en önemli hizmetlerinden biri Kaşgarlı Mahmud'un, adı bilinen fakat o zamana dek bulunamayan *Dîvânü Lugâti't-Türk* adlı eserini keşfederek bilim dünyasına tanıtması; diğeri ise hayatı boyunca bir araya getirmiş olduğu ve pek çoğu nadir eserlerden oluşan, paha biçilmez kitaplarını İstanbul'un Fatih semtinde bizzat kurduğu Millet Kütüphanesi'ne bağışlamasıdır (İslamoğlu, 2012, s. 88).

Ali Emîrî Efendi'nin hayatı ve eserleri üzerine muhtelif çalışmalar yapılmış olmakla birlikte eserlerinde tasavvuf ve tasavvufî kavramları hangi bağlamlarda ve ne denli kullandığı ve bu kültür havzasından ne derecede istifade ettiğine dair kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada *Ali Emîrî Dîvânı*'nda kullanılan tasavvufî unsurların ortaya konması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Ali Emîrî'nin Dîvân'ındaki şiirlerinde yer verdiği, onun tasavvufî görüş ve anlayışını da yansıttığını düşündüğümüz ve tasavvufun temel kavramları olarak görülen bazı kavramlar tespit edilerek şairin şiirlerinde bu kavramları hangi anlam ve bağlamlarda kullandığı üzerinde durulmuştur.

Çalışmada Ali Emîrî'nin Dîvân'ında tasavvuf konusu; tasavvufî kavramlar, tasavvuf mekânları ve

tasavvufî karakterler başlıkları altında incelenmiştir. Başlıklar altında ele alınan maddelerin öncelikle her birinin sözlük ve terim manası verilmiş, daha sonra Ali Emîrî Efendi'nin bu kavramları şiirlerinde nasıl ele aldığı üzerinde durulmuştur.

1. ALİ EMİRİ DİVANI'NDA TASAVVUF

1.1. Tasavvufî Kavramlar

Ali Emîrî Efendi'nin *Dîvân*'ı incelendiğinde şairin tasavvufî terim ve tabirlere şiirlerinde oldukça fazla yer verdiği ve söz konusu kelimeleri muhtelif anlam ve bağlamlarda kullandığı görülmektedir. Bu bölümde Ali Emîrî Efendi'nin şiirlerinde kullandığı tasavvufî terim ve tabirlerden bahsedilecektir. Öncelikle söz konusu tasavvufî kavram ile ilgili kısaca bilgi verildikten sonra şairin *Dîvân*'ında bulunan tanık beyitler çerçevesinde bu tabirlerin şairin anlam dünyasına kattığı derinlik üzerinde durulacaktır.

1.1.1. Zühd

Sözlükte herhangi bir şeyi terk etmek, dinen kötü olarak kabul edilen her şeyden ve dünyadan yüz çevirmek gibi anlamlara gelen zühd, Allah dışındaki her şey manasına gelen mâsivâyı terk etmek, dünyaya ve dünyalığa karşı yüz çevirmek gibi anlamlara gelmektedir (Erkaya, 2017, s. 240). Tasavvufî bir ıstılah olarak zühd tabiri, dünyadan yüz çevirerek nefsi mâsivâyâ olan meyil ve muhabbetten uzaklaştırmaktır.

Tasavvufun en temel amaçlarından biri, Müslüman'ın sahip olduğu imanın keyfiyetini artırarak dinine olan bağlılığını güçlendirmektir. Zühd, dünyaya karşı duyulan her türlü istek ve arzuyu, gönülden çıkarmaktır. Bir kimse, dünya malını, nefesine ait hevesleri, şöhret ve makam hırsını gönlünden çıkarmadığı sürece gerçek anlamda zühd sahibi olamaz. Allah ve Peygamber sevgisi ancak zühd sayesinde gerçekleşir (Eraydın, 1994, s. 173).

Aşağıdaki beyitte Ali Emîrî riya ve gösteriş için yapılan zühd ve iyiliklerin herhangi bir faydasının olmayacağını, gösteriş için yapılan ibadetten elde edilen şeyin ödenen bedele değmediğini ifade etmektedir:

“Yok nef i riya üzre olan zühd ü şalâhın

Ahız etdiğin eşyâ verilen ücrete değmez” (Ali Emîrî Dîvânı, 853)

Şairin Hz. Peygamber'in (asm) muhterem kızları Hz. Fatma'yı methettiği şiirinden alınan aşağıdaki beyitte, ezelden Hz. Fatimatü'z-Zehrâ'nın edep ve züht hamuru ile fitratının yoğrulduğu ifade edilmektedir:

“Nür-ı edeb ü zühd ile olmuşdu muhammer

Tâ rüz-ı ezelden beri mâhiyyet-i Zehrâ” (Ali Emîrî Dîvânı, 246)

Aşağıdaki beyitte şair, kendisinin dünya sevgisini terk ederek, yani hakiki manada zühdü elde ederek gerçek bir emir hâline geldiğini ve böylelikle de mana iklimini kendine hizmetkâr edebildiğini dile getirmektedir:

“Emîr olduñ Emîrî terk edince hubb-ı dünyâyı

Onuñ-çün böyle teshîr eylediñ iklîm-i ma' nâyı” (Ali Emîrî Dîvânı, 1129)

1.1.2. Zikr

Zikr, kelime anlamı itibarıyla “anma, hatırlama” anlamına gelmektedir. Zikrin gerçek anlamda manası, Allah dışında her şeyi unutmaktır. Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok ayeti, inananları Yüce Allah'ı zikretmeye davet etmektedir. Tasavvufun ve tarikatların en önemli esaslarından biri

olan zikir, kulu gaflete düşmekten koruyan, âdetâ manevî bir zırh gibidir. Zikri kendine alışkanlık hâline getiren kimsenin kalbinde dünyaya dair istek ve arzu zayıflayarak yerini Allah'ın muhabbetine bırakır. Tarikat erbabı Allah'ı zikre devam ederse kalbinde bir ferahlık ve huzur hüküm sürer (Eraydın, 1994, s.1126).

Ali Emîrî Efendî, Hz. Peygamber'in (asm) isimlerinden biri olan "Taha" ile ilgili yazmış olduğu aşağıdaki şiirinde, kişi eğer duasının kabul edilmesini istiyorsa yaptığı tüm evrad ve ezkârının başında ve sonunda, Hz. Muhammed'in (asm) adlarından biri olan "Taha"yı kullanması gerektiğini ifade etmiştir:

"Bütün evrâd u ezkârında zıkr et nâm-ı Tâhâ'yı

Olur maqbûl-i Mevlâ olsa encâm-ı du'â Tâhâ" (Ali Emîrî Dîvânı, 541)

Aşağıdaki beyitte kendisine seslenen Ali Emîrî, eğer kalbinin cennet bağının bülbülü ile birlikte şakımasını istiyorsan Allah'ı zikretmelisin, demektedir:

"Naş-ı zıkrullâha sevğ eyle Emîrî tâ ki kalb

Hem-nevâ-yı bülbül-i bâğ-ı na'im olsun saña" (Ali Emîrî Dîvânı, 616)

Aşağıdaki beyitte ise yer, gökler ve tüm varlıkların Allah'ı zikrettiği vurgulanmıştır:

"Zemîn ü âsumânda zıkr eder Mevlâ'yı hep eşyâ

Değildir hâle girmiş halkaya tezkîr eder mehtâb" (Ali Emîrî Dîvânı, 665)

1.1.3. Şükür

Yapılan herhangi bir iyiliği övme, anma anlamına gelen şükür, verilen bir nimetin değerini bilmektir. Kişi şükür ile Allah'ı överek saygıyla dolu bir kalp ile nimetlerin ona ait olduğunu itiraf ve ifade eder. Şükür, kişinin Allah'ın verdiği nimetleri hakkıyla düşünmesi demektir. Ayrıca Allah'a kendisini yaratıp sonra da hidayet ve başarıya ulaştırmış olması nimetine karşı da kişinin şükür vazifesini yerine getirmesi gerekir. Şükür bu anlamı ile düşünüldüğünde doğruluk, mütevazılık, edep, ahlak, başkasını kendisine tercih etmek ve cömertlik gibi güzel hasletler de şükürün kapsamına girer (Kaşani, 2004, s. 315).

Ali Emîrî Efendî dinî ve tasavvufî bakımdan çok önemsenen zikir ve şükür gibi kavramları şiirlerinde çokça kullanarak insanlara zikir ve şükürü tavsiye etmiştir. Aşağıdaki beyitte şair, dilinden Allah'a şükretmeyi hiçbir zaman eksik etmeyerek ancak bu şekilde hakiki yâr olan Allah'a kavuşularak yüksek mertebelere varılabileceğini vurgulamıştır:

"Şafî vird-i zebân eyle dem-â-dem şükr-i Mevlâ'yı

Ki vaşl-ı yâr ile buldu gönüller rütbe-i vâlâ" (Ali Emîrî Dîvânı, 1129)

Ali Emîrî Efendî aşağıdaki beyitte ise sürekli çalışıp ilim ve kemal elde ettiğini ifade ederek bu yolculukta Allah'ın feyz ve ilhamının kendisine rehberlik ettiği için Allah'a şükretmektedir:

"Şükrülillâh sa'y edip kesb eyledim 'ilm ü kemâl

Pîşvâ oldu bâna imdâd-ı feyz-i Kibriyâ" (Ali Emîrî Dîvânı, 255)

Aşağıdaki beyitte şair faydasız dava ve iddiaları terk edip, susarak Cenab-ı Hakk'a şükredilmesi gerektiğini ve hayvanî hırsı terk etmedikçe insan vasfına sahip olunamayacağını dile getirmektedir:

"Bırak da'vâ-yı bî-südu sukût et Hakk'a şükr eyle

Saña insân demem terk etmeyince hırş-ı hayvânî" (Ali Emîrî Dîvânı, 345)

Aşağıdaki beyitte ise şair Yüce Allah'a seslenerek, “Ey sonsuz rızıklar ile beni sevindiren Allah’ım, senin verdiğin nimetlerin zerresinin bile şükürünü eda edemem.” demektedir:

“Bir zerresin edā edemem şükr-i ni‘ metiñ

Ey rızq-ı bî-ḥisāb ile şādān eden Ḥudā” (Ali Emîrî Dîvânı, 529)

1.1.4. Sabır

Sabır, kelime anlamı itibarıyla “engellemek, hapsetmek; güçlü ve dirençli olmak” gibi anlamlara gelmektedir. İslamî hasletlerin en başta gelenlerinden biri olan sabır; başa gelen kaza, bela ve musibetler karşısında dayanabilme; olumsuz hâl ve olaylara karşı gösterilen metanet gibi anlamlar taşımaktadır. Sabır makamına ulaşan biri, musibetlerden artık etkilenmez. Zira kişi belaya sabretmekle kaza ve kadere razı olmuş olur. Sabır, bela ve musibetleri rıza ile karşılamak anlamına da gelmekte olup insanın saadetinin sırrı da her türlü bela, hastalık ve musibete karşı sabır ve metanetini korumaktır. Mutasavvıflar sabrı bir esas olarak kabul etmişlerdir. Çünkü en büyük düşman olan nefisle mücadelenin de en önemli şartı sabırdır.

Ali Emîrî Efendi’nin şiirlerinde sabır kavramına oldukça yer verilmiştir. Aşağıdaki beyitte şair, elem ve kederlerin hücumuna ancak sabır ve tevekkül ile karşılık verilebilir, demektedir.

“Def için şavlet-i ālāmı yed-i himmetde

Ey Emîrî siper-i şabr ü tevekkül lâzım” (Ali Emîrî Dîvânı, 933)

Şair, yaşadığı dönemin maddi yoksulluğu ile samimi dost ve arkadaş yoksunluğuna karşı Allah’ın kendisine sabır ve gayret ilacı verdiğini ifade etmiştir:

“Maḥrûm-ı ḥarc-ı rāh u refîk u enîs idim

‘Avn-i İlāhî verdî baña şabr u ḡayreti” (Ali Emîrî Dîvânı, 238)

Şair aşağıdaki beyitte ise herhangi bir işte muvaffak olmayı sabır ve metanete bağlamakta ve böylelikle Allah’ın çalışıp sabredenlerin imdadına erişeceğini ifade etmektedir:

“Her işe şabr ü metānetdir medār-ı inkişāf

Sa‘ y edip şabr etmeli imdād eder ‘avn-i Ḥudā” (Ali Emîrî Dîvânı, 325)

1.1.5. Sıdk

Sıdk, sözlükte “doğruluk, gerçeklik, kalp temizliği” gibi anlamlara gelmekte olup Hz. Muhammed’in (asm) en başta gelen vasıflarındandır. Dinî bir terim olarak ise sıdk, bir Müslüman’ın Cenab-ı Hakk’a ulaşmasını sağlayan bir sıfattır. Mümin bir insan ancak sıdk, ihlas ve sabır gibi vasıflara sahip olarak Yüce Allah’ın rızasını elde edebilir. Gerek Kur’an-ı Kerim’de gerekse hadis-i şeriflerde sadakat kavramına oldukça ehemmiyet verilmiştir.

Ali Emîrî Efendi’nin de *Dîvân*’ında en çok yer verdiği kavramlardan biri sıdktır. Şair aşağıdaki beyitte çalıştıktan, üzerine düşeni yerine getirdikten sonra tüm işlerin sadakat ile Allah’a bırakılması gerektiğini vurgulamaktadır:

“Umūruñ şıdk ile Mevlā’ya tefvîz et de sa‘ y eyle

Ḥarāb-ābād-ı kaşr-ı ḥātırıñ ma‘ mūr eder dünyā” (Ali Emîrî Dîvânı, 642)

Aşağıdaki beyitte şair lisan ve vicdan sadakatının süslü bir taca benzediğini ve herkese böyle bir mutluluk tacının nasip olmadığını ifade etmektedir:

“Bir müzeyyen tāca beñzer şıdk-ı vicdān u lisān

Öyle bir tâc-ı sa'âdet herkese olmaz naşîb" (Ali Emîrî Dîvânı, 695)

Aşağıdaki beyitte şair sefahete yani haram eğlencelere dalarak suç işlemenin büyük bir alçaklık olduğunu vurgulayarak tam bir sadakat sayesinde güzel bir hâle gelinebileceğini ifade etmiştir:

“Sefîh ü mürtekib olmağ büyük denâ'etdir

Kemâl-i şıdk ile te'mîn-i hüsni hâle çalış" (Ali Emîrî Dîvânı, 866)

1.1.6. Fakr

Fakr kelimesi “fakirlik, yoksulluk, herhangi bir şeye olan ihtiyaç durumu” gibi anlamlara gelir. Tasavvufî bir terim olarak fakr, varlık ve benlik iddiasından kurtulup Allah'ın varlığında fâni olmaktır. Tasavvufta fakr, en şerefli makamlardan biri olup mutasavvıflara fakara denildiği de olmuştur. Zira onlar, kendilerini fani dünyanın mal ve mülk muhabbetlerinden kurtarmışlar; tamamen ahiret hayatına kendilerini adanmışlardır.

Fakrın bir başka tasavvufî manası bildiğimiz maddi yoksulluk ve yoksunluktan ziyade bir manevi ihtiyaç hâlidir. Hayalî ve nazarî olan mevhum varlığını terk eden ve kendi varlığını Cenab-ı Hak'ın varlığında fâni eden kimse, hakiki fakrın manasına ulaşmış kişidir. Bu mertebeye vasıl olan bir sufi, ne kadar malı olursa olsun, gönlünü bunlara gerçek manada bağlamaz. Gerçek mutasavvıflar, malın kölesi olmazlar, aksine mal onların kölesi olur (Cebecioğlu, 2004, s. 204).

Dîvân'ında tasavvufî manasına uygun olarak fakr kelimesini kullanan Ali Emîrî, aşağıdaki beyitte “İnsanlardan beklenen hürmet yerine fakr ve fena (fanilik) hırka ve külahını tercih ederek bu yolda binlerce taç ve miğfere yani değere ulaştım.” demektedir.

“Cây-ı hürmetde külâh u hırka-i fakr u fenâ

Reh-güzâr üzre yatar biñ tâc ü miğfer bulmuşum” (Ali Emîrî Dîvânı, 226)

Ali Emîrî Efendi aşağıdaki beyitte Hz. Peygamber'in (asm) “Fakirlik benim iftiharımdır.” mealindeki hadis-i şerifini doğrudan ve lafzen iktibas ederek bu hadis-i şerif, bize bir yıldız gibi nur verip yolumuzu aydınlatmışken ihtiyacın gece gibi olan karanlığına düşmememizi ve hırsı terk etmemizi salık vermektedir:

“Kevkeb-i *el-fakru fahrî* nûr-pâş-i feyz iken

Terk-i hırş et olma güm-râh-ı leyâl-i ihtiyâc” (Ali Emîrî Dîvânı, 747)

1.1.7. Tevekkül

Sözlükte “vekil edinme, güvenme” anlamlarına gelen tevekkül, dinî bir terim olarak insanın elinden gelen ve gereken çabayı sarf ederek tedbirini aldıktan sonra tam bir iman ve teslimiyetle işin neticesini Allah'a havale etme, ona bırakma ve sonuçtan razı olma anlamına gelir. Tevekkül, kalbî bir ibadet olup tevekkülde aslanan, kalbin endişe ve korkulardan emin olmasıdır. Allah'a tevekkül edenin dostu ve güvencesi, yalnızca Cenab-ı Hak'tır (Cebecioğlu, 2004, s. 658).

Kendisini bir tevekkül ehli olarak tanımlayan Ali Emîrî Efendi, aşağıdaki beyitte azminden asla dönmeyeceğini ve dünyada kalp zafiyetine asla düşmeyeceğini ifade etmektedir:

“Ben tevekkül ehliyim 'azmimden etmem inhirâf

Zâ' f-ı kalb olmaz cihânda âşinâ aşlâ baña” (Ali Emîrî Dîvânı, 571)

Aşağıdaki beyitte tevekkül ehlinin dilinde herhangi bir talebin peyda olmadığını ve Allah'ın, onun istediği maksada ulaşabilmesi için sebepleri yaratacağını ifade etmektedir:

“Tevekkül ehliniñ olmaz dilinde bir taleb peydâ

Bilir kim vâşıl-ı maķşûd olur olsa sebep peydâ” (Ali Emîrî Dîvânı, 552)

Ali Emîrî aşığıdaki beyitte Hz. Nuh gibi tevekkül gemisinin sakini olunması durumunda cihanı bela tufanı bile sarsa insanın kederlenmeyeceğini ifade etmektedir:

“Ol Nūh gibi sâkin-i keşti-i tevekkül

Tūfân-ı belâ tutsa cihânı keder etme” (Ali Emîrî Dîvânı, 1006)

1.1.8. İlm-i Ledün:

İlm-i ledün sözlükte, ilahî sırlara dair ilim; yalnızca Yüce Allah’a mahsus olan fakat seçtiği peygamber ve veli kullarına talim ettiği ilahî sırlara vâkıf olma, gayb ilmi gibi anlamlara gelmekte olup bu ilme “ilm-i bâtın” da denmektedir. Tasavvufta genellikle Yüce Allah’ın gizli sırlarını bilmek anlamında kullanılır. Bu ilmi yalnızca Allah bilir ve dilediğinde elçilerine de öğretir. Türk edebiyatında peygamberler içinde bilhassa Efendimiz Hz. Muhammed (asm), “ilm-i ledün sultanı” olarak tavsif edilmiştir (Pala, 2004, s. 286).

Mutasavvıflar, tüm ilimlerin Allah tarafından ilham ya da vahyedildiğine inandıkları için her türlü ilmin doğrudan doğruya Allah’tan geldiğine inanmış ve tüm bu ilimleri de “ledün ilmi” olarak tarif etmişlerdir (Üstüner, 2014, s. 210). Dolayısıyla ledün ilmi, Allah’ın peygamberlere, evliyalara ve takva sahibi kullarına ihsan eylediği ilimdir.

Ali Emîrî Efendi, aşığıdaki beyitte hikmet dersine talip olanların yüksek bir gaye aradıklarını ve ilm-i ledünnü keşfetmek için de eşsiz bir mürşid aradıklarını ifade etmektedir:

“Tâlibân-ı ders-i hikmet maṭṭab-ı a‘lâ arar

Keşf için sırr-ı ledünnü mürşid-i yektâ arar” (Ali Emîrî Dîvânı, 1211)

Aşığıdaki beyitte ise şair, kendini övme sadedinde “Mucizevî nutkumun her bir noktası ilm-i ledün âleminde birer güneş gibidir.” demektedir.

“Mu‘cizât-ı nuṭkumuñ her noḳta-i cevvälesi

‘Âlem-i ‘ilm-i ledünne bir mükerrer âfitâb” (Ali Emîrî Dîvânı, 214)

1.1.9. Bezm-i Elest

Yüce Allah’ın Kur’an-ı Kerîm’de bizlere bildirdiği üzere Allah’ın ruhları yarattıktan sonra sorduğu, “*Elestü bi-rabbiküm*” (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) sorusunun kısa hâli olan Arapça “elest” kelimesi ile Farsça “içkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi” anlamına gelen “bezm” kelimesinin birleşmesi ile meydana gelen bir tamlamadır. Allah, bütün ruhlara bu soruyu sorunca buna mukabil ruhlar da “*Kâlû: Belâ* (Evet, sen bizim Rabbimizsin dediler).” İşte o zaman Allah’a, onun rububiyeti hususunda söz veren ruhlar, dünyaya geldikleri vakit evvelden verdikleri söze sadık kalmalıydılar. Bu meclis edebî ve dinî metinlerde, “bezm-i ezel” şeklinde de yer almaktadır. Zamanla tasavvufta ve İslamî edebiyatlarda en eski zaman, en eski meclis olarak muhtelif şekillerde sıkça kullanılan bir mazmun hâline gelmiştir.

Şairler sevdiklerine ta “elest bezmi”nde âşık olduklarını, aşklarının ta o zamandan beri devam ettiğini bu ifadeyi kullanarak dile getirirler. Tamlama, kimi metinlerde sadece “elest” olarak da kullanılır. Şairler çoğu zaman telmih yoluyla bu tamlamayı kullanırlar (Pala, 2004, s. 85).

Ali Emîrî Efendi aşığıdaki beyitte tamlamanın yaygın şekli olan “bezm-i elest” yerine, aynı anlama gelen “encümengâh-ı elest” ifadesini kullanarak Allah aşkının şarabını ta bezm-i eleste içip bununla

kendinden geçen bir Hak âşığı olduğunu ifade etmektedir:

“Encümengâh-ı elestiñ rind-i ser-gerdânıyım

Tâ ezelden olmuşum mest-i şarâb-ı Kibriyâ” (Ali Emîrî Dîvânı, 527)

Aşağıdaki beyitte de şair kendisine seslenerek ezelden içtiği aşkın şarabı ile kendinden geçtiği için başka bir şaraba ihtiyacı olmadığını vurgulamaktadır:

“Neşve-i cām-ı elest etdi Emîrî seni mest

Saña mey-hâne-i hestîde ne hâcet şahbâ” (Ali Emîrî Dîvânı, 547)

1.1.10. Uzlet

Sözlük anlamı itibarıyla “yalnızlık, inziva, tek başına yaşayarak topluma karışmamak” gibi anlamlara gelen uzlet, tasavvufta hiç kimsenin bulunmadığı bir yerde ve hâlde Yüce Allah ile manen konuşmak, Allah dışındaki her şey ile alakayı kalben kesip tüm varlığıyla Allah’a yönelerek kendini sadece ibadete vermek gibi manalarda kullanılır.

Ali Emîrî, aşağıdaki beyitte el âlemin, insanların dedikodularından ve sohbetlerinden uzaklaşıp emniyetli bir yer olan uzlet köşesine çekildiğini ifade etmektedir:

“Güft ü gūsundan Emîrî fâriğ oldum ‘âlemiñ

Şimdi bir cāy-ı emândır kûşe-i ‘uzlet baña” (Ali Emîrî Dîvânı, 572)

Aşağıdaki beyitte şair “Ey divane gönlüm, artık gezip dolaşmayı terk ederek, uzlet köşesinde oturup huzuru elde et!” diyerek kendi nefesine seslenmektedir:

“Terk eyle bu cevânı yeter ey dil-i şeydâ

Peygüle-i ‘uzletde otur kesb-i huzûr et” (Ali Emîrî Dîvânı, 727)

1.1.11. İlahî Aşk

Tasavvufun en önemli dayanağı, amacı ve esası ilahî aşktır. İlahî aşk, tüm mutasavvıf şairlerin şiirlerinin en önemli muhtevasını teşkil etmektedir. Kemale eren sufi, mâsivâyı terk ederek tüm kalbini sadece Allah’a bağlayıp onun aşkı ile doldurmalı ve bunu en önemli hayat gayesi edinmelidir. Sufi, böylelikle fenafillaha ererek gerçek sevdiğine kavuşur. İlahî aşk, Cenab-ı Hakk’ın ta kendisine olan bağlılık olup Allah’a dair sırlar, genellikle de bu aşkın içerisinde gizlidir (Pala, 2004, s. 38).

Emîrî Efendi’nin eserinde en çok kullandığı kelime ve konuların başında aşk gelmektedir. *Ali Emîrî Dîvânı*’nda aşkın beşerî manada kullanıldığı şiirler olmakla beraber daha çok ilahî aşkın işlendiği görülmektedir. Aşağıdaki mısralarda Ali Emîrî Efendi, ilahî aşkın biricik incisini bulduğunu ve gönül evini de ilahî sırların mazharı hâline getirdiğini ifade etmektedir:

“Ey Emîrî bulmuşum ‘aşk-ı Hudâ dūr-dānesin

Mazhar-ı sırr-ı İlâhî eyledim dil hānesin” (Ali Emîrî Dîvânı, 1124)

Şair gerçek, has âşığı tarif sadedinde, “Gerçek âşık odur ki aşk yolunda ve ilahî güzelliğin talebinin şevk ve heyecanı ile varlığını fani eder.” ifadelerini kullanmıştır:

“‘Âşık-ı hâş odur kim reh-i ‘aşkıñda eder

Ṭaleb-i şevk-i cemâliñ ile ifnâ-yı vücūd” (Ali Emîrî Dîvânı, 761)

Aşağıdaki beyitte ise şair, tıpkı pervanenin/kelebeğin ateşte yanmayı lezzetli bulduğu gibi sadık olan âşık için de aşk ateşinin o denli lezzetli geldiğini ifade etmektedir:

“Āşık-ı şādıkā lezzetli gelir āteş-i ‘aşk

Yanmayı nāra bilir kendine pervāne lezīz” (Ali Emîrî Dîvânı, 763)

Aşağıdaki beyitte ebedî, zevalsiz olan bir sevgiliye bağlanmak gerektiğini ifade eden şair, tıpkı insanın ömrü gibi dünyevî güzellik ve güzellerin de bitip tükendiğini dile getirmektedir:

“Bir ḥabīb ister gönül olsun Emîrî bî-zevāl

Āh kim ‘ömrüm gibi geçmektedir ḥüsn-i ḥabīb” (Ali Emîrî Dîvânı, 696)

1.1.12. İrfan

Kelime anlamı olarak “bilme, biliş, kavrayış, sezgi; ruhî tecrübe ve sezgi aracılığıyla edinilen bilgi” gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvufta bâtnî, ledünnî ve ilahî bilgi anlamında kullanılır. Medresede öğretilen zâhirî ilimden farklı olan irfanın aslı, kendini bilmektir. İrfan sahibi olan kişiye de “ârif” denir (Pala, 2004, s. 257).

Aşağıdaki beyitte Ali Emîrî Efendi, kendisine irfan, fazilet ve iffeti nasip eylediği ve alakasız birtakım insanlarla kendisini arkadaş etmediği için Allah’a şükretmektedir:

“Birtakım bîgānelerle etmediñ hem-dem beni

Eylediñ ‘irfān ü fażl ü ‘iffeti yārān baña” (Ali Emîrî Dîvânı, 589)

Ali Emîrî Efendi aşağıdaki beyitte ise kendisine seslenerek şöhretinin tüm dünyayı sardığını ve irfanının sesinin ta İsfahan ve Hindistan’a kadar yayıldığını ifade etmektedir:

“Kubbe-i eflāki tutmuşdur Emîrî şöhretim

İşfahān ü Hind’e tā āvāz-ı ‘irfānım gider” (Ali Emîrî Dîvânı, 796)

Aşağıdaki beyitte ise şair irfan cevherini elde etmeyi mertliğe, maddi süs ve güzelliğe aldanıp boğulmayı ise kadınlara yakıştırmaktadır:

“Eğerçi merd iseñ et kesb-i cevher-i ‘irfān

Vücūdu zīnete ğarķ etme ‘avrete yakışır” (Ali Emîrî Dîvânı, 800)

1.1.13. Nefs

Tasavvufun temel konu ve kavramlarından biri olan nefis, “maddi hayata ve bedene ait yeme, içme gibi ihtiyaçların tamamı, insanın kendi öz varlığı, benliği, kişiliği” gibi anlamlarda kullanılmıştır. Nefis, kötülüğü emredici anlamında kullanılabilirdiği gibi kimi zaman da Allah tarafından insana üflenen ve Rûh-ı Rahmânî, “ilahî ben” anlamında da kullanılmıştır. Tasavvufun en önemli gayelerinden biri sufinin nefisine hâkim olarak, nefsin kötü istek ve arzularından kurtulup öfkesine hâkim olmak, sabrederek onu insan-ı kâmil mertebesine çıkarmaktır (Cebecioğlu, 2004, s. 472).

Ali Emîrî Efendi tasavvufta sürekli şerrinden Allah’a sığınarak terbiye edilmeye çalışılan nefsin hevasına ve arzularına kapılmaması gerektiğini, bunun yerine güzel ahlaki ve ameli elde etmeye çalışılması gerektiğini ifade etmektedir:

“Hevā-yı nefse çalışma güzel ḥişāle çalış

Kitāb-ı aḥsen-i a‘ māle iştiğāle çalış” (Ali Emîrî Dîvânı, 872)

Aşağıdaki beyitte de nefsi “kâfir” olarak tavsif eden şair onun hırsını terk etmediğini, imana gelmediğini ve bir türlü hakka ve hakikate onu razı edemediğini ifade ederek nefsinden şikâyet etmektedir:

“Gelmiyor imāna terk-i hırşa rāzî olmuyor

N’eyleşem bilmem şu kâfir nefsi irzâ eylesem” (Ali Emîrî Dîvânı, 934)

Aşağıdaki beyitte de yoldan çıkan, asi nefsinden şikâyet eden şair, onu bir gün bile uslu görmediğini ve bu yüzden de Allah’ın dergâhından kovulmaktan endişe ettiğini ifade etmektedir:

“Bir gün uslu görmedim ey nefs-i güm-râhım seni

Dergehinden korğarım redd eylesin şâhım seni” (Ali Emîrî Dîvânı, 1023)

Aşağıdaki dua beytinde ise şair; Yüce Allah’tan çok kusurlu kuluna, nefse karşı bir uyanıklık vererek gaflet, heves ve nefisten kendisini uzaklaştırıp onu kurtarmasını dilemektedir:

“Yâ İlâhî ver bu ‘abd-i pür-kuşûra intibâh

Ġaflet ü nefis ü hevâdan dūr olup bulsun necât” (Ali Emîrî Dîvânı, 1070)

1.1.14. Cezbe

Kelime anlamı olarak “insanın çok duygulandığı bir şey karşısında aşırı bir heyecan ve coşkunlukla kendinden geçme hâli” olarak tanımlanan cezbe, tasavvufta Allah’ın kulu kendisine doğru çekmesi ve bir anda huzuruna çıkarılması anlamında kullanılmaktadır. Yüce Allah’ın, sevdiği kulunun kalbindeki gaflet perdesini kaldırarak onu yakîn nuruyla manevî mertebeye yükseltmesi de cezbe olarak tanımlanmıştır. Kul, cezbe hâlindeyken ruhuyla esas kaynağa ulaşır ve mâsivâyı aklından çıkarır. Cezbe hâli, kulun Yüce Allah’a en yakın olduğu anlardandır (Yılmaz, 1993, s. 504).

Ali Emîrî Efendi aşağıdaki beyitte ay, güneş ve yıldızların Hz. Muhammed’in (asm) cazibesıyla yokluk karanlıklarından varlık âlemine çıktıklarını ifade etmiştir:

“Hilâl ü mihr ü encüm cezbe-i ‘aşk-ı Muḥammed’le

‘Ademden şıçramış tâ künbed-i devvâra yaşdanmış” (Ali Emîrî Dîvânı, 867)

Aşağıdaki beyitte ise şair kendi şiir ve sanatını övme sadedinde “Ey Emîrî! Gönülden öncelikle Hz. Peygamber’in (asm) aşkı dökülüp süzülüşünden senin sözlerin âşıkları cezbeyle getirmiştir.” demektedir:

“Cezbe-bahş-ı ‘âşıkân olmuş Emîrî sözlerin

Oldu dilden ‘aşk-ı peygamber ḥurüşân ibtidâ” (Ali Emîrî Dîvânı, 696)

1.1.15. Tecelli

Tecelli, “herhangi bir şeyin açıkça belirip ortaya çıkması, açık ve zâhir olmak” gibi anlamlarda kullanılır. Tasavvufî bir ıstılah olarak tecelli, Allah’ın kudretinin şahıslarda ve eşyada görünmesi, salikin kalbinde gayp âlemine ait nurun belirmesi, ilahî feyzin müminin kalbinde zuhuru gibi anlamlara gelir (Ayverdi, 2010, s. 1218). Süfî öncelikle tüm hadiselerin Allah tarafından gerçekleştiğini, sonra tüm kemal ve cemel sıfatların Yüce Allah’a ait olduğunu, son mertebede ise her şeyin, Allah’ın isim ve sıfatları ile zuhurundan ibaret olduğunu anlar (Pala, 2004, s. 483).

Ali Emîrî Efendi “tecelli” kavramını *Dîvân*’ında tasavvufî anlamına uygun olarak kullanmıştır. Aşağıdaki beyitte, “Ya Rabbi! Bir tecelli ile içimdeki çer çöp hükmündeki tüm dünyevi alaka ve bağlarımı bir kıvılcım bırakarak, yakıp mahvet.” demektedir:

“Maḥv eyle bir tecellî ile hep ‘alâ’iki

Ḥâr ü ḥas-ı derûnuma yâ Rab şerer bırak” (Ali Emîrî Dîvânı, 898)

Aşağıdaki beyitte şair, karanlık ile aydınlığı ve gizli ile aşikâr olanı düşündükçe idraki olan kişilerin

gözüne uluhiyet nurunun tecelli ettiğini ifade etmektedir:

“Eder nūr-ı ulūhiyyet tecellî çeşm-i idrāke

Ẓiyā vü zūlmeti pinhān ü peydāyı düşündükçe” (Ali Emîrî Dîvânı, 1014)

Şair, aşağıdaki beyitte Yüce Allah'ın her şeye bir tecelli ile varlıktan bir pay verdiğini, bunlardan yakuta da güzel renk ve yüksek değer bahsettiğini ifade etmektedir:

“Her şeyi bir tecellî ile etdi behre-yâb

Yākūta verdi reng ü behā hâzret-i Hüdâ” (Ali Emîrî Dîvânı, 533)

1.1.16. Melamet

Arapça “levm” kökünden türeyen melamet, “kınama, ayıplama, kötüleme, karalama” anlamlarına gelmekte olup kişinin kendisini kınayanların kınamasından çekinmeden ve onlardan etkilenmeden doğru yolda yürümek anlamında kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerîm'de, “Kınayanın kınamasından korkmazlar.” (Mâide, 54) ifadesi, melâmet ehli için ilham kaynağı olmuştur. Tarih boyunca peygamberler, veliler ve Hakk'a davet edenler sürekli olarak kınanmaya maruz kaldıklarından Hak yolunda yürüyen sufilerin kınanmayı göze almaları ve bu durumu hiç önemsemeyerek yollarına devam etmeleri gerekir. Bilhassa âşıklar, aşkları için her türlü kınanmayı göze alırlar (Özköse, 2016, s. 159).

Ali Emîrî Efendi aşağıdaki beyitte aşktan dolayı kınanan rind-meşreb olanların mesleğinin bir başka olduğunu, elem ve sıkıntı darbelerinden dolayı üzülmediklerini ifade etmektedir:

“Başkadır meslek-i rindân-ı melâmet-keş-i 'aşk

Şadme-i miḥnet ü âlâmdan olmaz dil-gîr” (Ali Emîrî Dîvânı, 347)

Aşağıdaki beyitte de şair, “Ciğerinin yarasından kanlı gözyaşları döken ve sabır ile sükûneti olmayan Emîrî'ye melamet etmeyin.” diyerek insanlardan kendisini kınamamalarını istemektedir:

“Melâmet etmeyin Allâh için yok şabr ü ârâmı

Emîrî'niñ bu hūnîn göz yaşı zaḥm-ı cigerdendir” (Ali Emîrî Dîvânı, 835)

1.1.17. Keramet

Genellikle velayet kavramıyla birlikte kullanılan keramet, “azizlik, şeref, kerem, cömertlik; Allah'ın veli kullarında görülen olağanüstü hâl ve söz” gibi anlamlara gelmektedir. Keramet, Allah dostlarına Cenab-ı Hakk'ın bir ikramı, lütfu ve hediyesidir. Söz konusu olağanüstü hâl, peygamberlerde görülürse mucize, evliyada görülürse keramet, salih amel sahibi olmayan birinden görülürse istidrâc adını alır (Özköse, 2016, s. 441).

Ali Emîrî Efendi, II. Abdulhamid'e methiye olarak yazmış olduğu şiirin aşağıdaki beytinde, “Bu gayret, himmet, fazilet ve kerametle daima Allah'ın yardımına mazhar olur.” demektedir:

“Bu himmetle bu gayretle bu fazl u bu kerâmetle

Hemîşe mazharıdır 'avn-i 'âlu'l-'âli Yezdân'ın” (Ali Emîrî Dîvânı, 481)

Aşağıdaki beyitte de şair, evliyanın doğru yolda, en büyük kerametinin de istikamet üzere dosdoğru yolda olmak olduğunu ifade etmektedir:

“İstikâmetdir kerâmet müstakîmdir evliyâ

Şormayın dünyâda bir başka kerâmetden baña” (Ali Emîrî Dîvânı, 591)

1.2. Tasavvuf Mekânları

1.2.1. Dergâh

Dergâh kelimesi Farsça kökenli bir sözcük olup, “kapı, tekke, eşik, makam, kapı yeri, sığınılacak yer” gibi anlamları gelmektedir. Tasavvufî faaliyetlerin yapıldığı, şeyh ve dervişlerin içinde yaşadığı büyük tekkelere genellikle “dergâh” denir. Bu mekânlara olan saygıyı arttırmak amacıyla “şerif” sıfatı da ilave edilerek dergâh-ı şerif olarak da kullanılır. Kelime kimi zaman hafifletilerek metinlerde “dergeh” şeklinde de geçer (Özköse, 2016, s. 158).

Ali Emîrî Efendi kendisine seslenerek, “Ey Emîrî! Yüzünü Allah’ın mukaddes dergâhının toprağına bir kilim gibi yayarak Hz. Peygamber’i (asm) ve şanlı sahabelerini kendine şefaataçı yap.” demektedir.

“Yüzün ferş eyle hâk-i aqdes-i dergâh-ı Yezdân’a

Şefî et hâzret-i Peygamber ü aşhâb-ı zî-şânı” (Ali Emîrî Dîvânı, 280)

Aşağıdaki beyitte şair, “Eğer Hakk’ın dergâhına hizmet etmek istiyorsan günahlarına karşı pişmanlık gözyaşları dökerek abdest al.” demektedir.

“Bir kerre hele eşk-i nedâmetle vuzû’ et

Etmekse gârağ hidmet-i dergâha teşebbüs” (Ali Emîrî Dîvânı, 732)

Şair aşağıdaki beyitte ise Hz. Peygamber’e (asm) seslenerek “Ey Allah’ın habibi! Senin merhametli dergâhının şanına düştüm. Ne olur beni de bu dergâha dâhil et ki Emîrî, Allah’ın kusurlu ve fakir bir kuludur.” demektedir.

“Dergeh-i rahmet-me’âb-ı şânına düştüm dahîl

‘ Abd-i kem ‘ abd-i fakîrim yâ habîb-i Kibriyâ” (Ali Emîrî Dîvânı, 536)

1.2.2. Tekke

Farsça kökenli bir kelime olan tekke, “dayanacak yer” anlamına gelmektedir. İstilah manası ise tarikata devam eden dervişlerin ibadet ettikleri, içerisinde tarikatın gerektirdiği şekilde yaşadıkları yer, dergâh anlamında kullanılmıştır (Ayverdi, 2010, s. 1226). Tekkeler tasavvuf ehlinin nefis terbiyesinde bulunduğu, tasavvuf faaliyetlerinin yapıldığı ve âyin yapmalarına mahsus özel yerlerdir. Tekkelerin küçük olanlarına “zâviye”, daha büyüklerine “hânkâh” ya da “dergâh”, merkezî konumda bulunanlara ise “âsitâne” denir. Edebî ve tasavvufî metinlerde tekkeye mecazî olarak “harâbât, “hum-hâne”, “âteş-gede”, “mey-hâne” de denmiştir (Cebecioğlu, 2004, s. 646).

II. Abdülhamid için yazılan methiyede şair; sultanın sağlam camiler, tekkeler, türbeler, köprüler, mektep ve medreseler inşa ettirdiğini ifade etmiştir:

“Tekyeler câmi’ ile türbeler etdi inşâ

Cisrler mekteb ile medreseler yapıdî raşîn” (Ali Emîrî Dîvânı, 473)

Aşağıdaki beyitte sevgiliyi tarikat pirine benzeten şair, sevgilinin oturduğu evi de bir tekkeye benzetmiştir:

“Olsa der-i cânânda n’ola keşret-i ‘uşşâk

Bir tekyedir ol pîr-i tarîkat var içinde” (Ali Emîrî Dîvânı, 1000)

1.3. Tasavvufî Karakterler

1.3.1. Pîr

Farsça kökenli kelime ihtiyar, yaşlı anlamında kullanılır. Tarikat kurucularına pir adı verilmektedir. Bu kelime herhangi bir meslekte ya da sahada üstad, mütehasıs, uzman olan kimseler için de

kullanılır. Mutasavvıflar tekkeyi mecazî olarak harabat/meyhane gibi görerek orada ilahî aşk şarabıyla sarhoş olduğunu söylerler. Bu anlamda harabat bir mekân olma itibarıyla bir neşe ve feyiz kaynağı, hakikate açılan bir kapı olarak görülür ki bu manada tekkenin, dergâhın karşılığı olarak kullanılır. Bu anlam dünyasına göre “pîr-i harabât” ya da “pîr-i mûgân” da o tekkenin şeyhidir (Pala, 2004, s. 212).

Ali Emîrî Efendi aşağıdaki beyitte tarikat pirinin himmetinin inkâr edilmemesi gerektiğini ifade ederek aşk meyhanesine pîr hazretleri sayesinde ulaşabildiğini söylemiştir:

“Emîrî eyleme pîr-i muğânın himmetin inkâr

Seni mey-ḥâne-i ‘ aşka cenâb-ı pîr çekmiştir” (Ali Emîrî Dîvânı, 768)

Aşağıdaki beyitte demirin altın hâline gelmesi iksire bağlı olduğu gibi kişinin içinin güzelleşmesinin de pirin nazarına, bakışına bağlı olduğu ifade edilmiştir:

“Tehzîb-i zamîre nazar-ı pîr gerekdir

Ol âheni zer etmeğe iksîr gerekdir” (Ali Emîrî Dîvânı, 785)

Ali Emîrî Efendi, koşma nazım şekli ile yazdığı aşağıdaki şiirde cismin altın gibi değerli hâle gelmesini pirin nefesine bağlamıştır:

“Cismiñ altın etsin pîriñ nefesi

Göñülde kalmasın cihân hevesi

Öteki dünyâya yok fâ’idesi

Ḳapıña toplansa ḥalk maḥşer gibi” (Ali Emîrî Dîvânı, 1055)

1.3.2. Mürşid

Sözlükte, “doğru yolu gösteren, uyaran, irşat eden” gibi anlamlara gelen mürşid veya mürşid-i kâmil, tasavvufta genellikle “şeyh, pîr” kelimeleri ile aynı anlamda kullanılmıştır. İslam inancı ve tasavvufa göre gerçek mürşid Hz. Muhammed (asm)’dir. Ondan sonra gelen mürşidler, onun manevi mirasını bir şekilde elde etmeğe muvaffak olan zatlardır (Cebecioğlu, 2004, s. 455).

Ali Emîrî Efendi’nin Mevlanâ’ya yazmış olduğu methiyeden alınan aşağıdaki beyitte şair, Celâleddin-i Rûmî’yi “mürşid-i azam”, en büyük mürşid olarak tavsif ederek âlemin onun mükemmelliği karşısında hayran olduğunu vurgulamaktadır. Her ne kadar tespit edebildiğimiz kadar kendi döneminde yaşamış olan herhangi bir şeyhe/mürşide intisabı yoksa da aşağıdaki beyitten hareketle onun gaybî ve manevi olarak Hz. Mevlanâ’ya intisabı düşünülebilir:

“Cenâb-ı mürşid-i a‘ zam Celâleddîn-i Rûmî kim

Olur derk-i kemâlinde cihân ḥayrân-ı Mevlânâ” (Ali Emîrî Dîvânı, 254)

Aşağıdaki beyitte ise şair zihnin anlayışının gerçek mürşid olduğunu, yüce ve izzetli rehberin de selim bir fikir olduğunu vurgulamıştır:

“Mürşid-i feyz-i Ḥudâ zihni fehm olsun saña

Rehber-i ‘ izz u ‘ alâ fikr-i selîm olsun saña” (Ali Emîrî Dîvânı, 616)

Aşağıdaki beyitte ise Ali Emîrî Efendi, “kitab”ı kendisine rehber ve mürşid olarak görmektedir:

“Ḳiblegâhım merci‘ -i feyz-i necâtım rehberim

Dest-gîrim mürşid-i ḥikmet-ḳarînimdir kitâb” (Ali Emîrî Dîvânı, 652)

Ali Emîrî Efendi kendisine âdeta ayağının toprağına yüzünü süreceği ve Allah yoluna onu ulaştıracak

bir hakiki mürşid aramaktadır ve böyle bir mürşidi nerede bulabileceğini sormaktadır:

“Bulsam Emîrî yüz sürürem hâk-i pâyine

Bir mürşid-i tarîk-i hüda neredir ‘aceb” (Ali Emîrî Dîvânı, 674)

1.3.3. Mürid

Arapça “irade” kelimesinden türeyen mürid, tarikata girip bir mürşide bağlanarak kendi iradesini Yüce Allah’ın iradesine bağlamak için bir mürşidin terbiyesini kabul eden derviş; herhangi bir şeyi dileyen, isteyen” manasına gelmektedir (Ayverdi, 2010, s. 883). Mürid, aynı zamanda tasavvuf yolundan gitmeye, tarikata girmeye karar veren ya da bir mürşide bağlı bulunan kimseler için de kullanılır. Mürid sözcüğü tasavvuf tarihinde ve çeşitli tasavvufî çevrelerde farklı anlamlarda kullanılmıştır.

Ali Emîrî Efendi’nin *Dîvân*’ında yer alan şiirler bağlamında şairin tasavvuf ile ilişkisini ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışmada şairin bilfiil herhangi bir tasavvuf cereyanı ya da şeyhi ile organik bir bağının ya da bağlantısının olmadığını aşağıdaki beyit ortaya koymaktadır. Zira Ali Emîrî Efendi, ömrü boyunca hiç kimseye ne kölelik, hizmetkârlık ne de herhangi bir şeyhe müridlik yaptığını aşağıdaki beyitte açıkça aktarmaktadır:

“Olmuşum ne kimseye ‘abd ü ne bir şeyhe mürîd

Çakeriñdir bu Emîrî ancak ey yâr-ı vahîd” (Ali Emîrî Dîvânı, 1137)

1.3.4. Sufî

Sözlükte, “tasavvuf yoluna gönülden inanan, tasavvufu bir hayat tarzı olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvıf” gibi anlamlara gelmektedir (Ayverdi, 2010, s. 1132). Samimi dindar kişilere sufî ya da sofû denildiği gibi sadece dış görünüme önem veren, ham dindarlar için de aynı kelime kullanılır. Necip Fazıl Kısakürek; İslam’ın özünden mahrum, itici, kinci, çirkin yüzünde güzel İslam’ı ve Müslümanları çirkin gösteren dindar görünüşlü kişiler için “ham sofû, kaba yobaz” ifadelerini kullanmıştır (Cebecioğlu, 2004, 577-581).

Ali Emîrî Efendi, aşağıdaki beyitte zâhid gibi görüldüğü hâlde hırslı olan ve sufî tabiatlı olduğu hâlde günaha bulaşmış nice insanın olduğunu ifade ederek her iki insan tipini de tenkit etmektedir:

“Nice zâhid-meniş âdemleri gördüm ki hırş-âlûd

Nice şûfî-ṭabî‘ at kimseler âlûde-dâmândır” (Ali Emîrî Dîvânı, 363)

Şair, aşağıdaki beyitte ise her meşrep ehlinin kendisine göre bir mekân aradığını; sufîlerin cami, rind tabiatlı olanların ise meyhane aradığını ifade etmiştir:

“Her kişi kendine meşrebce birer hâne arar

Şûfî câmi‘ dolaşır rind ise mey-hâne arar” (Ali Emîrî Dîvânı, 799)

1.3.5. Zâhid

Sözlükte, dünyanın zevk ve lezzetlerini terk edip dinî emirlere hassasiyetle uyan, dindar, takva ve zühd sahibi gibi anlamlara gelmektedir (Ayverdi, 2010, s. 1404). Kimi zaman olumsuz bir karakter olarak “kaba sofû” karşılığı olarak da kullanılmıştır ki bu anlamda kullanıldığında dinî meselelerde anlayışı zayıf olan, her işin sadece zâhir yönüne bakabilen, derin anlamları anlamayan, ilim ve iman sadece dış görünüşüyle değerlendiren, bu tavrı ısrarla başkalarına da dayatan ve sürekli insanlara nasihat verip toplumu ıslah ettiklerini sanan kişiler olarak ele alınır. Bu tip insanlar, genellikle insanlar içerisinde gülünç durumlara düşerler.

Şairler genellikle âşığın karşısında zâhidi görerek bu iki karakteri şiirlerinde karşılaştırırlar. Zâhidde

olanlar âşıkta olmadığından bu iki tip sürekli geçimsizdirler. Zâhid, aşkı inkâr ettiği için dolayı bu duruma düşmüştür. Zâhidin yegâne gayesi cenneti kazanmaktır. Başkalarını sıkıp rahatsız ettiklerinden daima kendileri ile alay edilir. Edebî metinlerde zâhid genellikle riyakâr bir karakter olarak tasvir edilir (Pala, 2004, s. 531).

Ali Emîrî Efendi'nin *Dîvân*'ı incelendiğinde zâhid kavramını yukarıda izah ettiğimiz ve genellikle olumsuz bir tip olarak tasvir edilen şekilde kullandığı görülür. Aşağıdaki beyitte şair, ârif olan insanı şarap içen rindler değil suret-i haktan görünen ve yoldan çıkmış olan zâhidler azarlar, demektedir:

“Rind-i mey-keşler degildir ‘ ârifi tekdîr eden

Şûret-i hağ gösteren şol zâhid-i güm-râhdır” (Ali Emîrî Dîvânı, 796)

Zâhid tipini aşağıdaki beyitte yine olumsuz olarak ele alan şair, rind olanların kullandıkları, içtikleri şarap ortada iken zâhid de şarap içtiği hâlde o, canını saklar gibi dolapta şarabı gizler, yani iki yüzlü davranır, demektedir:

“Rindânîñ olur cām-ı meyi ortada ammâ

Cānı gibi zâhid onu dolâbda şağlar” (Ali Emîrî Dîvânı, 808)

Aşağıdaki beyitte de zâhidi kötileyen şair, “Başı dönen adamın her şeyin etrafında döndüğünü düşündüğü gibi şaşkın olan zâhid de cümle halkı şaşkın ve sersem sanır.” demektedir.

“Zâhid-i ser-geşte cümle halkı ser-gerdân şanır

Devr eden âdem ne görse bî-şarâr eyler kıyās” (Ali Emîrî Dîvânı, 865)

1.3.6. Derviş

Sözlükte, tarikata girerek bir mürşide bağlanan, onun irşadıyla hak yolda yürüyerek nefsini ıslah eden, varlık iddiasından vazgeçip Allah'ın varlığını ve birliğini tüm kâinatta görerek kendini Allah'a adayan, tarikata intisap eden kimse anlamına gelir (Ayverdi, 2010, s. 274). Tarikata intisap edenlerin birçoğu fakir olduğundan onların bu isimle anıldığı ifade edilmektedir. Derviş kelimesi, ayrıca kapı eşiği anlamına da gelmekte olup bu mana ile kullanıldığında dervişin, kapı eşiği gibi başkalarından gelen eziyet ve belalara karşı tahammüllü olması gerektiği vurgulanır (Cebecioglu, 2004, s. 577).

Aşağıdaki beyitte Ali Emîrî, dervişe seslenerek “Ey derviş! Hizmetin hissesini gel bölüşelim. Şeyhten gelecek himmet senin, şehzâde ile sohbet benim olsun.” demektedir.

“Hişse-i hidmeti taşım edelim ey dervîş

Himmet-i şeyh saña şohbet-i şeyh-zâde baña” (Ali Emîrî Dîvânı, 593)

Sonuç

Son dönem Osmanlı şair ve aydınlarından olan Ali Emîrî Efendi'nin *Divân*'ında yer alan tasavvufî unsurların tespiti amacıyla yapılan çalışmamızda şairin şiirlerinden hareketle şu sonuçlara varılmıştır:

Ali Emîrî Efendi'nin manzumeleri incelendiğinde onun genel anlamda divan şiirinin klasik sanat anlayışı doğrultusunda şiirler yazmasının yanı sıra gerek söyleyiş tarzı gerekse muhteva bakımından kendine özgü bir üslubunun olduğu anlaşılmaktadır. Divan şiirinin dil ve muhteva özellikleri şairin hemen hemen tüm şiirlerinde hâkim olup döneminde bilhassa sade bir Türkçe ile yazmayı savunup bunu uygulayan şairlerden farklı bir konum ve anlayışa sahiptir. Ali Emîrî Efendi yetiştiği muhit, almış olduğu eğitim ve edebî anlayışı eserlerine yansıtmıştır.

Dinî ve tasavvufî terminolojiye oldukça hâkim olduğu anlaşılan şairin, şiirlerinde söz konusu

kavramları genellikle nakletmek istediği duygu ve düşünceleri ifade edebilmek için bir araç olarak kullandığı görülmektedir. Emîrî, mutasavvif bir şair olmadığından her ne kadar tasavvufî öğeleri yoğun ve sıklıkla kullanmışsa da şairin bu kavramları tasavvuf düşüncesini yaymak ya da bu düşünceyi aktarmak amacıyla kullanmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu kavramlar genellikle mutasavvif şairlerin kullandığı anlam ve bağlamda kullanılmıştır.

Elimizdeki biyografik kaynaklardan ve Dîvân'ında yer alan şiirlerden hareketle şairin herhangi bir tarikata doğrudan mensubiyetine dair sarıh, açık bir bilgi elimizde bulunmamaktadır. Bilakis herhangi bir şeyh ya da mürşide mensup olmadığını şair şiirlerinde açık bir şekilde vurgulamaktadır. Öte yandan her ne kadar Mevlanâ Celaleddin-i Rûmî için "mürşid-i azam" sıfatını kullanmış ve Mevlanâ için *Dîvân*'ında bir methiyeye yer vermişse de onun Mevlevîliğine ya da bir başka tasavvuf cereyanına fiilî mensubiyetine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Ali Emîrî Efendi İslam dininin ve tasavvufun en önemli kavramları olan başta ilahî aşk, tecelli, ilm-i ledün, cezbe, irfan, keramet ve melamet olmak üzere zühd, zikir, fikir, şükür, fakr, sabır, sıdk, tevekkül, nefis, uzlet, bezm-i elest, gibi sözcükleri genellikle tasavvufî anlam ve bağlamları ile sıklıkla şiirlerinde kullanmıştır. Keza şairin tasavvuf faaliyetlerinin aktif olarak icra edildiği mekânlar olan dergâh, tekke ve hângâh kelimelerini genellikle mecaz anlamda ve ayrıca tasavvufî kişilikler olan mürşid, pir, mürid, derviş, zâhid ve sufi ifadelerini tasavvufî anlamı ile kullandığı görülmüştür.

Kaynakça

- Arslan, M. U. (2016). Ali Emîrî Efendi dîvânında kitap ve şairin "kitâb" redifli üç gazeli. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi* 5, 272-285.
- Ayverdi, İ. (2010). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. Kubbealtı Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2004). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. Anka Yayınları.
- Coşkun, V. (2024). Osmanlı edebiyatı ve tasavvuf. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 570-572.
- Eraydın, S. (1994). *Tasavvuf ve tarikatlar*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Erkaya, M. E. (2017). *Kur'ân kaynaklı tasavvuf kavramları*. Otto Yayınları.
- İslamoğlu A. (2012). Ali Emîrî'nin Osmanlı tarih ve edebiyat mecmûasında yer alan iki na'tı. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(1), 87-117.
- Kâşânî, A. (2004). *Tasavvuf sözlüğü*. Çev. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık.
- Kılıç, M. E. (2012). *Tasavvufa giriş*. Sufi Yayınları.
- Özköse, K. (ed.) (2012). *Tasavvuf el kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. Kapı Yayınları.
- Uygun, M. N. (2006). Zikir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C.44, ss. 412-413). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Üstüner, K. (2014). *Tasavvuf ve klasik şiirimiz*. Akçağ Yayınları.
- Yazar, S. ve Arslan, M. U. (2020). *Ali Emîrî Dîvânı*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Yılmaz, H. K. (1993). Cezbe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C.7, ss. 504). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Doç. Dr. Halil BATUR

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

ŞEMSEDDİN-İ SİVÂSÎ'NİN MİR'ÂTÜ'L-AHLÂK İSİMLİ MESNEVİSİNİN MUHTASAR YENİ BİR METNİ: HİKÂYÂT-I DEF'-İ RİYÂ

A New Brief Text of Şemseddîn-i Sivâsî's Mathnawi Named Mir'âtü'l-Ahlâk:

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ

Dr. Arş. Gör. Büşra KARASU

Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı. Bitlis, Türkiye.
bussradinc@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
23.08.2024

Kabul/Accepted
28.09.2024

Sayfa/ Page
18-42

Öz

Şemseddîn-i Sivâsî (ö. 1006/1597), 16. yüzyıl Türk tasavvuf edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Tasavvufi görüşlerini Halvetilik geleneği içerisinde, özellikle Sünnilik ve vahdet-i vücud çizgisinde dile getiren Sivâsî, dinî-tasavvufî muhtevaya sahip manzum ve mensur pek çok eserin müellifi olmuştur. Bu eserlerden biri de onun *Mir'âtü'l-ahlâk* ismiyle bilinen eseridir. Toplam 4520 beyitten müteşekkil bu mesnevîde müellif, kıssalar üzerinden ahlaki konuları işleyerek okuyucusuna öğütler vermiştir. Çalışmamıza konu olan *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ* da bu mesnevîden, derleyen belirlen bir düzen içerisinde seçmeler yaparak oluşturduğu, Ankara Millî Kütüphane Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 06 Hk 34/5'te kayıtlı bir metindir. Mesnevî nazım biçimindeki *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*, *Mir'âtü'l-ahlâk*'ın riya, kibir, hırs, rıza ve şükür konularında yazılan bölümlerinde yer alan beyitlerden alınarak oluşturulmuştur. Kütüphane kataloglarında tek nüshası bulunan bu metin, derleyen tarafından yeni başlıklar ve birkaç yeni beyit eklenerek âdeta yeniden kurgulanmıştır.

Çalışmamızda öncelikle Şemseddîn-i Sivâsî'nin hayatı ve ilmi kişiliği üzerinde durulacak, ardından *Mir'âtü'l-ahlâk* hakkında bilgi verilecektir. Sonrasında *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'nın genel özellikleri, biçim, dil ve üslup hususiyetleri üzerinde durularak nüsha tavsifi yapılacaktır. Son olarak da *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'nın Hikâyet-i Lâzime kısmının çeviri yazısı verilecek ve makaleye metnin tıpkıbasımı eklenecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Şemseddîn-i Sivasi, Mir'âtü'l-ahlâk, Hikâyât-ı Def'-i Riyâ.

Abstract

Şemseddîn-i Sivâsî (d. 1006/1597) is one of the important names of 16th century Turkish Sufi literature. Sivâsî, who expressed his Sufi views within the Halveti tradition, especially within the lines of Sunnism and vahdet-i wujud, has been the author of many works in verse and prose with religious-Sufistic content. One of these works is his work known as *Mir'âtü'l-Ahlâk*. In this mathnawi, consisting of a total of 4520 couplets, the author addresses moral issues through stories and gives advice to his readers. The subject of our study, *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*, is a text registered in Ankara National Library Adnan Ötügen Provincial Public Library Collection 06 Hk 34/5, which the compiler created by making selections from this mesnevî in a certain order. *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ* in the mathnawi verse form was created by taking the couplets in the sections of *Mir'âtü'l-ahlâk* written on the subjects of hypocrisy, arrogance, ambition, consent and gratitude. This text, which has only one copy in the library catalogs, was virtually reconstructed by the compiler by adding new titles and a few new couplets.

In our study, first of all, the life and scientific personality of Şemseddîn-i Sivâsî will be emphasized, then information will be given about *Mir'âtü'l-ahlâk*. Then, the general characteristics of *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*, its form, language and style will be emphasized and the copy will be described. Finally, the transcription of the Hikâyet-i Lâzime section of *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ* will be given and a facsimile of the text will be added to the article.

Keywords: Classical Turkish Literature, Şemseddîn-i Sivasi, Mir'âtü'l-ahlâk, Hikâyât-ı Def'-i Riyâ.

Atıf/Citation: Karasu, B. (2024). Şemseddîn-i Sivâsî'nin Mir'âtü'l-Ahlâk isimli mesnevîsinin muhtasar yeni bir metni: Hikâyât-ı Def'-i Riyâ. *MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 9(18), 18-42.

Giriş

Mecmua kelimesinin kökeni, Arapça dağınık nesneyi biriktirmek, bir araya getirmek (Mütercim Âsım Efendi, 2013, s. 3297; Vankulu Mehmed Efendi, 2014, s. 1323) manasındaki cem'den türeyen mecmu'dan gelmektedir. Edebî bir terim olarak “Aynı veya farklı türden seçilmiş çeşitli hacimlerdeki metinlerin ve risâlelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eserlerin ortak adı”dır (Uzun, 2003, s. 265).

Mecmualar, kültür tarihimiz açısından son derece önemli kaynaklardır. “Okumuş-yazmış şiir meraklısı kimselerce tutulan bir tür şiir defteri” (Köksal, 2019, s. 84) mahiyetinde olan şiir mecmuaları, edebiyat tarihine farklı bir cepheden önemli katkılar sunmaktadır.

Sivâsî'nin tasavvufî bir mesnevisi olan *Mir'âtü'l-ahlâk*'tan seçilmiş olan beyitlerin çeşitli konu başlıkları altında yeniden düzenlenmiş bir hali olarak karşımıza çıkan *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ* da bir mecmua içerisinde yer almaktadır. Metin, Ankara Millî Kütüphane Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 06 Hk 34/5 demirbaş numarasıyla kayıtlı mecmuanın 105b-109b varakları arasındadır. Bu, metnin kütüphane kataloglarındaki, mevcut bilgilere göre tek nüshasıdır.

Şemseddîn-i Sivâsî'nin dinî-tasavvufî mesnevisi *Mir'âtü'l-ahlâk*'ın muhtasar olarak hazırlanmış bir metni olan *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*, çok sayıda nüshası bulunan ve üzerine yüksek lisans ve doktora (Biçen, 1996; Aldanmaz, 2000; Toker, 2005) tezleri yapılmış olan mesnevinin yeni bir formudur. Metinde bahsi geçen mesnevîde ana metnin anlatıldığı bab ve fasılların içindeki nasihat içerikli hikâyelerden bazıları seçilmiş, başlıklarla yeniden tasnif edilmiş ve serlevhada ismi de *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ* olarak anılmak suretiyle *Mir'âtü'l-ahlâk*'tan seçili bu bölümler âdetâ yeniden tesis edilmiştir. Metin bu noktada hem kuruluş biçimi hem de özde *Mir'âtü'l-ahlâk* mesnevisinin genelde de Şemseddîn-i Sivâsî'nin tüm eserlerinin yaygın olarak istinsah edildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Bu çalışmayla birlikte bir mecmuanın sayfaları arasında yer alan *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ* gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu sayede hem 16. asrın önemli mutasavvıflarından biri olan Sivâsî'nin *Mir'âtü'l-ahlâk*'ından hareketle oluşturulan yeni metin tanıtılmış hem de mecmuaların edebiyat tarihi araştırmalarındaki yerinin önemi bir kez daha ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. ŞEMSEDDİN-İ SIVÂSÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ

Şemseddîn-i Sivâsî, Zile'de 1520 yılında, I. Selim zamanında (Sivâsî, 2019 s. 35) doğmuş, 1597'de Sivas'ta vefat etmiştir. “Anadolu'da faaliyet gösteren ilk Halveti şeyhlerinden Habîb Karamânî'nin halifelerinden Amasyalı Hacı Hızır'dan hilâfet alan” (Aksoy, 2010, s. 523) Zileli Şeyh Muhammed Ebû'l-Berekât'ın oğludur. Annesi Sultan Hatun'dur. Esmer olduğu için Kara Şems adıyla anılmış ve Sivas'ta da Şems-i Azîz lakabıyla tanınmıştır (Akkaya, 2020; Aksoy, 2005, s. 2; Arslan, 2015, s. 9; Yıldız, 2017, s. 273-275).

Sivâsî, yedi yaşındayken babasının nezaretinde Halveti şeyhi Amasyalı Hacı Hızır Efendi'nin yanına gitmiş ve onun teveccühünü kazanmıştır (Bursalı Mehmet Tahir, s. 205-206). İlk hatmini babasıyla yaptıktan sonra tecvid ve Arapça tahsili için Tokat'taki kardeşleri Muharrem ve İbrahim efendilerin yanına gitmiş, sonrasında Arakiyecizade Mevlana Şemseddin Efendi'den ilim tahsil etmiştir. Eğitimini İstanbul'da tamamlamış ve Sahn medreselerinde müderrislik yapmıştır (Süer, 2017, s. 6). Görevi esnasında makam elde etmek amacıyla kendilerini küçük düşüren kadı ve müderrisleri görünce istifa etmiş ve İstanbul'dan ayrılarak hac vazifesini yapmak üzere Hicaz'a gitmiştir. Hac dönüşü Zile'ye yerleşmiş ve orada öğrenci yetiştirmeye başlamıştır.

Tasavvufî eğitiminde ilk olarak Amasyalı Hacı Hızır'ın halifelerinden Cumapazarlı Muslihiddin'e sonra da irşat için Tokat'a gelen Şeyh Mecdüddin Şirvânî'ye bağlanmıştır. Şirvânî'ye intisabından sonra bu tarikattaki hizmetini sona erdirmiş ve şeyhinden hilafet alarak halkı irşat vazifesiyle memleketi Zile'ye geri dönmüştür. Burada irşat faaliyetlerini devam ettirdiği sırada Sivas Valisi Hasan Paşa'nın davetiyle ailesi ve öğrencileriyle birlikte Sivas'a gitmiş, burada hem yeni yapılan camide hem de kendisi için hazırlanan dergâhta insanları irşat etmeye başlamıştır (Arslan, 2015, s. 9-11; Bursalı Mehmed Tâhir, s. 207).

Sivâsî, Halvetiyye'nin Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'den (ö. 870/1466) (Rıhtım, 2013, s. 264) sonra oluşan

dört ana kolundan biri olan Şemsiyye'yi kurmuştur (Uludağ, 1997, s. 393). Sivâsî'den sonra Halvetiyye'nin Şemsiyye kolu Sivas'ta halifeleri, İstanbul'da ise Abdülahad Nûrî (ö. 1061/1651) (Uçman, 1988, s. 178) tarafından devam ettirilmiştir.

Sivâsî, hakkında çok sayıda akademik çalışma bulunan dinî-tasavvufî içerikli, telif ve tercüme niteliğinde pek çok eser yazmıştır (Arslan, 2015, s. 21-29). Bunların büyük kısmı Sivas Belediyesi tarafından da “Şemsi Sivasi Külliyyatı” ismiyle yayımlanmıştır.

2. MİR'ÂTÜ'L-AHLÂK MESNEVİSİ

Mir'âtü'l-ahlâk, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış dinî-tasavvufî bir eserdir. Toplam 4520 beyitten müteşekkildir. Mesnevinin esas konusu güzel ve kötü ahlak özelliklerinin anlatılması ve bu yolla insanların bundan faydalanmasını sağlamaktır.

Eser; besmele, tevhit ve methiyelerin yer aldığı giriş bölümünün ardından gelen on bab, on fasıl, münacat, naat ve hatime kısımlarından oluşmaktadır. Mesnevinin asıl bölümü, bab, fasıl ve hikâyelerden oluşmaktadır. Şair burada metnini metaforik bir kurgulamayla planlamış ve insan vücudunu sağında güzel ahlak, solunda ise kötü ahlak dükkanlarının bulunduğu bir çarşıya benzetmiştir. Bu çarşıda sağ taraftaki dükkanlara akıl ve ruh, sol taraftaki dükkanlara ise nefis ve arzular komutanlık etmektedir. Metnin kurgusuna göre sağ tarafta bulunan dükkanların komutanı akıl ve ruhun emrinde şairin ahlâk-ı hamide olarak adlandırıldığı on bey bulunmaktadır. Bunlar; zikrî'l-mevt, kanaat, tövbe, mücahede, tevazu, rıza, ihlas, şükür, cömertlik (cûd u sehâ), muhabbet, şevk ve nefis muhasebesidir. Metinde bu vasıfların her biri bab adı verilen on bölümde anlatılmıştır.

Bir çarşıya teşbih edilen insan vücudunun sol tarafındaki dükkânların komutanları olan nefis ve arzuların beyleri ise müellifin evsâf-ı zemîme olarak adlandırdığı arzu, istek, hırs, şehvet, riya, haset, nimete küfretmek, cimrilik, Hakk'a düşmanlık ve ihmaldir (Toker, 2010, s. 52- 57; Üstüner, 2022, s. 1). Bu vasıflar da *Mir'âtü'l-ahlâk*'taki on fasılda anlatılmıştır. Şair, bu bab ve fasılların dışında ayet ve hadis iktibasları da yapmış, ayrıca din büyüklerinin sözleri ile hikâyeler de anlatmıştır.

Sivâsî, *Mir'âtü'l-ahlâk* mesnevisini oluştururken çeşitli kaynaklardan faydalanmış, bunların bir kısmını da metinde zikretmiştir. Zikrettiği bu kaynaklar eser bazında *İhyâu Ulûmi'd-dîn* ve *Kimyâ-yı Saâdet* iken isim olarak da İmâm-ı Gazzâlî, Fahreddîn-i Râzî, Mevlânâ gibi alimlerdir (Toker, 2010, s. 152).

Mesnevinin ismi konusunda, Sivâsî eserine *Mir'âtü'l-ahlâk* ismini verdiğini dile getirdikten sonra metnin sonunda da *Mirkat-i Eşvak* ismini kullanmıştır. Mesnevi ayrıca kütüphanelerde de çeşitli şekillerde kaydedilmiştir (Toker, 2010, s. 49). Mesnevi üzerine doktora çalışması yapan Toker'in tespitlerine göre *Mir'âtü'l-ahlâk*'ın Türkiye'nin çeşitli kütüphanelerinde kayıtlı toplam 16 nüshası bulunmaktadır. Bu metinden üretilmiş, muhtasar nitelikli eserlerin varlığından söz edilmemiştir.

Mir'âtü'l-ahlâk'ın tenkitli neşri üzerine Ömer Aldanmaz (2000) ve Birgül Toker'in (2003) ve metnin gramer incelemesi üzerine de Eşref Biçen'in (1996) tez çalışmaları bulunmaktadır. Toker'in doktora tezi 2010 yılında kitaplaştırılmıştır.

3. MUHTASAR YENİ BİR METİN OLARAK HİKÂYÂT-I DEF'-İ RİYÂ

3.1. Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'nın Genel Özellikleri

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, Sivâsî'nin *Mir'âtü'l-ahlâk* isimli dinî-tasavvufî mesnevisinden seçilmiş bölümler ve derleyeninin orijinal bazı bölümler eklemesi suretiyle tesis edilen bir metindir. Bu yönüyle eser, *Mir'âtü'l-ahlâk*'ın hem muhtasar hem de yeniden kurgulanmış bir metni görünümündedir.

Eser, yer aldığı mecmuada “Hikâyât-ı Def'-i Riyâ Şemseddîn-i Sivâsî Def'-i Riyâ' zımınıdadur, İmâm Gazzâlî'nün *Kimyâ-yı Saâdet*inden Şemseddîn-i Sivâsî nazm idüp ââarda vârid olan hikâyet-i ehadîâ-i Nebevîden naşîhat-âmîz kışşalardur” başlığıyla kayıtlıdır. Burada, metnin Sivâsî tarafından İmâm-ı Gazzâlî'nin (ö. 505/1111) (Çağrı, 1996, s. 530) *Kimyâ-yı Saâdet* isimli eserindeki Hz. Peygamber'in nasihat içerikli hadislerinin nazmedilmek suretiyle oluşturulduğu bilgisi yer almaktadır. Fakat metnin incelendiğinde *Kimyâ* dışında *İhyâ*'nın da kaynak olarak kullanıldığı görülmektedir.

Toplam 23 bölüm olarak tasarlanmış olan *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*, *Mir'âtü'l-ahlâk*'ta iyi vasıfların anlatıldığı rıza ve şükür babları ile kötü vasıfların dile getirildiği riya, kibir ve hırs

fasıllarında hikâye, vasl ve rivayet başlıklarıyla kayıtlı olup kıssaların anlatıldığı ve nasihat içerikli açıklamaların bulunduğu beyitlerle oluşturulmuştur. Bu durum, *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'nın bölümleri bazında şu şekilde gösterilebilir:

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ Metninin Bölümlerini Oluşturan Beyitlerin Yer Aldığı Mir'âtü'l-ahlâk'taki Bab ve Fasıllar (Toker, 2010)	
Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'daki Bölümler	Mir'âtü'l-ahlâk'taki Bab ve Fasıllar
2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	Riya faslı
9	Rıza babı
10, 11	Hased faslı
12, 13	Kibir faslı
14	Riya faslı
15	Kibir faslı
16, 17	Şükür babı
18	Kibir faslı
19	Şükür babı
20	Kibir faslı
21	Şükür babı
22, 23	Hırs faslı

Tablo 1: *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ* Metninin Bölümlerini Oluşturan Beyitlerin Yer Aldığı *Mir'âtü'l-ahlâk*'taki Bab ve Fasılları Gösteren Tablo

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'yı *Mir'âtü'l-ahlâk*'tan özgün kılan bazı özellikler bulunmaktadır. Bu hususiyetler şu şekilde sıralanabilir:

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'nın derleyeni, *Mir'âtü'l-ahlâk*'tan bazı kısımları almış, bunları konu başlıklarına göre tasnif etmiş ve başlıklandırmıştır. Bu başlıklarda bazı yerlerde yalnızca hikâye ifadesini kullanırken bazı yerlerde de metne özgün başlıklar eklemiştir. Bunlar; altıncı bölümdeki Hikâyet-i Garîbe, yedinci bölümdeki Hikâyet-i Lâzime, on sekizinci bölümdeki Hikâyet-i Kibr-i Sebebü'l-İlm, yirminci bölümdeki Âbid ile Fâsık Kıssası, yirmi birinci bölümdeki Kıssa-i Şikâyet-i Ahvâl-i Vakt-i İsa Aleyhisselam, yirmi ikinci bölümdeki Kıssa-i Tersâ Râhib ve yirmi üçüncü bölümdeki Münâcât-ı Hazret-i Mûsâ'dır.

Metnin 14. bölümündeki iki beyit, 15. bölümdeki son beyit, 18. bölümdeki son üç beyit ve 20. bölümdeki son beyit *Mir'âtü'l-ahlâk*'ta yer almamaktadır.¹

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'yı tesis eden kişi, seçme beyitler ve kendisinin koyduğu başlıklarla toplam yirmi üç bölüm oluşturmuştur. Bunlar arasında 14, 15, 18 ve 20. bölümleri kendi yazmış olduğu beyitlerle sonlandırmıştır. Ayrıca yirmi üçüncü bölümün sonunda da metinden bağımsız olarak yazılan, *Mir'âtü'l-ahlâk*'ta olmayan 5 beyit mevcuttur.

3.2. Nüsha Tavsifi

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'nın nüshası, Ankara Millî Kütüphane Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 06 Hk 34/5 demirbaş numarasıyla kayıtlı olup içerisinde bulunduğu mecmuanın 105b-109b varakları arasında yer almaktadır. Metin, Gülşen-i Râz Tercümesi, (İtikada Dair) Risale, Risâle-i İnsân, Mecmua-i Eş'âr ve İlâhiyât, Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, Terceme-i Hadîs-i Erba'în ve Eyyâm-ı Seb'a'nın Sa'd ve Nuhsu Beyânında Melheme risalelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan, içerisinde Beşiktaşlı Yahya Efendi'ye ait nasihatnamenin de yer aldığı bir mecmuada yer almaktadır (Karasu, 2022, s. 2-3).

Nüsha, 165x82-220x135 mm ölçülerindedir, koyu kahverengi meşin ciltlidir, siyah ve kırmızı cetvellidir. Metinde söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Varaklar 105b, 107b ve 109b haricinde

¹ Beyitler, muhteva incelemesi kısmında yazılacaktır.

beş sütuna ayrılmıştır. 105b'de sayfa dört sütun olmakla birlikte sayfanın kenarlarında dağınık bir biçimde beyitler yer almaktadır. Aynı husus 107b için de geçerlidir. 109b'de de iki sütun mevcuttur. Nüshada ferağ kaydı bulunmamakta olup metnin girişinde müellifin Şemseddîn-i Sivâsî olduğu bilgisi yer alırken müstensihe dair bir not bulunmamaktadır. Metin talik hatla istinsah edilmiştir, tarihine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

3.3. Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'nın Muhtevası

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ toplam 23 bölüme ayrılan 501 beyitten müteşekkildir. Metinde yer alan bölümler *Mir'âtü'l-ahlâk*'taki esas konuların anlatıldığı bab ve fasılların içerisinde yer alan ve müellifin kısaca anlatarak öğütler verdiği kısımlardan oluşmaktadır. Metnin bölümleri şunlardır:

Birinci Bölüm: Metnin ilk kısmında mesnevinin başlığı ve 17 beyitlik bir bölüm yer almaktadır. Burada şair tarafından, riyanın şeytanın bir hilesi olduğu ve ona kanmamak gerektiği söylenmiştir. Sivâsî burada özellikle gösteriş için ibadet edip amellerin esas hedefini anlayamamanın insanlar üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durmuştur.

Bölümün ilk ve son beyti şu şekildedir: ²

İlk Beyit:

Çü ihlâşdan açılmış-idi bâbuñ

Bu ebvâb içre ol ni'me'l-meâabuñ

Son Beyit:

Hemîn sâ'irlerüñ buna kıyâs it

Niçe ma'nî yüzinden iktibâs it

İkinci Bölüm (Hikâyet): Mecmuada Hikâyet başlığı altındaki bu bölüm, toplam 24 beyit ve bir mısradan oluşmaktadır. Şair bu bölümde, ihlas sahiplerinden nakille gazalara katılan, helalinden para/mal kazanan ve ilim sahibi olan kimselerin durumlarından bahsetmektedir. Burada bahis konusu edilen kimselerin tüm bu olumlu işleri riya/gösteriş için yaptıkları söylenmiş ve bu kimselerin ahirette cezaya çarptırılıp azap çekecekleri dile getirilmiştir.

İlk Beyit:

Buyurmuş muqtedâ-yı hayl-i ihlâş

Tabîb-i her marîz-i zümre-i hâş

Son Beyit:

Bu üslûb üzre her gûne mürâî

Cevâbuñ aldı vü bula cezâyı

Üçüncü Bölüm (Hikâyet): Mesnevinin 9 beyitten oluşan bu bölümünde şair, Hz. Peygamber'in kendisinden Allah'a sığınılması gerektiğini söylediği cübbü'l-hazen (hüzün kuyusu)den bahsetmiştir. Bu hadis, *İhyâ'* da da mevcuttur (Mardîni, 2015, s. 718; Toker, 2010, s. 97).

Bir önceki bölüm gibi *Mir'âtü'l-ahlâk*'taki riya faslından seçilmiş beyitlerle oluşturulan bu kısımda öncelikle Hz. Peygamber'in hadisi nakledilmiş, ardından 9 beyit boyunca hüzün kuyusuna gidecek olanların riya ile namaz kılup Kur'an okuyan ve halka bu şekilde vaaz eden kişiler olduğu söylenmiştir.

İlk Beyit:

Buyurmuşdur girü Sultân-ı 'âlem

Kıyâmet rûzı ol cân-ı 'âlem

² Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'nın muhteva incelemesinin yapıldığı bu kısımda bölümlerin ilk ve son beyitleri verilecektir.

Son Beyit:

Derûnında olup aġrâz-ı telbîs

Bu halk içre olurdu va'z u tedrîs

Dördüncü Bölüm (Hikâyet): Bölüm toplam 19 beyittir. Mesnevinin bu kısmında Muaz b. Cebel (ö. 18/639) (Kandemir, 2020, s. 336) ile Hz. Ömer'in (ö. 23/644) (Fayda, 2007, s. 44) bulunduğu bir mecliste riya ile ilgili gerçekleştirilen sohbet anlatılmakta ve riyanın gizli şirk olduğu üzerinde durulmaktadır. Hz. Peygamber'in "Riya, gizli şirk" (Yılmaz, 2013, s. 589) manasındaki hadisinin anlatıldığı bu kısım *İhyâ*'da da yer almaktadır (Toker, 2010, s. 97).

İlk Beyit:

Mu'az bin Cebel ol fahrü'l-aşhâb

Oturmuşlardı bir gün cem'-i aġbâb

SonBeyit:

Riyâyı bırakup artur hulûsı

Zeheb bulan alur mı hîç fülûsı

Beşinci Bölüm (Hikâyet): 8 beyitten müteşekkil olan bu bölümde velâyet menbaı olarak tarif edilen Hz. Ali'den naklen, riya ehlinin üç özelliği anlatılmıştır. Burada anlatılanlara göre riya ehli kimseler amel konusunda insanların yanındayken şevke gelip ibadet ederken yalnızken aynı şekilde davranmazlar. Övüldükleri takdirde ibadet etmek isterler fakat övgü almadıklarında ibadetten bıkarlar.

Hz. Ali'nin bir sözünün nakledildiği bu kısım, *Kimyâ-yı Saâdet*'in de Taât ve İbâdetteki Riyâdan Kurtulmanın Çaresi bölümünde bulunmaktadır (Gazzâlî, 2015, s. 523-524). *Kimyâ*'da Hz. Ali'nin riyakâr kişilerin amel konusundaki iki özelliği sayılırken metinde üç özellik zikredilmiştir.

İlk Beyit:

İşit bu remzi ol şâh-ı velîden

Velâyet menba'ı ya'nî 'Alîden

Son Beyit:

Kelâl irüp düşer oldum fütûra

Tenezzül buluban irer kuşûra

Altıncı Bölüm (Hikâyet-i Garîbe): Mesnevinin hikâyet-i garibe başlığıyla kayıtlı olan bu bölümü 9 beyitten oluşmaktadır. Burada Hz. Ömer'in yaşadığı bir hadise üzerinden riya ile ilgili tespitlerde bulunulup riyanın gizli şirk olduğu ve ancak avamın kalbinde olabileceği hususu dile getirilmiştir.

Metne göre bir gün Hz. Ömer kendisini salık olarak tanımlayan ve başını önüne eğmiş ibadet eden bir kimseyi görmüş, adama ibadetteki huşunun gönülde olması gerektiğini ve yaptığı bu hareketlerin gizli şirk olduğunu söylemiştir.

Bu bölümde ayrıca Hz. Peygamber'in "Ademoğlunun kalbindeki şirk; karanlık bir gecede, siyah bir kayanın üzerindeki kara karıncanın ayak izinden daha gizlidir" (Toker, 2010, s. 132) manasındaki hadisinin tercümesine yer verilmiştir. Müellif burada hadiste şirk olarak ifade edilen hususu riya olarak açıklamıştır. Bu hadisle ilgili açıklamalar aynı zamanda Gazzâlî'nin *İhyâu Ulûmiddîn* isimli eserinde de bulunmaktadır (Mardînî, 2015, s. 738; Toker, 2010, s.132):

Ķarañu gice bir Ķara Ķarınca

Siyeh taş üzre daġı pâyı ince

Görölmek ola mı taġrîk-i riclün

Riyâ ihfâdur andan tıy miââlũñ

İlk Beyit:

Rivâyetdür 'Ömer ol ibn-i Hattâb

Hudâ râzı ola andan be-her bâb

Son Beyit:

Görölmek ola mı tahrîk-i riclũñ

Riyâ ihfâdur andan tıy miââlũñ

Yedinci Bölüm (Hikâyet-i Lâzime): Toplam 29 beyit olan bu bölümde, Gazzâlî'den ifadeler aktarılarak Allah'ın her gökte bir melek yarattığı, bunların insanların amellerini izleyip Allah'a arz ettiği söylenmiştir. Allah'ın riyasız yapılan ibadetleri övüp ödüllendirirken gösteriş için yapılan amelleri kabul etmeyip onlara lanet ettiği ve bu lanete meleklerin de eşlik ettiği dile getirilmiştir. Burada hususi olarak riya-ihlas karşıtlığı ele alınmıştır:

Ki ihlâş ile olmuş pâk 'ameldür

Riyâ yokdur içinde bî-dağaldür

Tüm afetlerin riya sebebiyle olduğuna dair kanaat de yine bu bölümde dile getirilen bir diğer önemli düşüncedir:

Bilür Mü'min olan ki bu mazarrat

Riyâdan hâşıl olur bunca âfet

Bölümün ilk ve son beyitleri şunlardır:

İlk Beyit:

Rivâyet eylemiş Şeyh Gazâlî

Cemâlınden açıla aña fâli

Son Beyit:

Ta'alluk itmese lakin irâdet

Viriser mi riyâyile 'ibâdet

Sekizinci Bölüm (Hikâyet): Sekizinci bölüm 19 beyitten oluşmaktadır. Şair, burada eleştirel bir üslupla riyakâr kimselerin ibadetlerini Allah için yapmadıklarını, Hakk'ı düşman ve halkı da dost bildiklerini, halkın övgüsünü Hakk'ın rızasına tercih ettiklerini söyleyerek bu kişilerin mahşer günü elinin boş kalacağını dile getirmiştir. Bunun ardından da ibadet ve hayırları gösterişsiz ve gizlice yapmanın riya hastalığının ilacı olduğunu söylemiştir.

İlk Beyit:

Kaçan cem' olalar ũlâ vü uhrâ

Münâdî gönderiser Haç Te'âlâ

Son Beyit:

Ölünce eyle sâlik ictihâdı

Mededler irgüre ol Rabb-i Hâdî

Dokuzuncu Bölüm (Hikâyet): Bölüm 29 beyitten oluşmaktadır. Burada Hz. Enes'ten (ö. 93/711-712) (Canan, 1995, s. 234) nakledilen bir rivayet yer almaktadır. Buna göre bir gün Hz. Enes ashapla beraber oturmaktadır. O sırada meclise Hz. Ömer'in cennet ehli olduğunu söylediği bir adam girer. Hz. Enes bu adamın neden cennet ehli olduğunu merak eder, adamın evine gider ve orada üç gün misafir olarak kalır. Orada ev sahibine, Hz. Ömer tarafından kendisine neden cennet ehli dendiğini

sorar, adam da kimseye haset etmediğini söyler. Hz. Enes de buradan adamın hiç haset etmediği için cennet ehli olma makamına eriştiğini anlar. Mesnevinin bu bölümünde haset etmenin insanı cehenneme sürükleyen bir hal olduğu vurgulanmıştır.

İlk Beyit:

Enesden mervîdür işbu hikâyet

Kulak tut bundadır aşşî rivâyet

Son Beyit:

Virmege saña pesdür bu kerâmet

Ki itdi seyyîd-i ekrem şehâdet

Onuncu Bölüm (Hikâyet): Bu bölümde anne ve babaya asi olmamak, gıybet ve haset etmemek gibi bazı ahlaki değerlerden söz edilmiş ve okuyucuya nasihatlerde bulunulmuştur. Müellif bu konudaki görüşlerini Yüce Allah ile Hz. Musa arasında geçen bir hikâye kapsamında açıklamıştır. Buna göre, Hz. Musa Allah'la mükâfatlara layık olmuş bir kul hakkında konuşmuş, Hz. Musa Allah'a bu adamın kim olduğunu sormuştur. Allah da Hz. Musa'ya adamın kendisini değil, ne suretle bu makama nail olduğunu sormasını istemiş ve adamın kendi katında neden makbul olduğunu anlatarak sahip olduğu özellikleri açıklamıştır. Buradan anlaşılacağı üzere gıybet ile haset ahlaklı kişilerin şiddetle kaçınması gereken kötü fiillerdir.

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'nın bu bölümü toplam 10 beyitten müteşekkildir. *İhyâ*'da (Toker, 2010, s. 87) ve *Kimyâ*'da (Gazzâlî, 2015, s. 466) yer almaktadır.

İlk Beyit:

Görür bir kimse(y)i Mūsâ bin 'İmrân

Turur 'arş sāyesinde şöyle şādān

Son Beyit:

Selâmet birle buldum çünkü şadruñ

Müheyyâ eyledüm 'arşumda berruñ

On Birinci Bölüm (Hikâyet): Bu bölüm toplam 12 beyittir. Burada anlatılanlar, *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'nın onuncu bölümde anlatılan Hz. Musa kıssasının devamı niteliğindedir. Mesnevinin bu kısmında öncelikle hasedin tanımı yapılmıştır:

Hased oldur ki bir insāna ni'met

İrişür bulsa bir vechile devlet

Saña hoş gelmeyüp mağmûm olasın

O 'izzetde vü sen mehmûm olasın

Zevâlûñ isteyesin devletinûñ

Ĥilâfin dileyesin 'izzetinûñ

Metinde bu ifadelerin ardından haset etmenin haram olduğu, insanın sevaplarını yok edip onun cehenneme gitmesine sebep olacağı söylenmiştir. Bölümde ayrıca "Hasetten sakının. Çünkü ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi haset de iyilikleri yer bitirir" (Aclûnî, 2019, s. 82) manasındaki hadis-i şerif iktibas edilerek hasedin iyilikleri yok edeceği savı doğrulanmıştır. Aynı hadis, *İhyâ*'da da bulunmaktadır (Toker, 2010, s. 381).

İlk Beyit:

Hâsed oldur ki bir insâna ni'met

İrişür bulsa bir vechile devlet

Son Beyit:

Hüdâ şol kimseden olur mı râzı

Ki ider Hâlikine i'tirâzı

On İkinci Bölüm (Hikâyet): Bölüm 6 beyitten oluşmaktadır. Bu bölümde Ebu Zer Gıfârî'nin (ö. 32/653) (Aydınlı, 1994, s. 266) yaşadığı bir hadise nakledilerek takva konusu işlenmiştir. Bir gün Ebu Zer Gıfârî, Hz. Peygamber'in huzurunda bir kişiye siyah tenli olmasından dolayı "kara oğlu" demiş, Hz. Peygamber de onu uyarılmış ve beyazın siyahtan farkı olmadığını, üstünlüğün ancak takva ile olabileceğini ifade etmiştir. Burada "...Allah katında en değerli olanınız, O'na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır" (Hucûrât, 49/13, Karaman vd., 2019, s. 553) ayetine telmihte bulunulmuştur. Nitekim *Mir'âtü'l-ahlâk*'ta bu ayet mevcutken *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'da yer almamaktadır. Metni tesis eden kişi, kıssanın nakliyle iktifa ederek, ayeti telmih düzeyinde bırakmıştır.

Kıssa, *Kimyâ-yı Saâdet*'te yer almaktadır (Gazzâlî, 2015, s. 461-462).

İlk Beyit:

Rivâyet kıldı Bu Zerr-i Gıfârî

'Aliyyü'l-raḥmeten Raḥmanu Bârî

Son Beyit:

Kişinüñ kişiden fark u temîzi

Bilmeyen taḳvâ iledür añla remzi

On Üçüncü Bölüm (Hikâyet): Toplam 13 beyitten oluşan mesnevinin bu bölümünde soy sop ve sülale ile övünmenin kötülüğü Hz. Musa'nın içerisinde bulunduğu bir kıssa üzerinden anlatılmıştır. Mesnevinin bu bölümü toplam 13 beyitten oluşmaktadır. Burada Hz. Musa'nın zamanında gerçekleşen bir hikâye anlatılmıştır. Rivayete göre bir gün iki adam Hz. Musa'nın huzurunda kavga etmiş ve bu adamlardan biri soyuyla övünmüştür. Bu sırada Allah'tan Hz. Musa'ya bu adamın ve övündüğü dokuz kişinin cehennem ehli olduğuna dair bir nida gelmiştir.

Bölüm *İhyâ*'da bulunmaktadır (Toker, 2010, s. 80).

İlk Beyit:

İki kes Hâzret-i Mūsâ katında

Çekişdiler biri der ḥiddetinde

Son Beyit:

Cehâlet ehlinüñdür bu ta'azzüz

Bunuñla ehl olan itmez telezzüz

On Dördüncü Bölüm (Hikâyet): Bölüm toplam 8 beyitten oluşmakta olup ibadet ve abdest hakkındadır. Bölümde yer alan beyitler, *Mir'âtü'l-ahlâk*'taki riya faslından alınırken aynı zamanda orijinal beyitler de mevcuttur. Bunlar, metindeki 203 ve 204. beyitlerdir:

203. Beyit: Bu güne çok-durur niyyetde ḥaşlet

Hulûş üzre alur icrâ bu ümmet

204. Beyit: Ki devletdür sa'âdet bî-meşakkât

Lisâna gelmedin kalb ide niyyet

Bölümde ihlas ile yapılan ibadetler ile ihlas üzere alınan abdestin faziletlerinden bahsedilmiştir.

İlk Beyit:

Takāzā def için varmağ kenîfe

Ki lâzımdur vazîa' vü şerîfe

Son Beyit:

Olur her haşvesine bir mesûbet

Zihî dîn ü zihî millet kerâmet

On Beşinci Bölüm (Hikâyet): Metinde garâib kıssa olarak ifade edilen ve 26 beyitten ibaret olan bu bölümde Nemrud ile şeytan kıssası anlatılmaktadır. Kıssada Nemrud'un şeytan tarafından aldatılması ile kibir ve hasedin kötülüğü konu edilmiştir. Bölümün son beyti *Mir'âtü'l-ahlâk*'ta yer almamaktadır ve *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'nın özgün beyitlerindedir:

231. Beyit: Tamâm oldı ğarâyibdür bu kışşa

Alan kılden alur biñ türlü hişşe

Bölümün **ilk beyti** ise şudur:

Hikâyetdür ki ol İblîs-i meftûn

Gelür Nemrüd çapısına o mağbûn

On Altıncı Bölüm (Hikâyet): Bölüm, toplam 19 beyittir ve burada şükür konusu, Allah'ın nimetleri ve kullarına ihsanları dile getirilerek işlenmiştir. Bu kısımda yer alan 15. beytin ikinci mısraında Âl-i İmrân Sûresi'nin “Sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendiren O'dur” (Karaman vd., 2019, 56) mealindeki 6. ayeti iktibas edilmiştir.

İlk Beyit:

Yedinci bâb şükür oldı yemînüñ

Aña gel açā gör 'ayne'l-yağînüñ

Son Beyit:

Budur reşk eylemek dir ehl-i taḥkîk

Gel imdi kıl bunı iḥbâra taḥbîk

On Yedinci Bölüm (Hikâyet): *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'nın 8 beyitten oluşan bu bölümünde şükürün gerekliliği ile ne suretle gerçekleştirileceği konu edilmiştir. Burada özellikle insanın diğer canlılardan ayrılan özelliğinin Yüce Allah'a şükretmek olduğu vurgulanmıştır:

Yimek içmek cimâ' istirâhat

Megesde segde vardur hem bu haşlet

Gel imdi olsa bu lezzâta kânî

Olıgör rütbet-i 'ulyāya tāmî

İlk Beyit:

Ḥaḳîkatde budur meyl-i şükr-i ni'met

Çılasın ni'met ile Ḥaḳka ḥizmet

Son Beyit:

Eger dünyâ benüm olsa ser-â-ser

Dir idüm sâ'at-i 'ömre ber-â-ber

On Sekizinci Bölüm (Hikâyet-i Kibr-i Sebebü'l-İlm): İlmin sebep olduğu kibrin anlatıldığı bu bölüm 34 beyittir. 31. beyitten sonra Hz. Peygamber'in ilmin verdiği kibir üzerine söylemiş olduğu bir hadisi iktibas edilmiştir. Burada özellikle Kur'an okuyanlar, vaizler, dervişler, zahitler, şairin riyazet eri olarak tanımladığı sufi ve abidlerin ilim dolayısıyla kapıldıkları kibir ele alınmıştır. Ayrıca bölümün sonunda kibir, riya ve hasetten uzak durulması ve bu tür hasletlerin Müslüman kişide bulunmaması gerektiği üzerine öğütler verilmiştir. Bölüm sonundaki 290, 291 ve 292. beyitler *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'daki özgün beyitlerdir:

290. Beyit: Cihānuñ bir pula degmez şafāsı

Ḥakāretle geçer āḫir beḳāsı

291. Beyit: ol müstaḡfir ol eyle hazer

Göz açup yumunca vaḳt eyler güzer

292. Beyit: Hemān Ḥakka şakın kibr (ü) 'ucbdan

Riyā ile ḥasedden hem kızbden

İlk Beyit:

Kaçan görse özün 'ilm ile 'ālim

Ki olmuş 'āleme a'le'l-m'ālim

On Dokuzuncu Bölüm (Hikâyet-i Yahûdî): 19 beyitten müteşekkil olan bu bölümde şükür konusu malı mülkü elinden gidip iflas eden fakat buna rağmen haline şükreden ve dinine teslimiyeti hususunda tereddüt yaşamayan bir Yahudi'nin konu edildiği kıssa üzerinden anlatılmıştır.

İlk Beyit:

Zamān-ı evvel içre bir Yahûdî

Ki yazmışdı göklere ol cühûdî

Son Beyit:

Senüñle olduğunca dīn-i İslām

Sa'adet ehlinin çekme ālām

Yirminci Bölüm (Âbid ile Fâsık Kıssası): Bu bölüm 45 beyittir. Şair, garaib olarak tanımladığı bu bölümde yer alan kıssayı, maarif cennetinin miski ve gazeli diyerek övdüğü Gazzâlî'den naklettiğini söylemiştir. Fakat kıssa *Kimyâ-yı Saâdet*'te değil *İhyâu Ulûmiddîn*'de yer almaktadır (Toker, 2010, s. 79).

Bu bölümde kibirli davranan abid ile halis niyetle tövbe edip pişman olan fasığın hikâyesi anlatılarak riyaya kapılmanın Müslümana yakışmayan ve Allah'ın gazabına sebep olacak bir durum olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca halis bir niyetle tövbe etmenin de tüm günahları sileceği hususu üzerinde durulmuştur. Mesnevinin 356. ve bu bölümün son beyti, *Mir'âtü'l-ahlâk*'ta yer almayan, özgün bir beyittir:

356. Beyit: Zünûbum maḡfîret kıl sensin a'lem

Bi-ḥakḳ-ı Ḥazret-i Seyyidü'l-ekrem

Bölümün **ilk beyti** de şu şekildedir:

Yazar Kimyâda ol Şeyhü'l- Ġazālî

Ma'ārif cennetinüñ miski ġazālî

Yirmi Birinci Bölüm (Kıssa-i Şikâyet-i Ahvâl-i Vakt-i İsa Aleyhisselâm): Toplam 49 beyit olan bu kısımda Hz. İsa zamanında yaşamış, biri fakirlikten biri de hastalıktan şikâyetçi olan iki adamın hikâyelerine yer verilmiştir. Kıssada, Hz. İsa önce fakirlikten şikâyetçi olan adamı hasta birinin yanına götürmüş ve onun haline şükreder bir kimse olmasını sağlamıştır. İkinci olarak da fakir kimseye gösterdiği hastayı da fakirlikten ve hastalıktan mustarip olan bir kimsenin yanına götürmüştür. Sonrasında bu kişi de hastalığındaki nimeti fark etmiştir.

Bu bölümün sonunda şair, Hz. Peygamber'in dünyada çekilen ıstırapın ahirette mükâfat olacağını anlattığı bir hadisin tercümesine yer vermiştir:

Buyurmuşdur işit ol Faḫr-i 'Âlem

Ne gevherler şaçar gör Faḫr-i 'Âlem

Bu evde görse bir kimse 'ukûbet

Ḳıyâmetde aña olmaz ğarâmet

Mükeffer olacaḫdur ol günâha

Anuñçün düşmeyiser ol gün âha

Mecmuanın, bu kıssanın son kısmına denk gelen 108b sayfasında bir temmet yazısı mevcuttur. Bu ifadenin, metnin diğer bölümleri ile bu kısımdan sonra gelen Kıssa-i Tersâ Râhib bölümü bütünlük arz ettiğinden mesnevinin değil, kıssanın sona erdiğini ifade etmek üzere kullanıldığı düşünülmektedir.

İlk Beyit:

Zamânında işit 'Îâ-yı pür-nür

Oturmuşdı Ḥüdâ zikriyle mesrür

Son Beyit:

Çü istiḫkâkı olmuşken belâya

Ḳomadı Ḥaḫ anı yevmü'l-cezâya

Yirmi İkinci Bölüm (Kıssa-i Tersâ Râhib): Kıssa-i Tersâ Râhib, 62 beyittir ve temmet yazısıyla sona ermektedir. Kıssa şu şekildedir: Bir gün Cebrail, Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde Peygamber ona Allah'ı nerede bulacağını sorar. Bunun üzerine gökten bir hitap gelir ve ona bir Hristiyan rahibin yanına gitmesi gerektiği söylenir. Hz. Peygamber onun yanına gider ve burada yüz yaşına kadar puta tapan bir rahibin Allah'a samimiyetle tövbe etmesine, Allah'ın da onu bağışlamasına şahit olur. Kıssada tövbe, ihlas ve samimiyet kavramları üzerinde durulmuş, ihlas ve samimiyet ile tövbe eden kimsenin Hakk'ın katındaki değeri anlatılmıştır. Kıssada Allah'ın nerede bulunduğu sorusuna ihlasla tövbe eden bir rahibin gönlü şeklinde cevap verilmesi, Allah'ın yeryüzündeki tecellisine mazhar olmanın tövbe, ihlas ve samimiyet ile mümkün olabileceğinin anlatımıdır.

İlk Beyit:

Meger günlerde ol Cibrîl-i ekrem

Ḥuzûr-ı Seyyîde gelmişdi bir dem

Son Beyit:

Güneh her ne ola ednâ ve ekber

Olur tevbeyle mecmû'ı mükeffer

Yirmi Üçüncü Bölüm (Münâcât-ı Hazret-i Mûsâ): Metnin son bölümü Münâcât-ı Hazret-i Mûsâ'dır ve toplam 23 beyittir. Bölümde Yüce Allah'ın verdiği nimetlere şükredilmesi gerektiği Hz. Musa'ya atfedilen bir kıssa üzerinden anlatılmıştır. Burada, kelimullah sıfatına sahip olan Hz. Musa'nın

Allah'la, verdiği nimetler hakkında konuşması yer almış, bölüm tamâm yazısıyla son bulmuştur.

Bölümün sonunda ayrıca mesneviyle aynı ölçüde yazılıp sütun ve çizgilerin dışında yer alan ve *Mir'âtü'l-ahlâk*'ta bulunmayan 5 beyit yer almaktadır:

Ezelden her ne yazdı dest-i taqdîr

Olunmaz tâ ebed bir nokta tağyîr

Olacak neyse olur dâd (u) bî-dâd

Gerek gönlünü ğam-gîn tut gerek şâd

Dirilse bir araya cümle 'âlem

İçinden idemez bir harfini kem

Ne söz-i sîne ile şavulur ol

Ne âb-ı dîde ile maḥv olur ol

Ne yazusun kılar göz yaşları ter

Ne bâ u âh ider evrâkuñ ebter (*Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*, Yazmalar, 06 Hk 34/5, v. 109b).

İlk Beyit:

Rivâyettir ki ol Mūsî'bn-i İmrân

Ona vaḥy itdi bir dem Rabb-i Mennân

Son Beyit:

Anuñçün şükr ider câhil ḥarâma

Ki bilmez irişür andan ğarâma

3.3. Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'da Biçim, Dil ve Üslup Özellikleri

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, mesnevi nazım şeklinde olup aruzun Hezec bahrinin mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ûlün kalıbıyla yazılmıştır. Bazı beyitlerde vezin aksaklıkları mevcuttur. Metinde toplam beyit sayısı 501'dir. Mesnevîde 501 beytin yanı sıra iki yerde hadislere, bir yerde ayete ve metnin sonunda da metne dahil edilmeyerek yazılan 5 beyte yer verilmiştir.

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ'nın dili oldukça sade, akıcı ve anlaşılır niteliktedir. Metinde Arapça Farsça kelime ve kelime grupları yoğun olarak kullanılmamıştır. Metnin dokuzuncu bölümündeki şu beyitler bu hususta örnek verilebilir:

Bu niyyet üzre vardum ḥânesine

Tazarru'la didüm ey nûr-ı sîne

Pederle macera düşdi meyâna

Ḳabûl eyle beni gel mihmâna

Ḳabûl itdi çü üç gün aña mihmân

Olup kıldum teccüs sırr u i'lân

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ didaktik bir üslupla kaleme alınmıştır. Metinde genel bir üslup olarak öncelikle kıssalar anlatılmış, ardından müellifin yorum ve öğüdü yer almıştır. Metnin üslubuyla ilgili sekizinci bölümdeki şu beyitler örnek verilebilir:

Diye nefesine ey gâfil Hüdâdan
Ne umarsın bu halk-ı bî-nevâdan

Ki mâlik olmayasın memlûk-ı muṭlaḳ
Neye kâdir olur ey şahş-ı aḫmaḳ

Olunca eyle sâlik ictihâdı
Mededler irgüre ol Rabb-i Hâdî

4. HİKÂYÂT-I DEF'-İ RİYÂ'DAN ÖRNEK BİR BÖLÜM

Toplam 501 beyitten oluşan *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'nın tamamı makale sınırlarını aşacağından bu bölümde metnin dil, üslup ve anlatım özelliklerinin anlaşılmasının kolaylaştırılması maksadıyla metinde Hikâyet-i Lâzime başlığıyla kaydedilmiş olan bölümün çeviri yazısı verilecektir. Bu bölüm, mevcut olan nüsha farklılıklarıyla birlikte Toker (2010) tarafından hazırlanan *Mir'âtü'l-ahlâk* metninin riya konulu altıncı faslında yer alan beyitlerle (2775-2974) oluşturulmuştur.

Hikâyet-i Lâzime

[106a] Rivâyet eylemiş Şeyḫ Ğazâlî
Cemâlınden açıla aña fâli

Ki her bir gökde ol Ma'bûd-ı Kâdir
Meleklerden ḳomıḫ bir şahş-ı ḫâzır

Ki tefṫiḫ ide a'mâl-i 'ibâdı
Kimisi ḡam bula kimisi şâdî

90 Mü'ekkeller ṫurup her gökde ḫâzır
Olalar tâ aña diḳḳatle nâzır

[Üçüncü Sütun]

Daḳıḳa ḳomayup tefṫiḫ iderler
Anı hep mü-be-mü tebnîḫ iderler

Birinciye varınca ba'zı a'mâl
Şafâ üzre bulana olmaya ḳâl

Velî anda olan merd-i müvekkel
Ḳatı tefṫiḫ ide ḳomaya mücmel

Diye lâyıķ degüldür bu Hudāya
Bunı redd eyleñüz şāhib-edāya

95 Bu üslüb üzredür ez-halk-ı Ādem
Yine bu olısar tā hedm-i 'ālem

Meger bir demde bir merd-i 'azīzūñ
Alup a'mālini şāhib-temīzūñ

Bu dem dünyā göginde ideler 'arz
Anı yoķlayalar bi't-ṭūli ve'l-'arz

Bulunmağa bu gökde hīç kuşūrı
İdeler tā ikinciye 'ubūrı

Hem anda yoķlaya anı müvekkel
Kuşūrın bulmaya bula mükemmel

100 Anı teşyī idüp gökde melekler
Münevver ola yüzinden felekler

Bu üslüb üzre tā heft āsmānı
Münevver eyleye nūrıyla anı

Huzūr-ı Haķķa 'arz ide melekler
Anı medḥ iderek ehl-i felekler

Ki ihlāş ile olmuş pāk 'ameldür
Riyā yoķdur içinde bī-dağaldür

'İtābıyla diye ol Rabb-i dānā
Baķarsız zāhirine bunuñ ammā

105 Derūnında olanı bilür a'lem
Riyā vardur içinde şöyle müphem

[Dördüncü Satır]

Benümçün olmamışdur çün a'māl

Baňa lâyıķ degüldür itmeñ iclâl

Benüm zâtum ki maħlûķa Ğüdâdur

Mu'în (ü) Râzık-ı şâh u gedâdur

İrişsün benden aña şimdi la'net

Ki benden ğayrıya itdi 'ibâdât

Melekler daħi anda ide la'net

Bu dem hîç baķmayalar ol tarîķat

110 Bilür Mü'min olan ki bu mażarrat

Riyâdan ħâşıl olur bunca âfet

Bu dergâha ki vardur bir ricâsı

Yâ dünyâdur yâ ğayrı mâcerâsı

Riyâsından eger budur murâdı

Bunu bilsün ki ol ma'bûd-ı Hâdî

Anuñ destindedür men' ile i'tâ

Ki ansuz olmayıyardur bu ķaķ'â

Eger var ise i'tâyâ irâdet

Virilür ol riyâsına ne ħâcet

115 Ta'alluķ itmese lakin irâdet

Viriser mi riyayile 'ibâdet

Sonuç

Mir'âtü'l-ahlâk, Sivâsî'nin ahlaki meseleleri konu edindiği, dinî-tasavvufî bir mesnevisidir. Kütüphanelerde çok sayıda nüshası bulunan bu mesnevinin, kendi içinde bir tertip düzenine sahip, muhtasar nitelikteki bir metni de çalışmamızda konu edindiğimiz *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ*'dır. Bu metinde *Mir'âtü'l-ahlâk*'tan seçilmiş kısımlar ihtisar edilerek yeni bir metin kurgulanmıştır.

Çalışmamıza konu edindiğimiz *Hikâyât-ı Def'-i Riyâ* ile birlikte *Mir'âtü'l-ahlâk*'ın özeti niteliğinde yazılmış metinler de olduğu anlaşılmıştır. Bundan hareketle de eserlerini daha ziyade halkın istifadesi için yazmış olan Sivâsî'nin büyük bir kitleye ulaştığı sonucuna varılmıştır. Bu metinden anlaşılacağı üzere bu husus hem Sivâsî'nin eserlerinin doğrudan nüshalarını çoğaltmak hem de alıntılar yapıp yeni metinler tesis etmek suretiyle yapılmıştır.

Kıssaların tasavvuf kültüründeki yerine binaen de *Mir'âtü'l-ahlâk* gibi hacimli bir eserden *Hikâyât-ı*

Def'-i Riyâ gibi daha özet bilgiler içeren bir metnin oluşturulması ahlaki konularda yazılmış metinlerden istifadenin kolaylaştırılmak istendiğini göstermektedir.

Kaynakça

Akkaya, H. (2020). *Şemsî, Şemseddîn Sivâsî*. Türk edebiyatı isimler sözlüğü (TEİS), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/semsi-semseddin-sivasi> adresinden 15.08.2024 tarihinde alınmıştır.

Aksoy, H. (2005). Şemseddîn Sivâsî hayatı, şahsiyeti, tarikatı, eserleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XI (2), 2. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuifd/issue/4299/255627>

Aksoy, H. (2010). Şemseddin Sivâsî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 38, ss. 523-526). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Aldanmaz, Ö. (2001). Şemseddin Sivâsî'nin Mir'âtü'l-Ahlâk ve Mirkâdü'l-Eşvâk isimli mesnevisi (inceleme-metin). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.

Arslan, M. (2015). *Şemseddîn Sivâsî Külliyyatı - 7 Menâkıb-ı İmâm-ı A'zâm*. Sivas Belediyesi Yayınları. https://sivas.bel.tr/Files/PDF/ekitap/emi_sivasi/Menakb-_mam-_Azam.pdf

Aydınlı, A. (1994). Ebû Zer el-Gıfârî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 10, ss. 266-269). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bursalı Mehmet Tâhir Efendi (1972). *Osmanlı Müellifleri* (A. F. Yavuz, İ. Özen, Haz.). Meral Yayınevi.

Canan, İ. (1995). Enes b. Mâlik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 11, ss. 234-235). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çağrı, M. (1996). Gazzâlî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 13, ss. 530-534). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Fayda, M. (2007). Ömer. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 34, ss. 44-51). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, Ankara: Milli Kütüphane Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 34/5, 105b-109b. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/588461> adresinden 10.04.2024 tarihinde alınmıştır.

İmâm-ı Gazzâlî (2015). *Kimyâ-i Saâdet* (A. F. Meyan Çev.). Bedir Yayınları.

Yûsuf Sıdkî el-Mardînî (2015). *Mesîru Umûmi'l-Muvahhidîn Şerh u Terceme-i Kitâb-ı İhyâu Ulûmi'd-Dîn*. (1. Baskı). (Koç, M. ve E. Tanrıverdi Haz.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî (2010). *Keşfü'l-Hafâ halk arasındaki rivayetlerin ilmî değeri*. (1. Baskı). (Mustafa Genç Çev.). Beka Yayınları.

Kandemir, M. Y. (2020). Muaz b. Cebel. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 30, ss. 336-338). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Karasu, B. (2022). Beşiktaşlı Yahya Efendi adına kayıtlı manzum bir nasihatname. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 9 (23), 2. <https://www.osmanlimirasi.net/dergi/besiktasli-yahya-efendi-adina-kayitli-manzum-bir-nasihatname-ss-1-1820220323031248.pdf>

Karaman, H. Çağrı, M. Dönmez İ. K. ve Gümüş S. (2019). *Kur'an-ı Kerim meâli*. (7. Baskı). Diyanet

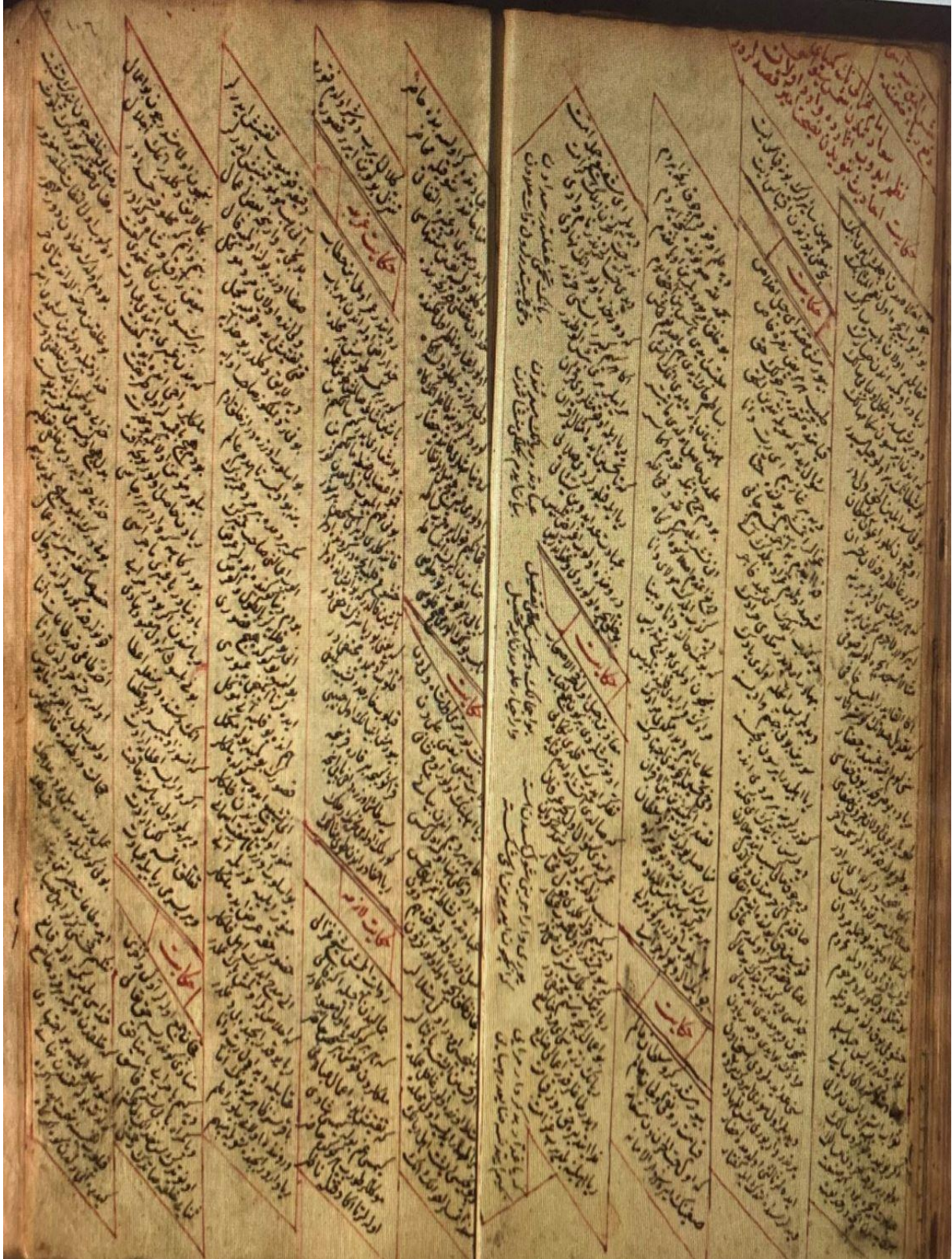
İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Köksal, M. F. (2019). Klasik Türk edebiyatının sıra dışı örneklerini toplayan ilginç bir şiir mecmuası: Mecmû'a-i Nevâdir. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (4), 84-123. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akaded/issue/50507/650244>
- Receb-i Sivâsî (2020). *Şems-i Sivâsî menâkıbnamesi Necmü'l-Hüdâ fî menâkıbı'ş-Şeyh Şemsüddin Ebi's-Senâ*. (1. Baskı). (F. Çınar Haz.). Büyüyenay Yayınları.
- Mütercim Âsım Efendi (2013). *El-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît Kâmû'l-muhît Tercümesi (6 Cilt)*. (1. Baskı). (Koç, M. ve E. Tanrıverdi Haz.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Rıhtım, M. (2013). Yahyâ-yı Şirvânî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 43, ss. 264-266). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Süer, F. R. (2017). *Şemseddîn-i Sivâsî Dîvânı*. (1. Baskı). H Yayınları.
- Şemsi Sivasi Külliyyatı*. <https://m.sivas.bel.tr/icerik/208/1230/semsi-sivasi-kulliyati.aspx> adresinden 10.08.2024 tarihinde alınmıştır.
- Toker, B. (2005). Şemseddin-i Sivasi'nin Mir'atü'l-Ahlak adlı mesnevisinin tenkidli metni ve incelenmesi. [Doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Toker, B. (2010). *Şemseddîn-i Sivâsî Mir'âtü'l-ahlâk*. (1. Baskı). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Toker, B. (2015). *Şemseddîn Sivâsî Külliyyatı 6-Mir'âtü'l-Ahlâk*. Sivas Belediyesi Yayınları. https://www.sivas.bel.tr/Files/PDF/ekitap/emsi_sivasi/Miratul-ahlak.pdf adresinden 10.08.2024 tarihinde alınmıştır.
- Uludağ, S. (1997). Halvetiyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 15, ss. 393-395). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uçman, A. (1988). Abdulhad Nûri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 1, ss. 178-179). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uzun, M. İ. (2003). Mecmua. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 28, ss. 265-268). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Üstüner, A. (2022). *Mir'âtü'l-Ahlâk (Şemsi)*. Türk edebiyatı eserler sözlüğü (TEES), <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/mir-atu-l-kulub> adresinden 16.08.2024 tarihinde alınmıştır.
- Vankulu Mehmed Efendi (2014). *Vankulu Lüğati*. (1. Baskı). (Koç, M. ve E. Tanrıverdi Haz.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Yıldız, A. (2017). *Sivas Şehrengizi i-Sivaslı Divan Şairleri*. Sivas Belediyesi Yayınları. <https://sivas.bel.tr/Files/PDF/ekitap> adresinden 08.06.2024 tarihinde alınmıştır.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde ayet ve hadisler (ansiklopedik sözlük)*. (1. Baskı). Kesit Yayınları.

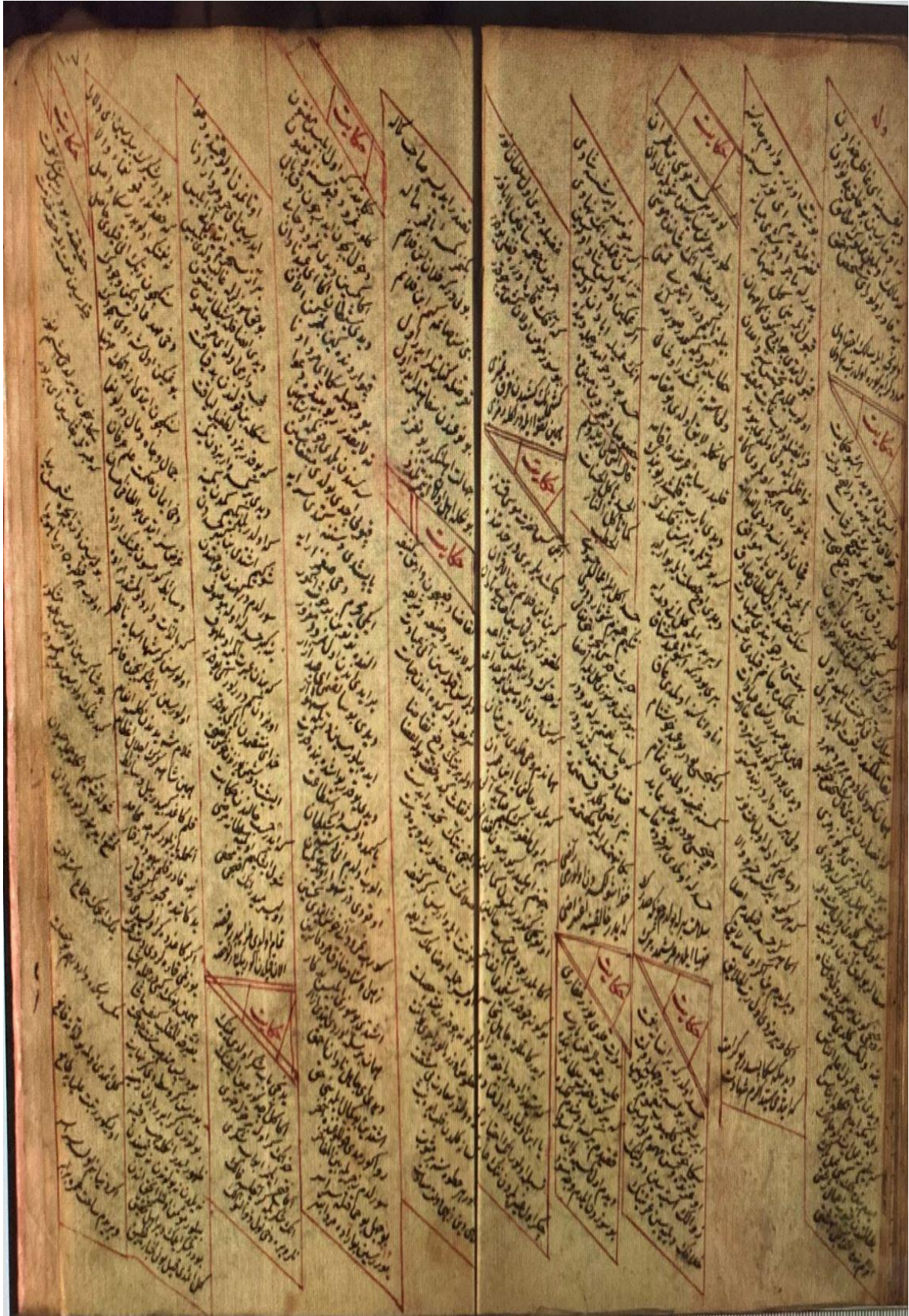

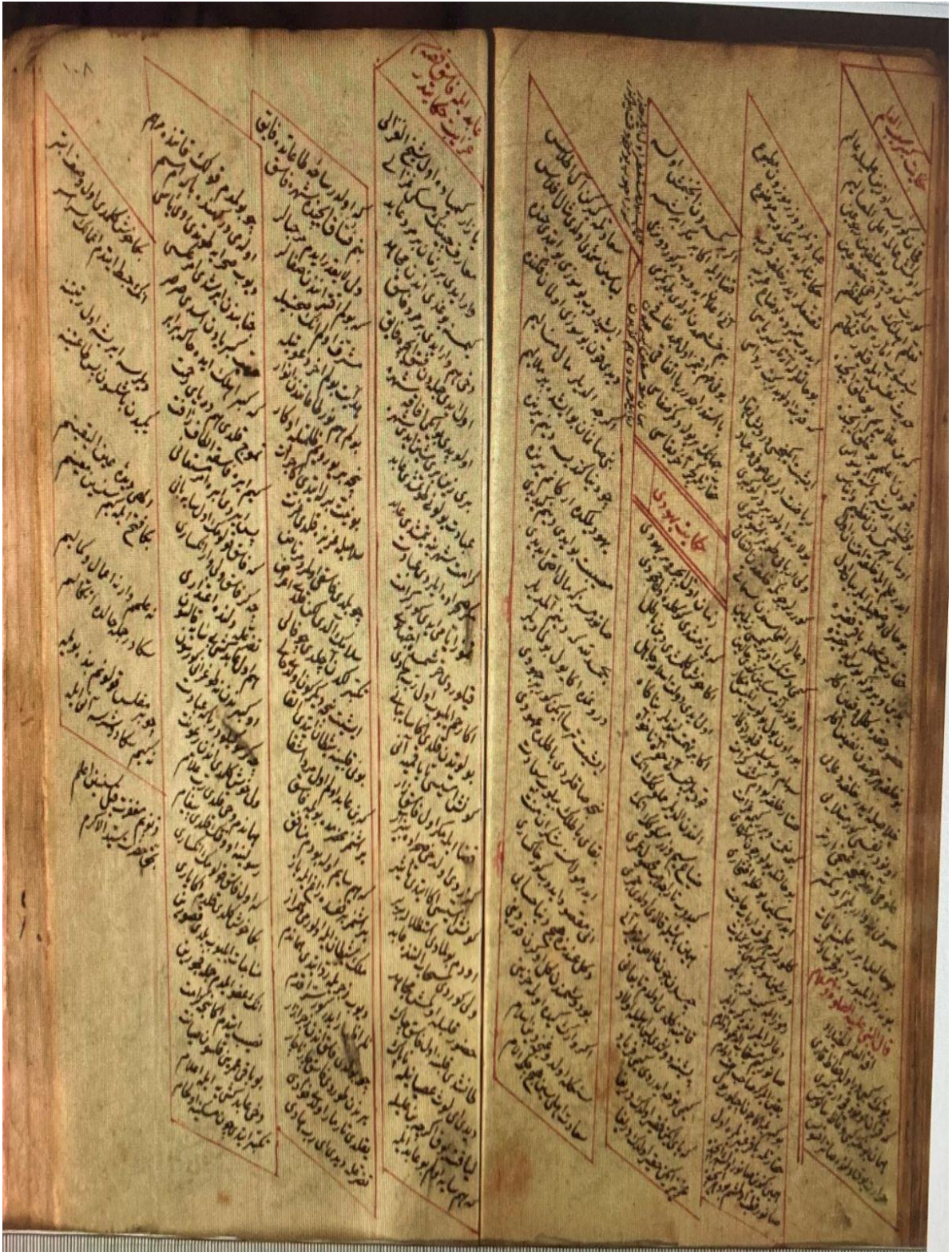
Tıpkıbasım

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, v. 105b-106a.

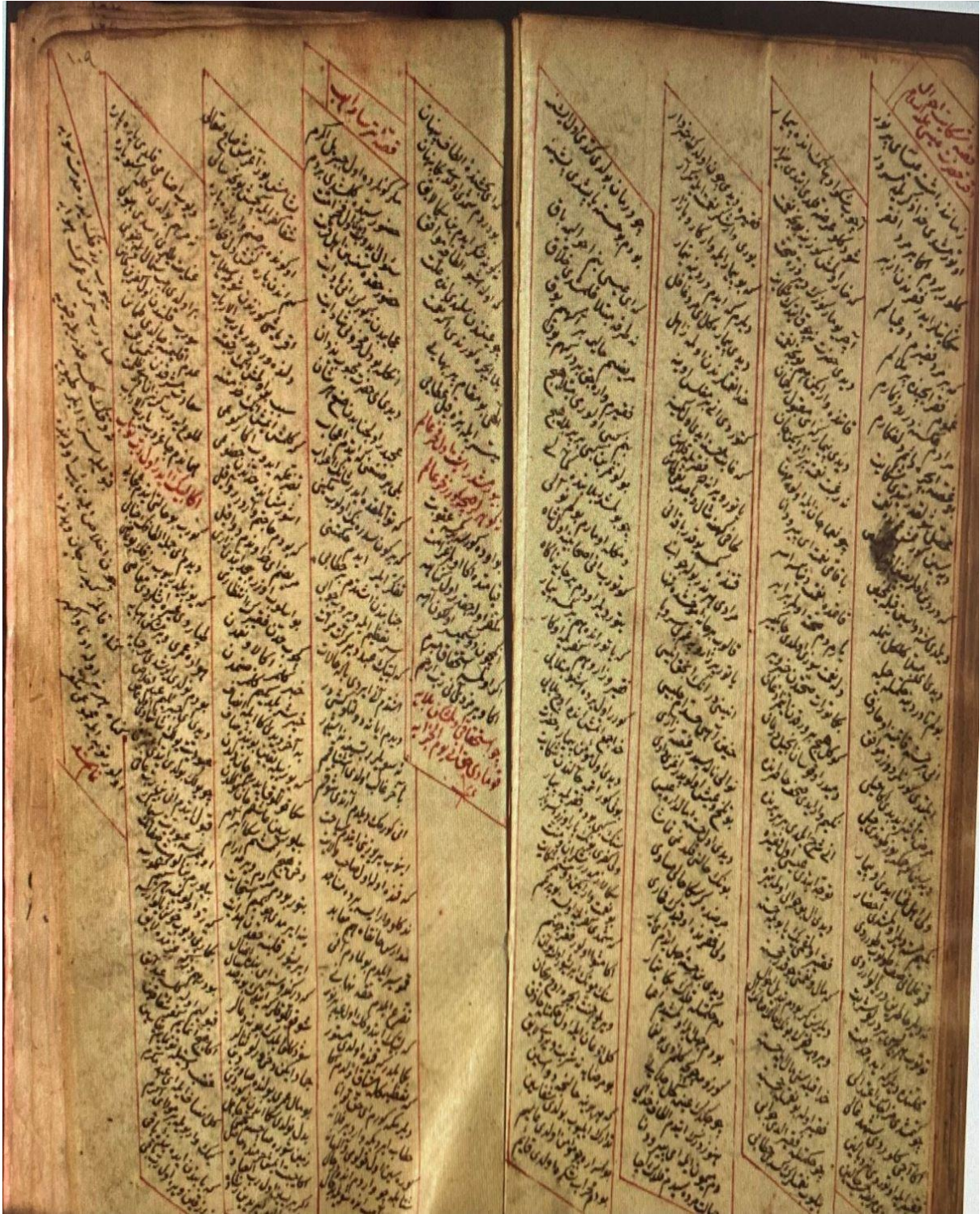
Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, v. 106b-107a.

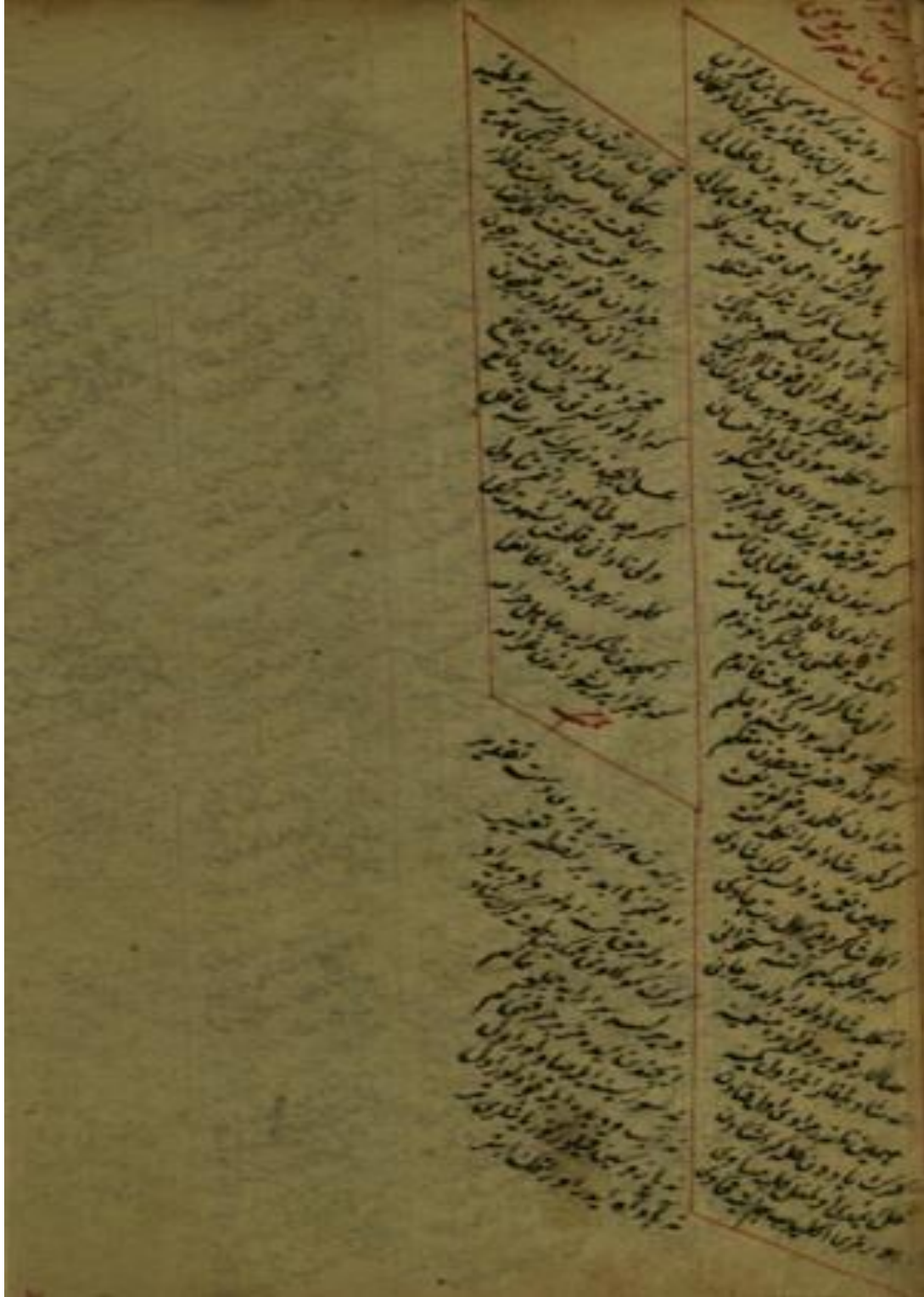
Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, v. 107b-108a.

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, v. 108b-109a.

Hikâyât-ı Def'-i Riyâ, v. 109b.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Büşra KARASU

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

İKİ DİLİN BEYANI: SEYYİD VEHBİ SÛRNÂMESİ İLE HAZİN SÛRNÂMESİNDE YER ALAN HEDİYELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Statement of Two Languages: Comparison of the Gifts in the Seyyid Vehbî Sûrnâme and Hazîn Sûrnâme

Tülay TUNÇ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora, Ankara, Türkiye. tlyankara88@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
05.02.2024

Kabul/Accepted
28.09.2024

Sayfa/ Page
43-67

Öz

Türk edebiyatına mahsus bir tür olan sûrnâme; düğün, şenlik, ziyafet anlamına gelen Farsça, sūr kelimesi ile mektup, risale, kitap anlamına gelen “nâme” kelimesinin birleşiminden olmuştur. Böylelikle “sūr-nâme”; düğün, ziyafet, şenlik gibi konularda yazılmış, manzum ve mensur eserler olarak isimlendirilmiştir. Sûrnâmeler; şehzadelerin sünnet düğünlerini, hanım sultanların evlenme törenlerini, şehzade veya sultanların doğumlarını anlatan eserlerdir. Az önce belirttiğimiz tanıma göre sûrnâmelerin konusu da buna bağlı olarak “sūr-ı cihâz, sūr-ı hitân ve sūr-ı vilâdet” olarak kendi içinde ayrılmaktadır. Sûrnâmeler sosyal hayat konulu eserlerdir ve bundan ötürü sûrnâmelere edebî ve tarihî yönünün dışında kültürel metinler olarak da bakılmalıdır. Bu sebeple sûrnâmelerin; yeme-içme, musiki, giyim, gösteri, eğlence ve hediyeleşme geleneği hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Yapılmış olan ilk şölen son şölene kadar düğünlerde sunulan hediyeler büyük önem taşımış ve bu hediyelerin bir kısmı imparatorluğun resmî defterlerine kaydedilmiştir. Lale Devri'nin başlangıcı sayılan 1720 tarihinde, Sultan III. Ahmet'in dört şehzadesi için düzenlediği büyük şölen devlet erkanının, düğüne gelen diğer konukların, esnafların getirmiş olduğu hediyeler oldukça dikkate değer düzeyde olduğu fark edilmektedir. Dönemin ünlü şairlerinden Seyyid Vehbî ve Sür Emîni Halil Efendi'nin katibi Mehmed Hazîn'in şenlikler için kaleme almış oldukları eserlerde düğünde sunulan hediyeleri de konu edinmişlerdir. Bu çalışmada Seyyid Vehbî ve Hazîn Sûrnâmesinin, hediyeler kapsamında karşılaştırılması yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hediye, Seyyid Vehbî, Hazîn, Sûrnâme, Düğün, III. Ahmet.

Abstract

Surname, a genre specific to Turkish literature; It comes from the combination of the Persian word sur, which means wedding, festival, banquet, and the word "name", which means letter, treatise, book. Thus, “sur-name”; they were written on subjects such as weddings, banquets and festivals and were named as works in verse and prose. Surnames; these are works that describe the circumcision weddings of princes, the marriage ceremonies of lady sultans, and the births of princes or sultans. According to the definition we have just stated, the subject of surnames is accordingly divided into "sur-ı cihaz, sur-ı hitan and sur-ı viladet". Surnames are works about social life, and therefore they should be viewed as cultural texts in addition to their literary and historical aspects. For this reason, surnames; it is seen that it provides information about eating and drinking, music, clothing, shows, entertainment and gift-giving traditions. From the first feast to the last feast, the gifts presented at weddings were of great importance and some of these gifts were recorded in the official books of the empire. In 1720, which is considered the beginning of the Tulip Era, it is noticed that the gifts brought by the state officials, other wedding guests and tradesmen at the big feast organized by Sultan III. Ahmet for his four princes were quite remarkable. Seyyid Vehbî, one of the famous poets of the period, and Mehmed Hazin, the secretary of Sur Halil Efendi, also discussed the gifts presented at the wedding in their works written for the festivities. In this study, a comparison will be made between Seyyid Vehbi and Hazin Surname's within the scope of gifts.

Keywords: Gift, Seyyid Vehbî, Hazîn, Sûrnâme, Wedding, III. Ahmet.

Giriş

Hediye sözcüğü; Arapçada yol göstermek, doğru yola iletmek manasındaki “hidayet” kökünden türemiştir. Türkçede ise “armağan” kelimesiyle ifade edilen hediye; birini memnun etmek ve saymış olmak için karşılıksız olarak verilen seçme şey manasına gelir (Tuğlacı, 1983, s. 133). Bunların dışında; saç, ağız, but, öndül, belek, singut, üleş gibi ifadeler de “armağan”ın eş anlamlısı olarak sayılabilir ve yine tuhfe, atıye, gibi Arapça kelimelerle bahşiş, pişkeş gibi Farsça kelimeler hediyein eş anlamlısı olan kelimelerdir (Sakarya, 2006, s. 4).

Hemen hemen ter toplumda görülen ve bir gelenek halini almış olan hediyeleşmenin, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişi olduğu bilinir. İptidai topluluklardan günümüze uzanan bu gelenek; sosyal dayanışma, itibar kazanma gibi sosyolojik; mal değiştirme gibi ekonomik uzantılara dayansa da daha sonrasında dinî, kültürel ve diplomatik amaçlarla da hediyeleşmenin yapıldığı görülmüş veya bu durum toplumların önemli kültür öğelerinden biri haline gelmiştir (Sakarya, 2006, s. 30).

Kültürlerin toplumdan topluma değişmesi gibi hediyeleşmenin de toplumdan topluma değiştiği ve amaçlarının farklı olduğu bilinir. Hristiyanlıkta hediye kavramı, Tanrı ve insan arasındaki bir ilişkidir, Tanrının insanlara verdiği bağış, bağışlanma anlamına gelir. Hinduizm’e bağlı Brahmalarda; bu sosyal olgu bir meslek dalıdır. Kuran-ı Kerim’de ise hediyeye dair herhangi bir özel açıklama yoktur. Yalnız, Hz. Peygamber; hediyeleşmenin bir kural olduğunu, insanlar arasında sevgi ve dostluğu arttırdığını, bencillik, cimrilik gibi kötü duyguları giderdiğini savunarak bu durumu teşvik etmektedir (Bardakoğlu, 1998, s.151-155).

Medeniyet ve kültür anlamında hediyeleşmenin geleneğine bakıldığında; bunun gelenek haline gelmesinin Roma İmparatorluğu ile başladığı görülür. Roma halkı, bunun için daha çok yılbaşlarını tercih etmişler, Roma’nın saygın yöneticilerine sağlıklı bir yıl geçirmelerini dilemek amacıyla “mine çiçeği” hediye etmişlerdir.

Türk kültüründe ise, hediyeleşme faaliyetlerine ilk kez Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Göktürkler döneminde görülen ilk bahsi geçen faaliyetler; siyasal açıdan üstünlük sağlama ve hâkimiyet göstergesi olarak görülmüş yine Uygurlar döneminde de Göktürklerde olduğu gibi Çinlilerle olan askerî ve siyasî ilişkiler sebebiyle hediyeleşme eylemi gerçekleşmiştir. Selçuklular dönemine geldiğimizde; hediye vermenin amacında çok büyük farklılıklar görülmesine de hediye türlerinde farklılıklar göze çarpmaktadır. Hükümdarın halka yemek vermesi, at, altın, gül gibi hediyelerin önemli kabul edilmesi bu farklılığı kanıtlamaktadır. Öte yandan Selçuklu sultanlarının, Bizans İmparatorluğu ile de çeşitli ve değerli eşyalar aracılığıyla hediyeleştiği bilinir. Selçuklular, armağan olarak; at, gümüş, eyer takımı, kılıç, hilat gibi eşyalar göndermiştir (Ersan, 1999, s. 75). Beylikler döneminde, Selçuklu geleneği devam etmiş olup atın önemli bir hediye olduğu vurgulanmıştır.

Yapılan bu çalışma kapsamında asıl konuyu oluşturan Osmanlı Dönemi, hediyeleşme geleneğine değinildiğinde; hediyeleşmenin amacının siyasi otoriteyi korumak amacıyla yapıldığı bilinir. Bunun dışında, Osmanlı İmparatorluğunu daha ileriye götüreceklerine inanılan için ilim adamlarına, şairlere, sanatla uğraşan ve bu konuda başarılı olmuş kimselere karşı da hediye alışverişinde bulunmuşlardır.

Devlet otoritesinin “davetler” üzerine kurulu olduğu Osmanlı İmparatorluğunda, bu davetlere getirilen hediyeler, davete gelenlerin sosyal statüsüne göre değişiklik göstermektedir. Evlilik, doğum, sünnet, bayram, Ramazan ayı, nevruz, diş kirası, okula başlama, hafızlık merasimi, sakal bırakma töreni, surre alayı, cülus töreni ve şenlikler gibi önemli günlerde bu geleneğin arttığı ve bunun bir anlamda padişahın otoritesinin hissedilmesi amacıyla da gerçekleştiği görülmektedir. Bayramlarda olduğu kadar padişah tarafından düzenlenen şenliklerde hediyeleşmenin son derece önemli olduğu görülür. Osmanlı şenliklerinde; padişaha, şehzadelere, evlenecek olan padişah kızlarına, padişahın kız

kardeşlerine; sadrazam, vezirler, devletin ileri gelenleri, elçiler, esnaflar belirli düzen ve protokol sırasına göre hediye sunmuşlardır. (Cemil, 1971, s. 10).

Türk edebiyatına özgü olup, Osmanlı düğün ve şenliklerini konu edinen eserler olan “sûrnâme”lerde de hediyelerden sıkça bahsedilir. Saray düğünlerinin vazgeçilmez hediyelerinden biri çiçektir ve değerli hediyelerin yanından çiçek gönderilmesi gelenek halini almıştır (Arslan, 1999, s. 584; Atasoy, 1997, s. 65). İmparatorluktan Cumhuriyete kadar uzanan tarihî süreçte de geleneğin devam ettiği görülmüştür.

Bunların dışında sûrnâmelerin sosyal hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri olduğu kabul edilmektedir. Üzerinde çalışma yapılan eserlerden biri olan Seyyid Vehbî Sûrnâmesinin içeriğinde de sosyal hayata dair pek çok unsur bulunur. Bu unsurlardan bir tanesi de gelenek göreneği yansıtan “hediyeleşme”dir. Osmanlı toplumunda hediyeleşme, nevruz, bayram, şenlikler, hacca gitme, makam tebriği, devlet büyüklerinin makamına çıkma, çeyiz görme, müjdeli haber getirme, yüzgörümlüğü gibi âdet ve olaylar çerçevesinde ortaya çıkmıştır (Düzlü, 2008, s. 1059). Seyyid Vehbî’nin Dîvânında da geleneği gösteren bu olgunun yer aldığı görülür. Dîvânda, sosyal hayat anlamında, hediye getirilen eşyalar ve bunların edebî ilişkisi ve içeriği değerlendirilmişken bu çalışmada hediyeleşme bahsine kişi, meslek, hediye türü ve içerikleri olarak değinilecektir.

1. 1720 ŞENLİKLERİNİ KONU EDİKEN SÛRNÂMELERİN İÇERİĞİ

Lale Devri’nin başlangıcı olarak kabul edilen 1720 tarihinde, III. Ahmet’in dört şehzadesi için düzenlediği büyük sünnet düğününü ihtiva eden ve sûrnâme türünde yazılmış iki eser mevcuttur. Bunların ilki Seyyid Vehbî’ye ikincisi ise Hâfız Mehmed Efendi’ye aittir.

1.1. Seyyid Vehbî Sûrnâmesi

Lale Devri’nin ihtişamını birebir yansıtan, süslü nesir örnekleri arasında sayılan, Vehbî Sûrnâmesi diğer adıyla “Sûr-ı Hümayûn” Seyyid Vehbî tarafından, dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’nın emriyle kaleme alınmıştır (Dikmen, 2009, s. 74).

III. Ahmet’in dört şehzadesi; Süleyman, Mustafa, Mehmed ve Bayezid’in sünnet düğünleri, II. Mustafa’nın kızı Emetullah Sultan ile Ağrıboz Muhafızı Osman Paşa’nın ve Ayşe Sultan ile Maraş valisi Silahdar İbrahim Paşa’nın düğün törenlerini anlatan eser, bu yönüyle hem “sûr-ı hitan” hem de “sûr-ı arûs” özelliği göstermektedir (Aynur, 2009, s. 565). Daha çok sünnet düğünü ile ilgili hususların ifade edildiği şenlikler yazarının ifadesiyle 15 gün 15 gece sürmüştür. Vehbî, sözü edilen şenlik süresini düğünün ilk gününden son gününe kadar 15 makale başlığı altında anlatmıştır. Eserde makaleler dışında; devlet büyüklerinin hediyelerini sunması, düğünde kurulan ziyafetler ve düğünün hangi günü ifade edilmişse o güne ait eğlenceler ile ilgili belirli başlı konu başlıkları da mevcuttur (Arslan, 2007, s. 224).

Vehbî Sûrnâmesi, mensur bir sûrnâmedir. Ancak eserde yer yer manzum bölümlerle de karşılaşılmaktadır. Eserin başında 130 beyitlik, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış manzume, aynı zamanda Seyyid Vehbî Dîvânında “sûrnâme mukaddimesi” başlığıyla da yer alır. Bununla birlikte, sûrnâmede yer alan manzumelerin bir kısmı Seyyid Vehbî’ye aittir. Diğer kısmı ise Bâkî, Nâbî, Sâbit, Nevzâde Atâî gibi şairlere aittir. Bu durumu “li-müellifihi, li-münşihî, li-Bâkî” gibi ifadelerden anlaşılmaktadır.

Kendi şairliği için de bir dönüm noktası olan, 1720 şenliklerini yazması için dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından özellikle görevlendirilen Seyyid Vehbî, düğüne bizzat katılmıştır. Bu sebeple hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmamıştır. Dönemin Reisülküttabı, Üç Ambarlı Mehmed Paşa’nın “düğün davetiyesi” olarak devletin önemli kademelerinde görev almış kişiler için kaleme aldığı mektup dahi eserde yer almıştır. Eserde bulunan diğer içerikler ise şu şekildedir:

Düğün hazırlıkları, düğüne davet edilenler, düğün alanı, ziyafetler, hediyeler, esnaf alayları ve esnaf alaylarının gösterileri, fişekler, nahıllar, şeker bahçeleri, çeşitli gösteriler ve eğlenceler, şehzadelerle sünnet olan diğer çocuklar, sünnet merasimi, şehzadelerin sünnet edilmeleri (Arslan, 2009, s. 4-5).

1.2. Hazîn Sûrnâmesi

1720 şenliklerini ihtiva eden, bir diğer sûrnâme olan Hazîn sûrnâmesi, Hâfız Mehmed Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Daha önce yapılan bazı bilimsel çalışmalara konu olan “Sûrnâme”nin müellifinin mahlasının “Hazîn” olmadığı, sûrnâme metninde geçen “Hazîn” ifadesinin yazar tarafından tevazu için kullanılan bir kavram olduğu tespit edilmiştir (Arslan, 2011, s. 295). Eser bu güne Hazîn Sûrnâmesi şeklinde geldiği ve bilindiği için eserden Hazîn Sûrnâmesi olarak bahsedilmesi uygun olacaktır.

Hafız Mehmed Efendi, o dönemin “Matbah Emîni” olan, düğün süresince de “Sûr Emîni” olarak tayin edilen, El-Hac Halil Efendi’nin imamlığını ve kâtiplik görevini üstlenmekteydi. Bu sebeple; Sûr Emîni Halil Efendi, Hafız Mehmed Efendi’den düğünün ayrıntılarını yazmasını istemiştir, Hafız Mehmed Efendi de bu emre uyarak düğünün ayrıntılarını yazmaya başlamıştır. Fakat düğünün her ayrıntısını bizzat göremeyip o zamanlarda teşrifatçılık görevinde bulunan Teşrifatî Selman Efendi’den yardım isteyerek sûrnâmesini tamamlamıştır.

Hazîn sûrnâmesi, mensur bir eserdir, bazı bölümlerde ise manzum bölümlerle de karşılaşmaktayız. Bu bölümler; Tanrıya yakarış, peygamberlere, padişaha ve sadrazama övgü, sebep-i telif olarak başlıklara ayrılmıştır. Bunların ardından eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, düğün hazırlıkları; ikinci bölümde, sünnet düğünü anlatılmıştır. Evlilik düğünleri ile ilgili bilgiler ise sadece nikahtan ibarettir. Çoğu kaynaklarda 15 gün sürdüğü iddia edilen şenlikler, Hazîn’e göre 22 gün sürmüştür (Kızıltan, 1988, s. 61). Seyyid Vehbî Sûrnâmesine göre ayrıntıların az olduğu sûrnâmede, bulunan içerikler aşağıda belirtildiği üzeredir:

Düğün hazırlıkları, düğün alanı, ziyafetler, düğüne davet edilenler, esnaf alayları ve esnaf alaylarının gösterileri ve hediyeler, fişek gösterileri, nahıllar, şeker bahçeleri, çeşitli gösteriler ve eğlenceler, şehzadelerle sünnet olan diğer çocuklar ve sünnetlerin tamamlanması.

2. HEDİYELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Seyyid Vehbî Sûrnâmesindeki Hediyeler

1720 şenliklerini kaleme almış şairlerinden biri olan Seyyid Vehbî; eserinde hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmamıştır. O devirdeki; gösteri sanatları, kıyafetler, musiki, eğlence, kumaşlar, teknolojik ayrıntılar, davet edilenlerin nitelikleri gibi unsurları tek tek açıklaması onun eserindeki muhtevanın kapsamını gözler önüne sermektedir. Bu sebeple, sözü edilen unsurların yanında, düğünlerde ve şenliklerde önemli bir gelenek halini almış olan “hediye sunma” bahsinde düğünü yakından takip eden Vehbî’nin titizliği gözle görülmektedir. Vehbî, sûrnâmesinde hem devlet büyüklerinin hediyelerini hem de esnaf alaylarının hediyelerini büyük bir incelikte ele almıştır.

2.1.1. Devlet Büyüklerinin Hediyeleri

1720 şenliklerinde; devletin ileri gelenleri, 15 gece 15 gün süren düğünde mevkilerine ve devletteki hiyerarşik konumlarına göre hediyelerini sunmuşlardır. Aşağıda, gün gün kimlerin hangi hediye sunduğu belirtilmektedir (Ertuğ, 2004, s. 131-132).

2.1.1.1. Düğünün Birinci Günü

2.1.1.1.2. Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’nın Hediyeleri

2.1.1.1.2.1. Padişaha Sunduğu Hediyeler: Saf elmastan yapılmış kuşak; elmas ve yakutla bezenmiş çapraz işlemeli gerdanlık; mücevherden yapılmış Çin kâsesi; altın kapaklı, üzeri değerli taşlarla süslenmiş bir billur sürahi; Hint işi işlemeli, aynalı mücevher kutusu, Çıft (Yahudi) işi, mine işlemeli, on üç gözlü para çekmecesi; üç yüz miskal ağırlığında bir şişe güzel koku; iki yüz miskalden daha fazla ağırlıkta amber; altın çekmece saati; yeşil çuha kumaşıyla kaplanmış siyah tilki kürkü; iki top samur kürkü; bir top vaşak kürkü; iki top kara kuyruklu kakım kürkü; toplam dört adet olmak üzere, renkli çuhalarla kaplı, kurdun göbek, boğaz ve ense kısmından yapılmış kürk ve beyaz tilki kürkü; beşer ikişer Acem ve İstanbul dokuması ipek bohça; beşer, üzeri sırmalı ve üzerinde deseni olmayan, hatâyî kumaşından dokunmuş bohça; on üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaşı; beş kaneviz kumaş; beşer, şal kumaşıyla dokunmuş, çiçek desenli ve desensiz bohça; on çuha; beşer sof kumaşı; on top seyrek ve sık dokunmuş sarık kumaşı; on top sırmalı ve desensiz, renkli Hint kumaşı ve kaftan kumaşı; beşer adet atkı ve çözgüsü altın sırmalı entarilik kumaş; sayısız çeşit çeşit kumaşlar; birer kavanoz, öğütülmüş karanfil, Bektaşî üzümü, ölmez otu, tütün özü olarak bilinen nas bitkisine benzer tütün; bilinen tüfek ustalarının elinden çıkmış, namlusunda altı yivi bulunan tüfek; bir adet Macar tüfeği; binek cinsinden Anadolu ve Arap atı olmak üzere iki at ve yük beygiri.

2.1.1.1.2.2. Şehzade Süleyman'a Sunduğu Hediyeler: İmam Hâfız Mehmed Efendi hattıyla bir Kuran-ı Kerim; Şeyh Hattıyla En'am Suresi; Ahmed Bûnî'nin eserlerinden Şemsü'l- Maarif'in bir nüshası, Mukaddime-i Salat, dini bilgiler edinmek için muhtelif eseler; Kitab-ı Hediye; tezhipli Yûsuf u Züleyhâ ve Silsiletü'z-Zeheb; siyah abanoz üstüne elmas ve yakutla bezenmiş mücevher hançer; iki yanı toplanmış (havlı), altın sırmalı hamam takımı; mükemmel donanımlı at.

2.1.1.1.2.3. Şehzade Mehmed'e Sunduğu Hediyeler: Dede Hattı ile En'am Suresi; Kütahyalı Hattıyla bir Kuran-ı Kerim; talikle yazılmış güzel yazı örneği; Kemâl-i Hocendî Dîvânı; değerli taşlarla bezemeli altın kınlı hançer; sırma bezemeli hamam takımı, midilli.

2.1.1.1.2.4. Şehzade Mustafa'ya Sunduğu Hediyeler: Ali bin Abdullah Hattı ile bir Kuran-ı Kerim; Ramazan Efendi hattıyla bir En'am Suresi; Ali Rıza hattıyla Sûret-nâme-i Şâh Abbâs; değerli taşlarla süslü, güzel yazı örneği; Şeyh Sa'dî Dîvânı; altın işlemeli elmastan yapılmış saat; hamam takımı; at

2.1.1.1.2.5. Şehzade Bayezid'e Sunduğu Hediyeler: Üsküdarî Hasan Efendi hattıyla bir Kuran-ı Kerim; Hâfız Ahmed hattıyla bir En'am Suresi; Gazi Murad Han Dîvânı; Şerh-i Gülşen-i Raz; bir resimli güzel yazı örneği; üzeri taşlarla işlemeli bir elmas saat.

2.1.1.1.2.6. Hareme Sunduğu Diğer Hediyeler: III. Ahmet'in kızı Ümmü Gülsüm Sultan'a, bir top İstanbul ipeklisi; bir top sırmalı hatâyî ve bir top üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaşı.

Baş kadın hazretleri Emetullah Sultan'a, bir elmas saat; iki İstanbul ipeklisi; ikişer sırmalı hatâyî ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaşı.

Şehzade Süleyman'ın annesi Mihrişah Sultan'a, ikişer İstanbul ipeklisi ve sırmalı hatâyî ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaşı.

Şehzade Mehmed'in annesi Rukiye Kadın'a, iki ipek kumaş; ikişer sırmalı hatâyî ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaşı.

Sadrazam bunların dışında, Darü's-saade Ağası Beşir Ağa'ya bir elmas hançer hediye etmiştir.

2.1.1.1.2.7. Maraş Valisi Hüseyin Paşazade Silahtar İbrahim Paşa'nın Hediyeleri: Beş iğne işlemeli şal kumaşı; on ipek kumaş; beş, renk renk, çeşit çeşit hatâyî kumaşı; beş parlak atlas kumaşı; beş üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaşı; beş adet entarilik Hint kumaşı; beş top sarık kuşağı kumaşı.

2.1.1.1.2.8. Nişancı Mustafa Paşa'nın Hediyeleri: Belgradlı hattıyla bir Kuran-ı Kerim; Şeyh Hamdullah hattıyla bir Kehf Suresi; mükemmel donanmış bir at; bir elmas kuşak.

2.1.1.1.2.9. Sadrazam Kethüdası Mehmed Ağa'nın Hediyeleri: Bir elmas kemer tokası (güneş şeklinde); beş Acem işlemeli ipek kumaş; beş altın çözümlü, Rûmî desenli ipek kumaş; beşer sırmalı hatâyî ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; beş renkli atlas kumaş.

2.1.1.1.2.10. Rumeli Kazaskeri Mirzâzâde Şeyh Mehmed Efendi'nin Hediyeleri: Bir Kuran-ı Kerim; bir Beyzavî Tefsiri; bir Sahîh-i Buhârî; beş altın çözümlü, kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; üç zincir dokuma; üç padişah sof; altı top takke üzerine sarılan şal kumaş; beş adet entarilik kumaş; dört atlas kumaş.

2.1.1.1.2.11. Anadolu Kazaskeri Paşmakçızade Seyyid Abdullah Efendi'nin Hediyeleri: Dede hattıyla bir Kuran-ı Kerim; bir Sahîh-i Buhârî; bir Dürer-i Gurer; altı top takke üzerine sarılan şal kumaş; dört adet entarilik Hint kumaş; altı adet şal kumaş; üçer ipek kumaş; sırmalı hatâyî kumaş; zincir dokuma; gümüş boy aynası; dört sof.

2.1.1.1.2.12. Şikk-ı Evvel Defterdar Hacı İbrahim Efendi'nin Hediyeleri: Mükemmel donanmış at; bir top samur postu; altı, Rûmî desenli ipekli kumaş; altışar sırmalı hatâyî ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; altışar, çiçek desenli kadife kumaş, atlas kumaş ve üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş; altı entarilik kumaş ve sarık kuşağı kumaş.

2.1.1.2. Dügünün İkinci Günü

2.1.1.2.1. Şeyhülislam Abdullah Efendi'nin Hediyeleri: Bir nakışlı, Hint işi iğne işlemeli, seccade; tek cilt Hidâye; bir cilt Minahü'l-Gaffâr nüshası; iki adet siyah kuyruklu kakım kürkü; iki top ipek kumaş; beş adet kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; üç sof; dört adet entarilik Hint kumaş; iki top sarık kuşağı kumaş; iki adet şal kumaş; bir kakım kürkü; ikişer top renkli ve entarilik Hint kumaş; iki yanardöner sof kumaş.

2.1.1.2.2. Eski Şeyhülislamlardan Mirzâ Mustafa Efendi'nin Hediyeleri: Tîbî hattıyla Tefsîr-i Keşşâf; İmtü'l-Azîz lakaplı hattatın kalemiyle Câmi'ü's-Sahîhayn; bir sarı renkte porselen Çin kâsesi ve tabak.

2.1.1.2.3. Eski Şeyhülislamlardan Ebu İshak İsmail Efendi'nin Hediyeleri: Suyolcuzâde hattıyla bir Kuran-ı Kerim; Edirneli Derviş Hasan hattıyla Tefsîr-i Beyzavî; on adet orta büyüklükte Çin porseleni tabak.

2.1.1.2.4. Eski Rumeli Kazaskerlerinden Damadzade Ebulhayr Ahmed Efendi'nin Hediyeleri: Ayetleri Semerkandı Muhammed tarafından ve tefsirleri de Ömer Nesefî tarafından yazılmış Kuran-ı Kerim; Cevrî hattıyla yazılmış Mesnevî; Fındıqzâde hattıyla Şerh-i Siyer-i Kebîr; Şa'bânzâde hattıyla yazılmış Okçuzâde'nin Şerh-i Âyât-ı Erba'în adlı eseri; beş adet entarilik kumaş; üç top Hint kumaşıyla dokunmuş kaftan kumaş; üç şal kumaş; dört adet sof kumaş; beş top hünkâr sarığı ve sarık kuşağı kumaş; üç adet tütsülenmiş şal kumaş; üç top altın çözümlü, zincir dokumalı İstanbul ipeklisi; üç parlak, Avrupa işi atlas kumaş.

2.1.1.2.5. Eski Rumeli Kazaskerlerinden Uşşâkîzâde Seyyid Abdullah Efendi'nin Hediyeleri: Derviş Ali Hattıyla yazılmış Kuran-ı Kerim; İbni Abbâs Tefsiri; bir cilt Kitâb-ı Hidâye; altışar adet entarilik kumaş, şal kumaş, ipek kumaş, sarık kuşağı kumaş; üçer sof kumaş, Avrupa işi atlas kumaş, sırmalı, üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş.

2.1.1.2.6. Reisü'l-Etibbâ Ömer Efendi'nin Hediyeleri: İbni Sînâ'nın Kanunu't-Tıb adlı eseri.

2.1.1.2.7. Eski Anadolu Kazaskeri Çivizâde Mehmed Atâullah Efendi'nin Hediyeleri: Bir Kuran-ı Kerim; bir Hidâye; beş adet kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; üçer adet çok renkli, fes veya takke

üzerine örtülen sargı bezi; iki adet sof kumaşı; üç atlas kumaşı; altı adet sarık kuşağı kumaşı; beş adet entarilik kumaş; altın dokuma Hint kumaşı.

2.1.1.2.8. Anadolu Kazaskeri Kevâkibîzâde Vefîyyüddîn Efendi'nin Hediyeleri: Kuran-ı Kerim; Derviş Ali hattıyla tek ciltte bir Mesnevî; bir Kitâb-ı Kuhistânî; beş top sarık kuşağı kumaşı; üç adet bele bağlanan kuşak; üç kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; üçer zincir dokuma, ipek kumaşı, bez dokuma ve sof kumaşı; üçer sırmalı hatâyî kumaşı ve nakışlı dokuma kumaşı.

2.1.1.2.9. Nakîbü'l-Esrâf Ak Mahmud Efendîzâde Es-Seyyid Mehemed Zeynülâbidîn Efendi'nin Hediyeleri: Kuran-ı Kerim; bir takım Mevâhibü'l-Ledünniye; bir Kuhistânî; tek ciltlik İhyâü'l-Ulûm; dört top siyah entarilik kumaş; dört top Rûmî desenli ipek kumaş; bir top sırmalı kaftan kumaşı; iki kaşmir kumaşından dokunmuş şal; iki adet nakışlı kemer bağı; üç, hünkâra yaraşır yanardöner sof kumaşı.

2.1.1.2.10. Alay Kadısı ve Anadolu kazaskeri Yahyâ Efendîzâde Feyzullah Efendi'nin hediyeleri: Nefesizâde hattıyla bir Kuran-ı Kerim; bir ciltlik Kuhistânî ve Hidâye; dörder Rûmî ve rahîmi deseni bulunan; çiçekli ipek kumaş; beş top yıldızlı hünkâra yaraşır sarık kumaşı; kaşmir kumaş ve kemer bağı kumaşı; beş top entarilik kumaştan dokunmuş şal kumaşı; dört sırmalı ipek kumaş; beş sof.

2.1.1.2.11. İstanbul Kadısı Dürrî Mehmed Efendi'nin Hediyeleri: Bir Kuran-ı Kerim; bir Şerhü'l-Meşârik; ikişer top zincir dokuma kumaş, bez dokuma kumaşı (ayak işi), bez dokuma kumaşı (Hint işi) ve sof; üç kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; beş top sarık kumaşı, entarilik kumaş ve atlas.

2.1.1.2.12. Edirne Kadısı Muîd Ahmed Efendi'nin Hediyeleri: Bir Kuran-ı Kerim; bir Muhtâr-ı Sihâh; bir Şerhü'l-Meşârik; bir top ipek kumaş; hatâyî ve atlas kumaşı; yedişer adet entarilik kumaş ve sarık kumaşı.

2.1.1.2.13. Burusa Kadısı İshâkzade Nûr Mehemed Efendi'nin Hediyeleri: Bir Sahîhü'l-Buhârî; iki top tütsülenmiş şal kumaşı, altın tellerle dokunmuş kumaş; ikişer top entarilik Hint kumaşı ve Rûmî desenli ipek kumaş.

2.1.1.2.14. İzmir Kadısı Kırımlı Mehemed Efendi'nin Hediyeleri: Bir Kuran-ı Kerim; bir Tatarhâniyye; beş top hünkâra yaraşır sarık kumaşı; beş Avrupalılara mahsus atlas kumaşı; beş top havsız kadife ile dokunmuş ipek kumaş; beş Rûmî desenli ipek kumaş; beş adet entarilik kumaş; beş adet giysinın önüne takılan ipek kumaş.

2.1.1.2.15. Mısır Kadısı Ebezâde Efendi Damadı Hamid Efendi'nin Hediyeleri: Yâkût hattıyla bir Kuran-ı Kerim; bir Zeyl-i Şakâyk; on adet çeşit çeşit sarık; on adet çok renkli, ipek ve pamuk karışımı kumaş; beş adet desensiz entarilik kumaş; beş top renkli entarilik kumaş; dört adet (mehterlerin giydiği) çuha kumaşı; dört top kuşak kumaşı ve şal kumaşı; dört top sırmalı bez dokuma kumaşı

2.1.1.2.16. Selanik Kadısı Şikârîzâde'nin Hediyeleri: Bir Kuran-ı Kerim; beş entarilik kumaş; dört atlas; üç top havsız kadife ile dokunmuş ipek kumaş; üç adet hünkâra yaraşır sarık; üç ipek kumaş; üç top Avrupa işi, üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş.

2.1.1.2.17. Galata Kadısı, Fetva Emîni Sâcidî Ali Efendi'nin Hediyeleri: Bir Kuran-ı Kerim; bir Sahîh-i Müslim; Sâlihîzâde hattıyla yazılmış Çârperdî nüshası Keşşâf tefsiri; bir adet nakışlı şal; iki adet şal kumaşından yapılmış kuşak; iki adet hünkâra yaraşır sarık; iki adet çok renkli entarilik kumaş; iki adet desensiz entarilik kumaş; bir top altın çözümlü ipek kumaş, beş top Hint dokuması kaftan kumaşı.

2.1.1.2.18. Filibe Kadısı Hasan Paşa İmamı Ahmed Efendi'nin Hediyeleri: Bir Mültekâ; ikişer atlas kumaşı ve üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş; iki sırmalı sandal kumaşı.

2.1.1.2.19. Halep Kadısı Osmanzâde Tâib Ahmed Efendi'nin Hediyeleri: Acemi adı verilen nakışlarla süslü ipek kumaş üzerine altın nakışlı ve çok değerli bir kesme kumaş.

2.1.1.3. Düğünün Üçüncü Günü

2.1.1.3.1. Diyarbakır Valisi Fâzıl Osman Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir Mısır atı; beşer Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; on altı sırmalı hatâyî kumaş; on altı koyu renkli Anadolu atlası ve Avrupa atlası; sekiz adet entarilik kumaş; sekiz adet hünkâra yaraşır sarık ve sarık kuşağı kumaş.

2.1.1.3.2. Mısır Muhafızı Recep Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış Mısır atı; dokuz top hünkâra yakışır, sarık kumaş; on sekiz top sırmalı hatâyî, dokuz entarilik kumaş; on sekiz parlak atlas; dokuz, renkli padişah sofı; dokuz top Avrupa işi, havsız kadife ile dokunmuş ipek kumaş; tokuz adet beyaz, sert, kalın Hint kumaş; dokuz top sarık kuşağı kumaş; on sekiz adet kuşak.

2.1.1.3.3. Azak Muhafızı İbrâhîm Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; beşer Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş, sırmalı hatâyî ve atlas kumaş; beşer top hünkâra yaraşır sarık kumaş ve Hint işi entarilik kumaş.

2.1.1.3.4. Bosna Muhafızı Osman Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; beş altın çözümlü, Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; beşer üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş, üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaş, entarilik kumaş ve sarık kumaş. Dokuzar adetten üç sofralık, büyük ve küçük yaldızlı Bosna işi sahan; üç adet büyük tepsi; iki adet yaldızlı tas; beş adet yaldızlı, bakır kâse.

2.1.1.4. Düğünün Dördüncü Günü

2.1.1.4.1. Bağdat Valisi Hasan Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış at; on beş top koyu yeşil renkli ve tülbentli sarık kumaş; bir inci tespih; beş top altın çözümlü zincir dokuma kumaş; dört kiloya yakın Mâverdi kokulu öd; bir kilo halis amber; beş adet etnik Afrika desenli çamur şal kumaş; dokuz top entarilik Hint kumaş; üçer Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; altışar üzerinde çizgileri bulunan ve deseni olmayan Avrupa işi parlak atlas kumaş; altışar sırmalı ve üzerinde deseni olmayan hatâyî kumaş.

2.1.1.4.2. Basra Valisi Mustafa Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; on beş top sarık kuşağı kumaş; dokuz desensiz, entarilik Hint kumaş ve altı çizgili, entarilik Hint kumaş; altışar kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; altışar üzerinde çizgiler bulunan ve deseni olmayan, Avrupa işi atlas kumaş; üçer Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; altışar sırmalı ve üzerinde deseni bulunmayan hatâyî kumaş.

2.1.1.4.3. Şam Valisi Osman Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; on sekiz adet hünkâra yaraşır sarığın kuşağının kumaş; on top entarilik Hint kumaş; altı Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; altışar üzerinde desen bulunmayan, sırmalı, nakışlı hatâyî kumaş; altı kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; altı adet kapı kulu tokmağı; altışar üzerinde çizgiler bulunan ve deseni olmayan, Avrupa işi atlas kumaş.

2.1.1.4.4. Karaman Valisi Hasan Paşazâde Ahmed Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; bir inci tespih; on sekiz top hünkâra yakışır, tülbentli ve ay şeklinde olan yaldızlı, parlak sarık kumaş; altı top çeşitli renklere sahip, kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; dokuz top üzerinde deseni bulunmayan entarilik kumaş; on iki, çeşitli renkleri olan, Avrupa işi parlak atlas kumaş; üç, Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; on iki sırmalı ve üzerinde deseni olmayan hatâyî kumaş.

2.1.1.5. Düğünün Beşinci Günü

2.1.1.5.1. Kandiye Muhafızı Mehmed Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; ikişer Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; dörder sırmalı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; sekiz atlas kumaş; dört Avrupa işi; entarilik kumaş; dört adet hünkâra yaraşır sarık; dört adet entarilik Hint kumaş.

2.1.1.5.2. Hotin Muhafızı Abdî Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; beş top yıldızlı sarık kumaş; beş adet entarilik kumaş; iki nakışlı ipek kumaş; üç Rûmî desenli ipek kumaş; beş üzerinde deseni olmayan, parlak hatâyî kumaş; beş Avrupa işi, yıldızlı atlas kumaş.

2.1.1.5.3. Kapudan Süleymân Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; kıymetli taşlarla bezenmiş bir kılıç; onar entarilik kumaştan dokunmuş sarık kumaş; altı adet kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; üçer altın çözümlü, Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; altışar yıldızlı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; üzerinde çizgileri bulunan ve desen bulunmayan atlas kumaş.

2.1.1.5.4. Cidde Valisi Hacı İbrâhîm Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel bir mücevher; yirmi top sarık kumaş; dokuz top entarilik kumaş; üçer altın çözümlü, Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; altışar sırmalı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; altışar üzerinde çizgileri bulunan, parlak atlas kumaş.

2.1.1.6. Düğünün Altıncı Günü

2.1.1.6.1. Rumili Valisi Vezir Abdullah Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; altışar top sarık kuşağı kumaş, entarilik Hint kumaş, Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; üçer ipek kumaş; altışar sırmalı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; altışar Avrupa işi atlas kumaş.

2.1.1.6.2. Sayda Beylerbeyi Kara Mustafa Paşa'nın Hediyeleri: Tek parça kıymetli, taş mücevher; dörder adet sarık kuşağı kumaş; entarilik Hint kumaş; kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; ikişer Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; dörder üzerinde desen bulunmayan ve yıldızlı hatâyî kumaş.

2.1.1.6.3. Şehr-i Zur Beylerbeyi Abdurrahman Paşa'nın Hediyeleri: Kıymetli bir parça taş; ikişer altın çözümlü, Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; dörder üzerinde desen bulunmayan ve yıldızlı hatâyî kumaş; dörder top hünkâra yaraşır sarık kumaş ve entarilik kumaş; dört kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal.

2.1.1.6.4. Sipahiyan Ağası Mehmed Bey'in Hediyeleri: Üç ipek kumaş; üç sırmalı kadife kumaş; altı altın çözümlü hatâyî, üç üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş.

2.1.1.6.5. Silahdarlar Ağası Niğdeli Ali Ağa'nın Hediyeleri: Üç nakışlı ipek kumaş; üç sırmalı ve çiçekli kadife; altı parlak ve yıldızlı hatâyî; üç üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş.

2.1.1.6.7. Süvari Mukâbecisi Mehmed Efendi'nin Hediyeleri: Beş top hünkâra yaraşır sarık kumaş; beş bez dokuma; beş kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; beş sırmalı hatâyî kumaş; beş top entarilik kumaş.

2.1.1.7. Düğünün Yedinci Günü

2.1.1.7.1. Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'nın Hediyeleri: Çok iri ve değerli elmastan yapılmış kuşak; ikişer top samur ve vaşak kürkü; mükemmel donanmış bir at; dörder nakışlı ipek ve sırmalı hatâyî; altın çözümlü ve sade işlemeli, üzerinde farklı nakışları bulunan hatâyî kumaş; toplamda yirmi dört olmak üzere çuha ve üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaş.

2.1.1.7.2. Yeniçeri Efendisi Osman Efendi'nin Hediyeleri: Beşer adet hünkâra yaraşır sarık; üzerinde tel deseni ve yıldız bulunan el işlemesi, geniş dokuma kumaş; bez dokuma; entarilik Hint kumaş; kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal.

2.1.1.8. Düğünün Sekizinci Günü

2.1.1.8.1. Musul Valisi Osman Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış at; beş altın çözgülü, Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; beşer sırmalı hatâyî kumaş; parlak olmayan atlas kumaş; entarilik Hint kumaş; hünkâra yaraşır sarık.

2.1.1.8.2. Halep Valisi Ârifî Ahmed Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; üçer Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; altışar top sırmalı ve desen bulunmayan hatâyî kumaş; altışar Avrupa işi atlas kumaş; altı top hünkâr sarığı kumaş.

2.1.1.8.3. Aydın Muhassılı Abdullâh Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; üçer Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; altışar top sırmalı ve desen bulunmayan hatâyî kumaş; altı top Avrupa işi atlas kumaş; altışar top entarilik Hint kumaş ve yaldızlı sarık kumaş.

2.1.1.8.4. Hüdâvendigâr Sancağı Mutasarrıfı Derviş Mehmed Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; üçer nakışlı ipek kumaş, sırmalı hatâyî, üç top üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaş.

2.1.1.8.5. Çavuşbaşı Ebubekir Ağa'nın Hediyeleri: Beş top sırmalı, kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal ve altın telli ve hoş dokumalı kumaş; beş Halep kumaş; beş sırmalı hatâyî; hünkâra yaraşır sarık ve sarık kuşağı kumaş; beş adet calisi ve Hint kumaş.

2.1.1.8.6. Kapıcılar Kethüdâsı Mehmed Ağa'nın Hediyeleri: Beş sırmalı hatâyî; beş top sırmalı, pamuktan yapılmış takke bezi; beş şal kumaş; beş entarilik kumaş; beş top yaldızlı ve altın işli hünkâra yaraşır sarık kumaş.

2.1.1.8.7. Sır Kâtibi Osman Ağa'nın Hediyeleri: İkişer atlas kumaş ve ipek kumaş; bir kadife kumaş.

2.1.1.8.8. Miftah Ağası İbrâhîm Ağa'nın Hediyeleri: İkişer atlas kumaş ve ipek kumaş; bir kadife kumaş.

Büyük Bahrî Ağa, Destârî Mustafa Ağa, Derviş Mehmed Ağa, Küçük Bahrî Ağa Ömer Efendizâde, Süleymân Paşa Kethüdâsı Ahmed Ağa, Mahmud Paşa Kethüdâsı Arnavud Mehmed Ağa, Abdî Paşazâde Ali Bey; Gül Ahmed Ağa; Erzurûmî Ahmed Ağa; Bostancıbaşı Mustafa Ağa; Selânikli Ahmed Ağa; kiler kethüdâsı Ali Ağa, olmak üzere her birisinden ayrı ayrı ikişer altın çözgülü ipek kumaş; parlak atlas; kadife.

2.1.1.9. Düğünün Dokuzuncu Günü

2.1.1.9.1. Sivas Mutasarrıfı Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın Hediyeleri: Her biri altışar adet gümüş maşrapa, gümüş kahve tepsisi, gümüş sürahi; altışar top Avrupa işi ipek kumaş; altışar top üzerinde desen bulunmayan ve yaldızlı hatâyî kumaş; altışar top üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaş; altışar top çiçekli kadife, entarilik Hint kumaş ve sarık kuşağı kumaş.

2.1.1.9.2. Kocaili Sancağı Mutasarrıfı Beylerbeyi Halil Paşa'nın Hediyeleri: Dörder Rûmî desenli ipek kumaş; dörder sırmalı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; dörder top entarilik kumaş ve hünkâra yaraşır sarık kumaş

2.1.1.9.3. Bostancıbaşı Seyyid Mehmed Ağa'nın Hediyeleri: Bir top samur postu; dörder ipek kumaş, atlas kumaş ve üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş; dörder sırmalı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş.

2.1.1.9.4. Birinci Mîrâhûr Hasan Ağa'nın Hediyeleri: Üçer nakışlı ipek kumaş, atlas kumaş ve üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş; üçer sırmalı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; çuha ve parlak atlas.

2.1.1.9.5. İkinci Mîrâhûr Ahmed Ağa'nın Hediyeleri: Üçer kadife kumaş; üç sırmalı hatâyî; bir nakışlı, altın telle dokunmuş kumaş.

2.1.1.9.6. Arpa Emîni Süleymân Efendi: Beş sırmalı hatâyî kumaş; beş top çiçekli kumaş; beş top kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; beş top entarilik kumaş; beş top sarık kumaş.

2.1.1.9.7. Çakırcıbaşı Rüstem Ağa'nın Hediyeleri: Bir ipek kumaş; ikişer top entarilik kumaş ve atlas; bir top havsız kadife ile dokunmuş ipek kumaş; ikişer sırmalı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş.

2.1.1.9.8. Atmacacıbaşı'nın Hediyeleri: Bir sırmalı ve üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; iki üzerinde dalgalar bulunan havsız kadife ile dokunmuş ipek kumaş.

2.1.1.9.9. Şahincibaşı'nın Hediyeleri: Bir ipek kumaş; üç sırmalı hatâyî; bir kıvrımlı kumaş ve atlas kumaş.

2.1.1.10. Düğünün Onuncu Günü

2.1.1.10.1. İnebahtı Muhafızı Mustafa Paşa'nın Hediyeleri: Üç çuha kumaş; üç üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; üç atlas kumaş; üç top şal kumaş; iki hünkâra yaraşır sarık; iki seçme Çerkeş köle; üç Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; üç sırmalı hatâyî.

2.1.1.10.2. Ağrıboz Muhafızı Osman Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; üçer altın işli İstanbul ipeklisi ve nakışlı ipek; beş sırmalı ve üç parça üzerinde desen bulunmayan hatâyî; beş parlak atlas.

2.1.1.10.3. Reisü'l-küttâb Mehmed Efendi'nin Hediyeleri: Beş top altın sırmalı ve çiçekli İstanbul ipeklisi; beşer üzerinde desen bulunmayan ve yaldızlı hatâyî kumaş; beş top nakışlı şal kumaş; beş top yaldızlı sarık kuşağı kumaş ve üzerinde desen bulunmayan entarilik Hint kumaş; beşer top yaldızlı atlas ve Avrupa işi, renkli, üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş.

2.1.1.10.4. Defter Emîni Hacı Mustafa Efendi'nin Hediyeleri: Beşer üzerinde desen bulunmayan ve yaldızlı hatâyî kumaş; beş top parlak atlas; beş top yaldızlı, hünkâra yaraşır sarık kumaş; beşer top altın işli İstanbul ipeklisi ve nakışlı ipek; beş top nakışlı, üzerinde desen bulunmayan ve entarilik kumaş; beş adet kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal.

2.1.1.10.5. Birinci Rûznâmecî Mehmed Efendi'nin Hediyeleri: Her biri dörder top ipek kumaş; üzerinde desen bulunmayan ve yaldızlı hatâyî kumaş; üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaş ve renkli üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş.

2.1.1.10.6. Baş Muhasebecî Hüseyin Efendi'nin Hediyeleri: Beş top hünkâra yaraşır sarık kumaş; beş top sırmalı bez dokuma, kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal, üzerinde tel deseni bulunan el işlemesi, geniş dokuma kumaş, entarilik kumaş.

2.1.1.10.7. Âsitâne Gümrük Emîni Yegen Mehmed Ağa'nın Hediyeleri: Bir elmaslı, taş işli kuşak; dörder altın veya gümüş telle dokunmuş İstanbul ipeği ve nakışlı ipek kumaş; her biri beşer top Avrupa işi sırmalı hatâyî, atlas kumaş ve dalgalı çizgiler bulunan kumaş ve Londra çuhası.

2.1.1.10.8. Mutfak Emîni ve Sûr Emîni Halil Efendi'nin Hediyeleri: Beş kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; beşer top İstanbul ipeklisi ve üzerinde yaldız bulunan el işlemesi, geniş dokuma kumaş; beş top entarilik Hint kumaş ve sarık kuşağı kumaş.

2.1.1.10.9. Tersâne-i Âmire Emîni Abdullâh Efendi'nin Hediyeleri: Beş kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; her biri beşer top İstanbul ipeklisi ve üzerinde tel deseni bulunan el işlemesi, geniş dokuma kumaş; beşer top entarilik Hint kumaş ve sarık kuşağı kumaş.

2.1.1.11. Düğünün On Birinci Günü

2.1.1.11.1. Rakka valisi Kara Mustafa Paşazâde Ali Paşa daha önceki hediyelerine ek olarak şunları hediye etmiştir. Elmastan yapılmış bir işlemeli çapraz gerdanlık; beş Avrupa işi atlas; beş Rûmî desenli ipek kumaş ve sırmalı ve üzerinde deseni olmayan hatâyî kumaşı; beşer top beşer top entarilik Hint kumaşı ve sarık kuşağı kumaşı, beş Avrupa işi, üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş.

2.1.1.11.2. Bender Muhafızı Tezkireci İbrâhîm Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış bir at; iki nakışlı ipek ve üçer altın işli İstanbul ipeklisi; beşer sırmalı ve üzerinde deseni olmayan hatâyî kumaşı; beşer entarilik kumaş, beş adet sarık kuşağı kumaşı, beş Avrupa işi atlas kumaşı

2.1.1.11.3. Cebecibaşı Sebzî Mehmed Ağa'nın Hediyeleri: Beş Rûmî desenli ipek kumaş; beş sırmalı ve üzerinde deseni olmayan hatâyî kumaşı; beş üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaşı; her biri beşer entarilik kumaş, sarık kumaşı ve kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal.

2.1.1.11.4. Topçibaşı İbrâhîm Paşa'nın Hediyeleri: Üç top kaşmir kumaşıyla dokunmuş şal; üç top yaldızlı, üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaşı; üç top entarilik Hint kumaşı; üç Avrupa işi, parlak atlas kumaşı ve üzerinde desen bulunmayan kadife kumaşı; dört adet yaldızlı sarık.

2.1.1.11.5. Arabacıbaşı Hüseyin Ağa'nın Hediyeleri: Üç Rûmî desenli ipek kumaş ve sırmalı hatâyî kumaşı; üçer top entarilik sarık kuşağı kumaşı ve Hint kumaşı.

2.1.1.11.6. Fransa Sefirinin Hediyeleri: Altmış zira (458 m.) ipek kumaş; altmış arşın yaldızlı hatâyî; altmış endaze üzerinde deseni olmayan hatâyî kumaşı; her biri otuz zira (229 m.) Avrupa işi, üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş; çuha kumaşı; bir tane işlemeli, gümüş sıvama tüfek.

2.1.1.11.7. Moskov Çarının Hediyeleri: Bir samur sırtından yapılmış kürk, kurdun ense kısmından yapılmış kürk ve bir top nâfe; iki kakım kürkü.

2.1.1.12. Düğünün On İkinci Günü

2.1.1.12.1. Hanya Muhafızı Vezir Esad Paşa'nın Hediyeleri: Bir post vaşak kürkü; iki, beyaz ve parlak kakım kürkü; beş altın nakışlı şal kumaşı; Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş; beş ipek kumaş; beş sırmalı hatâyî kumaşı; üç atlas kumaşı; iki üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş; beş adet entarilik Hint kumaşı; beş adet sarık kuşağı kumaşı.

2.1.1.12.2. Kandiye Muhafızı Mîrzâ Mehmed Paşa'nın Hediyeleri: Her biri üçer atlas kumaşı, yaldızlı hatâyî kumaşı ve ipek kumaş, çiçekli kadife kumaşı, entarilik kumaşı; sarık kumaşı.

2.1.1.12.3. Mora Muhassılı Mîr-Mîrân Ahmed Paşa'nın Hediyeleri: (At karşılığında) Taş işlemeli bir hançer; her biri beşer tonluk sırmalı hatâyî kumaşı ve ipek kumaş, Avrupa işi atlas kumaşı.

2.1.1.13. Düğünün On Üçüncü Günü

2.1.1.13.1. Van valisi Ali Paşa, Adana beylerbeyi Rişvânzâde Seyyid Mehmed Paşa; Halep muhassılı Osman Efendi ve Diyarbakır voyvodası tarafından çeşitli hediyeler sunulmuştur; fakat sûrnâmede bu hediyelerin ne olduğu bahsine değinilmemiştir.

2.1.1.14. Düğünün On Dördüncü Günü

2.1.1.14.1. Anadolu Valisi Vezir Ali Paşa'nın Hediyeleri: Mükemmel donanmış at; bir top sarık kumaşı; bir top vaşak kürkü; her biri dokuzar olmak üzere Rûmî desenli ve nakışlı ipek kumaş, Hint kumaşı; on iki türde hatâyî kumaşı, ipek kumaş, entarilik kumaş; pamuklu atlas kumaşı, üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş; ipek kuşak.

2.1.1.14.2. Kudüs Beylerbeyi İbrâhîm Paşa'nın Hediyeleri: Dört nakışlı ipek kumaş; beş Rûmî desenli ipek kumaş; üzerinde deseni olmayan ve yaldızlı hatâyî kumaşı; beş üzerinde çizgileri bulunan atlas kumaşı.

2.1.1.14.3. Sakız Muhafızı Hasan Paşa'nın Hedi­yeleri: Sakız işi altın telli bir duvar halısı; koyu yeşil renkli sarık; iki adet yaldızlı seccade; ikişer nakışlı ipek kumaş, yaldızlı hatâyî kumaşı, Avrupa işi parlak atlas kumaşı; üç top beyaz, entarilik Hint kumaşı; iki adet sarık kuşağı kumaşı; ikisi üzerinde desen bulunmayan, biri alaca renkli olmak üzere iğne işi üç turuncu renkli şal.

2.1.1.14.4. Rodos Sancağı Mutasarrıfı Süleyman Paşa'nın Hedi­yeleri: Her biri dörder yaldızlı hatâyî kumaşı ve parlak atlas; üç adet yaldızlı leğen ve ibrik; iki büyük yaldızlı fener.

2.1.1.14. 5. Midilli Sancağı Mutasarrıfı Derviş Paşa zâde İsmail Paşa'nın Hedi­yeleri: Beş top ipek kumaş; üç altın çö­zgülü hatâyî kumaş; üç top Avrupa işi atlas kumaşı; üç top hünkâra yaraşır sarık kumaşı.

2.1.1.14.6. Şam Kadısı Kütahyalı Ahmed Efendi'nin Hedi­yeleri: Her biri ikişer sırmalı çiçekli kumaş; kıvrımlı İstanbul dokuması ve çiçek desenli ipek kumaş; yaldızlı hatâyî; kuşak; tütsülenmiş şal kumaşı; her biri dörder top fes veya takke üzerine örtülen sargı bezi, entarilik Hint kumaşı, Avrupa işi atlas kumaşı, sarık kuşağı kumaşı.

2.1.1.14.7. İzmir Kadısı Kırmı­lı Mehmed Efendi'nin Hedi­yeleri: Kuran-ı Kerim; beşer ipek kumaş, Avrupa işi atlas kumaşı ve havsız kadife ile dokunmuş ipek kumaş; beş adet ipek kuşak, sarık kuşağı kumaşı ve entarilik Hint kumaşı.

2.1.1.14.8. Bağdat Defterdarı Ömer Bey'in Hedi­yeleri: Her biri dörder top hilal şeklinde sarık kumaşı, şal kumaşı, sırmalı hatâyî kumaşı ve entarilik kumaş.

2.1.1.14.9. Basra Defterdarının Hedi­yeleri: Her biri beşer adet şal, sarık, zincir dokuma, bez dokuma, entarilik kumaş ve parlak atlas kumaşı.

2.1.1.14.10. Dobravenedik Elçisinin Hedi­yeleri: İki top kırmızı kadife; on telli hatâyî; on sekiz Floransa atlası; on iki adet yaldızlı, gümüş kâse; on iki adet altın kaplamalı balmumundan yapılmış uzun mum.

2.1.1.15. Düğünün On Beşinci Günü

2.1.1.15.1. İbrahim Hanzâde İsmail Bey'in Hedi­yeleri: İçinde yüz yirmi beş meclis bulunan bir cilt Siyer-i Nebî; her biri beşer nakışlı ipek, yaldızlı hatâyî, Avrupa işi atlas kumaşı; beş adet entarilik Hint kumaşı ve sarık kuşağı kumaşı.

2.1.1.15.2. Eflak Voyvodası Nikola Beyîn Hedi­yeleri: İki adet gümüş leğen ve ibrik; üç gümüş şamdan; dört gümüş maşrapa; beş cezve; iki adet gümüş tepsi; her biri onar Rûmî desenli ipek kumaş; nakışlı ipek kumaş, sırmalı hatâyî, sırmalı üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş, üzerinde deseni olmayan çiçekli hatâyî kumaşı, sırmalı atlas kumaşı, üzerinde deseni olmayan beyaz renkli atlas kumaşı, mavi; sarı; yeşil ve kırmızı renkte olmak üzere atlas kumaşı, entarilik Hint kumaşı ve sarık kuşağı kumaşı.

2.1.1.15.3. Boğdan Voyvodası'nın Hedi­yeleri: 1086 yılında kendisine verilen çeşitli hediyelere karşılık olmak üzere hazırladığı şark elması bir çelenk.

2.1.1.15.4. Rum Patriği Ermiya Adlı Rahibin Hedi­yeleri: Bir taş işlemeli kuşak; iki nakışlı ipek kumaş; sekiz Avrupa işi atlas kumaşı; sekiz havsız kadife ile dokunmuş ipek kumaş.

2.1.2. Seyyid Vehbî Sûrnâmesinde Esnaf Alaylarının Hedi­yeleri

Esnaf alayları geçişi, Osmanlı saray düğünlerinin en önemli unsurlarındandır. Esnaf­lar, düğün esnasında padişahın ve seyircilerin önünden geçerken meslekleri ile ilgili gösteriler yapar, meslek kethüdası vasıtasıyla da kendi mesleklerinin ürünlerini padişaha takdim etmişlerdir (Arslan, 2009, s. 62).

1720 şenliklerinde de belirli esnaflar yer almıştır. Düğünün altıncı gününde başlayan geçiş törenine katılan esnaf sayısı 57'dir. Aşağıdaki tabloda düğünün hangi gününde hangi esnaf grubunun geçiş katıldığı ifade edilmiştir.

Esnaf Grubu	Gün
Ekinciler (Çiftçiler)	Düğünün Altıncı Günü
Değirmenciler	
Ekmekçiler	
Kasaplar (Koyun ve Sığır Kasapları)	
Aşçılar ve Kebapçılar	
Kesiciler ve Deri Tabaklayıcıları	
Mumcular	
Berberler	
Çadircılar	
Ayakkabıcılar ve Kunduracılar	Düğünün Sekizinci Günü
Bakkallar	
Yaş Yemişçiler	
Kavukçular	
Takkeçiler	
Yorgancılar	
Yeni Bedesten Esnafı	
Esir Pazarı Tüccarları	
Hallaçlar	
Dülgerler	Düğünün Dokuzuncu Günü
Kuyumcular	
Kazzazlar	
Bezzazlar	
Astarcı ve Boğasıcı	
Aşçılar	
Terziler	
Çakşırcılar	
Nalçacılar	
Bakırcılar	Düğünün Onuncu Günü
Tüccarlar	
Okçular	
Yaycılar	
Balmumcular	
Kâğıtçılar	
Aktarlar	
Kahve Satıcıları	
Ketenciler	
Kılıççılar	Düğünün On Birinci Günü
Bıçakçılar	
Kalaycı	
Bit Pazarı Oturakçıları	
Kürkçüler	
Aynacı	
Sırmakeşler	
Nalbantlar	
Sandalcılar	
Seraserciler	Düğünün On Birinci Günü
Semerciler	
Mutaflar	
Arpacılar	

Tablo: 1 Seyyid Vehbî Sûrnâmesinde Yer Alan Hediyeler.

2.1.2.1. Ekinciler (Çiftçiler, Berz-gerân): Bu meslek grubunun hediyeleri sûrnâmede açık olarak belirtilmemiştir.

2.1.2.2. Tahhânîn (Değirmenciler): Sekiz çift Bursa işi altın çözümlü yastık; bir gümüş gülüftan ve tütsülük; bir gümüş savatlı büyük boy tepsi.

2.1.2.3. Habbâzîn/ Etmekçi (Ekmek Satıcıları): Birer okkalık (1.281 gr.) iki gümüş şamdan; yüz yirmi dirhem(384 gr.) iki makas ve her biri dört yüz kırk beşer dirhem (1424 gr.) iki gümüş tepsi; yüz doksan dirhem (608 gr.) gülüftan ve tütsülük.

2.1.2.4. Kassâbân-ı Ganem (Koyun Kasapları): Üç yüz altmış sekiz dirhem (1177,6 gr.) gümüş leğen; iki yüz otuz üç dirhem(745,6 gr.) gümüş ibrik; yüz dirhem (320 gr.) gümüş maşrapa; yüz otuz altı dirhem (435,2 gr.) gümüş tütsülük; altmış yedi dirhem (214,4 gr.) gümüş gülüftan; bin üç yüz altı dirhem (4179,2 gr.) gümüş tepsi.

2.1.2.5. Kassâbân-ı Bakar (Sığır Kasapları): İki yüz seksen üç dirhem (905,6 gr.) gümüş gülüftan ve tütsülük; seksen bir dirhem (259,2gr.) şamdan; dört yüz yedi dirhem (1302,4 gr.) leğen ve ibrik; yüz yirmi üç dirhem (393,6 gr.) abdest ibriği; bin otuz yedi dirhem (3318,4 gr.) gümüş tepsi.

2.1.2.6. Aşpezân ve Kebâbiyân (Aşçılar ve Kebapçılar): Yüz elli dirhem (480 gr.) gümüş cezve; hepsi yedi yüz dirhem (2240 gr.) olmak üzere iki leğen ve iki ibrik.

2.1.2.7. Sellâhân (Mezbahacılar, Kesiciler) ve Debbâgîn (Deri Tabaklama Ustaları): Beş yüz dirhem (1600 gr.) gümüş leğen ve ibrik; bin dirhem (3200 gr.) tepsi; iki yüz yetmiş beş dirhem (880 gr.) gümüş şamdan; yirmi üç adet renk renk deri.

2.1.2.8. Şemmâîn (Mumcular): Pek çok parlak mum; üç okkalık (3.846 gr.) gümüş şamdan ve makas.

2.1.2.9. Berberân (Berberler): Beş yüz dirhem (1600 gr.) gümüş leğen; iki yüz dirhem (640 gr.) gümüş berber leğeni; iki yüz dirhem (640 gr.) tepsi; sırmalı güvez renkli bohça; parlak ve altın renkli berber havlusu.

2.1.2.10. Serrâcân (Saraçlar) ve (Kellepezân) Kelleciler: Altı yüz dirhem (1920 gr.) gümüş leğen ve ibrik; yüz elli dirhem (480 gr.) gümüş şamdan; beş yüz dirhem (1600 gr.) saf gümüşten yapılmış koşum kemeri; yüz beş dirhem (336 gr.) gümüş gülüftan; yüz dirhem (320 gr.) vazo; beş yüz dirhem (1600 gr.) tepsi.

2.1.2.11. Bedestân-ı Atîk u Cedîd Esnafı (Eski ve Yeni Kapalıçarşı Esnafı): On üç adet zümrüt, orta boy ve küçük elmaslarla bezenmiş kuşak; iki adet altı köşeli Çin kâsesi ve hoşaf tabağı; üçer atlas ve hatâyî kumaşı; üç çuha kumaşı.

2.1.2.12. Çadircılar: Dışı yeşil ve kırmızı, atlas ve ipek kumaşından, içi İstanbul ipeği ile astarlanmış dört adet topu ve nakışlı direği bulunan, ibrişim telli, altın alemli çadır.

2.1.2.13. Haffâflar (Kavaflar/ Ayakkabıcı): Birkaç çift inci ve zümrüt işlemeli, Çerkeslerin kullandığı yemeni, üç yüz dirhem(960 gr.) yaldızlı, gümüş tepsi

2.1.2.14. Kefşgerânlar (Kunduracılar): Yüz kırk dirhem (448. gr) küçük tepsi

2.1.2.15. Bakkâllar ve Yaş Yemişçiler (Bakkal ve Manavlar): Bir okkalık (1.281 gr.) iki adet büyük gümüş şamdan; iki okkalık (2.564 gr.) gümüş tepsi; beş İstanbul ve Avrupa dokuması ipek kumaş; beş üç farklı renkte dokunmuş ipek kumaş; kırk tepsi türlü türlü kuru ve taze meyve, çiçek.

2.1.2.16. Kavukçılar (Kavukçular): Dört kadife kumaş ve kırk zira (305 m.) ipek kumaş

2.1.2.17. Takyacılar (Takkeciler): Yirmi zira (152 m.) pamuklu ipek kumaş

2.1.2.18. Yorgancılar: Beş yüz seksen dirhem (1856 gr.) bir gümüş leğen ibrik; iki yüz on beş dirhem (688 gr.) gümüş tepsi; yüz elli beş dirhem (496 gr.) kapaklı gümüş tas; Avrupa işi atlas ve bürümcük üzerine işleme dört adet yorgan.

2.1.2.19. Yeni Bedestân Esnafı: Dört top sık atkılarla dokunmuş, işlemeli, ham ipeğin pamuk ya da keten ipliği karıştırılarak bezayağı dokuma tekniğine göre yapılmış bir kumaş; yüz seksen iki dirhem (582,4 gr.) üç sürahi; dört yüz beş dirhem (1296 gr.) gümüş tepsi; üç top Nakışlı, verevli, gayet sık dokunmuş kaba bir bez, kalın pamuklu bir dokuma ve şip kumaşı.

2.1.2.20. Esir Pazarı Tüccarları: Çok güzel yüzlü bir erkek ve kız çocuğu

2.1.2.21. Hallâclar (Hallaçlar / Pamuk Atıcıları): Pamukla doldurulmuş bir çift altın nakışlı yastık

2.1.2.22. Neccârlar (Dülgerler): Beşer tonluk ipekli kumaş ve on beş sırmalı ve üzerinde deseni olmayan, hatâyî kumaşı

2.1.2.23. Zergerler (Kuyumcular): Elmas, yakut, zümrüt ve inciden yapılmış taş bezemeli çok değerli bir yelpaze; elmas ve yakutla bezenmiş mücevher çalar saat; iki bin üç yüz dirhemlik (7360 gr.) büyük gümüş tepsi; bin dirhem gümüş şamdan (3200 gr.); iki adet mum makası; bin dirhemlik (3200 gr.) gümüş leğen ve ibrik; bir okka (1.281 gr.) kadar gümüş savatlı iki kâse; beş yüz dirhem (1600 gr.) saf gümüşten yapılmış iki adet büyük maşrapa; iki okkalık (2.564 gr.) askılı gümüş ibrik; bir okka (1.281 gr.) kadar gümüş tütsülük ve gülüftan.

2.1.2.24. Kazzâzlar (İpekçiler): Bir adet ön kuşak; bir adet altın suyuna batırılarak yaldızlanmış dizgin; bir adet üzerinde incileri bulunan çapraz sırmalı mücevher; beş adet içinde kaplama bulunmayan saf değerli dizgin; beş adet değerli hediye dizisi.

2.1.2.25. Bezzâzlar (Kumaşçılar), Astarçılar ve Boğasıçılar: Kadife üstüne işleme bir bohça içinde ince süslü nakışlı şal; iki top sırmalı bez dokuma; dört adet hünkâra yaraşır sarık; üç top kenarında işleme bulunan, pamuk ya da keten ipliğinden yapılmış dokuma; üç adet boyalı bir çeşit tulum; iki adet, hükümdara yaraşır kalın çuha kumaşı; atlas kumaşından, saç kadar ince metal iplikle dokunmuş dört köşeli kumaş; yaldızlı iplerle, değişik düğümleme ile yapılan bir çeşit dokuma.

2.1.2.26. Aşpezân (Aşçılar): Yedi yüz dirhem (2240 gr.) bir ibrik ve leğen; yüz elli dirhem (480 gr.) bir gümüş maşrapa; yüz elli dirhemlik (480 gr.) cezve

2.1.2.27. Hayyâtân (Terziler): Üç yüz yetmiş beş dirhem (1200 gr.) bir gümüş matara; bir okkalık (1.281 gr.) gümüş şamdan ve makas; iki yüz elli dirhemlik (800 gr.) gümüş cezve; iki yüz seksen yedi dirhem (918,4 gr.) gümüş gülüftan ve tütsülük.

2.1.2.28. Çakşırcılar (Şalvarcılar): Yüz otuz iki buçuk dirhemlik (424 gr.) bir gülüftan; iki yüz on dirhemlik (672 gr.) bir tütsülük; yüz elli dört dirhemlik (492,8 gr.) bir şamdan.

2.1.2.29. Nalgerân (Nalçacılar): İki okka (2.564 gr.) gümüşten şamdan; bir kahve ibriği; bir tepsi; dört çift nalça ve sarı renkli çiviler.

2.1.2.30. Kazancılar (Bakırcılar): Yedi okkalık (7.974 gr.) altın kaplamalı üç gümüş tepsi; üç büyük maşrapa; bir tütsülük ve gülüftan.

2.1.2.31. Bezirgânlar (Tüccarlar): Tüccarlar, etnik kökenlerine göre ayrılarak hediyelerini sunmuşlardır.

2.1.2.32. Müslüman Tüccarlar: Her biri onar giyimlik olmak üzere Venedik ipeği ve Floransa atlası; dört adet, Mardin'in altın telli şiltesi; dört top Hint işi, sırmalı, zincir işlemeli bez dokuma; kavuk, fes veya takke üstüne örtülen sargı bezi ve iki top, hükümdara yaraşır kalın çuha kumaşı; beş top parlak

sarı kuşağı kumaşı; iki giyimlik çiçekli şal kumaşı; bin dirhemlik (3200 gr.) saf gümüşten büyük hoşaf tası; bin dirhem (3200 gr.) gümüşten bir leğen ve ibrik; beş porselen kâse, bir sofralık on porselen tabak.

2.1.2.33. Yahudi Tüccarlar: Avrupa işi ve Rûmî desenli on giyimlik ipek kumaş; yirmi giyimlik İstanbul hatâyî kumaşı ve Avrupa işi hatâyî kumaşı; on giyimlik üzerinde desen bulunmayan İstanbul dokuması; on giyimlik Avrupa işi parlak atlas; on giyimlik renkli üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş.

2.1.2.34. Okçular ve Yayılar: Kocaman, kanat açmış yapma kartal; dönemin yay ustası Usta İbrahim işi, iki adet sırma kirişli yay; güçken kanadından yapılmış iki deste ok.

2.1.2.35. Balmumcular: Her biri üçer okka (3.846 gr.) ağırlığında sekiz adet siyah ve beşer okkalık (6. 410 gr.) dört tane kafûr mumu.

2.1.2.36. Kâğıtçılar: Kapağı taş işlemeli, bir gümüş divit; altın işlemeli makas; iki deste Semerkandî kâğıt; bir altın işli yelpaze.

2.1.2.37. Attârân, Kahve Fûrûşân ve Kettâniyân (Baharatçı, Kahveci ve Ketenciler): Yarımsar okka (0.641 gr.) iki maşrapa; bir okka (1.281 gr.) gümüş tepsi; bir okka (1.281 gr.) gül suyu kokulu tütsü; iki tabak karışık koku; dörder tabak karanfil; küçük Hindistan cevizi; Hindistan cevizi; sakız; tarçın; safran; misk sabunu; dört kavanoz beyaz kristal şeker; on beş şişe esans; altı şişe çiçek suyu; yedi kâse mühür mumu; üç tepsi hurma; altı tabak misvak; on beş tabak badem şekeri; dört adet akide şekeri; yedi adet Kabe bardağı

2.1.2.38. Kuyumcular: Elmas, yakut, zümrüt ve inciyle bezenmiş ince motifli bir yelpaze; elmas değerli taş işlemeli çalar saat; iki bin üç yüz dirhem (7360 gr.) büyük gümüş tepsi; dokuz yüz doksan dirhem (3171,2 gr.) iki gümüş şamdan ve makas; dokuz yüz seksen beş dirhem (3152 gr.) gümüş leğen ve ibrik; yedi yüz seksen dirhem (2512 gr.) iki gümüş kâse; beş yüz dirhem (1600 gr.) iki gümüş maşrapa; sekiz yüz sekiz dirhem (2585,6 gr.) Avrupa işi büyük tepsi ve cezve; üç yüz seksen dirhem (1216 gr.) bir tütsülük ve gülüftan.

2.1.2.39. Seyyâflar (Kılıççılar): Sultan Gavri kılıçlarından eğri uçlu, balık dişi kabzalı, kemer bağı altın motifli bir kılıç ve iki tahta kınalı, Şam demirinden yapılmış bıçak

2.1.2.40. Bıçakçılar: Dört adet yaldızlı tırnak bıçağı; dört adet balık dişi kabzalı, altın pervazlı, İstanbul demirinden yapılmış mercan tepeli kalemtraş ve iki adet bıçak.

2.1.2.41. Kalaycılar: İki yüz otuz dirhem (736 gr.) bir gümüşten tütsülük ve gülüftan.

2.1.2.42. Bit Pazarı Oturakçıları: Bir çift incili çizme ve yemeni

2.1.2.43. Kürkçüler: İki top vaşak nâfesi; on üç top kakım kürkü; iki adet bacaklı samur kürkü.

2.1.2.44. Âyînciler (Aynacılar): Bu meslek grubunun hediyeleri hakkında *Seyyid Vehbî Sûrnâmesinde* bilgi verilmemiştir.

2.1.2.45. Sırmâkeşler (Sırmacılar): Söz konusu meslek grubu geçiş töreni yapılırken gösterilerini iş yerlerine benzeyen bir “taht-ı revan” aracılığıyla yapmışlardır. Taht-ı revan iki seçme katır tarafından çekilmekte ve değişik süslerle donatılmıştır. Söz konusu katırlar ve taht-ı revan padişaha, sırmâkeşler tarafından hediye edilmiştir.

2.1.2.46. Na’lbendân (Nalbatlar): Bir okka (1.281 gr.) ağırlığında dört adet tam ayarlı gümüş nal; yüz dirhem (320 gr.) kadar gümüşten yapılmış yirmi dört tane çivi; bir gümüş tepsi; damgalı gümüş tas.

2.1.2.47. Sandalcılar: Çin işi gülüftan ve tütsülük; iki gümüş maşrapa; bir gümüş sürahi; bir küçük gümüş tepsi.

2.1.2.48. Serâserciler: Bir top altın dokumalı kumaş; iki adet kıvrımlı, ham ipekten dokunmuş bez; iki adet kıvrımlı, ipek ve pamuktan elde edilen doğal kumaş.

2.1.2.49. Semerciler: Yüz dirhem (320 gr.) ağırlığında bir gümüş semer; yüz doksan dirhemlik (680 gr.) bir gümüş maşrapa; her biri doksanar dirhem (288 gr.) üç tane gümüş kahve tepsisi.

2.1.2.50. Mutâflar (Kıl Dokuyucular): Yedi yüz dirhem (2240 gr.) bir yular; beş yüz dirhem (1600 gr.) bir çift gümüş üzengi.

2.1.2.51. Arpacılar: İki yüz on dirhem (672 gr.) bir gümüş tepsi; altı yüz yirmi dirhem (1984 gr.) bir yular; üç yüz otuz dirhem (1056 gr.) bir gülüftan ve tütsülük.

2.2. Mehmed Hazîn Sûrnâmesi'nde Hediyeler

Hazîn sûrnâmesinde sadece esnaf alaylarının hediyeleri ifade edilmiş olup devlet büyüklerinin hediyelerine yer verilmemiştir.

Toplam 45 esnaf grubunun yer aldığı sûrnâmede, esnaf alaylarının geçiş sırası ve düğünün hangi gününde hangi esnaf grubunun geçiş katıldığı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Esnaf Grubu	Gün
Çiftçiler	Düğünün Altıncı Günü
Ekmekçiler	
Somuncu	
Koyun Kasapları	
Sığır Kasapları	
Yağ Mumcuları	
Debbağlar	
Berberler	
Saraçlar	
Paçacılar	
Yeni ve Eski Bedesten Esnafı	
Çadircılar	Düğünün Sekizinci Günü
Ayakkabıcılar	
Bakkallar	
Kavukçular	
Takkeçiler	
Yorgancılar	
Yeni Bedesten Esnafı	
Hallaçlar	Düğünün Dokuzuncu Günü
Dülgerler	
Bezzazlar	
Nalçacılar	
Kazzazlar	
Terziler	
Çakşırcılar	
Aşçılar	
Bakırcılar	
Tüccarlar	
Kâğıtçılar	
Aktarlar	
Kuyumcular	
Kılıççılar	
Kalaycı	
Bit Pazarı Oturakçıları	
Balmumcular	

Kürkçüler	Düğünün On Birinci Günü
Yaycılar	
Okçular	
Sirmakeşler	
Nalbantlar	
Sandalcılar	
Seraserciler	
Mutaflar	
Arpacılar	

Tablo 2: Mehmed Hazîn Sûrnâmesinde Yer Alan Hediyeler

2.1.1. Mehmed Hazîn Sûrnâmesinde Esnaf Alaylarının Hediyeleri

2.1.1.1. Çiftçiler: Bu meslek grubunun hediyeleri sûrnâmede açık olarak belirtilmemiştir.

2.1.1.2. Etmekçiler (Ekmekçiler): 395 dirhem (1264 gr.) değerinde gümüş şamdan; 443 dirhem (1417,6 gr.) değerinde gümüş tepsi; 123 dirhem (393,6 gr.) değerinde gümüş tütsülük; 64 dirhem (204,8 gr.) değerinde gümüş gülüftan; 120 dirhem (384 gr.) değerinde gümüş makas; yine 395 dirhem (1264 gr.) değerinde gümüş şamdan ve 443 dirhem (1417,6 gr.) değerinde gümüş tepsi.

2.1.1.3. Somuncular (Değirmenciler): Sekiz çift Bursa yastığı; 70 dirhem (224 gr.) değerinde gümüş gülüftan; 97 dirhem (310,4 gr.) değerinde gümüş tütsülük; 121 dirhem (387, 2 gr.) değerinde küçük, gümüş tepsi.

2.1.1.4. Kassâbân-ı Ganem-i İstanbul (İstanbul Koyun Kasapları): 368 dirhem (1177,6 gr.) değerinde gümüş leğen; 233 dirhem (745,6 gr.) değerinde gümüş ibrik; 101 dirhem (323,2 gr.) değerinde gümüş maşrapa; 136 dirhem (435, 2 gr.) değerinde gümüş tütsülük; 67 dirhem (214,4 gr.) değerinde gümüş gülüftan; 1306 dirhem (4179,2 gr.) değerinde gümüş tepsi.

2.1.1.5. Kassâbân-ı Bakar-i İstanbul (İstanbul Sığır Kasapları): 283 dirhem (905,6 gr.) değerinde gümüş tütsülük; 407 dirhem (1302,4 gr.) değerinde gümüş leğen ve ibrik; 1037 dirhem (4182,4 gr.) değerinde gümüş tepsi; 81 dirhem (259,2 gr.) değerinde bir gümüş şamdan.

2.1.1.6. Yağ Mumciyân-ı İstanbul (İstanbul Yağ Mumcuları): 1200 dirhem (3840 gr.) değerinde gümüş şamdan, makas ve tütsüler.

2.1.1.7. Debbâgân-ı İstanbul (İstanbul Deri Tabaklayıcıları): 500 dirhem (1600 gr.) değerinde gümüş leğen ve ibrik; 1000 dirhem (3200 gr.) değerinde gümüş tepsi; 270 dirhem (846 gr.) değerinde iki gümüş şamdan; 23 adet çeşitli renklerde deri.

2.1.1.8. Berberân-ı İstanbul (İstanbul Berberleri): 500 dirhem (1600 gr.) değerinde gümüş leğen; 200 dirhem (640 gr.) değerinde gümüş sitil; makremeli, sırmalı havlu; sırmalı, güvez renkli bohça.

2.1.1.9. Serrâcân-ı İstanbul (İstanbul Saraçları): 600 dirhem (1920 gr.) değerinde gümüş leğen ibrik; 150 dirhem (480 gr.) değerinde gümüş şamdan; 500 dirhem (1600 gr.) değerinde saf gümüşten yapılmış koşum kemeri; 105 dirhem (336 gr.) gümüş gülüftan; 200 dirhem (640 gr.) değerinde vazo; 500 dirhem (1600 gr.) değerinde gümüş tepsi.

2.1.1.10. Paçacıyân (Paçacılar): Çin tabağı ile birlikte bir gümüş tütsülük; bir billur tabakla birlikte gümüş gülüftan; 98 dirhem (313,6 gr.) değerinde bir gümüş hoşaf tası.

2.1.1.11. Bezestân-ı Atîk (Eski Kapalıçarşı Esnafı): On üç adet zümrüt, orta boy ve küçük elmaslarla bezenmiş kuşak; iki çift çini işlemeli, altı köşeli, tabaklı hoşaf kâsesi; üç giyimlik sırmalı hatâyî kumaşı; üç giyimlik Avrupa atlası; üç giyimlik Macar çuhası.

2.1.1.12. Çadırcılar: İçi İstanbul ipeği ve dışı yeşil ve kırmızı germe ipek kumaşından dört adet yaldızlı topu ve nakışlı direği bulunan bir çadır.

2.1.1.13. Haffâfân (Kavaflar/ Ayakkabıcı): İncili ve zümrütlü bir çift çizme; incili Çerkeşlerin kullandığı bir çift yemeni; 295 dirhem (944 gr.) değerinde yaldızlı, gümüş tepsi; 140 dirhem (448 gr.) değerinde yaldızlı, küçük gümüş tepsi.

2.1.1.14. Bakkâlân-ı İstanbul (İstanbul Bakkalları): 800 dirhem değerinde iki gümüş şamdan; 800 dirhem değerinde gümüş tepsi; dört giyimlik sırmalı İstanbul dokuması; bir top Avrupa işi sırmalı kumaş; üç farklı renkte dokunmuş İstanbul dokuması; on beş tepsi kuru meyve; on beş tepsi yaş meyve ve sekiz tepsi çiçek.

2.1.1.15. Kavukçıyân (Kavukçular): Her biri onar zira 305 m.) olmak üzere dört kadife kumaş.

2.1.1.16. Takyeciyân (Takkeçiler): Her biri onar zira (152 m.) olmak üzere iki top pamuklu ipek kumaş.

2.1.1.17. Yorgancıyân-ı İstanbul (İstanbul Yorgancıları): 580 dirhem (1856 gr.) değerinde bir gümüş leğen ve ibrik; 155 dirhem (496 gr.) değerinde kapaklı gümüş tas; 211 dirhem (675,2 gr.) değerinde gümüş tepsi; iki adet Avrupa atlası üzerine işlenmiş sırmalı yorgan; iki adet bürümcük üzerine işlenmiş sırmalı yorgan.

2.1.1.18. Bezestân-ı Cedîd (Yeni Kapalı Çarşı Esnafı): Dört adet sık atkılarla dokunmuş, işlemeli, ham ipeğin pamuk ya da keten ipliği karıştırılarak bezayağı dokuma tekniğine göre yapılmış bir kumaş; 182 (582,4 gr.) değerinde üç gümüş sürahi; 405 dirhem (1296 gr.) değerinde gümüş tepsi; üç tane Nakışlı, verevli, gayet sık dokunmuş kaba bir bez, kalın pamuklu bir dokuma.

2.1.1.19. Hallâcân-ı İstanbul (İstanbul Hallaçları): Pamukla doldurulmuş iki çift, Avrupa desenli yastık

2.1.1.20. Neccârân-ı İstanbul (İstanbul Dülgerleri): Beş giyimlik ipek kumaş; beş giyimlik sırmalı hatâyî kumaş; beş giyimlik sırmalı orta incelikte hatâyî kumaş; beş giyimlik üzerinde desen bulunmayan hatâyî kumaş; beş giyimlik üzerinde işlemeleri bulunan atlas kumaş.

2.1.1.21. Bezzâzan (Kumaşçılar): Bir adet sırmalı, şal kumaşından seccade; bir adet sırmalı kadife üzerine işlenmiş bohça; iki top sırmalı bez dokuma; dört adet hünkâra yaraşır sarık; iki top kenarında işleme bulunan, pamuk ya da keten ipliğinden yapılmış dokuma; üç adet boyalı bir çeşit tulum; iki top, hükümdara yaraşır kalın çuha kumaş; bir adet atlas kumaşından, saç kadar ince metal iplikle dokunmuş dört köşeli kumaş; bir adet yaldızlı iplerle, değişik düğümleme ile yapılan bir çeşit dokuma.

2.1.1.22. Na'lgerân (Nalçacılar): 206 dirhem (659,2 gr.) değerinde gümüş şamdan; 160 dirhem (512 gr.) değerinde gümüş cezve; 246 dirhem (787, gr.) değerinde gümüş tepsi; 23 dirhem (73,6 gr.) değerinde çivileriyle beraber dört gümüş nalça.

2.1.1.23. Kazzâzân-ı İstanbul (İstanbul İpekçileri): Bir, değerli taşlarla süslü ön kuşak; iki adet saf altın suyuna batırılarak yaldızlanmış dizgin; bir takım üzerinde incileri bulunan çapraz sırmalı mücevher; beş adet değerli hediye dizisi; beş adet içinde kaplama bulunmayan saf değerli dizgin.

2.1.1.24. Hayyâtîn-i İstanbul (İstanbul Terzileri): 375 dirhem (1200 gr.) bir gümüş matara; 400 dirhem (1280 gr.) değerinde gümüş şamdan ve makas; 287 dirhem (918,4 gr.) değerinde gümüş gülüftan ve tütsülük; yüz elli iki dirhem (486,4 gr.) değerinde gümüş cezve.

2.1.1.25. Çakşirciyân (Şalvarcılar): 132,5 dirhem (424 gr.) değerinde iki gümüş gülüftan; iki yüz on dirhem (672 gr.) değerinde iki gümüş tütsülük; 154 dirhem (492,8 gr.) değerinde bir gümüş şamdan.

2.1.1.26. Aşçıyân-ı İstanbul (İstanbul Aşçıları): 700 dirhem (2240 gr.) değerinde gümüş leğen ve iki ibrik; 150 dirhem (480 gr.) değerinde bir gümüş maşrapa; 150 dirhem (480 gr.) değerinde gümüş cezve.

2.1.1.27. Kazgancıyân-ı İstanbul (İstanbul Bakırcıları): 1200 dirhem (3840 gr.) değerinde bir gümüş tepsi; 1200 dirhem (3840 gr.) değerinde üç gümüş maşrapa; 400 dirhem (1280 gr.) değerinde bir gümüş cezve.

2.1.1.28. Bezirgânân (Tüccarlar): Tüccarlar, etnik kökenlerine göre ayrılarak hediyelerini sunmuşlardır.

2.1.1.29. Bazergânân-ı Rikâb-ı Hümâyûn (Müslüman Tüccarlar): 120 dirhem (384 gr.) değerinde on giyimlik Venedik ipeği; 120 dirhem (384 gr.) değerinde on giyimlik Floransa atlası; dört adet Mardin'in altın telli şiltesi; iki adet Hint işi, sırmalı, zincir işlemeli bez dokuma; beş adet büyük sarık; iki giyimlik çiçekli şal kumaşı; iki top kalın çuha kumaşı; 1000 dirhem (3200 gr.) değerinde gümü hoşaf tepsi; 1000 dirhem (3200 gr.) değerinde gümüş bir leğen ve ibrik; bir sofralık on adet porselen büyük tabak; bir sofralık bir adet orta büyüklükte porselen kâse.

2.1.1.30. Yahûdiyân-ı İstanbul (İstanbul Yahudileri): Bir bohça içinde beş giyimlik, Rûmî desenli ipek kumaş; 60 dirhem (192 gr.) değerinde beş giyimlik, Venedik ipeği; 60 dirhem (192 gr.) değerinde beş giyimlik hatâyî kumaşı; 60 dirhem (192 gr.) değerinde beş giyimlik sırmalı hatâyî kumaşı; 60 dirhem (192 gr.) değerinde beş giyimlik atlas kumaşı yine 60 dirhem (192 gr.) değerinde beş giyimlik atlas kumaşı; 30 dirhem (96 gr.) değerinde beş giyimlik üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş; 30 dirhem (96 gr.) değerinde beş giyimlik üzerinde dalgalı çizgiler bulunan kumaş;

2.1.1.31. Balmumcıyân (Balmumcular): Yirmi iki vukiyye (28.204 gr.) ağırlığında varakla süslenmiş dört kafûrî mum; yirmi dört vukiyye (30. 768 gr.) ağırlığında sekiz adet sade kafûrî mum.

2.1.1.32. Kâğıdcıyân (Kağıtçılar): Kapağı taşlı, işlemeli gümüş divit; 142 dirhem değerinde gümüş divit makası; bir adet tezhipli sineklik; iki adet büyük kağıt.

2.1.1.33. Attârân-ı İstanbul (İstanbul Baharatçıları): 400 dirhem (1280 gr.) değerinde iki gümüş maşrapa; 800 dirhem (2560 gr.) değerinde iki gümüş tepsi; bir adet gül suyu kokulu tütsü; iki tabak karışık tütsü; üç tabak karanfil; dört tabak küçük Hindistan cevizi; üç tabak Hindistan cevizi; dört tabak sakız; iki tabak tarçın; üç tabak safran; bir tepsi misk sabunu; dört şişe beyaz kristal şeker; on sekiz şişe esans; altı şişe çiçek suyu; yedi kâse mühür mumu; üç tepsi hurma; altı tabak misvak; on beş tabak badem şekeri; dört tabak akide şekeri; yedi adet Kabe bardağı

2.1.1.34. Kuyumcıyân (Kuyumcular): Bir adet elmaslı, yakutlu, zümrütlü ve incili mücevher yelpaze; bir adet elmas değerli taş işlemeli çalar saat; 2297 dirhem (7350,4 gr.) değerinde büyük gümüş tepsi; 991 dirhem (3171,2 gr.) değerinde iki büyük gümüş şamdan ve makas; 985 dirhem (3152 gr.) değerinde gümüş leğen ve ibrik; 779 dirhem (2492,8 gr.) değerinde iki büyük gümüş kâse; 5000 dirhem (16000 gr.) değerinde iki gümüş maşrapa; 808 dirhem (2585,6 gr.) değerinde Avrupa işi büyük tepsi ve cezve; 381 dirhem (1219,2 gr.) değerinde bir tütsülük ve gülüftan.

2.1.1.35. Kılıçcıyân (Kılıççılar): Bir adet Sultan Gavri, dönemin kılıç ustalarından Usta Mehmed işi, eğri uçlu, balık dişi kabzalı, kemer bağı altın motifli gümüş kılıç; iki tahta kınlı, Şam demiri (bıçak); dört adet yıldızlı tırnak bıçağı; dört adet balık dişi saplı, mercan tepeli kalemtıraş; bir adet balık dişi kabzalı altın pervazlı, İstanbul demiri bıçak.

2.1.1.36. Kalaycıyân-ı İstanbul (İstanbul Kalaycıları): 229 dirhem (732.8 gr.) değerinde bir gümüş tütsülük ve gülüftan.

2.1.1.36. Bit Pazarı Oturakçıları: Bir çift incili çizme ve bir çift yemeni

2.1.1.37. Kürkçiyân-ı İstanbul (İstanbul Kürkçüleri): İki top vaşak nâfesi; on iki top kakım kürkü; iki adet bacaklı samur kürkü.

2.1.1.38. Yaycıyân ve Okçıyân (Yaycılar ve Okçular): Biri Usta İbrahim, diğeri Usta Hüseyin işi olmak üzere iki yay; bir deste gövdesi yeşil, altın başı güvercin kanadından yapılmış, kılıflı ok; bir deste altın başlı nişan oku.

2.1.1.39. Sırmâkeşler (Sırmacılar): Söz konusu meslek grubu geçiş töreni yapılırken gösterilerini iş yerlerine benzeyen bir “taht-ı revan” aracılığıyla yapmışlardır. Taht-ı revan iki seçme katır tarafından çekilmekte ve değişik süslerle donatılmıştır. Söz konusu katırlar ve taht-ı revan padişaha, sırmâkeşler tarafından hediye edilmiştir.

2.1.1.40. Na’lbendân (Nalbatlar): 315 dirhem (1008 gr.) değerinde dört adet gümüş nal; 83 dirhem (265,6 gr.) değerinde yirmi dört tane gümüş çivi; 200 dirhem (640 gr.) değerinde kapağı ile bir gümüş tas; 300 dirhem (960 gr.) değerinde bir gümüş tepsi.

2.1.1.41. Sandalcıyân-ı İstanbul (İstanbul Sandalcıları): Çin işi gülüftan ve tütsülük; 130 dirhem (416 gr.) değerinde iki gümüş maşrapa; 51 dirhem (163,2) değerinde bir gümüş sürahi; bir küçük tepsi.

2.1.1.42. Serâserciyân (Serâserciler): Bir top altın dokumalı kumaş; iki adet kıvrımlı, ham ipekten dokunmuş bez; iki adet kıvrımlı, ipek ve pamuktan elde edilen doğal kumaş.

2.1.1.43. Semerciyân-ı İstanbul (İstanbul Semercileri): Yüz dirhem (320 gr.) değerinde bir küçük semer; 188 dirhem (601,6. gr) değerinde bir gümüş maşrapa; 270 dirhem (864 gr.) değerinde üç gümüş kahve tepsi.

2.1.1.44. Muýtâbân-ı İstanbul (İstanbul Kıl Dokuyucuları): 700 dirhem (2240 gr.) değerinde bir gümüş yular; 510 dirhem (1632 gr.) değerinde bir çift gümüş üzengi.

2.1.1.45. Arpacıyân-ı İstanbul (İstanbul Arpacıları): 210 dirhem (672 gr.) değerinde bir gümüş tepsi; 620 dirhem (1984 gr.) değerinde bir gümüş yular; 91 dirhem (291,2 gr.) değerinde bir gümüş gülüftan; 234 dirhem (748,8 gr.) değerinde bir gümüş tütsülük.

3. Hediyelerin Türleri ve Hediyelere Dair Bilgiler

3.1. Seyyid Vehbî Sûrnâmesi

3.1.1. Hediyelerin Günlere Göre Dağılımı

Hediye Türü	Gün
Kitap, mücevher, saat, mutfak eşyaları, hamam takımı, silah	Düğünün 1. Günü
Kumaşlar, kürkler, atlar, koku-baharat, koşum takımı	Düğünün 2-6. Günü
Esnafların meslekleri ile ilgili sunmuş oldukları hediyeler	Düğünün 7-15 Günü

Tablo 3: Seyyid Vehbî Sûrnâmesinde Yer Alan Hediyelerin Günlere Göre Dağılımı

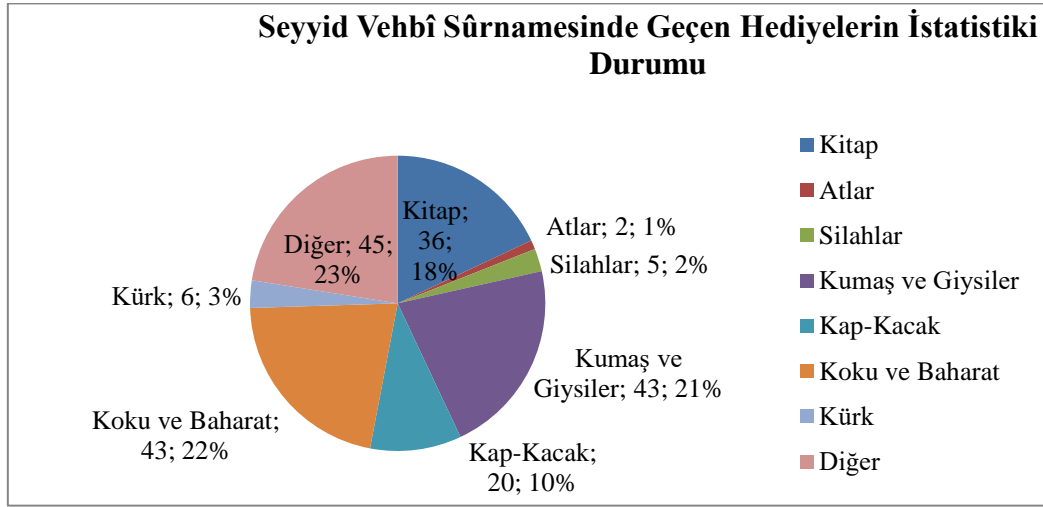
3.1.2. Hediyelerin Türlerine Göre Dağılımı

Hediye Türü	Hediye İçeriği
Kitap	Kur’an-ı Kerim, çeşitli hattatların yazdığı, En’am Sûresi ve Kehf Sûresi, Şeyh Sa’dî Divânı, Gazi Murad Han Divânı, Beyzavi Tefsiri, Dürer-i Gurer, Hidaye, İbn-i Abbas, Kemal-i Hocendî Divânı, Keşşaf Tefsiri, Mesnevi, Zeyl-i Şakayık, Siyer-i Kebîr, Yusuf u Züleyha
Atlar	Arap atları ve midilliler

Silahlar	Tüfek, Macar yapımı tüfek, kılıç, bıçak
Kumaş ve Giysiler	Atlas, boğası, çuha, kutni, hatâyî, kadife, şal, şilte, hara, filar, diba
Kap-Kacak	Kâse, sürahi, tas, sini, leğen, ibrik, vazo, şamdan
Koku ve Baharat	Amber, Öd, Karanfil, Çiçek Suyu, Ağız Miski, Tarçın, Safran
Kürkler	Tilki, Samur, Vaşak, Kakım kürkü
Diğer Hediyeler	Makas, mum, meyve, çiçek, yay, şeker, üzengi, kâğıt, yelpaze, yular

Tablo 4: Seyyid Vehbî Sûrnâmesinde Yer Alan Hediyelerin Tür­lere Göre Dağılımı

3.1.3. Hediyelerin İstatistiksel Durumu

Grafik 1: Seyyid Vehbî Sûrnâmesinde geçen Hediyelerin İstatistiki Durumu

3.2. Hazîn Sûrnâmesi

Hazîn Sûrnâmesi'nde sadece esnaf alaylarının hediyelerine değinilmektedir, bu sebeple düğünün 7. gününden itibaren esnafın mesleki anlamda hediyeler getirdiği tespit edilmiştir. Seyyid Vehbî Sûrnâmesi'nde gözlemlenen hediyelerin aynıları birebir olarak bu sûrnâmede de geçmektedir, bundan dolayı yeniden ifade edilmeyecek olup, kitap, değerli silah, mücevher gibi hediyelerin bu eserde yer almadığı belirlenmiştir gözlemlenememiştir.

Sonuç

Sosyal bir varlık olan insanın var oluşundan bu yana diğer insanlarla olan etkileşimini sağlayan bir iletişim amacı olan hediyeleşmenin tarihi eskilere dayanmaktadır. İlkel toplumlardan günümüze uzanan bu tarihî süreçte hediye; kimi zaman sosyal bağ kurma, sosyal itibar kazanma, saygı ve sevgi şükranesi olarak, kimi zamanda sosyal dayanışmanın, içtimai ve dini kaidelere uygunluğun bir parçası haline gelmiştir.

Daha çok özel günlerde ve zamanlarda karşılaşılan hediyeleşme geleneğine; Türk tarihi, Türk kültür tarihi açısından bakıldığında ise geleneğin, Orta Asya Türklerine kadar uzandığı belirlenmiştir. Bunu takip eden süreçte, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de hediyeleşmenin yaygın olduğu gözlenmiştir. Doğum, sünnet, evlilik, bayram ve yılbaşı gibi kültürel faaliyetlerin yoğun olduğu günlerde bu gelenek yaşatılmıştır.

Sadece edebî olarak değil aynı zamanda kültür ve siyasî tarihimiz için belge niteliği taşıyan “sûrnâme”lerde de hediyeleşme konusuna oldukça geniş yer verilmiştir. 1720 tarihinde gerçekleşen, “Sûr-ı Hümâyûn” adını verilen büyük şöleninde de mevcut durum aynı şekildedir. Vehbî ve Hazîn tarafından kaleme alınan, 1720 şenliklerini konu edinen, edebî metinler hediyeler noktasında karşılaştırıldığında şunlar söylenilebilir:

Vehbî, Sûrnâmesini dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın emriyle yazdığı ve düğüne bizzat katıldığı için ayrıntıları günü gününe not almıştır. Hazîn ise Sûr Emîni El-Hac Halil Efendi tarafından görevlendirilmesi sebebiyle kimi ayrıntıları gözden kaçırmış, bu sebeple; Vehbî Sûrnâmesi'nde, devlet büyükleri ve esnaf alayının hediyeleri birlikte yer almaktadır. Devlet büyüklerinin hediyelerine bakıldığında getirilen hediyelerin sayısı, miktarı hediye sunan kişinin devlet hiyerarşisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Hazîn Sûrnâmesi'nde, sadece esnaf alayının hediyeleri ifade edilmiştir.

Esnaf alayının hediyeleri olarak kıyas yapıldığında ise yine farklılık görülmektedir. Vehbî Sûrnâmesi'nde 57 esnaf grubu varken, Hazîn'de 45 esnaf grubu bulunmaktadır. Vehbî Sûrnâmesinde olup Hazîn Sûrnâmesinde olmayan meslekler şunlardır; Aşçılar ve Kebapçılar; Kesiciler, Kunduracılar, Yaş Yemişçiler, Esir Pazarı Tüccarları, Zergerler, Kahveciler, Ketenciler, Bıçakçılar, Aynacılar, Astarıcı ve Boğasıcılar.

Bunların dışında esnafların geçiş sırasında da değişiklik olduğu dikkat çekmektedir. Hazîn Sûrnâmesi'nde yağ mumcular, aşçılar, okçu, yaycı gibi meslek gruplarının alaylarda ve hediye takdimindeki yerleri farklı bir şekilde ifade edilmiştir.

Kaleme alınan her iki sûrnâmede de hediyelerin ifade edilmesinde bir ayrıma rastlanılmaktadır. Her iki metinde de hediye niteliği ve hangi miktarda olduğu konusunda titizce bir yaklaşım benimsenmiş olduğu tespit edilmiştir. Vehbî, hediye miktarını toplu ifade ederken, Hazîn'de yer yer ölçü sitemine gidilmiştir.

Hazîn'de, “serrâclar” bölümünde geçen hediyelerin, Vehbî'de, “kelleciler”lerin hediyeleri bahsinde geçmesi; kelleciler meslek gurubunda ise Hazîn'in, farklı hediyeleri sıralaması, bu iki sûrnâmenin ayrıldığı noktalar arasında yer almaktadır.

Ayrıca iki sûrnâmenin meslek isimlerinin ifadesi konusunda da bazı husularda birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Örneğin; Hazîn Sûrnâmesinde; ekmekçilerin, somuncuların, kasapların, yağ mumcuların, debbağların, berberlerin, saraçların, paçacıların, bakkalların, yorgancuların, terzilerin, aşçıların, bakırcıların, aktarların, kalaycıların, kürkçülerin, sandalcıların, semercilerin, mutaf ve arpacıların; İstanbullu olduğu özellikle vurgulanmıştır. Buna ek olarak değirmencilik ve kellecilik mesleğinin ifade edilişi hususunda bir farklılık daha mevcuttur. Vehbî Sûrnâmesinde değirmencilerden tahhahin, Hazîn Sûrnâmesinde somuncu; kellecilerden ise paçacı olarak bahsedilmiştir.

Yapılan tespitler sonucunda, edebî ve tarihî kaynak olmanın ötesinde, bünyesinde kültürel değerleri barındıran sûrnâmelerin geleneği yansıttığı, hediyeleşmenin de bu geleneğin içinde büyük bir önem taşıdığı belirlenmiştir. 1720 şenliklerini konu edinen, iki eserden Vehbî Sûrnâmesi'nin, dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın emriyle, Hazîn Sûrnâmesinin ise Sûr Emîni Halil Efendi'nin isteği üzerine kaleme alındığı bilinmektedir. Bu sebeple eserlerin kapsamının devlet kademesine göre şekillendiği, düğüne bizzat katılan Vehbî'nin daha hacimli bir eser ortaya koyduğu, Hazîn Sûrnâmesi'nin ise eserin bazı yerlerinde Teşrifatî Selman Efendi'nin Hazîn'e olan aktarımıyla yazıldığı söylenilebilir. Buna dayanarak içeriği daha kapsamlı olan Vehbî Sûrnâmesi'nin Hazîn Sûrnâmesi'ni etkilemesi hususunda, eserlerin yazılış amacı ve içerikleri göz önünde bulundurulduğunda, bir etki veya benzerlik tespit edilememiştir.

Kaynakça

- Arslan, M. (2009). *Osmanlı saray düğünleri ve şenlikleri 3, Vehbi sûrnâmesi*. Sarayburnu Kitaplığı.
- Arslan, M. (2011). *Osmanlı saray düğünleri ve şenlikleri 4-5, Lebib sûrnâmesi, Hafız Mehmed Efendi (Hazin), Abdi sûrnâmesi, Telhis 'ül-Beyan'ın sûrnâme kısmı*. Sarayburnu Kitaplığı.
- Arslan, M. (2007). “Kültür tarihimiz açısından zengin bir kaynak: sûrnâmeler”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 5(10). 221-258.
- Arslan, M. (1999). *Türk edebiyatında manzum sûrnâmeler (Osmanlı saray düğünleri ve şenlikleri)*. AKM Yayınları.
- Atasoy, N. (1997). *1582 sûrnâme-i hümayûn*. Koçbank Yayınları.
- Aynur, H. (2009). “Sûrnâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.37, ss. 565-567). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (1998). “Hediye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.17, ss. 151-155). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Cemil, M. (1971). III. Sultan Ahmet Devrinde sünnet düğünleri”. *Hayat Tarih Mecmuası*. 10.
- Dikmen, H. (2009). “Seyyid Vehbi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.37, ss. 74-75). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Düzlü, Ö. (2008). *Seyyid Vehbî Divanı'na göre 18. asırda Osmanlılarda sosyal hayat*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Ersan, M. (1999). “Türkiye Selçukluları'nda hediye ve hediyeleşme I”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*. XIV
- Ertuğ Tarım, Z. (2004). Osmanlı İstanbul'unda merasim ve teşrifata dair kaynaklar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 8 (16). 131-148.
- Kızıltan, M. (1988). “Mehmed Hazin ve sûrnâme'si”. *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*. 4. 61-98.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. MEB Yayınevi.
- Sakarya, C. I. (2006). *Türk kültüründe hediyeleşme geleneği ve hediyeler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Tuğlacı, P. (1983). *Okyanus ansiklopedik sözlük*. Cem Yayınevi.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Tülay TUNÇ

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

FRANSA'DA MÜSLÜMAN VE FARKLI DİNLERE MENSUP BİREYLERİN KARMA EVLİLİK YOLUNDA TANIŞMA VE KARAR ALMA SÜREÇLERİ

The Process of Meeting and Decision-Making in Mixed Marriages Among Muslims and Individuals of Other Religions in France

 Neslihan ER

Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Ordu, Türkiye.
nesli_er@hotmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
01.02.2024

Kabul/Accepted
28.09.2024

Sayfa/ Page
68-83

Öz

Tarih boyunca, evlilikler aynı sosyal grup veya çevrede gerçekleşmekteydi. Ancak günümüzde, çiftlerin yaşamları, hızla değişen sosyal ve kültürel faktörlerin etkisi altında farklı bir yön almaktadır. Son yüzyılda, göç gibi küresel olaylar toplumların büyük bir dönüşüm yaşamasına yol açmıştır. Bu dönüşüm, farklı etnik grupların bir araya gelmesiyle heterojen sosyal yapıların oluşmasını teşvik etmiştir. Artık ulusları sadece etnik kökenlere dayanarak tanımlamak zorlaşmaktadır; toplumlar çok uluslu ilişkiler, kültürel ve dini çeşitlilik gibi karma yapılarla şekillenmektedir. Batı'da, göçmenlerin kültürel ve dini pratiklerini sürdürme arzuları, karma birlikteliklerin artmasıyla birleşince, bazı kesimlerce endişeyle karşılanmaktadır.

Çalışmanın kapsama alanı, Fransa'da farklı dinlere mensup bireyler arasındaki karma birliktelikleri, özellikle bir eşi Müslüman olan çiftleri ele alarak, bu tür birlikteliklerin toplumsal algıları, kimlik üzerindeki etkileri ve karşılaşılan zorluklarla başa çıkma yöntemlerini incelemektedir. Çalışma, daha önce yapılmış anket verileri ve belge analizi yöntemleriyle, çiftlerin tanışma ve karar alma süreçlerini incelenmekte; literatür taraması ve kavramsal analiz yoluyla bu birlikteliklerin toplumsal algısı ve kimlikleri üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Bulgular, karma evlilik sürecinin çeşitli boyutlarını, çiftlerin etkileşimlerini, aile ve toplumun tutumlarını ve bu tür evliliklerin bireysel kimlikler üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde ele alarak, bu alandaki bilgi boşluklarını belirlemeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karma evlilik, kültürel çeşitlilik, kimlik, uyum, toplumsal algı.

Abstract

Throughout history, marriages typically occurred within the same social group or environment. However, today, the lives of couples are taking a different direction under the influence of rapidly changing social and cultural factors. In the last century, global events such as migration have led to significant transformations in societies. This transformation has encouraged the formation of heterogeneous social structures through the convergence of different ethnic groups. It is now challenging to define nations based solely on ethnic origins; societies are shaped by complex structures arising from multinational relations, cultural, and religious diversity. In the West, the desire of immigrants to continue their cultural and religious practices, combined with an increase in mixed unions, is met with concern by some sectors.

The scope of the study examines interfaith unions in France, particularly focusing on couples where one partner is Muslim, exploring the societal perceptions, effects on identity, and coping methods for challenges encountered in such unions. Utilizing previously conducted survey data and document analysis methods, the study investigates the meeting and decision-making processes of couples; through literature review and conceptual analysis, it discusses the societal perception and impacts on identities of these unions. Findings aim to address the various dimensions of the interfaith marriage process, interactions between couples, attitudes of family and society, and the effects of these marriages on individual identities, attempting to identify gaps in the existing knowledge on this topic.

Keywords: Mixed marriage, cultural diversity, identity, adaptation, social perception.

Atıf/Citation: Er, N. (2024). Fransa'da Müslüman ve farklı dinlere mensup bireylerin karma evlilik yolunda tanışma ve karar alma süreçleri. *MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 9(18), 68-83.

Giriş

Tarihsel olarak, evlilikler çoğunlukla aynı sosyal grup veya çevre içerisinde gerçekleşmiştir. Özellikle çiftçi ailelerin veya ekonomik statüsü yüksek ailelerin çocukları arasında gerçekleşen evlilikler, sosyal normlar doğrultusunda kabul gören bir pratik olarak ortaya çıkmıştır. Ancak günümüzde, çiftlerin yaşamları, hızla değişen sosyal ve kültürel dinamiklerin etkisi altında değişmektedir. Farklı milliyetlere mensup bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu karma aileler, kültürel çeşitlilik açısından zengin deneyimler sunmakla birlikte, farklı kültürel pratikler ve normlar arasındaki uyumsuzlukların üstesinden gelme ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Benzer şekilde, farklı dini inançlara veya dünya görüşlerine sahip çiftlerin, bu farklılıkları yönetebilmek için gösterdikleri anlayış ve uyum, ilişkilerinin sağlam temeller üzerine inşa edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çeşitlilik, çiftlerin birlikte olgunlaşmalarını ve ilişkilerinin daha derin bir anlam kazanmasını teşvik ederken, aynı zamanda bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir.

Evlilik, bireyleri ve onların ait olduğu grupları aile ve akrabalık bağları aracılığıyla birbirine sıkı sıkıya bağlayan, genellikle uzun süreli ve yakın bir ilişkidir. Toplumsal kategorilere göre ayrılmış gruplardaki bireyler arasında gerçekleştiğinde evlilik, dönüştürücü ve dikkate değer sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. (Özateşler Ülkücan, 2015, s. 289)

Son yüzyılda, göç gibi global faktörlerin etkisiyle toplumlar önemli bir dönüşüm sürecinden geçmiştir. Bu değişim, farklı etnik grupların bir araya gelmesiyle heterojen ve çeşitli sosyal yapıların oluşumuna zemin hazırlamıştır. Clifford Geertz'in analizlerine göre, evlilik, farklı kültürel arka planlara sahip bireyler arasında gerçekleştiğinde, bu durum, yalnızca iki bireyin birleşmesini değil, aynı zamanda farklı anlam sistemleri, semboller ve toplumsal gruplarla ilişkili kültürel öğelerin entegrasyonunu da temsil eder. (Geertz, 2010) Karma evlilikler bu bağlamda, bireylerin köken gruplarına ilişkin kimlik algılarını yeniden şekillendiren ve yeni benimsedikleri gruplarla entegrasyon süreçlerini etkileyen önemli bir faktördür.

Çeşitli inanç sistemlerine mensup bireyler arasındaki evlilikler, sosyoloji ve antropoloji disiplinleri için giderek daha fazla önem kazanan konular arasında yer almaktadır. Robert Deliège tarafından belirtildiği üzere, evlilik gruplar arasında ittifakların kurulması ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi için bir araç olarak işlev görür. (Deliège, 1996: 13) Claude Lévi-Strauss'un analizlerine göre, (Lévi-Strauss, 1967) evlilik sadece iki bireyin kişisel birlikteliğinden ibaret değil, aynı zamanda evlenen kişilerin bir kültür ve geçmişle bütünleştiği bir süreçtir. Bu bağlamda, farklı kültürel arka planlara sahip çiftler, kendi topluluklarının temsilcileri olarak görülür ve bu birliktelikler, ilgili topluluklar arasındaki ilişkilerin ve etkileşimlerin bir yansıması olarak değerlendirilir. Bu durum, karma evliliklerin ve bu evlilikler yoluyla bir araya gelen toplulukların etkileşimlerinin incelenmesini gerektirir. Ayrıca, bu evliliklerin bireylerin veya çiftlerin farklı toplumsal yapılar içinde entegrasyonunu kolaylaştırıp kolaylaşırmadığına dair soruları da gündeme getirir. (Delcroix & Rodriguez, 1989)

Türkiye'de henüz kısıtlı sayıda çalışmayla incelenmeye başlanan bu alana olan ilgi, sosyoloji disiplini içinde artmaktadır. Özellikle gruplar arası ve bireyler arası ilişkileri daha iyi anlamak, toplumsal kimlik kategorilerini incelemek ve aile sosyolojisi bağlamında araştırmalar yapmak için bu alan büyük önem taşımaktadır. (Özateşler Ülkücan, 2015, s. 288)

Bu çalışmanın amacı, Fransa'da Müslüman ve diğer dinlere mensup bireyler arasındaki karma evliliklerde çiftlerin nasıl tanıştığı ve karar verme süreçlerinin nasıl işlediğini incelemektir. Araştırma, farklı kültürel ve dini arka planlara sahip bireylerin bir araya gelme süreçlerindeki etkenleri, aile ve toplumun tutumlarını ve bu tür evliliklerin çiftlerin kimlikleri üzerindeki etkilerini ele almayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, çalışma Fransa'daki çok kültürlü toplum yapısının karma evlilikler

üzerindeki etkisini ve bu evliliklerin sosyal uyum, kimlik ve toplumsal algı açısından nasıl bir anlam taşıdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, özellikle karma evlilikler bağlamında, çiftlerin hayatlarının ilk aşamalarında, yakın çevrelerle olan etkileşimlerin rolünü incelemeyi hedeflemektedir. Araştırma, karma evliliklerde yer alan çiftlerin karşılaştıkları çeşitli sosyal rolleri anlamlandırmak amacıyla, her iki ailenin, arkadaş gruplarının, iki farklı dini topluluğun temsilcilerinin ve genel toplumsal etkileşimlerin üzerinde yoğunlaşacaktır. Bu kapsamda, evlilik öncesi dönemde karşılaşılan zorluklar; resmi, ailevi ve kişisel boyutlarıyla ele alınacak, toplumun karma evliliklere yönelik tutumları ve bu tutumların çiftler üzerindeki etkileri de incelenecektir. Ancak, araştırmanın temel odak noktası, ailevi ve kişisel zorluklar olup, özellikle ailelerin tutumlarının karma çiftlerin oluşumu üzerindeki etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır.

Çalışma, karma evlilikler üzerine yapılan nitel araştırmaları derlemek ve analiz etmek amacıyla yapılmış bir literatür taramasıdır. Yöntem olarak, konuyla ilgili bilimsel makaleler, kitap bölümleri, tezler ve raporlar, ayrıca daha önce yapılmış anket verileri dahil olmak üzere geniş bir literatür havuzundan yararlanılmıştır. Bu süreçte, öncelikle karma evliliklerin çeşitli boyutlarını ele alan yayınlar belirlenmiş ve bu yayınların içerikleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın analiz aşamasında, çiftlerin tanışma ve karar alma süreçlerine odaklanılarak, bu süreçlerin sosyal ve kültürel unsurlarının nasıl şekillendiği irdelenmiştir. Bu kapsamda, niteliksel veri analizi yöntemlerinden biri olan tematik analiz kullanılmıştır. Tematik analiz, literatürdeki bilgileri organize etmek, önemli temaları ve alt temaları belirlemek ve araştırma sorularına yönelik kapsamlı bir anlayış geliştirmek için uygulanmıştır.

Sevgi çiftlerin bir arada kalmasını sağlayan temel bir faktör olmakla birlikte, farklı dinler, kültürler ve geleneklerin kesiştiği durumlar çeşitli etkileşimleri beraberinde getirir. Araştırmalar, farklı inanç ve kültürel geçmişlere sahip çiftlerin birbirlerine karşı anlayış ve hoşgörü sergilediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu tür birlikteliklerde çatışmalar ve farklılıkların varlığı da göz ardı edilemez. Özellikle dini veya kültürel öneme sahip olaylar ve bayramlar sırasında, ayrıca ailelerin farklı beklentileri karşısında uyum sağlama süreçleri zorlaşır. Çiftler, çeşitli kutlamalar ve özel günlerde farklı ritüeller ve gelenekler arasında denge kurma gayreti içinde bulunurlar. Kimlik tanımlamaları, çocuk sahibi olma veya düğün gibi önemli kararlar alma süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar daha belirgin hale gelir. Ayrıca, bu durumun bazı ailelerde olumsuz tepkilere yol açtığı da dikkate değer bir husustur.

Etnik gruplar, üyelerinin diğer etnik gruplardan bireylerle evlenme kararlarına karşı çeşitli tepkiler gösterirler. Bu tepkiler, büyük ölçüde ilgili grupların kültürel ve sosyal normlarına, geleneklerine ve inançlarına bağlıdır. Farklı kültürlere mensup bireylerin evliliği, bazı toplumlarda 'normalin dışında' olarak değerlendirilir ve sosyal sapma olarak kabul edilir. Barbara tarafından belirtildiği üzere, bu tür evlilikler, toplum tarafından 'aykırılık' olarak algılanır. (Barbara, 1980, s. 66) Karma birliktelikler, bir kültürün homojen yapısını tehdit eden unsurlar olarak görülür ve bu evliliklerin geleneklerin zayıflamasına veya tamamen yok olmasına sebep olabileceği düşünülür. Bu bağlamda, özellikle kadınların başka bir kültürden eş seçmeleri, kültürel değerlerin aktarımı açısından önemli bir faktör olarak değerlendirilmekte ve bu durum, daha fazla dikkat çekmektedir.

Toplumsal çeşitliliğe sahip toplumlarda, azınlık grupları çoğunluk gruplarla olan ilişkilerinde kendilerini tehdit altında hissettiklerinden, kendilerini korumak adına içe kapanma stratejisini benimserler. Bu durum, özellikle kadınlar üzerinde sıkı kontrol mekanizmalarının uygulanmasına sebep olur, böylece dış etkilerin grup içine sızmasının önüne geçilmeye çalışılır. Streiff-Fenart'a göre, artan karma evliliklerin toplum tarafından daha geniş bir kabul gördüğüne işaret etmez; bunun yerine, bu evlilikler, gençlerin evlilik tercihleri üzerindeki geleneksel kontrolün belirli bir

derecede azaldığının bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda, karma evlilikler, özellikle 'köken grubunu terk etme imkânı ve nedeni en fazla olan bireylerin eylemi' olarak değerlendirilir. (Streiff-Fenart, 1989: 96)

Araştırmalar, karma çiftlerin birlikteliklerini oluşturmadan önce karşılaşabilecekleri zorlukları değerlendirdiklerini ve bu zorlukları aşabileceklerine olan inançlarının ilişkilerini güçlendirdiğini göstermektedir. (Schaper, 1999) Bu ilişkilerde, karşılıklı olarak zorluklarla başa çıkma ve olumsuzlukları tolere etme yeteneği, çiftler arasında güçlü bir bağlılık yaratmaktadır. Bu bağlılık, karma çiftlerin birbirlerini fedakârlık, etkin iletişim ve empatiyle desteklemelerini kolaylaştırmaktadır. Sosyal bilimler ve psikoloji alanlarında karma evlilikler, aile ve çift ilişkileri üzerine önemli bir araştırma konusudur. Bu evlilikler, toplumların kültürel çeşitliliğini yansıttıkları için sosyolojik ve psikolojik açıdan büyük ilgi çekmektedir. Karma evlilikler üzerine yapılan araştırmalar, bu tür ilişkilerinin sadece iki birey arasında değil, aynı zamanda aileleri ve geniş sosyal çevreyi de kapsadığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, aile yapısının toplumsal boyutunu, soylar arası ilişkileri, akrabalık bağlarını, nesiller arası dinamikleri ve ebeveynlerin çocuklarına kültürel değerlerin aktarımını ele almaktadır. Ayrıca, birçok araştırma karma evliliklerin etnik ve kültürel ilişkilerin incelendiği önemli bir alan olduğunu vurgulamaktadır.

Küresel çapta, siyaset, eğlence veya spor alanındaki ünlü kişiliklerin karma evlilikleri, medya ve kamunun ilgisini çekmektedir. Bu ilgi, çoğunlukla çiftlerin bir üyesinin blog yazıları veya sosyal medya platformlarında yapmış olduğu paylaşımlarla artmaktadır. Bu içeriklerde, pratik sorunlara ve çiftlerin farklı kültürel arka planları nasıl birleştirdiklerine, ortak bir zemin bulma ve birbirlerine destek olma yöntemlerine odaklanmaktadır. Bu tür içerikler, karma evliliklerin çeşitliliğini vurgulayarak, bu tür birliktelikleri yaşayan bireylere yol gösterici olmayı hedeflemektedir. Ancak, bu tür kaynaklar günlük hayatta karşılaşılan sorunlara (sokaktaki insanların tepkileri, ailelerin kabul süreci, dini evlilik tercihi, çocuklara verilen isimler gibi) odaklanmakta ve çiftlerin yaşadığı manevi deneyimlere yeterince dikkat çekmemektedir. Manevi deneyimler, evliliklerin önemli bir yönünü oluşturur ve bu yönün göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Karma evliliklerde, farklı kültür ve inanç sistemlerinden gelen eşlerin birbirlerinin dünya görüşlerini anlamak, saygı göstermek ve kabul etmek için gösterdikleri çabalar, bu tür evliliklerin incelenmesi için büyük bir öneme sahiptir.

Çalışma, Fransa'da yaşayan çiftler üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle, bulguların diğer ülkelere veya farklı sosyo-kültürel bağlamlara genellenmesi sınırlıdır. Araştırma, özellikle Müslüman ve farklı dinlere mensup bireyler arasındaki evlilikleri incelemektedir. Bu durum, çalışmanın diğer dinler arası evlilik kombinasyonlarını veya dini olmayan evlilikleri kapsamadığı anlamına gelmektedir.

1. KARMA ÇİFTİN TANIMI

Lévy tarafından tanımlandığı üzere, karma çiftler, farklı kültürel kökenlere ve dini inançlara sahip iki bireyin bir araya gelmesiyle oluşan birlikteliklerdir. (Lévy, 2007: 2) Bu bağlamda, karma evlilikler, farklı etnik gruplardan ve kültürel geçmişlerden gelen, dil ve din bakımından farklılık gösteren bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu evlilik türlerini ifade eder. Bu tanım, çiftlerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde karşılaştıkları 'farklılık' kavramına odaklanmaktadır. Kültürel farklılıklarının bilincinde olan bu çiftler, karşılaştıkları veya karşılaşacakları bu farklılıklarla başa çıkabilmek için birlikte gelişmiş bir anlayış ve iletişim kurmaya çalışırlar.

Bu tür evliliklerde, aile ve sosyal çevrenin çiftin birlikteliğini kabul etmesi, her iki partner için aidiyet ve kabul hissini güçlendirir. Barbara tarafından vurgulandığı gibi, evliliğe başlangıçta karşı çıkan veya engel teşkil eden aileler bile zamanla çift için destek kaynağına dönüşür. (Barbara, 1986) Ancak, her karma evliliğin deneyimi, çiftin özgül koşullarına bağlı olarak farklılık gösterir ve her evliliğin kendine has bir hikayesi olduğu akılda tutulmalıdır.

Karma evlilikler, evlilik kurumunun hem evrensel doğasını hem de toplumlar, kültürler ve dinler arasındaki çeşitliliği aydınlatan önemli bir sosyal olgudur. (Barbara, 1980: 65) Barbara bu bağlamda, karma evliliklerin analizinin, evliliklerin toplumsal mantığını anlamada ne kadar yararlı olabileceğine işaret etmektedir. Bu alanda yapılan araştırmalar, özellikle Müslüman ve Hristiyan dinlerine mensup bireyler gibi farklı gruplardan gelen çiftlerin, ortak özelliklere sahip olup olmadıklarını belirlemek için, evlilik türleri arasında ayrı bir kategori oluşturulması ve bir kategorizasyon çalışmasının yapılması önerilmektedir. Legutowska, bu tür evlilikleri inceleyen sosyologların, kategorizasyon süreçlerini, kategorinin oluşumunu ve karma çiftlerle çevreleri üzerindeki etkisinin neler olduğunu araştırmaları gerektiğini belirtir. (Legutowska, 2012: 29)

Karma birlikteliklerin incelenmesi, modern toplumların heterojen yapısını kavramak adına giderek artan bir öneme sahiptir. Bu tür birliktelikler, toplumlarımızda gerçekleşen değişimlerin somut göstergeleri olarak görülür. Günümüz dünyasında, ulusları saf etnik kategorilere dayanarak tanımlamak giderek zorlaşmaktadır. Bunun nedeni, toplumların, çok uluslu ilişkiler ve kültürel ve dini çeşitlilikten kaynaklanan melez yapılarla şekillenmesidir. Toplum üyeleri, farklı milliyetlerden, kökenlerden, kültürlerden ve dinlerden gelseler bile, aynı coğrafi ve sosyal alanlarda bir arada yaşamak zorundadırlar. Bu koşullar altında bir arada yaşamak, sadece mümkün olmanın ötesinde, mevcut sosyal yapılar içinde gerekli ve toplumun sürdürülebilirliği açısından vazgeçilmez bir durumdur.

2. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE KARMA BİRLİKTELİKLER

Karma evliliklerin tarih boyunca var olduğu, çeşitli dönemlerden elde edilen örneklerle kanıtlanmış bir durumdur. Dufoulon tarafından işaret edildiği üzere, bu evliliklerin toplumsal önemi, devletlerin oluşumu ve ulusal sınırların çizilmesiyle birlikte artmıştır. Ulus bilincinin gelişmesiyle birlikte, toplumlar “biz” ve “onlar” arasında bir ayrıma yönelmiş ve bu ayrım, karma evliliklerin algılanma biçimini etkilemiştir. (Dufoulon & Rostekova, 2011: 8-9) Bir ulusun sınırları dışından gelen kişiler “yabancı” olarak etiketlenmiş ve bu durum, yabancılarla yapılan evlilikleri toplumsal normlardan sapma olarak görmeyi beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, homogami – yani aynı sosyal veya demografik özelliklere sahip bireyler arasında gerçekleşen evlilikler – kuralının ihlali, karma evliliklerin şüpheli karşılanmasına yol açmıştır.

Yirminci yüzyılın başlarında, özellikle 1930'lardan itibaren, Batı ülkelerindeki göçmen işçi popülasyonuna öğrenciler de dahil olmaya başlamıştır. Muller'e göre bu eğilim, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında belirgin bir artış göstermiştir. (Muller, 1987: 143-144) Bu dönemde, öğrenci grupları içerisindeki etkileşimler, yeni türde karma çiftlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Öğrenci toplulukları, daha açık fikirli ve stereotiplere karşı daha dirençli oldukları için, karma evliliklerin gerçekleşebileceği uygun bir ortam yaratmıştır. Bensimon-Donath, Batı'da karma evliliklerin sayısının, göç hareketlerinin hızıyla paralel olarak artış gösterdiğini ifade etmektedir. (Bensimon-Donath, 1974: 135)

Karma evlilikler, tarihsel olarak, özellikle farklı dini topluluklar arasında, değişken tepkilere yol açmıştır. Katoliklerle Protestanlar arasındaki evlilikler bu durumun somut bir örneğidir, bu tür birliktelikler süregelen dirençle karşılaşmıştır. İki farklı dini veya kültürel grubun coğrafi ve kültürel yakınlığı, karşılıklı kabulü ve uyumu kolaylaştırmak yerine, çoğu zaman çatışma ve gerilimlere sebep olmuştur. Katolikler ve Protestanlar arasındaki ayrılıkların üstesinden gelinmesi ve ekümenik diyalog yoluyla anlayışın geliştirilmesi, karma evliliklerin kabul edilmesinin uzun bir zaman almasına neden olmuştur. Bu süreç yüzyıllar içinde gelişmiştir. Buna karşılık, Müslüman-Hristiyan evliliklerinin tarihi, Katolik-Protestan evliliklerine göre daha yeni bir olgudur.

3. TANIŞMA AŞAMASINDA KARŞILAŞILAN DURUMLAR

Çiftler birbirleriyle nasıl tanıştıklarını anlatırken sıkça rastlantısal bir tablo çizseler de Girard bu durumun aslında böyle olmadığını vurgular. Sosyal çevreler, arkadaş grupları, iş yerleri ve dernek üyelikleri gibi yapılar, bireylerin belirli bir kişi kategorisiyle etkileşime geçmelerini teşvik edecek şekilde sosyal olarak düzenlenir. Bu bağlamda, farklı dini inançlara sahip çiftler dahil olmak üzere, sosyal homogami prensibi geçerlidir. Ulusal, kültürel veya dini farklılıklar, sosyal ve mesleki düzeydeki benzerlikleri engellemez. Bu benzerlikler, çiftler arasında sevgi, güven ve şefkat gibi duygusal bağların oluşumunu kolaylaştırır ve bu duyguların karşılıklı olarak gelişebilmesi için gerekli bir temeli oluşturur. (Girard, 1964: 117)

Sosyal homogami, bireylerin birbirleriyle karşılaşmaları için uygun ortamlar sağlamakla birlikte, bu ilk karşılaşmanın kalıcı bir ilişkiye dönüşebilmesi için partnerler arasındaki içsel tamamlayıcılığın rolü ön plana çıkmaktadır. Lemaire bu konuda, çiftlerin ilişkisinin, her iki partnerin bilinçaltında ortak bir problem algısını paylaşmaları ve bu probleme karşı ortak tepkiler geliştirmeleriyle şekillendiğini ifade eder. (Lemaire, 1979: 142) Bu bakış açısı, çiftlerin bir araya gelme süreçlerinde sadece dışsal benzerliklerin değil, aynı zamanda içsel uyum ve tamamlayıcılığın da önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Çiftin tanışma süreci, bireylerin özel meselesi olmaktan çok daha fazlasını içerir ve geniş bir sosyal çevreyi kapsar. Neyrand'a göre, aileler, arkadaşlar, mensup olunan gruplar ve dini topluluklar gibi etkileşimler, çiftin ilişkisinin gelişiminde önemli bir rol oynar. Bu sosyal çevrelerin çiftlere sağladığı destek, onların karşılaştıkları zorluklarla daha etkin bir şekilde başa çıkmalarına olanak tanır. Öte yandan, karma evlilik planlarının yakın çevre tarafından reddedilmesi, bu planların gerçekleşmesini engelleyebilir veya sorgulamaya neden olur. (Neyrand & M'Sili, 2000: 119) Özellikle Müslüman kadınların örneğinde, Müslüman olmayan erkek partnerlerini ailelerine kabul ettirmekte yaşadıkları zorluklar, bu kadınların kendi kültürel ve dini çevrelerinden çıkmak için aldıkları kararların aile ilişkileri üzerindeki önemli etkilerini ortaya koyar. Bu koşullar altında, söz konusu Müslüman kadınların kararları ve tutumları, ilişkilerinin geleceğini belirleyen faktörler haline gelir.

Kabul ve reddetme arasındaki süreçte, bir dizi farklı tepki mümkündür. Başlangıçta mevcut olan şüpheli tutumlar, potansiyel eşle yapılan tanışma sonrasında onaylamaya dönüşebilir. Aynı şekilde, evlilik sürecine yaklaşıırken, başta kabul edilmiş gibi görünen durumlar zamanla şüphe uyandırabilir. Bu tepkilerin çeşitliliği, insan etkileşimlerinin ve ilişkilerinin sürekli değişken doğasından kaynaklanmaktadır.

Karma evliliklerin analizi, sadece yakın sosyal çevreyle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda geniş toplum üyeleriyle olan etkileşimleri de dikkate alınmalıdır. Barbara bu bağlamda, karma evliliklerin hem yerel hem de yabancı topluluklar açısından zorluklar oluşturabileceğini belirtir, çünkü bu tür evlilikler, toplulukların kendi kimlik algılarını sorgulamalarına yol açar. (Barbara, 1980: 65) Bu durum, karma evliliklerin sadece çiftlerin kişisel hayatlarını değil, aynı zamanda geniş toplumsal yapıları ve kimlik kavrayışlarını da etkilediğini gösterir.

Streiff-Fenart tarafından yapılan bir araştırmaya göre, karma evliliklerdeki çiftlerin büyük bir kısmının birbirleriyle ortak arkadaşları vasıtasıyla tanıştıklarını ortaya koymaktadır. Bu araştırma aynı zamanda, çiftlerin önemli bir kısmının üniversite veya iş yerlerinde karşılaştıklarını da gözler önüne sermektedir. Ayrıca, bazı çiftlerin tatil sırasında tanıştıkları da belirtilmiştir. (Streiff-Fenart, 1989: 21)

Tarih boyunca, iletişim kurallarının ve zevklerin değişmesiyle birlikte sosyal gruplar arasındaki ilişkiler de dönüşmüştür. Bu dönüşüm, eşler arasındaki sosyo-profesyonel özelliklerin benzerliklerine katkıda bulunmuştur. Kaufmann'a göre, evlilikteki homogami eğilimi, toplumsal olarak yapılandırılmış tanışma mekanlarından kaynaklanmaktadır. (Kaufmann, 1993: 19) Bu durum,

bireylerin rastgele karşılaşmalarından ziyade belirli sosyal yapılar içinde etkileşime girmeleriyle alakalıdır. Bozon ise, genç neslin boş zamanlarını kendilerinin yönetmesinin, önceki nesillerin denetim ve gözetimine eşdeğer bir toplumsal homogami yarattığını belirtir. (Bozon & Héran, 2006) Bu durum, eşleşme yöntemlerinin sosyal çevrelerle güçlü bağlar kurarak gelişen genel sosyalleşme biçimleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Arkadaşlık çevreleri, romantik ilişkilere dönüşme potansiyeli taşıyan tanışma fırsatları yaratır. Legutowska’ya göre, “tipik” arkadaşlık ağlarına dayalı tanışıklıkların ötesinde, karma çiftlerin varlığı, farklı kökenlerden gelen bekar bireyler için yeni tanışma imkanları sunmaktadır. Mevcut karma çiftlerin pozitif örnekleri, bireyleri farklı kökenli bir partnerle romantik ilişki kurmaya teşvik eder. Bu açıdan bakıldığında, karma çiftlerin başarı hikayeleri, heterojen birlikteliklerin oluşum sürecinde önemli bir etken olarak değerlendirilmelidir. (Legutowska, 2012: 76)

Üniversiteler, uluslararası, kültürel ve dini çeşitlilik açısından zengin romantik ilişkiler için ideal tanışma ortamları olarak öne çıkmaktadır. Jocelyne Streiff-Fénart’ın araştırması, özellikle Batı ülkelerinde eğitim amacıyla bulunan genç yabancı erkek öğrencilerle Batılı kadın öğrenciler arasında, üniversite ortamının romantik ilişkilerin oluşumuna zemin hazırladığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, Streiff-Fénart ırkçılığa karşı mücadelede aktif rol alan sivil toplum kuruluşları ve aktivist grupların da bu tür ilişkiler için özellikle uygun tanışma mekanları olduğuna dikkat çekmektedir. (Streiff-Fénart, 1989)

Sosyolojik araştırmalara göre, öğrenci ve çalışan grupları, diğer sosyo-profesyonel kategorilere kıyasla karma evliliklere daha olumlu yaklaşım sergilemektedirler. Laffort’a göre, bu gruplar iki farklı kültürü içeren karma evliliklere daha açık bir tutum göstermektedir. (Laffort, 2003: 260) Farklı kültürel kökenlere sahip insanların bir arada bulunması, karma evliliklerin oluşma ihtimalini artırır. Lévy ise, bazı bireylerin partnerlerinin kültürel egzotizmine çekildiklerini ifade ettiğini belirtmektedir. (Lévy, 2010) Bu durum, bilinmeyen bir kültürün keşfinin, çiftlerin oluşum sürecinde etkili bir rol oynadığını gösterir.

Meslek faaliyetleri, bireylerin günlük yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri ve sürekli olarak aynı insanlarla etkileşim halinde oldukları alanlar olarak, geleneksel arkadaşlık çevrelerinin ötesinde yeni tanışma olanakları sunar. Bu tür ortamlarda, farklı bir kültür veya dine mensup bir partnerle tanışma ve bir çift oluşturma sürecindeki kültürel veya dini farklılıkları aşma ihtimali daha yüksektir. Ayrıca, meslek dışı aktiviteler, benzer ilgi alanlarına sahip insanları bir araya getirerek evliliğe gidebilecek ilişkiler için tanışma mekanları sunar. M. Bozon, bekar bireylerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerinin, homogamiyi devam ettiren, yani boş zaman tercihleri üzerinden bir eş seçim süreci olduğunu açıklamıştır. (Bozon & Héran, 2006)

Legutowska’ya göre, günlük yaşamın rutinlerinden uzak, güneşli tatil yerleri, yeni romantik ilişki arayan erkek ve kadın turistler için çekici bir buluşma noktasıdır. (Legutowska, 2012: 80) Yabancı ülkelerde geçirilen tatiller, gerçek bir aşk hikayesi arayışında olanlar veya Batı ülkelerine vize elde etme amacı güdenler gibi çeşitli amaçlar taşıyan bireylere tanışma fırsatları sunar.

4. SOSYAL VE ÇEVRESEL FAKTÖRLERİN KARMA BİRLİKTELİKLERE ETKİSİ

Singly tarafından yapılan araştırmada, insanların var olabilmeleri ve kimliklerini ifade edebilmeleri için başkalarıyla etkileşime ihtiyaç duydukları vurgulanmıştır. Karma çiftlerin varlığı, her iki eşin ailelerini, dinlerini, mesleki ve sosyal topluluklarını da etkileyerek, iki farklı kültürün birleşmesiyle yeni bir ortak dünya inşa edilmesine öncülük eder. Singly, karma dinli evliliklerin ek zorlukları olduğunu, ancak aynı zamanda bu evliliklerin, dini, kültürel, dil ve diğer alanlarda “öteki”ni tanıma ve anlama fırsatları sunduğunu belirtir. Bu evlilikler, çiftlerin iletişim kurarak yeni bir boyut oluşturmalarına olanak tanır. Karma çiftlerin etkileşimi, günlük yaşamda iki toplumu bir araya

getirerek dinler arası yakınlaşmada önemli bir rol oynamaktadır. (Singly, 1996)

4.1. Ailelerin Yaklaşımı: Olumlu ve Olumsuz Tepkiler

Araştırmalar, Müslüman ailelerin çocuklarının karma evliliklere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, ailelerin potansiyel eş adayına ilişkin öncelikleri ve beklentileri, kültürel kökenleri ve mensup oldukları dini ya da etnik topluluklarla olan ilişkileri, tutumlar üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Söz konusu değişkenlerin varlığı, aileler arasında tutum farklılıklarının yaşanmasına neden olmaktadır. (Elmalı Karakaya, 2022: 467)

Varro karma çiftlerin ilişkilerinde, özellikle zorlayıcı durumlar karşısında, karşılıklı her iki tarafın aileleriyle olan etkileşimin büyük önem taşıdığını belirtir. Bu tür anlaşmazlıklar, ilişkinin karma yapısını ortaya çıkarır ve eşlerin birbirlerinin farklılıklarına dair farkındalıklarını artırır. (Varro, 1995: 42) Berger ise, bireylerin bu gibi durumlarla karşılaştıklarında tutarlılık sorunları yaşadıklarını ve sorunları gerçekliklerini değiştirerek veya ilişkilerini yeniden şekillendirerek çözebildiklerini ifade eder. (Berger & Luckmann, 2006: 253) Bu bağlamda, karma çiftlerin çoğu zaman ailelerinin tepkileriyle karşılaşmalarına rağmen, zamanla onları ikna etme umuduyla birlikteliklerini sürdürme eğiliminde oldukları gözlemlenir.

Evlilik veya romantik ilişkilerde, bireylerin partnerlerini ailelerine tanıtmaları kaygı verici bir durumdur. Bu endişe, özellikle partnerin ailenin sosyal, kültürel veya dini çevresinden farklı bir arka plana sahip olduğu durumlarda daha yoğunlaşır. Aile üyelerinin ilk reaksiyonları tereddüt veya olumsuzluk içerir. Ebeveynlerin, çocuklarının tercih ettiği kişi hakkında sınırlı bilgiye sahip olmaları, bu endişeyi artırır. Topluluk içinde azınlık kültürleriyle sınırlı veya hiç teması olmayan aileler, bu tür ilk karşılaşmalarda daha çekingen ve olumsuz bir tavır sergiler. Bu eğilim, yabancı kültürlerin az olduğu bölgelerde yaşayan ailelerde daha belirgindir. (Legutowska, 2012: 85)

Araştırmalar, Müslüman ailelerin çocuklarının farklı bir dine mensup biriyle evlenme kararına yaklaşımında, dinsel farklılıkların ötesinde toplumsal baskının da belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir. Görüşmeler, ebeveynlerin, toplumun olası negatif tepkilerini, kendi kişisel düşünce ve duygularından daha önemli bir yerde tuttuklarını açığa çıkarmıştır. Bu bulgular, ailelerin, çocuklarının gayri Müslim biriyle evlenmesi konusundaki tutumlarında toplumsal baskının etkisinin altını çizmektedir. (Elmalı Karakaya, 2022: 472) Başka bir ifadeyle, katılımcılar eşleriyle tanışmadan önce kendileri, ebeveynleri ve çevreleri ise hem tanışma öncesinde hem de evliliğin ilk dönemlerinde, farklı bir dine veya etnik kökene sahip biriyle evlenme düşüncesine karşı olumsuz görüşler ifade etmişlerdir. (Baycar, 2019: 407)

Müslüman bireylerin veya Müslümanlarla farklı dinlere mensup kişiler arasındaki karma evliliklere yönelik aile reaksiyonları, aileden aileye farklılık gösterir. Geniş aile, komşular ve genel toplumun etkisi altında, bazı aileler karma evliliklere karşı olumsuz tutumlar benimser. Bu olumsuz algılar, ebeveynlerin kendi inançlarından ziyade, genel toplumsal beklentilere uyum göstermelerine neden olmaktadır. "Toplum ne düşünecek?" endişesi, topluluk odaklı mahallelerde daha baskın hale gelir. Bu tür mahallelerde, aileler bireysel görüşlerine rağmen toplumsal baskılara daha kolay eğilim gösterirler. (Bouamama & Sad Saoud, 1996: 94) Bu bağlamda, Müslüman olmayan bir partnerle birliktelik yaşama arzusunu ebeveynlerine açıklama korkusu öne çıkar. Bazı genç kadınlar, zamanla durumun lehlerine döneceği umuduyla bu konuyu aileleriyle paylaşmaktan kaçınmayı tercih ederler.

Araştırmalar, Müslümanlar arasında farklı dinlere mensup kişilerle gerçekleştirilen karma evliliklerin arttığını göstermektedir. Bu çalışmalar, Müslüman ailelerin ve toplulukların bu tür evliliklere karşı tutumlarının, Müslüman olan tarafın kadın mı yoksa erkek mi olduğuna bağlı olarak değişiklik gösterdiğini belirtmektedir. Tüm olumsuz algılara ve değiştirilmesi mümkün olmayan yasaklayıcı hükümlere rağmen, özellikle Batı ülkelerinde yaşayan Müslüman kadınlar arasında, gayrimüslim

erkeklerle yapılan evliliklerin sayısında bir artış görülmektedir. (Elmalı Karakaya, 2022: 454)

Müslüman kadınların Müslüman olmayan bireylerle gerçekleştirdikleri evliliklerde zaman faktörü, ailelerin bu birlikteliklere uyum sağlama sürecinde etkili bir rol oynamıştır. Bu süreç, kadınların ailelerinin, çocuklarının yaptıkları seçimlere adaptasyonunu kolaylaştırmıştır. Yıllar içerisinde, çevrede görülen diğer karma evlilik örnekleri ve özellikle torunların doğumu, bazı ebeveynlerin yaklaşımlarında olumlu değişiklik yarattığı gözlemlenmiştir. Karma evliliklerin başlangıcında, bu birliktelikler eşlerin aileleri tarafından dini, kültürel ve sosyal uyum açısından bir meydan okuma olarak görülürken; torunların varlığı, bu ailelerde kendi kültürel ve dini miraslarını sürdürecektir bir umut yaratmıştır. (Delcroix & Rodriguez, 1989) Torunların varlığı, büyükanne ve büyükbabalar için önemli bir konu haline gelir, çünkü onlar kendi temel değerlerinin aktarılmasını arzu eder ve ahlaki bir boşluk oluşumundan kaçınmak isterler. Bu eğilim, kendi kültürel modellerini dayatmaya çalışan aile grupları arasında potansiyel bir çatışma kaynağı olarak ortaya çıkar. (Streiff-Fenart, 1990)

Bazı durumlarda, yılların geçişi ve torunların varlığı dahi, ailelerin başlangıçtaki negatif tutumlarını değiştirmemekte ve bu kopukluklar sonuçta kalıcı ayrılıklara dönüşür. Özellikle aile ve aile ilişkilerinin büyük önem taşıdığı toplumlarda yetişmiş bir kadın için, bu durum acı verici olmaktadır. Sonuç olarak, aile tarafından reddedilme gerçeğiyle karşılaşan bazı çiftler, bu durumu aşamamaktadır. Müslüman erkeklerin Müslüman olmayan kadınlarla olan ilişkilerinde bu durum nadir olmakla birlikte, toplumsal değişikliklere rağmen, erkek çocukların ailelerinin onayını kazanmada daha az zorluk yaşadıkları görülmektedir. Ancak, hala tamamen endogamik (kendi içinde evlenme) tercihlerde ısrar eden aileler bulunmaktadır. Genç Müslüman erkeklerin aileleriyle tam bir kopuş yaşama ihtimali, kadınlara kıyasla daha az etkileyici olmaktadır. (Lahouari, 1999: 70) Ebeveynlerin reddetmesi, Müslüman kadınlar için hala zorlu bir deneyim olup, bu durum sevgi dolu bir ilişki yaşamalarının önünde bir engel teşkil eder. Bu tür problemler, evlilik ilişkilerine de yansiyarak zaman zaman sorunlara neden olur.

Çalışmaya katılan bireylerin çoğu, karar verme sürecinde ebeveynlerinin onayını alma ihtiyacının kendileri için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu süreçte yaşadıkları stres ve zorlukları vurgulamışlardır. Bu bağlamda, Müslüman partnerler, ailelerini ikna etmek ve onların rızasını kazanmak için çaba göstermişlerdir. (Elmalı Karakaya, 2022: 476)

Katolik bir aile kökenine sahip bir çocuğun, Müslüman bir bireyle ilişki kurma niyetini ebeveynlerine açıklaması güvensizlik duyguları uyandıran bir ilk reaksiyonu tetikler. Medyanın etkisiyle şekillenen görüşler nedeniyle, bu tür karma evliliklere karşı bir tedirginlik hakimdir. Ebeveynler, İslam ve Katolik inançlarına mensup çiftleri kişisel olarak tanıma fırsatı bulamadıklarından, çocuklarının geleceği konusunda endişelenirler. Yine de bu başlangıçtaki olumsuz tepki, zamanla değişebilir ve daha olumlu bir hale dönüşür. Aile, ilgili kişiyi tanıma fırsatı buldukça, başlangıçtaki endişe, korku ve şüpheler hafifler. Ebeveynler ve çocuklarının seçtiği partner birbirini daha iyi tanıdıkça, önyargılar yerini daha gerçekçi algılara bırakır. Bu süreç, bir yabancıнын müttefike ve nihayetinde bir aile üyesine dönüşmesi sürecidir. Gelecekteki damat veya gelin, Müslüman topluluğun soyut bir parçası olmaktan çıkar ve ebeveynler tarafından tanınan ve kabul edilen somut bir kişilik kazanır. Ancak, bu pozitif dönüşüm, kişisel olarak tanıma fırsatı olmayan diğer Müslümanlar hakkındaki genel önyargılara otomatik olarak etki etmez. (Legutowska, 2012: 91)

Ayrıca hem Müslüman hem de gayri Müslim, dini endişeleri olan ailelerin, çocuklarının dinler arası evliliklerine dair ortak endişeler taşıdıklarının altını çizmek önemlidir. Bu endişeler arasında, oğullarının veya kızlarının, eşlerinin dini doğrultusunda kendi dinlerinden ayrılmaya zorlanmaları veya bu yönde baskı hissetmeleri konusu yer almaktadır. Bu durum, dinler arası evliliklerle ilgili olarak, Müslüman olsun olmasın, her iki ailenin de çocuklarına yönelik benzer kaygıları olduğunu

ortaya koymaktadır. (Elmalı Karakaya, 2022: 480)

Araştırmalar, farklı etnik ve dini kökenlere sahip bazı çiftlerin ebeveynlerinin, çocuklarının ilişkilerini açıkladığı anlarda, ebeveynin bu haberi kabullenme ve hatta sevinçle karşılama eğiliminde olduğunu göstermiştir. Gelecekteki gelin veya damadın kökeni, kültürü ve dini konusunda bilgi sahibi olan bu ebeveynler, bu özellikler üzerinde fazla durmaksızın, onları birey olarak tanıma ve anlama arzusunda olurlar. Toplumsal olarak yaygın bir görüşe karşın, bazı Müslüman aileler, Müslüman bir kadın ve Katolik bir erkek arasındaki evliliklere itiraz etmezler. Yine de olumsuz bir sonuç beklentisi olmasa bile, bu tür birlikteliklerle ilgili genel önyargılar, ilgili genç kadınların ailelerine ilişkilerini açıklamalarını endişeyle karşılamalarına neden olmaktadır. (Legutowska, 2012: 92)

Bazı ebeveynlerin başlangıçtaki tepkileri olumlu olsa da zaman içinde değişebilir ve karma evliliklerin gerçek anlamını kavramalarını engelleyen bir şaşkınlık etkisine neden olur. Zaman geçtikçe, ebeveynler çocuklarının partnerinin kültürel ve dini arka planını öğrenmeye çalışırken, bazen bireyin kendisini gözden kaçırlar. İlişki, çeşitli bilgiler, önyargılar ve yanlış anlamalarla karıştığında, ebeveynlerin endişesi artar. İlişki ciddileşip evlilik planları ortaya çıktığında, ebeveynler çocuklarını ikna etmek için müdahalede bulunmaya başlarlar. Çocuklarının hayatlarında önemli bir dönemeçte, istemeden de olsa onları destabilize etme riski alırlar ve evliliği engellemeye çalışırlar. Özellikle çocuklar, aile üyelerinin tutumları konusunda emin olduklarında, ebeveynlerinin tavrında meydana gelen ani değişiklikler, onlar için ağır bir darbe olur. Evlilik sürecinin resmileşmesine yaklaşırken, başlangıçtaki kabulün neredeyse reddedilme durumuna dönüşmesi, aile içinde acı verici bir deneyim oluşturur. Bu durum, evlilik öncesi geleneksel şüphelerle birleşerek, çocukların taahhütlerini sorgulamalarına veya ebeveynlerin karşı çıkmasına rağmen seçtikleri kişiyle birleşme kararlarını güçlendirmelerine yol açar. Her iki durumda da ebeveynler ve çocuk arasındaki ilişkilerde derin bir hayal kırıklığı yaşanır. (Legutowska, 2012: 93)

Bazı ebeveynler, çocuklarının farklı bir inançtan biriyle kurduğu ilişkiye destek olduklarını belirtirken aslında gerçek duygularını gizlemeyi tercih eder ve bu ilişkinin zamanla sonlanacağını umut ederler. Bu beklentileri gerçekleşirse ve ilişki sona ererse, yalanlarına rağmen çocuklarının gözünde güvenilir konumlarını korurlar. Ancak, ilişkinin ciddi bir bağa dönüşmesi durumunda, bu yüzeysel onay hem partner hem de çocukla olan ilişkilerinde neredeyse bir reddetmeye dönüşür ve ebeveynlerin samimiyetinin sorgulanmasına neden olur.

Bazı ebeveynler, çocuklarının islamo-katolik karma bir çift olarak yaşamayı tercih etmelerinin önemini ve bu tür bir ilişkinin benzer inançlara sahip çiftlere kıyasla daha fazla zorluk içerebileceğini anlamaktadırlar. Yılların verdiği tecrübeyle, evliliklerin sürekli çaba gerektiren bir süreç olduğunu ve her zaman başarı garantisi olmadığını bilirler. Kültürel ve dini farklılıklar gibi ek zorlukların bu birlikteliklere eklendiğinde, ebeveynler için bu durum, deneyimlemiş olsalar bile, riskli bir girişim haline gelir. Ancak bu zorlukların farkında olmalarına rağmen, ebeveynler çocuklarının yükünü hafifletmek amacıyla destek sağlamaya karar verirler. (Legutowska, 2012: 94) İnterkonfesyonel çiftler, diğer tüm çift türleri gibi, ailelerin desteğine ihtiyaç duyarlar. Aileler, gelecekteki eşlerin dünya görüşlerini onaylayarak, çiftlerin ilişkilerine önemli bir katkı sağlarlar. (Berger & Kellner, 1964)

Bazı ebeveynler, çocuklarına açıkça karşı çıkma korkusuyla ve onları kaybetme endişesiyle mücadele ederler. Bu nedenle, çocuklarının evlilik planlarına direnç göstermek yerine, bu planları tam olarak kabul etmeyerek bir tür pasif boyun eğme yolunu seçerler. Karma çiftlerin karşılaşabileceği zorlukların farkında olmalarına rağmen, bu duruma etkin bir müdahalede bulunamayacaklarını hissederler. Çocuklarıyla olan ilişkilerini sürdürmeyi tercih ederler, bu yüzden doğrudan bir itirazda bulunmaktan kaçınırlar. Bunun yerine, kardeşler gibi aile içi araçları kullanmayı tercih ederler. Endişelerini, hayal kırıklıklarını ve bazen öfkeyi bir kardeşle paylaşırlar. Duygularını dolaylı bir şekilde ifade ederek ve üçüncü bir taraf aracılığıyla ileterek, bu mesajların sonunda

asıl alıcısına ulaşmasını umarlar. (Legutowska, 2012: 95)

Ebeveynlerin çocuklarının partner seçimleri hakkındaki farklı beklentileri ve çatışan arzuları karşısında, çocuklar iki temel strateji benimserler. Bir yanda, ebeveynlerin isteklerine uyum sağlayarak kendi tercihlerinden feragat etmeyi seçerler. Diğer yanda ise, ebeveynlerin görüşlerine meydan okuyarak kendi seçimlerini kararlılıkla savunmayı tercih ederler. (Lahouari, 1999: 81)

Tercihler konusunda anlaşmazlık yaşandığında, ebeveynleriyle çatışmadan kaçınmak isteyen bazı bireyler, yalan söylemeyi bir seçenek olarak benimserler. Bu kişiler, gelecekteki eşlerinin gerçek kimliklerini gizlemeyi tercih ederler, bu şekilde ebeveynleriyle olan ilişkilerini korumayı amaçlarlar. Bu yalanların bir gün açığa çıkma riskini göze alarak, hikayelerinin tutarlılığını sürdürülebilmek için sürekli yeni yalanlar üretmek zorunda kalırlar. (Legutowska, 2012: 96)

Katılımcılardan ilişkilerini neden ailelerinden gizledikleri sorulduğunda, çoğunun yanıtı ailelerinin önceden haberdar olmaları halinde ilişkiye muhalefet edeceklerini, partnerlerinin dinini değiştirmeleri için baskı yapacaklarını veya ilişkilerini sonlandırmaya çalışacaklarını ve hızla evlenmeleri yönünde ısrar edeceklerini ifade etmeleri olmuştur. (Elmalı Karakaya, 2022: 463)

Karma evliliklerde kardeşler farklı roller üstlenir; bazen destekleyici ve güvenilir sırdaş olarak hareket ederken, bazen de ilişkiyi açığa çıkaran rolü üstlenirler. Özellikle bazı Müslüman ailelerde, büyük erkek kardeşin kız kardeşlerinin eş seçim sürecinde etkili bir rol oynadığı görülmektedir. Babanın olmaması veya otoritesinin azalması gibi durumlarda, büyük erkek kardeş, kardeşlerinin ilişkilerini denetler ve potansiyel adaylara onay ya da ret verme sorumluluğunu üstlenir. Bu durumlarda, büyük erkek kardeş bazen ebeveynlerden daha katı bir yaklaşım sergiler. (Bouamama & Sad Saoud, 1996: 21-22)

Katılımcıların ifadelerine göre, aileden bağımsız yaşamak, ailenin partner seçimi üzerindeki etkisini azaltmaktadır. Çoğu katılımcı için ailelerinin kabul etmeyeceği, geleneksel olmayan kararlar almakta olan bu bireyler, ailelerinden ayrı yaşadıkları için karar verme sürecinde kendilerini daha özgür ve kararlı hissetmişlerdir. (Elmalı Karakaya, 2022: 462)

Uzak mesafelerde yaşayan çiftler ve aileleri için, sık sık çatışma yaşama ihtimali düşüktür ve nadiren yapılan vatan ziyaretleri bu durumu değiştirmez. Tatil dönemlerinde, olası çatışmalı konuları göz ardı edilir ve odak noktası, ebeveynler, kardeşler, çocuklar ve torunlar gibi sevdikleriyle bir arada olmanın mutluluğuna kayar. Elbette, kısa süreli ziyaretlerde bile ara sıra çatışmalar ortaya çıkar; ancak bu durum, günlük hayatlarını aileleriyle sürdüren karma çiftlerdeki kadar yoğun değildir. Tatillerin sona ermesiyle, yaşanan çatışmaları çözmek için iki taraf arasında uzun bir ayrılık dönemi başlar. (Legutowska, 2012: 97)

4.2. Arkadaş Çevrelerinin Yaklaşımı: Olumlu ve Olumsuz Tepkiler

Her birey, kendi arkadaşlarını özgür bir şekilde seçer ve bu seçimler, bireyin yaşamında aile üyelerinin önemine eşdeğer, hatta bazen daha fazla öneme sahiptir. Arkadaş seçim sürecinde toplumsal bağlar veya ağlar belirleyici olmaz; bireyler arkadaşlık ilişkilerini kurarken tamamen özgürdür. Bu seçim, karşılıklı olarak birbirlerinin bireyselliğini ve eşsizliğini tanıyan ve onaylayan kişiler arasında gerçekleşir. (Berger & Luckmann, 2006: 252)

Bir kişi hayatını başka biriyle birleştirdiğinde, arkadaşlık ve evlilik ilişkileri arasındaki dengeyi bulmak zorunda kalır, çünkü bu birleşme her iki taraf için de değişim getirir. Bu geçiş döneminde, bazı arkadaşlıklar çiftin bir araya gelmesinin ardından devam ettirilemez hale gelir. Bir kişinin seçilmiş partnerini arkadaş gurubuna tanıtırma anı, arkadaşlıkları koruma arzusunun güçlü olduğu bir durumda endişeye yol açar. Özellikle partner farklı kültürel ve dini kökenlere sahip olduğunda, durum daha da zorlaşır. Arkadaşlar, ebeveynler kadar, karma evlilik düşüncesine şüpheyle yaklaşır ve

duygularını saklamaz. Bazı durumlarda arkadaşlar, sevdiklerini korumaya çalışarak ilişkiye açıkça eleştiriler getirir. Bu durum, çatışmalara yol açar ve arkadaşlık ilişkilerinin bozulmasına veya sona ermesine neden olur. (Legutowska, 2012: 99)

Bir evlenme kararının kabul edilmesi veya reddedilmesi, arkadaşlık ilişkilerinin geleceği üzerinde belirleyici bir etkidir. Bir arkadaş ve gelecekteki eş arasında yapılan seçimde, aşk ilişkisi öncelik kazanır. Çift olma yolunda ilerlerken, bireyin sosyal çevresini ve kendini yeniden şekillendirmesi gereken bir sosyalleşme süreci yaşanır. Bu dönemde, destek vermeyi reddeden kişiler zamanla uzaklaştırılır ve kişinin hayatından çıkarılır. (Berger & Luckmann, 2006)

4.3. Toplumsal Tepkiler ve Evlilik Süreci Üzerindeki Etkileri

İnsanlık tarihinde, aile ve topluluklar oluşturma ihtiyacı, temel gereksinimler ve zorunluluklar nedeniyle ortaya çıkmıştır. İnsanların üreme, beslenme, giyinme, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçları, bir arada yaşamayı gerekli kılmıştır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, aile, akraba, klan, arkadaş ve komşuluk gibi sosyal yapılar gelişip büyümüştür. Evlilik, akrabalık ilişkileri, ticaret, eğitim, göç ve fetih gibi kişisel, ailevi ve toplumsal gelişmeler, bir arada yaşamının kapsamını genişletmiştir. Zamanla, ticaretin artması, devletlerin kurulması ve uluslararası ilişkilerin gelişimiyle birlikte, bir arada yaşama alanlarının sınırları uluslararası boyutlara taşınmış ve insanlar yeni topraklara yerleşmişlerdir. Bu süreçte, bir arada yaşama kültürü, ortak değerler ve ilkeler şekillenmiş ve geliştirilmiştir. Aidiyet duygusu genellikle korunmuş, yerel unsurlar ve kültürlerle hem uyum hem de çatışmalar yaşanmıştır. Ancak temel toplumsal değerler her zaman muhafaza edilmiştir. (Ataman, 2020: 533)

Toplumsal düzeyde karma çiftlere yönelik algılar olumsuz ve kimi zaman aşağılayıcı niteliktedir. Farklı kültür ve dinlerden gelen bireylerin oluşturduğu karma evlilikler, birçok insan tarafından üstesinden gelinmesi zor, hatta başarısızlığa mahkûm bir girişim olarak değerlendirilir. (Neyrand & M'Sili, 2000: 10)

Batılı ve Müslüman çiftler, özellikle sömürgecilik ve sömürge sonrası dönemdeki Batılı-Müslüman ilişkilerinin tarihi bağlamında ve sahte evliliklerle ilgili yaygın şüpheler nedeniyle, Batılı-Avrupalı çiftlere kıyasla daha fazla şüpheyle karşılanır. Bir Batılı'nın tatil veya iş seyahati sırasında tanıştığı Müslüman biriyle ilişki kurma isteği hem yetkililer hem de Batı toplumunun bazı kesimleri tarafından kuşkuyla değerlendirilir. Medya, sahte evliliklere dair örnekleri sürekli olarak işlerken, internet de bu konuyla ilgili çok sayıda örnekle doludur. (Varro, 1995: 60)

Toplumun karma evliliklere karşı olan şüpheli yaklaşımı, bu tür birlikteliklerde olan kişiler üzerinde belirgin bir etki yaratır. Karma çiftler kendilerini eleştirel, düşmanca ve alaycı bakışlarla karşı karşıya hissederler ve şüpheli bir ortamda olduklarını algırlar. Bu çiftler, adeta başarısızlık beklenen bir atmosfer içinde yaşadıklarını hissederler. (Chouchan, 2000: 96)

Homogam çiftlerin oluşturduğu çoğunluk karşısında, karma birliktelikleri tercih edenler, yeni yolları keşfeden herkesin karşılaşabileceği türden bir yalnızlık hissi yaşarlar. Bu durum, onların karşılaştığı zorlukları artırır ancak mücadelelerinin doğasını değiştirmez. Çift oluşturma sürecinde, homogami arayışı hala yaygındır. Günümüzde, internet üzerindeki tanışma siteleri, sosyal statü, siyasi görüşler veya inanç gibi belirli kriterlere göre partner seçimi yapmayı teşvik etmektedir. Bu tür eşleştirme sitelerinin çoğalması, insanların homogam eşleşmelere yönelmelerini daha da güçlendirir. Örneğin, Yahudi, Hristiyan veya Müslüman inançlarına özel tanışma siteleri ve hatta aynı siyasi ideallere sahip kişiler için kurulmuş platformlar bulunmaktadır. (Bozon & Héran, 2006)

Karma çiftlere yönelik eleştiriler, özellikle bu tür ilişkilerin gerçeklerinden habersiz olan kişiler tarafından yapılmaktadır. Karma dini inançlara sahip çiftlerin, kendi dini topluluklarıyla olan

etkileşimleri şüphelerle dolu olarak algılanır. Bu evlilikler, dini toplulukların geleceği üzerine tartışmaları gündeme getirir. Medya, farklı kültür ve dinlerden gelen insanların evliliklerine yönelik ilgiyi artırmış görünmektedir. Özellikle Müslüman-Hristiyan çiftler, çeşitli televizyon kanalları tarafından röportaj ve programlar için sıkça davet edilirken, bu tür çiftleri temsil eden kişilerin medyada görünürlüğü giderek artmaktadır. (Legutowska, 2012: 102)

Uzun süre boyunca, toplumdaki karma çiftlere yönelik ilginin merkezinde göçmenlerin entegrasyon sürecindeki potansiyel rolleri yer almıştır. Karma çiftler, kendilerinin sadece yabancıların entegrasyonunu kolaylaştıran bir araç olarak görülme algısına karşı çıkarak bu durumu açıkça ifade ederler. İnternet üzerindeki çeşitli forumlarda, Müslüman-Hristiyan çiftlere yönelik dışarıdan yapılan yorumlar alaycı, saldırgan ve argo ifadeler içerir. Özellikle bir Müslüman kadın ve bir Hristiyan erkeğin birlikteliği söz konusu olduğunda, dış çevreden gelen yorumlar daha da olumsuz bir boyut kazanmaktadır. (Legutowska, 2012: 104)

4.4. Cemaat ve Dinî Temsilcilerinin Tepkileri

Kurumsal dinlerin temel çıkarları arasında, inananlarının korunması, sayısının artırılması ve böylece kendi varlığını sürdürmesi yer alır. Bu sebeple, her dini topluluk, evlilikle ilgili kendi kurallarını oluşturur; çünkü evlilik, çocuğun ilk sosyalleşmesinin gerçekleştiği aile yapısının temelidir. İyi bir dini eğitim almış çocukların, ebeveynlerinin kültürel veya dini modellerini takip etmesi beklentisi vardır. Aynı inanca sahip eşlerin bir araya geldiği, yani dini açıdan homogam evlilikler, inananlara tavsiye edilir. Farklı inançlardan eşlerin oluşturduğu karma evlilikler ise hem eşler hem de bu birliktelikten doğan çocuklar için dini açıdan riskli olarak kabul edilir. (Varro, 1995: 212)

Her topluluğun farklı inançlardan gelen bireyler arasındaki birlikteliklere yönelik tutumu değişkendir ve her dinin varoluşunun yüzyıllar boyunca geçirdiği dönüşüme bağlıdır. Karma evlilik törenlerini reddeden papazlar veya imamlarla karşılaşmak sıra dışı bir durum değildir. Katolik papazların Müslüman-Hristiyan karma evlilik adaylarına yönelik tutumu, sadece ülkeden ülkeye değil, aynı zamanda bireyden bireye de değişir. (Legutowska, 2012: 106)

Papazların konuşmalarında sıkça vurgulanan bir konu, çocukların dini eğitimidir ve farklı yaklaşımlarla ele alınır. Bu yaklaşımlar, gelecek nesillerin Katolik inancına göre yetiştirilmesinin gerekliliğinden, temel dini bilgilerin aktarılması isteğine kadar çeşitlilik gösterir. Evlenme hazırlığı sürecinin ötesinde, papazlar ve Hristiyan topluluğun diğer temsilcileri, karma çiftlerin yanında kalarak, onların sorunlarını ve düşüncelerini dinlemeye devam ederler. (Legutowska, 2012: 109)

Genel olarak, imamlar bir Müslüman erkek ve bir Hristiyan kadın arasındaki karma evliliklere açık olmakla birlikte, bazıları bu tür evlilikleri önermekten çekinir. Ancak, bir Müslüman kadın ve bir Hristiyan erkek arasındaki evlilik söz konusu olduğunda, imamların tutumu radikal bir şekilde değişir. Çoğu imam, erkeğin Müslüman olmaması durumunda bu tür bir evliliği onaylamayı reddeder. Sadece bir kelime-i şahadetin getirilmesi, resmi olmasa da bu tür evlilikler için bir ön koşul olarak görülür. Müslüman kadınların bu zorlukları karşısında, müstakbel eşler bazen, din değiştirme formülünün ağırlığını dikkate almadan ifade etmeye karar verir. (Jacobs, 1992: 114-115) “Beyaz” din değiştirmeler, birçok çiftin ailevi ve idari sorunları aşmasına imkân tanıyan bir yöntem olarak görülmektedir. Bununla birlikte, bu tür formaliteden kolaylaştırılmış din değiştirmeleri, Müslüman kadınların Müslüman olmayan erkeklerle yapmaları yasak olan karma evliliklerle çelişen bir durum oluşturur. (Legutowska, 2012: 110)

Sonuç

Aşk sınır tanımaz. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle, alışılmadık bir partnerle tanışma fırsatları artmaktadır. Okullar, iş yerleri, internet ve seyahatler gibi çeşitli ortamlar, uluslararası,

kültürlerarası ve dinler arası etkileşimler için bir alan oluşturur. Karma çiftlerin sayısında bir artış gözlemlenmekte ve bu durum resmi istatistikler tarafından da desteklenmektedir. Ancak, tüm evlilikler arasında bu hala küçük bir oranı temsil etmektedir.

Karma evlilik, tarihi boyunca uzun bir geçmişe sahip olup yeni bir olgu değildir. Tarihsel örnekler, diğer kültürlerle ve dinlerle olan etkileşimin, bireyin kimliğini tehlikeye atmadığını, aksine kültürlerarası veya dinler arası alışverişler yoluyla kimliği zenginleştirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, tarihten alınan bu derslere rağmen, karma evlilikler hala hem yakın hem de uzak çevrelerden, özellikle insanların kamuoyundaki algılarından kaynaklanan düşmanca tepkilere maruz kalmaktadır. Özellikle Müslüman-Hristiyan çiftlerin durumunda, Müslüman toplumun algılanışı sorunlara neden olmaktadır.

Batı ve İslam ilişkilerinin tarihi boyunca, Müslümanlar “asimile edilemeyen yabancılar” olarak etiketlenmiştir. Onların entegrasyon kapasitesi, diğer göçmen gruplarla kıyaslandığında yetersiz olarak görülüyor. Müslüman kökenli bireylere, yoğun kültürel direnç gösterme, topluluk içine kapanma ve Batı toplumuna bilinçli bir şekilde entegre olmamak gibi suçlamalar yöneltilmektedir. Bu imaj, belirli kişilere yönelik olumsuz bir algı yaratmanın ötesinde, Müslüman ve Hristiyan bireyler arasında oluşan karma evliliklere de zarar vermektedir. Bu tür evlilikler, küresel ve kültürel etkileşimlerde, ayrıca dinler arası alışverişlerde tartışmasız önemli bir role sahiptir. İki farklı dinin bir araya gelmesiyle oluşan bu evlilikler, yalnızca dini ve özel alanlarda değil, aynı zamanda toplumsal ve insanlık tarihi açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Araştırmalar, Müslüman-Hristiyan karma çiftlerin çoğunlukla sosyal ve mesleki açıdan homogam bir yapı sergilediğini göstermektedir. Ulusal, kültürel ve dini farklılıkların varlığı, partnerler arasında sosyal ve mesleki benzerliklerin olmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine, bu tür benzerlikler, bireylerin bir araya gelmelerini ve duygusal bağlar kurmalarını teşvik eden bir ortam yaratmaktadır. Bu tür ilişkilerin oluşumunda rastlantısal faktörlerin etkisi minimaldir; çünkü buluşma mekanları toplumsal yapılar tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle, bireylerin belirli sosyal gruplarla etkileşimi sınırlıdır ve herkes her sosyal çevrede yer alan bireylerle tanışma fırsatına sahip değildir.

Uluslararası, kültürel ve dinler arası karşılaşmalar sonucu oluşan çiftler, ailelerin, aidiyet gruplarının ve genel olarak toplumun dikkatini çekerler, çünkü bu durumlar sosyal dinamiklerin bir parçasıdır. İlişkinin başlangıcında, partnerler istemeden de olsa, karma birlikteliklerin temsilcileri olarak görülürler. Bu durum, günlük yaşamlarını sürdürürken bir nevi tanıklık etme sorumluluğu taşımalarını gerektirir. Partnerler, kendi ailelerini, diğer partnerin ulusal, kültürel ve dini dünyasını anlamaları için bilgilendirirler. Çoğu zaman, bilgisizliğin temel bir korku kaynağı olduğu göz önünde bulundurularak, karma çiftler, stereotiplerle mücadele etme ve ‘öteki’ hakkındaki önyargıları ortadan kaldırma çabası içerisindeyler. ‘Beklenmedik’ partner, kendi topluluğunun bir sözcüsü olarak kabul edilir ve bu nedenle diğer adaylara göre kendini daha fazla kanıtlama gereği duyar. Genellikle, entegrasyon iradesini ve bazen kendi kültürel ve dini mirasından ödün verme gerekliliğini kanıtlaması beklenir. Gelin veya damadın ailesinin taleplerine nasıl yaklaşıldığına bakılmaksızın, partner sürekli olarak gözetim altındadır ve bu nedenle entegrasyon süreci asla tam ve kesin olarak tamamlanamaz.

Karma çiftlerin oluşumu, çoğu zaman hem ilgili aileler hem de onların yaşadıkları toplumlar açısından zorlu bir mesele olarak ortaya çıkar. Bu durum, kimliklerin sürekliliği ve dönüşüm süreçlerine potansiyel bir tehdit oluşturur. Batı ülkelerinde, karma birlikteliklerin artışı, özellikle göçmenlerin kendi kültürel pratiklerini sürdürme, dinlerini icra etme ve köken ülkeleriyle bağlarını koruma arzusuyla birleştiğinde, endişe verici bir durum olarak görülmektedir. Göçmenleri asimile etmek amacıyla basit bir emilim politikasını benimseyen toplumlar için, göçmenlerin toplumsal erimeye karşı direnç göstermeleri ciddi bir endişe kaynağıdır. Özellikle, Batı açısından farklı kültürel ve dini arka planlara sahip olanlar, örneğin Müslüman göçmenler, toplumda görünür olma

çabaları nedeniyle ayrı, izole ve marjinalize edilmiş bir grup olarak algılanırlar. Bu bağlamda, Batı ve Müslüman kökenli bireyler arasındaki evlilikler, Batı ve Avrupa kökenli bireyler arasındaki evliliklere kıyasla daha fazla şüphe uyandırmakta ve bu çiftlere karşı hem yakın çevreleri hem de genel toplum tarafından daha temkinli bir tutum sergilenmektedir.

Günümüzde, toplum içerisinde karma evlilikler hala tartışmalı bir konu olmakla birlikte, son yıllarda bu tür evliliklere karşı halkın tutumunda önemli bir değişim gözlemlenmiştir. Medyanın karma evlilikleri temsil etme şekli de bu süreçte yavaşça değişmiştir. Daha önce karma çiftlerin olumsuz yönlerine (göçmenlik durumlarını yasallaştırmak için yapılan evlilikler, ayrılıklar, boşanmalar vb.) yoğunlaşan medyanın odak noktası, bu tür konuların artık öncelikli olmadığı bir yöne kaymıştır. İnsanlar, giderek artan bir şekilde çevrelerindeki dünyayı televizyon, internet, radyo ve basın gibi araçlar aracılığıyla algılamaktadır. Bu nedenle, karma çiftler hakkındaki algıların değişimi, bu medya araçları aracılığıyla sunulan imajlara bağlıdır. Elbette, bu tür birlikteliklerin medyada sunumuyla ilgili zorluklar halen tartışılmakta, ancak bunlar artık asıl gündem maddesi değildir. Bunun yerine uluslararası, kültürel ve dinler arası karşılaşmanın evlilik bağlamında sunduğu avantajlar vurgulanmaktadır. Medyada belirtilen olumlu yönler arasında, bir 'yabancı' evlilik çerçevesinde uyum sağlama süreci gibi konular giderek daha fazla ilgi çekmektedir.

Karma çiftler, toplumsal algıda diğer çiftlerle eşit bir şekilde değerlendirilmek arzusunu taşımaktadır. Problematik yönlerin öne çıkarılması, bu çiftlerin yaşam deneyimlerine ve öznel gerçekliklerine yönelik bir rahatsızlık yaratmaktadır. Bu bireyler, genel popülasyonun diğer üyeleri gibi normal bir yaşam sürdürdüklerinin altını çizmektedirler. Elbette, karşılaştıkları zorluklar inkâr edilemez, fakat bu zorlukların hayatlarının merkezinde yer almadığı vurgulanmalıdır.

Çalışmamız, farklı kültürel ve dini arka planlardan gelen bireylerin bir araya gelmesi sürecinde çiftlerin karşılaştığı zorlukları ve bu zorluklarla başa çıkma stratejilerini incelemiştir. Bulgular, çiftlerin tanışma ve karar verme aşamalarında, farklılıklara saygı gösterme ve ortak bir yaşam alanı oluşturma çabalarını göstermiştir. Karma evliliklerde çiftler, birbirlerine ve sosyal çevrelerine karşı anlayış ve saygı geliştirme ihtiyacı içinde oldukları bulunmuştur. Bu tür evliliklerin toplum ve aileler tarafından nasıl algılandığı, çiftlerin ilişkilerini devam ettirme kabiliyetleri üzerinde etkili olmuştur. Aileler ve toplumun ilk tepkileri çekince ve endişelerle dolu olmasına rağmen, zamanla ve artan karşılıklı anlayışla bu tutumlar olumlu yönde değişebilmiştir.

Araştırmamız, aileler ve toplumun karma evliliklere ilk tepkilerinin genellikle karışık olduğunu, ancak zamanla bu tutumların olumlu yönde değiştiğini ortaya koymuştur. Farklı kültürel ve dini arka planlara sahip çiftler, evlilik süreçleri boyunca kimlik ve aidiyet duygularında önemli dönüşümler yaşamışlardır. Bu evlilikler, bireylerin kendilerini ve partnerlerini yeniden tanımlamalarına imkân sağlamıştır. Çiftlerin yaşadığı sosyal ve çevresel faktörler, ilişkilerinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır; arkadaş çevreleri, toplumun tepkileri ve dini temsilcilerin yaklaşımları bu süreçlerde kilit öneme sahiptir.

Çalışmamız, karma evliliklerin karşılaştığı zorluklara ve çiftlerin bu zorlukları nasıl aştıklarına dair önemli bulgular sunmaktadır. Bu zorluklar, farklı kültürel ve dini geleneklerin yönetilmesi, aile ve toplum içinde kabul süreçleri ve kimlikle aidiyet duygularının yeniden şekillendirilmesini içermektedir. Bulgular, karma evlilik süreçlerinin, çiftler, aileler ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimlerle şekillendiğini ve bu etkileşimlerin bireylerin kimlikleri, aidiyet duyguları ve toplumsal ilişkiler üzerinde derin etkiler yarattığını göstermektedir. Karma evliliklerin, kültürel ve dini farklılıkları aşmada önemli bir araç olabileceği ve toplumsal çeşitliliğin ve uyumun anlaşılmasında değerli bir perspektif sunduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Ataman, K.Y. (2020). Küreselleşen dünyada birlikte yaşamamanın temel dinamikleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(2), ss. 532-546. <https://doi.org/10.7596/taksad.v9i2.2663>
- Barbara, A. (1980). Le mariage mixte : Lieu de Confrontation des Identités Ethnoculturelles, Identités Collectives et Changements Sociaux (Karma evlilik: Etnokültürel kimliklerin, kolektif kimliklerin ve toplumsal değişimlerin karşılaşma alanı). *Privât*, 4(76), ss. 65-66. <https://doi.org/10.3917/vst.076.0064>
- Baycar, A. (2019). Türk-Alman evliliklerinde yaşanan problemler ve başa çıkma yöntemleri (Dini-kültürel farklılıklar bağlamında). *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(40), ss. 377-414. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.621015>
- Bensimon-Donath, D. (1971). *L'intégration des juifs Nord-africains en France* (Kuzey Afrikalı Yahudilerin Fransa'ya entegrasyonu). Mouton.
- Berger, P., & Kellner, H. (1964). Le mariage et la construction de la réalité (Evlilik ve gerçekliğin inşası). *Diogenes*, 46, ss. 3-32. www.persee.fr/doc/bupsy_0007-4403_1968_num_22_274_10984_t1_0307_0000_7
- Berger, P., & Luckmann, T. (2006). *La construction sociale de la réalité* (Gerçekliğin sosyal inşası). Éditions Armand Colin.
- Bouamama, S., & Sad Saoud, H. (1996). *Familles Maghrébines de France* (Fransa'daki Mağripli aileler). Éditions Desclée de Brouwer.
- Bozon, M., & Héran, F. (2006). *La formation du couple. Textes essentiels pour la sociologie de la famille* (Çiftin oluşumu: Aile sosyolojisi için temel metinler). Éditions La Découverte.
- Chouchan, P. (2000). *Couples mixtes pour le meilleur et pour le pire. Voyage dans l'intimité des familles juives et non juives* (Karma evlilikler: İyiyle kötüsüyle Yahudi ve Yahudi olmayan ailelerin mahremiyetine yolculuk). Éditions Romillat.
- Delcroix, C., Guyaux, A., & Rodriguez, E. (1989). Le mariage mixte comme rencontre de deux cultures (Karma evlilik: İki kültürün buluşması). *Life stories, Récits de vie*, 5, ss. 49-61. <https://doi.org/10.4000/enquete.94>
- Deliège, R. (1996). *Anthropologie de la famille et de la parenté* (Aile ve akrabalık antropolojisi). Éditions Armand Colin.
- Dufoulon, S., & Rostekova, M. (2011). *Migrations, Mobilités, frontières et voisinages* (Göçler, hareketlilik, sınırlar ve komşuluklar). L'Harmattan.
- Elmalı Karakaya, A. (2022). Çizgi dışı bir evlilik hikayesi: Müslüman kadının gayri müslim erkekle evliliği. *Bilimname*, 48(2), ss. 451-494. <https://doi.org/10.28949/bilimname.1126529>
- Geertz, C. (2010). *Kültürlerin yorumlanması* (H. Gür, Çev.) Dost Kitabevi.
- Girard, A. (1964). *Le choix du conjoint* (Eş Seçimi). Presses Universitaires de France.
- Jacobs, C. (1992). *Double mixte, la rencontre de deux cultures dans le mariage* (Çifte kültür, evlilikte iki kültürün buluşması). Edition L'Harmattan.
- Kaufmann, J.-C. (1993). *Sociologie du Couple* (Çift Sosyolojisi). Éditions Presses Universitaires de France.
- Laffort, B. (2003). *Les couples mixtes chez les enfants de l'immigration algérienne* (Cezayir

- göçmenlerinin çocuklarında karma evlilikler). Edition L’Harmattan.
- Lahouari, A. (1999). *Les Mutations de la Société Algérienne, Famille et Lien Social dans l’Algérie Contemporaine* (Cezayir toplumdaki değişimler: Çağdaş Cezayir’de aile ve sosyal bağlar). Éditions La Découverte.
- Legutowska, G. (2012). *Le Mariage Islamo-chrétien en France: Une approche anthropologique* (Fransa’da İslam-Hristiyan evliliği: Antropolojik bir yaklaşım). Université de Grenoble.
- Lemaire, J.-G. (1979). *Le Couple: sa vie, sa mort. la structuration du couple humain* (Çift: hayatı ve ölümü. İnsan çiftinin yapılandırılması). Éditions Payot.
- Lévi-Strauss, C. (1967). *Les Structures Élémentaires de la Parenté* (Akrabalığın temel yapıları). Éditions Mouton&CO.
- Lévy, I. (2007). *Vivre en Couple Mixte : Quand les Religions s’Emmêlent* (Karma evlilikte yaşamak: dinler birbirine karıştığında). Presses de la Renaissance.
- Lévy, I. (2010). *Pour Comprendre les Pratiques Religieuses des Juifs, des Chrétiens et des Musulmans* (Yahudilerin, Hristiyanların ve Müslümanların dini pratiklerini anlamak). Presses de la Renaissance.
- Muller, M. (1987). *Couscous, Pommes, Frites. Le Couple Franco-Maghrébin d’Hier a Aujourd’hui* (Kuskus, patates, kızartma: Dünden bugüne Fransız-Mağripli çift). Éditions Ramsey.
- Neyrand, G., & M’Sili, M. (1995). *Mariages Mixtes et Nationalité Française* (Karma evlilikler ve fransız vatandaşlığı). Éditions L’Harmattan.
- Neyrand, G., & M’Sili, M. (2000). *Les Couples Mixtes et le Divorce. Le Poids de la Différence* (Karma evlilikler ve boşanma: farklılığın ağırlığı). Éditions L’Harmattan.
- Özateşler Ülkücan G. (2015). Çapraz evlilikler ve gruplar arası ilişkiler. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2, ss. 287-295. <https://doi.org/10.13114/MJH.2015214572>
- Schaper, D. (1999). *Raising interfaith children: spiritual orphans or spiritual heirs?* (Farklı inançlara sahip ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmek: Manevi öksüzler mi, manevi mirasçılar mı?). Crossroad.
- Singly, F. (1996). *Le soi, le couple et la famille* (Benlik, çift ve aile). Éditions Nathan.
- Streiff-Fenart, J. (1989). *Les couples Franco-Maghrébins en France* (Fransa’daki Fransız-Mağripli çiftler). Edition L’Harmattan.
- Streiff-Fenart, J. (1990). La nomination de l’enfant dans les familles Franco-Maghrébines (Fransız-Mağripli ailelerde çocuğun isimlendirilmesi). *Sociétés Contemporaines*, 4, ss. 5-18. <https://doi.org/10.3917/soco.p1990.4n1.0005>
- Varro, G. (1995). *Les couples mixtes* (Karma evlilikler). Éditions Armand Colin.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ER
Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.
Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.
Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.
Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)’nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

KRİZ YÖNETİM SÜRECİ: ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ İDARİ PERSONELİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Crisis Management Process: A Study on the Administrative Staff of Adiyaman University

Dr. Öğr. Üyesi Erkan PERKTAŞ

Adiyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Adiyaman, Türkiye. eperktas@adiyaman.edu.tr

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
29.05.2024

Kabul/Accepted
28.09.2024

Sayfa/ Page
84-96

Öz

Kamu kurumlarında kriz yönetim süreci, kamu hizmetlerinin verimli ve etkili bir biçimde yerine getirilmesi için ortaya çıkması muhtemel sorunların önceden belirlenerek bunlara yönelik gerekli tedbirlerin sistematik ve uyumlu bir şekilde alınmasını ifade eden bir yaklaşımdır. Alınacak bu tedbirlerle kamu kurumu tüzel kişiliğinin uğrayacağı maddi ve manevi kayıp en aza indirilerek kamu yararı korunabilir. Bu çalışma, Adiyaman Üniversitesi'nde görev yapan idari personelin Kriz Yönetim Sürecine bakış açılarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini ilgili üniversitedeki idari personel oluşturmaktadır. Çalışmaya ilişkin anketin oluşturulmasında Çalışkan'ın (2020) "Kriz Yönetimi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması" isimli makalesinden yararlanılmıştır. Anketin birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini ortaya çıkarmaya yönelik sorular, ikinci bölümde ise üç alt boyuttan oluşan toplam 23 önermeden oluşan Kriz Yönetim Ölçeği yer almaktadır. Elde edilen verileri analiz etmek için SPSS 27.00 istatistik programından yararlanılmıştır. Verilerin geçerliliğini ortaya çıkarmak için KFA (Keşfedici Faktör Analizi) uygulanmıştır. Bununla birlikte normallik analizi, güvenilirlik testi, frekans analizi, tek faktörlü varyans analizi (Anova) ve bağımsız örneklem T Testi uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde, demografik değişkenler açısından katılımcıların kriz yönetim sürecine yönelik görüşlerinde görev yapılan birim ve unvan değişkenleri açısından Faktör 1 ve Faktör 2 alt boyutlarında anlamlı farklılıklar oluşmuş, diğer değişkenler açısından ise anlamlı farklılıkların ortaya çıkmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kriz, kriz yönetimi, idari personel.

Abstract

The crisis management process in public institutions refers to a systematic and coordinated approach to identifying potential issues in advance and taking the necessary measures to ensure the efficient and effective delivery of public services. By implementing these measures, the material and moral losses that a public institution may suffer can be minimized, thereby protecting the public interest. This study was conducted to reveal the perspectives of administrative staff working at Adiyaman University on the Crisis Management Process. The population of the research consists of the administrative staff at the said university. The survey for the study was developed based on Çalışkan's (2020) article titled "Crisis Management: A Scale Development Study." The first part of the survey includes questions aimed at revealing the demographic characteristics of the participants, while the second part contains the Crisis Management Scale, consisting of a total of 23 propositions divided into three sub-dimensions. The data obtained were analyzed using the SPSS 27.00 statistical program. Exploratory Factor Analysis (EFA) was applied to determine the validity of the data. In addition, normality analysis, reliability test, frequency analysis, one-way analysis of variance (Anova), and independent sample T-test were applied. When the results of the study were examined, it was found that there were significant differences in the participants' views on the crisis management process in terms of the department and position variables for the Factor 1 and Factor 2 sub-dimensions, while no significant differences were found for other variables.

Keywords: Crisis, crisis management, administrative staff.

Atf/Citation: Perktas E. (2024). Kriz yönetim süreci: Adiyaman üniversitesi idari personeli üzerine bir araştırma.. *MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 9(18), 84-96.

Giriş

Devletin yürütme organıyla ilgili yapısal ve işlevsel unsurlarından oluşan kamu yönetimi, kamu yararına yönelik belirli bir sonucu elde etmeye yönelik kararlar, taahhütler ve eylemler bütünüdür. Bu doğrultuda, kamu politikaları çerçevesinde, bünyesindeki kurum ve kuruluşlar aracılığıyla toplumun geneline sürekli olarak doğrudan veya dolaylı hizmetler sunar. Kamu hizmeti olarak adlandırılan bu faaliyetler, devletin varlık sebebini oluşturur ve bu hizmetlerin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak kamu yönetiminin temel hedefini oluşturur. Bu hedef doğrultusunda, kâr amacı gütmeyen veya kârı ikinci planda tutarak, çeşitli alanlarda uzmanlaşmış ve geniş kitlelere hitap eden kurum ve kuruluşlar aracılığıyla toplumsal rolünü yerine getirmeye çalışırlar (Akdağ ve Arklan, 2013, s. 35). Yüksek Öğretim Kurumu'na bağlı olarak faaliyet gösteren üniversitelerde eğitim alanında bu görevleri yerine getiren kurumlardır.

Günümüzde kamu kurum ve kuruluşlarının da özel sektörde faaliyet gösteren işletmelerle benzer şekilde kriz yönetimi modellerinden yararlanmaları, bu hususta çalışmalar gerçekleştirmeleri, organizasyonlarını öngörülmez değişiklikler ile muhtemel krizlere hazırlıklı hale getirmeleri gerekmektedir. Örgütler, iç ve dış çevresel faktörlerde meydana gelen değişikliklere adapte olamaz ve planları haricinde gerçekleşen beklenmedik durumlara önlem alamazlarsa krizlerle karşılaşma riskleri çok yüksektir (Tekin, 2015, s. 121).

Her örgüt, potansiyel krizlerle karşı karşıya kalabilir. Krizi, günlük olağan durumlardan ayıran en temel özellik, örgütlerin kriz anında acil reaksiyon göstermesinin zorunlu olmasıdır. Bu bağlamda, önemli olan şey, kriz tehdidi ortaya çıkmadan önce proaktif bir yaklaşımla gerekli önlemleri almak ve kriz durumunda önceden hazırlanmış ve teste tabi tutulmuş tutarlı, sistematik senaryoları hızlıca uygulamaya koymaktır. Olası bir krizi yönetebilmek için hazırlıklı olmak, etkin kriz yönetiminin temelini oluşturmaktadır (Çalışkan, 2020, s. 107).

Kriz ortamından örgütü kurtarma sorumluluğu öncelikle yöneticilere aittir. Krize hazırlıklı bir yönetici, bu zorlu dönemi başarıyla yönetebilmelidir. Kurumsal itibarın korunması amacıyla krizin temel sebebi belirlenmeli ve ortaya çıkan bunalım durumunun en az hasarla atlatılması sağlanmalıdır. Diğer taraftan kriz dönemleri, örgütlerin gelişebilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. İyi işleyen bir kriz yönetimi stratejisi ile kriz durumuna zamanında ve doğru bir şekilde müdahale edilerek, kriz dönemleri örgütler açısından önemli bir fırsat haline dönüştürülebilir (Karaköse, 2007, s. 2).

Örgütler hayatları boyunca farklı krizlerle karşılaşabilmektedirler. Bu durumdan daha önemlisi ise örgütün karşılaştığı krizin hangi tür kriz olduğu ve bu krize karşı nasıl cevap vereceği konusudur. Eğer krizler iyi yönetilemezlerse, tüm paydaşlar nezdinde örgütlerin kurumsal itibarını düşürecektir (Oran ve Demir, 2016, s. 182).

1. KRİZ

Kriz kelimesi, "bir olayın yaşandığı karmaşık dönem" veya "aniden ortaya çıkan, giderek kötüleşen, tehlikeli ve zor durum" anlamlarında kullanılmaktadır. Genelleme yapacak olursak, muntazam işlemeyen, yenilik gerektiren ve istikrarsız bir durumu veya yapıyı ifade eden kavram krizdir. Kriz, ani bir şekilde ortaya çıkan ve örgütün normal süreçlerini tehdit eden acil bir rahatsızlık hali olarak tanımlanabilir. Kavram olarak krizin kökeni, Yunanca "karar" anlamında kullanılan "krisis" sözcüğüne dayanmaktadır. Ancak burada belirtmek istenen, belirli bir karardan ziyade, bir durumdan ötekine geçiş sürecinde ortaya çıkan "kararsızlık anı"dır. Kriz olgusu, organizasyonun bütünlük ve işleyişini kısmen ya da tamamen etkileyebilecek herhangi bir değişimi ifade eder (Tekin, 2015, s. 122).

Kriz, ani ve beklenmedik şekilde gelişen, hızla yayılan, önceden hazırlık yapılmadan karşılaşılan ve iyi yönetilmezse örgütün çöküşüne, iyi yönetilirse fırsata dönüşebilen bir durumdur. Bu sebeple, kurumlar beklenmedik zamanda, istenmeyen ve acil çözüm gerektiren bir durumla karşılaştıkları takdirde krizden bahsedilebilir (Akdağ ve Arklan, 2013, s. 37). Kriz, doğası gereği beklenmedik durumlarla başa çıkmayı gerektirdiğinden, bir örgütün planladıkları ile karşılaştıkları istenmeyen koşullar arasındaki farklılık ya da büyük uyumsuzluktur. Başka bir ifadeyle kriz, kurumların öngöremedikleri ve planlayamadıkları durumlarla karşı karşıya kalmaları olarak ifade edilebilir. Krizlerin siyaset, endüstri, finans, ekonomi, eğitim ve sağlık gibi pek çok alanda etkili olduğu ve

örgütleri büyük zararlar, istenmeyen olaylar, durumlar ve sonuçlarla maruz bıraktığı vurgulanmaktadır (Çalışkan, 2020, s. 107).

Ortaya çıkan bir değişimin "kriz" olarak adlandırılabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir (Asunakutlu vd., 2003, s. 143):

- Kriz öngörülemez bir durumdur.
- Örgütün tahmin etme ve krizi engelleme mekanizmaları eksik kalır.
- Kriz, kurumun varlık ve amaçlarını tehdit eder.
- Krizin üstesinden gelinmesi ve izlenecek yolları belirlenmesi için yeterli zaman ve bilgi mevcut değildir.
- Kriz, acil müdahale gerektiren bir durumdur.
- Kriz, karar vericilerde gerilim ve stres yaratır.

Örgütlerin varlığını tehlikeye sokan ve hedeflerinden uzaklaştıran her durum kriz olarak değerlendirilmelidir. Tehditler çeşitli kaynaklardan gelebileceği gibi, nedeni belli olaylar da kurumları krize sokabilir. Burada önemli olan nokta, krizin büyüklüğü hızlıca tespit edilerek, bunalım durumunu ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Kurum yöneticileri, muhtemel bir kriz esnasında örgütün varlığını riske atmak istemiyorlarsa kriz sinyallerini önceden görerek gerekli tedbirleri almalıdırlar. Bu amaçla, profesyonellerden teşkil edilen bir kriz yönetim ekibinin oluşturulması ve bu süreçte uygulanabilecek kriz yönetim stratejilerini içerisinde barındıran fonksiyonel bir planın hazırlanması büyük önem taşır (Karaköse, 2007, s.5). Yaşanması muhtemel krizler için ayrıntılı bir eylem planına sahip olmak, krize karşı ayakta kalmak veya yenik düşmek arasındaki farkı yaratabilir. Krizlere hazırlıklı olmak, yöneticilerin sorumluluklarının ayrılmaz bir parçasıdır ve göz ardı edilmemeli, aynı zamanda stratejik yönetim sürecinin önemli bir unsuru olarak vurgulanmalıdır (Pheng vd., 1999, s. 231).

1.1. Krize Sebep Olan Etmenler

Örgütlerin krizle karşılaşmasında sebep olan faktörleri örgüt dışı kaynaklar ve örgüt içi kaynaklar olmak üzere ikiye ayırabiliriz (Genç, 2007, s. 223-227).

1.1.1. Krizin Örgüt Dışı Kaynakları: Krize neden olan dış çevre faktörleri, örgütün tamamen kontrol edemediği unsurlardır. Bu faktörler şunlardır:

- a. Stratejik açıklık
- b. Doğal afetler
- c. Genel iktisadi belirsizlikler
- d. Teknoloji alanında yaşanan gelişme ve yenilikler
- e. Politik ve hukuki düzenlemeler
- f. Uluslararası münasebetler

1.1.2. Krizin Örgüt İçi Kaynakları: Örgütlerde krizin ortaya çıkmasına neden olan iç faktörler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- a. Örgütsel yapı
- b. Üst düzey yönetimin yetersizliği
- c. Bilgiyi toplama ve değerlendirmedeki yetersizlikler
- d. Örgütlerin tarihsel geçmişi ve yaşam dönemleri
- e. Örgütsel kültürle ilgili problemler
- f. Örgüt iklimiyle ilgili problemler
- g. Kriz belirtilerini görememe

h. Eyleme geçememe ve reaktif yaklaşım sergileme

1. Hatalı kararlar alma veya kararsız kalma

1.2. Kriz Türleri

Doğal afetlerin yol açtığı krizlerin yanı sıra, mekanik arızalar, insan hataları, yönetimin aldığı kararlar veya kararsız kalmaları sebebiyle ortaya çıkan krizler de mevcuttur. Ayrıca, bilgisayar alt yapısındaki çökmeler, rakiplerin yapmış oldukları saldırılar, silahlı saldırılar, çevresel kazalar, ani işten ayrılmalar, çalışanların yapmış oldukları grevler, kullanıcı protestoları ve iktisadi dalgalanmalar gibi kriz türleri de bulunmaktadır (Güneş ve Beyazıt, 2010, s. 17).

1.3. Krizin Aşamaları

Fink'e göre kriz dört aşamadan meydana gelmektedir (Güreşçi, 2020, s. 56):

Krizin Oluşum Aşaması: Krizin ayak seslerinin duyulduğu aşamadır. Krize yönelik tüm belirtilerin oluştuğu ve kriz yaşanmadan tüm tedbirlerin alınabileceği aşamadır, Bu aşamada kriz engellenebilir bir noktadayken, yönetim genellikle bu işaretleri görmezden gelir ve kriz oluşumunu önleme fırsatını kaçırmaz.

Krizin Ortaya Çıkma Aşaması: Kriz henüz akut bir seviyede değildir ve yıkıcı etkilerinin önlenebileceği aşamadır. Bu aşamada, yönetimin krize yaklaşımı, krizin seyrini değiştirebilir. Ancak krizin varlığını görmezden gelen kararlar, krizin akut döneme geçmesine sebep olabilir.

Krizin Süreğen Hale Gelme Aşaması: Kriz artık akut bir seviyede yaşanmaktadır ve medya ile kamuoyunun dikkati yönetimin üzerindedir. Bu aşamada yönetim, krizi yönetme becerilerini göstermek zorundadır ve alınacak kararlarla krizin fırsata dönüşüp dönüşmeyeceğinin belirlenebildiği aşamadır.

Krizin Çözülme Aşaması: Bu aşamada, kriz değerlendirilir ve yönetim krizden çıkaracağı derslerle gelecekte oluşması muhtemel krizlere karşı hazırlık yapar. Kriz artık bir tehdit olmaktan çıkar ve yönetimin gelecekteki krizlere karşı planlar ve stratejiler geliştirdiği aşamadır.

2. KRİZ YÖNETİMİ

Krizle ilgili yapılan çalışmalarda kriz yönetimine yönelik farklı tanımlarla karşılaşılabilir. Örneğin; kriz yönetimi, olası kriz durumlarına karşı örgütün kriz emarelerini görebilme noktasında duyarlılık göstererek ve krizin önlenmesine yardımcı olarak aniden yaşanacak durumlarla etkin ve hızlı bir biçimde baş etme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Karaköse, 2007, s. 6). Başka bir tanıma göre, kriz yönetimi; kurumların krize karşı gereken önlemleri almasıdır. Kriz yönetimi, krize sebebiyet teşkil edecek belirtilerin ortaya çıkmasıyla birlikte krizin etki ve boyutunun önceden bilinerek, bu etkilerin azaltılması ya da tamamen bertaraf edilmesi olarak da tanımlanabilir (Oran ve Demir, 2016, s. 183). Yine kriz yönetimini, bir örgütteki çalışan sağlığı ve güvenliğine yönelik tehditleri azaltmak, kamunun veya örgütlerin mal kaybını önlemek ve normal seyrinde devam eden iş veya faaliyetlerin devamlılığına olumsuz etki edecek unsurları azaltmak amacıyla beklenmedik durumlara karşı etkili, verimli ve hızlı bir şekilde reaksiyon gösterme kabiliyeti olarak tanımlamıştır (Pheng vd., 1999, s. 232).

Krizlerle başa çıkmak ve etkilerini en kısa zamanda ve etkin bir şekilde azaltmak için, kurum genelinde verilen tepkilerin yönetilmesi gereklidir. Bu bağlamda, kriz yönetimi, geniş kapsamlı etkilere sahip krizleri yönetmek için yönetim, liderlik, iletişim ve karar alma faaliyetlerini içerisine alan kapsamlı bir süreç şeklinde tanımlanabilir (Karaağaç, 2013, s. 119).

Kamu yönetimi bağlamında ise kriz yönetimi, kamu hizmetlerinde oluşabilecek aksamaların, kurum itibarının, halkın destek ve güveninin zarar görmesini engellemek için, örgütsel yapı veya çevresel unsurlardan kaynaklanabilecek büyük sorunların henüz ortaya çıkmadan sistemli, bilinçli ve koordineli bir şekilde yönetilmesidir. Ana amacı, kamu yönetiminde krize ve kriz algısına yönelik sağlıklı bir değerlendirme yaparak, doğru ön kabuller geliştirip, krizi önceden tespit ederek önlemektir. Kriz oluştuğunda ise kamu kurumunun maddi ve manevi kişiliğinin karşılaşacağı zararı engellemek, bu mümkün değilse kamu çıkarının alacağı hasarı en alt düzeye indirmektir (Akdağ ve

Arklan, 2013, s. 39).

Eğitim kurumları açısından bakıldığında ise kriz yönetimi, daha önceden teşkil edilmiş bir kriz yönetim ekibinin, okul içerisinde mülkiyeti korumak, akademik ve idari personelin, öğrencilerin, ziyaretçilerin ve kamunun güvenlik ve huzurunu sağlamak gayesiyle, iç ve dış kaynaklardan yararlanarak krizlere yönelik stratejik yaklaşım ve öneriler geliştiren bir yönetim süreci olarak tanımlanabilir (Sarı ve Sarı, 2020, s. 57).

Kriz yönetiminde anahtar nokta, yaşanması muhtemel en kötü senaryoya göre uygulanacak stratejilerin ortaya konulmasıdır. Buradaki temel amaç, örgütlerin, krizlerin ayak seslerini önceden duyabilmesi, gerekli önlemleri alması ve hızlı bir şekilde çözümler üretmesidir. Krizin sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi için çeşitli aşamalardan geçmesi gerekmektedir. Bu aşamalar kriz yönetimi süreci şeklinde adlandırılır ve aşağıdaki adımlarla açıklanabilir (Karaköse, 2007, s. 7):

- Kriz belirtilerinin tespit edilmesi ve hazırlık yapılması,
- Krizin kontrol altına alınması,
- Zararın minimize edilmesi ve normal işleyişe dönüş için planların yapılması,
- İyileştirme çalışmaları,
- Krizin değerlendirilmesiyle birlikte bir takım derslerin çıkarılması,

Benzer şekilde kriz yönetim sürecinde beş önemli faaliyet önerilebilir (Pheng vd., 1999, s. 235):

- Stratejik düzeydeki faaliyetler: Bu, mevcut kurumsal felsefede bir değişikliği içerir. Organizasyonlar, kriz yönetimini bir maliyet olarak değil, ürünlerinin ve üretim sistemlerinin güvenilirliğini sağlamak ve rakiplerine karşı stratejik avantajlar sağlamak için stratejik bir gereklilik olarak görmelidir.
- Teknik ve yapısal faaliyetler: Bu faaliyet grubu, farklı departmanlardan ve işlevsel alanlardaki yöneticilerden oluşan bir kriz yönetim ekibinin oluşturulmasını içerir.
- Değerlendirme ve teşhis faaliyetleri: Üçüncü kriz önleme faaliyeti, tehditler ve yükümlülükler hakkında yasal ve finansal denetim gibi değerlendirme ve teşhis araçları geliştirmektir.
- İletişim faaliyetleri: Bu grup faaliyetler, organizasyonların iletişim çabalarını nasıl yönettikleri ve kendileri ile paydaşları arasında ne tür bilgilerin paylaşıldığı ile ilgilidir.
- Psikolojik ve kültürel faaliyetler: Bu son kriz önleme faaliyeti en öznel ve genellikle de uygulanması en zor olanıdır. Çünkü korku, belirsizlik ve kaygı gibi yüksek düzeyde duygusal konularla ilgili faaliyetlerdir.

2.1. Kriz Yönetimi Yaklaşımları

Kriz durumuna hazırlık sürecinde, yöneticilerin belirtileri doğru bir şekilde analiz etmeleri büyük önem taşır. Bu belirtilerin yöneticiler tarafından değerlendirilmesi, krize yaklaşımlarına göre farklılık gösterebilir (Çalışkan, 2020, s. 108). Etkili bir kriz yönetimi sürecinde iki temel yaklaşım öne çıkar. Bu yaklaşımlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

2.1.1. Krizden Kaçma Yaklaşımı

Krizlerin önlenmesi ve oluşabilecek zararların minimize edilmesi, krizlerden kaçma yaklaşımının temelini oluşturur. Bu yaklaşım, önleyici planlamalar ve saldırgan stratejileri içerir (Toktaş, 2021, s. 164). Krizden kaçma yaklaşımında, olumsuz etkilerin hafifletilmesi veya tamamen önlenmesi stratejileri öne çıkar. Bu yaklaşım, işletmelerde kabul gören bir yaklaşım olup dengenin korunmasına yardımcı olur. Krizlerin engellenmesi için mekanizmalar devreye sokularak örgütü krizlerden uzak tutma hedeflenir. Bu yaklaşımın başarısı, güçlü bir yönetim yapısı ve örgüt kültürüne dayanır. Krizlerden kaçmak için, örgütün durumu ve temel değerleri hakkında üst yönetim tarafından düzenli iletişim yapılmalı, güçlü bir misyon ve vizyon belirlenmeli ve tüm paydaşlar tarafından benimsenmelidir. Bu yaklaşımın temel prensibi, krizlerin önceden görülmesi ve etkili çevre analizlerinin yapılması gerektiğidir (Çalışkan, 2020, s. 108).

2.1.2. Krizi Çözme Yaklaşımı

Kriz yönetiminde en ideal amaç, krizleri fırsata dönüştürmektir. Bu, kriz öncesi durumun öngörülebilir olması, kriz belirtilerinin erken tespit edilmesi, kriz anında doğru teşhislerin konulması, etkili bilgi toplama ve destekleyici liderlikle mümkündür. Başarılı bir kriz çözme yaklaşımı için, orta düzey yöneticilerin yetiştirilmesi, esnek ve dinamik yapıyı koruma, sürekli bilgi toplama ve esnek planlar oluşturma, örgütün durumunu sürekli izleme ve değerlendirme gerekir. Bu yaklaşım, saldırgan bir tutum içerir, ancak kriz dönemlerinde hayatta kalma korkusu değil, başarıyı elde etme arzusuyla hareket etmeyi hedefler (Güngör, 2020, s. 826).

Kriz yönetiminde en arzulanan sonuç, krizlerin fırsata dönüştürülmesidir. Krizler, içerdikleri öğrenme fırsatlarıyla kurumlara değişim ve gelişim imkânı sunarlar. Krizlerden elde edilen deneyimler, gelecekteki krizleri önleme, zararı azaltma ve krizlere karşı daha dirençli ve hazırlıklı olma konusunda son derece değerlidir (Çalışkan, 2020, s. 109).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı, Modeli ve Hipotezleri

Bu araştırma, Adıyaman Üniversitesinde görev yapan idari personelin kriz yönetim süreci hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç ışığında hazırlanan araştırma modeli ve hipotezler aşağıda sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

H₁: Katılımcıların Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik görüşleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H₂: Katılımcıların Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik görüşleri yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H₃: Katılımcıların Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik görüşleri görev yapılan birim değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H₄: Katılımcıların Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik görüşleri çalışma yılı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H₅: Katılımcıların Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik görüşleri unvan değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Çalışmanın kapsamını, Adıyaman Üniversitesinde görev yapan idari personel oluşturmaktadır. Çalışma için Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Etik Kurulu'ndan 14.06.2022 tarih ve 291 nolu karar ile gerekli olan izin alınmıştır.

3.3. Veri Elde Etme Aracı

Bu çalışma, nicel bir araştırmadır. Araştırmada veri toplamak için anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya ilişkin anketin oluşturulmasında Çalışkan'ın (2020) "Kriz Yönetimi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması" isimli çalışmasından faydalanılmıştır. Araştırma için hazırlanan anket formunda, öncelikle katılımcılara yönelik bir bilgilendirme notu, birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerine ulaşmaya yönelik sorular ve ikinci bölümde ise katılımcıların Kriz Yönetim Sürecine ilişkin görüşlerini ortaya koymak üzere hazırlanmış üç alt boyuttan oluşan toplam 23 önerme yer almaktadır. Anket 5'li likert ölçeği şeklinde hazırlanmıştır (1=Kesinlikle katılmıyorum... 5=Kesinlikle

katılıyorum). Ulaşılan verilerin analizinde IBM SPSS 27.00 istatistik programından yararlanılmıştır.

3.4. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Adıyaman Üniversitesi'nde görev yapan idari personel oluşturmaktadır. Adıyaman Üniversitesi'nde 833 adet idari personel görev yapmaktadır. Bu sayı araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem tekniği olarak kolayda örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Verileri elde etmek için 2024 Ocak ve Şubat aylarında yapılan anket çalışmasına toplam 109 personel katılım göstermiştir.

4. BULGULAR

4.1. Geçerlilik Analizi

Çalışma kapsamında kullanılan ölçeğin yapı geçerliliğini ortaya çıkarmak için “varimaks” eksen döndürme yöntemi ve “temel bileşenler analizi”nden faydalanılarak Keşfedici Faktör Analizi (KFA) uygulanmıştır. Keşfedici faktör analizi ile elde edilen KMO (Kaise-Meyer-Olkin) testi değerleri ($KMO=0.937>0,60$) faktör analizinin uygulanması noktasında örneklem büyüklüğünün yeterli düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan Barlett küresellik testi sonucunun anlamlı olması da ($p=0.00<0.05$) maddeler arasındaki korelasyon ilişkisinin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Yapılan keşfedici faktör analiziyle değişkenlerin, toplam varyansı %81,217 olan 3 faktör altında toplandığı (Tablo 1) görülmüştür. Bu sonuca göre, “Faktör 1” 12 önermeden, “Faktör 2” 9 önermeden ve son olarak “Faktör 3” te 2 önermeden oluşmuştur.

FAKTÖR YAPISI	FAKTÖR YÜKÜ
Faktör 1 (Özdeğer=16,069; Açıklanan Varyans=69,865)	
S6	,840
S4	,828
S1	,818
S2	,790
S5	,748
S3	,731
S7	,698
S15	,674
S18	,665
S10	,638
S12	,636
S16	,568
Faktör 2 (Özdeğer=1,367; Açıklanan Varyans=5,944)	
S21	,865
S20	,854
S23	,843
S22	,775
S19	,729
S13	,682
S17	,653
S14	,637
S11	,599
Faktör 3 (Özdeğer=1,244; Açıklanan Varyans=5,409)	
S8	,901
S9	,878

Tablo 1: Ölçeğin Faktör Yükleri

4.2. Normallik Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Skewness	Kurtosis
Faktör 1	-,176	-,684
Faktör 2	-,148	-,682
Faktör 3	-,939	,136

Tablo 2: Skewness (Çarpıklık), Kurtosis (Basıklık) Değerleri

Tablo 2'deki sonuçlar ışığında değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık değerleri -1,5 ile +1,5 arasında olduğu görülmektedir. Bu değerler -1,5 ile +1,5 aralığında ise değişkenlerin normal bir dağılım gösterdiği kabul edilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Sonuçlar verilerin normal bir şekilde dağıldığını ortaya koymuştur. Bu duruma göre araştırmanın istatistik analizinde parametrik hipotez testlerinden olan bağımsız örneklem T Testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova) kullanılmıştır.

4.3. Ölçeğin Güvenilirliği

Çalışmada kullanılan ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı tekniğiyle hesaplanmıştır. Cronbach's Alfa katsayısının 0,70 ve üzerinde bir değer alması ölçeğin güvenilir olduğunu belirleme noktasında yeterli kabul edilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 333). Çıkan sonuçlar ışığında araştırma genelinin Cronbach's Alpha katsayısının 0,980 olduğu görülecektir. Alt boyutlara yönelik güvenilirlik katsayıları da Tablo 3'de sunulmuştur.

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach's Alfa Değerleri
Genel	23	0,980
Faktör 1	12	0,971
Faktör 2	9	0,959
Faktör 3	2	0,923

Tablo 3. Güvenilirlik Katsayıları

4.4. Demografik Özellikler

Demografik Bilgiler		N	%
Cinsiyet	Kadın	26	23,9
	Erkek	83	76,1
Yaşınız	20-30 Yaş Arası	6	5,5
	31-40 Yaş Arası	37	33,9
	41-50 Yaş Arası	38	34,9
	51 Yaş ve Üstü	28	25,7
Görev Birim	Yaptığınız Rektörlük-Genel Sekreterlik	11	10,1
	Daire Başkanlıkları	26	23,9
	Fakülte-Yüksekökol-Meslek Yüksekokulu- Enstitü	55	50,5
	Koordinatörlükler	9	8,3
	Destek Birimler	8	7,3
Çalışma Yılı	1-10 Yıl Arası	37	33,9
	11-20 Yıl Arası	37	33,9
	21 Yıl ve Üstü	35	32,2
Unvanınız	Daire Başkanı	5	4,6

Yüksekokul, Fakülte, Enstitü Sekreteri	14	12,8
Şube Müdürü	2	1,8
Şef	6	5,5
Bilgisayar İşletmeni	32	29,4
Memur	19	17,4
Tekniker	14	12,8
Teknisyen	1	0,9
Büro Personeli	2	1,8
Şoför	3	2,8
Güvenlik Görevlisi	8	7,3
Hizmetli	3	2,8

Tablo 4: Demografik Bilgiler

Tablo 4'teki verilere bakıldığında, katılımcıların demografik özelliklerine yönelik sayı ve yüzdelik değerler görülecektir.

4.5. Cinsiyet Değişkeni Açısından Bağımsız Örneklem T Testi

Cinsiyet değişkeni açısından Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik katılımcı görüşleri arasında anlamlı bir farklılığın ortaya çıkıp çıkmadığı 109 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden analiz edilmiştir. Ortaya çıkan değerler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Ort.	S.S.	S.D.	t	p
Faktör 1	Kadın	26	2,9840	,99388	107	-,364	,685
	Erkek	83	3,0673	1,08711			
Faktör 2	Kadın	26	3,1538	,91898	107	,617	,336
	Erkek	83	3,0201	1,09873			
Faktör 3	Kadın	26	3,6538	,88056	107	-,041	,087
	Erkek	83	3,6627	1,18710			

Tablo 5: Cinsiyet Değişkeni Açısından Bağımsız Örneklem T Testi

Verilere bakıldığında, cinsiyet değişkeni açısından Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına ilişkin katılımcı görüşleri arasında herhangi bir anlamlı bir farklılığın oluşmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sonuç olarak H_1 hipotezi ret edilmiştir.

4.6. Yaş Değişkeni Açısından Tek Faktörlü Varyans (Anova) Analizi

Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik katılımcı görüşleri arasında yaş değişkeni bakımından anlamlı bir farklılığın oluşup oluşmadığı 109 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden analize tabi tutulmuştur. Ortaya çıkan değerler Tablo 6'da gösterilmiştir.

Alt Boyutlar	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	p
Faktör 1	Gruplar Arası	7,250	3	2,417	2,216	,091
	Grup İçi	114,491	105	1,090		
	Toplam	121,741	108			
Faktör 2	Gruplar Arası	6,763	3	2,254	2,082	,107
	Grup İçi	113,695	105	1,083		
	Toplam	120,458	108			
Faktör 3	Gruplar Arası	7,042	3	2,347	1,927	,130
	Grup İçi	127,899	105	1,218		
	Toplam	134,940	108	2,417		

Tablo 6: Yaş Değişkeni Açısından Tek Faktörlü Varyans Analizi

Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik Anova testi sonuçlarına bakıldığında, katılımcıların yaş değişkeni açısından Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına ilişkin görüşleri arasında herhangi bir anlamlı bir farklılığın oluşmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sonuç olarak H_2 ret edilmiştir.

4.7. Görev Yapılan Birim Değişkeni Açısından Tek Faktörlü Varyans (Anova) Analizi

Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik katılımcı görüşleri arasında görev yapılan birim değişkeni bakımından anlamlı bir farklılığın oluşup oluşmadığı 109 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden araştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Alt Boyutlar	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	p
Faktör 1	Gruplar Arası	11,493	4	2,873	2,710	,034
	Grup İçi	110,248	104	1,060		
	Toplam	121,741	108			
Faktör 2	Gruplar Arası	11,300	4	2,825	2,691	,035
	Grup İçi	109,159	104	1,050		
	Toplam	120,458	108			
Faktör 3	Gruplar Arası	5,160	4	1,290	1,034	,394
	Grup İçi	129,780	104	1,248		
	Toplam	134,940	108			

Tablo 7: Görev Yapılan Birim Değişkeni Açısından Tek Faktörlü Varyans Analizi

Tablo 7'deki verilere bakıldığında, katılımcıların görev yapılan değişkeni açısından Faktör 3 alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır ($p>0,05$). Diğer taraftan Faktör 1 ve Faktör 2 alt boyutlarına ilişkin görüşlerinde ise anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı görülmüştür ($p<0,05$). Sonuç olarak H_3 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

4.8. Çalışma Yılı Değişkeni Açısından Tek Faktörlü Varyans (Anova) Analizi

Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik katılımcı görüşleri arasında çalışma yılı değişkeni bakımından anlamlı bir farklılığın oluşup oluşmadığı 109 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden araştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 8'de sunulmuştur.

Alt Boyutlar	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	p
Faktör 1	Gruplar Arası	,977	2	,488	,429	,653
	Grup İçi	120,764	106	1,139		
	Toplam	121,741	108			
Faktör 2	Gruplar Arası	,304	2	,152	,134	,875
	Grup İçi	120,154	106	1,134		
	Toplam	120,458	108			
Faktör 3	Gruplar Arası	4,230	2	2,115	1,715	,185
	Grup İçi	130,710	106	1,233		
	Toplam	134,940	108			

Tablo 8: Çalışma Yılı Değişkeni Açısından Tek Faktörlü Varyans Analizi

Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik Anova testi sonuçlarına bakıldığında, katılımcıların çalışma yılı değişkeni açısından Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına ilişkin görüşleri arasında herhangi bir anlamlı bir farklılığın oluşmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sonuç olarak H_4 ret edilmiştir.

4.9. Unvan Değişkeni Açısından Tek Faktörlü Varyans (Anova) Analizi

Kriz Yönetim Süreci alt boyutlarına yönelik katılımcı görüşleri arasında unvan değişkeni bakımından anlamlı bir farklılığın oluşup oluşmadığı 109 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden araştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 9'de sunulmuştur.

Alt Boyutlar	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	p
Faktör 1	Gruplar Arası	24,652	11	2,241	2,239	,018
	Grup İçi	97,089	97	1,001		
	Toplam	121,741	108			
Faktör 2	Gruplar Arası	27,882	11	2,535	2,656	,005

	Grup İçi	92,577	97	,954		
	Toplam	120,458	108			
Faktör 3	Gruplar Arası	11,692	11	1,063	,837	,604
	Grup İçi	123,248	97	1,271		
	Toplam	134,940	108			

Tablo 9: Unvan Değişkeni Açısından Tek Faktörlü Varyans Analizi

Tablo 9'daki verilere bakıldığında, katılımcıların unvan değişkeni açısından Faktör 3 alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır ($p>0,05$). Diğer taraftan Faktör 1 ve Faktör 2 alt boyutlarına ilişkin görüşlerinde ise anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı görülmüştür ($p<0,05$). Sonuç olarak H_5 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

4.10. Korelasyon Analizi

		Faktör1	Faktör2	Faktör3
Faktör1	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
	N	109		
Faktör2	Pearson Correlation	,886**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000		
	N	109	109	
Faktör3	Pearson Correlation	,586**	,570**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	
	N	109	109	109

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 10: Korelasyon Analizi Sonuçları

Alt boyutların korelasyon bulguları incelendiğinde, korelasyon değerlerinin 0,30 ile 0,70 aralığında olması alt boyutlar arasında (Faktör 1 ile Faktör 3 ve Faktör 2 ile Faktör 3) orta düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki (Sig.2-tailed $<0,05$), 0,71 ile 0,99 arasında olması ise alt boyutlar arasında (Faktör 1 ile Faktör 2) güçlü düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin (Sig.2-tailed $<0,05$) olduğu görülmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 262).

Sonuç

Kriz durumu, bir anda ortaya çıkan ve örgütler açısından önemli riskler taşıyan belirsizlik halidir. Böyle bir ortamda, krizi fırsata dönüştürerek muhtemel hasarları en aza indirmek etkili bir kriz yönetim süreciyle mümkün olabilmektedir. Örgütler, kendi iç dinamiklerine uygun kriz yönetim yaklaşımları sergileyerek sürecin hızlıca normalleşmesini sağlayabilirler. Bu noktada en önemli görev yönetim kademesine düşmektedir. Diğer taraftan krizin atlatılmasıyla her şeyin bittiği söylenemez. Bir daha böyle bir durumla karşılaşılması için krizden dersler çıkarılarak proaktif düşünüp gelecekte ortaya çıkması muhtemel krizler için önceden gerekli hazırlıklar yapılmalıdır. Özellikle kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılabilmesi için kamu kurumlarının da kriz yönetimine özen göstermesi gerekmektedir. Yaşanması muhtemel krizlerin belirtilerini önceden görerek gerekli tedbirleri almaları son derece önemlidir.

Adıyaman Üniversitesi'nde görev yapan idari personelin kriz yönetim sürecine bakışını ortaya çıkarmak gayesiyle yapılan çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, demografik değişkenler açısından katılımcıların kriz yönetim sürecine yönelik görüşlerinde görev yapılan birim ve unvan değişkenleri açısından Faktör 1 ve Faktör 2 alt boyutlarında anlamlı farklılıklar oluşmuş, diğer değişkenler açısından ise anlamlı farklılıkların ortaya çıkmadığı görülmüştür.

Araştırma hipotezlerini test etmek için yapılan analizler neticesinde H_1 , H_2 ve H_4 hipotezleri ret edilirken, H_3 ve H_5 hipotezlerinin ise kısmen kabul edildiği görülmüştür.

Çalışmanın kısıtları da dikkate alınmalıdır. Bu çalışma, Adıyaman Üniversitesi'nde görev yapan idari

personel üzerinde yapıldığı için genelleme yapma hususunda kısıtlamalara sebep olabilir. Ayrıca, çalışma için yararlanılan ölçek ve araştırmanın metodu da kısıtlar arasında değerlendirilebilir. Araştırmacılar tarafından diğer üniversitelerde ve kamu kurumlarında benzer çalışmalar yapılarak daha farklı sonuçlara ulaşılabilir. Bu çalışma, bu konuda yapılan bir adımı temsil etmekte ve ilgili alanlarda daha fazla araştırma yapılmasını teşvik etmektedir.

Kaynakça

- Akdağ, M., ve Arklan, Ü. (2013). Kamu yönetiminde kriz yönetimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(4), 33-55. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS822>
- Asunakutlu, T., Safran, B., ve Tosun, E. (1997). Kriz yönetimi üzerine bir araştırma. *Dynamics*, 26(2), 141-163.
- Çalışkan, A. (2020). Kriz yönetimi: Bir ölçek geliştirme çalışması, *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 106-120.
- Genç, N. (2007). *Meslek yüksekokulları için yönetim ve organizasyon*. (3. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Güneş, M., ve Beyazıt, E. (2010). Özel işletmelerde kriz yönetimi üzerine genel bir değerlendirme. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 15-33.
- Güngör, B. (2020). Türkiye’de Covid-19 pandemisi süresince alınan önlemlerin kriz yönetimi perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (4), 818-851. <https://doi.org/10.47994/usbad.811463>
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Güreşçi, M. (2020). Covid-19 salgınında Türkiye’de kriz yönetimi iletişimi: T.C. Sağlık Bakanlığı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 53-65.
- Karaağaç, T. (2013). Kriz yönetimi ve iletişim. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (49), 117-132.
- Karaköse, T. (2007). Örgütler ve kriz yönetimi. *Akademik Bakış*, 13(2), 1-15.
- Oran, F. Ç., ve Demir, Y. (2016). Kriz yönetim süreci: Türkiye’de faaliyet gösteren özel bir banka üzerine inceleme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 181-197.
- Sarı, E., ve Sarı, B. (2020). Kriz zamanlarında eğitim yönetimi: Covid-19 örneği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(2), 49-63.
- Sui Pheng, L., Ho, D. K., ve Soon Ann, Y. (1999). Crisis management: a survey of property development firms (Kriz yönetimi: Gayrimenkul geliştirme firmaları üzerine bir anket). *Property Management*, 17(3), 231-251.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S., (2013). *Using multivariate statistics (Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı)*. (7. Edition). Pearson.
- Tekin, Ö. F. (2015). Kriz yönetimi ve kamu yönetimi için önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 18(2), 119-135.
- Toktaş, Y. (2021). Covid-19 Sürecinde kriz yönetimi: Türkiye’de turizm işletmelerine yönelik düzenlemeler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 4(1), 157-180. <https://doi.org/10.33712/mana.848362>

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Öğr. Üyesi Erkan PERKTAŞ

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Adıyaman Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 14.06.2022 tarih ve 291 numaralı kararı ile çalışma için gerekli olan etik izin alınmıştır.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

BAŞKANIN ADAMLARI, MUSTAFA KUTLU, İSTANBUL, DERGÂH YAYINLARI, MAYIS 2024, 1. BASKI, 189 SAYFA, ISBN: 978-625-6839-83-0, 13x21cm.

The President's Men, Mustafa Kutlu, İstanbul, Dergâh Publication, May 2024, 1st Edition, 189 Pages, ISBN: 978-625-6839-83-0, 13x21cm.

 Doktora Hiranur BAYLAN ASLAN

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, İstanbul, Türkiye.
hiranurbaylan@gmail.com

Yayın Değerlendirme/Publication Review

Geliş/Received 16.08.2024	Öz Mustafa Kutlu, hikâyeleriyle modern Türk edebiyatında kendisine muhkem bir yer edinmiştir. İlk hikâyelerinde Şark hikâyeciliğinden istifade eder. Zamanla modern mazmunlar oluşturarak hikâye yazsa da kurgularında geleneksel damar hep atmaktadır. Mustafa Kutlu'nun kendine has olan üslubu, kurgusu ve hikâyelerinde temas ettiği sosyal/ahlâki meseleler hikâyelerini kıymetli kılar. Ayrıca yazarın fikriyatına dair önemli bilgiler verir. Son hikâye kitabıyla birlikte otuz hikâye kitabını tamamlamış olan Kutlu hikâyelerinde âdeta bir sosyolog tavrıyla toplumu izler, tahlil eder, toplumdaki sıradan insanların hayatını ve meselelerini konu edinir. Kurguları farklılaşsa da ilk kitabından son kitabına kadar ele aldığı konular tekerrür eder. Tasavvufî bakış açısı ve tasavvufî dilin bütün hikâyelerine sirayet ettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda yeni çıkan kitabı <i>Başkanın Adamları</i> hikâyesi Mustafa Kutlu'nun muhayyilesinin son örneği olması bakımından oldukça mühimdir. Altı yıl aradan sonra yazarın neler anlattığı, nasıl bir üslup kullandığı Mustafa Kutlu okurları ve Türk edebiyatı araştırmacıları için merak konusudur. Kitabı incelerken odak noktasını bu husus oluşturmuştur.
Kabul/Accepted 29.09.2024	
Sayfa/ Page 97-100	

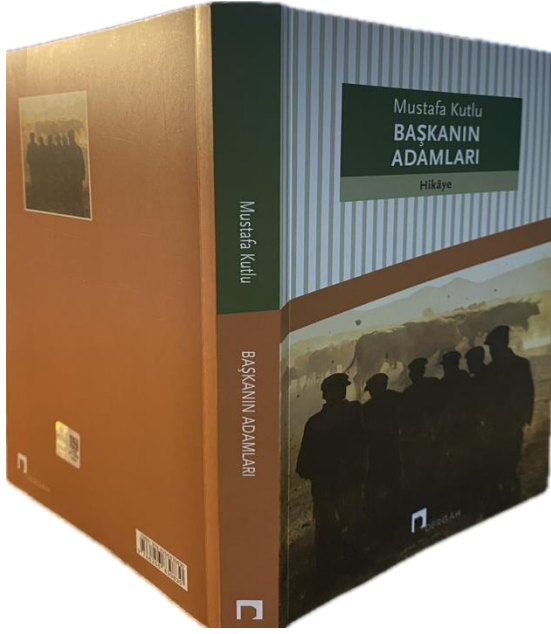
Anahtar Kelimeler: Mustafa Kutlu, Türk Edebiyatı, Hikâye, Postmodernizm

Abstract

Mustafa Kutlu has gained a strong place for himself in modern Turkish literature with his stories. He makes use of Eastern storytelling in his first stories. Although he writes stories by creating modern themes over time, the traditional vein always prevails in his fiction. Mustafa Kutlu's unique style, fiction and the social/moral issues he touches upon in his stories make his stories valuable. It also gives important information about the author's idea. Kutlu, who has completed thirty story books including his last story book, observes and analyzes society in his stories with the attitude of a sociologist, and deals with the lives and issues of ordinary people in society. Even though his fictions differ, the topics he covers repeat from the first book to the last. It is possible to say that the Sufi perspective and Sufi language pervades all his stories. In this context, his newly published book, the story of the President's Men, is very important as it is the last example of Mustafa Kutlu's imagination. After six years, what the author said and what style he used are a matter of curiosity for Mustafa Kutlu readers and Turkish literature researchers. This issue formed the focal point while reviewing the book.

Keywords: Mustafa Kutlu, Turkish Literature, Story, Postmodernism

Atıf/Citation: Baylan Aslan, H. (2024). Başkanın adamları, Mustafa Kutlu, İstanbul, Dergâh Yayınları, Mayıs 2024, 1. Baskı, 189 Sayfa, ISBN: 978-625-6839-83-0, 13x21cm, 97-100.

Giriş

Mustafa Kutlu (6 Mart 1947) nahiye müdürü Nurettin Bey'in oğlu olarak Erzincan'ın Iliç ilçesine bağlı Kuruçay nahiyesinde doğmuştur. İlk çocukluk arkadaşlarıyla burada tanışır. Erzincan'a yeni tayin edilen bir hâkimin oğulları olan Atalay, Çağlayan ve Ercüment'in kitap sevgisi Kutlu'ya da yeni bir dünyanın kapılarını açar. Evlerinin kütüphaneye çevirdikleri bodrum katında Michel Zevaco, Feridun Fâzıl, Abdullah Ziya kitaplarını okumanın yanında burada Karagöz oynatır, tiyatro yaparlar (Ayvazoğlu, 2013, s. 199-202).

Lise yıllarında kitaplara karşı ilgisi, her gece bir kitap bitirecek düzeydedir. Aynı yıllarda kimsenin tesiri olmadan namaza başlayan Kutlu'nun okuduğu *Kıyamet ve Ahiret* kitabı, içinde dini ve mistik kıpırdanmalara vesile olur (Ayvazoğlu, 2013, s. 203).

Lise mezuniyetinden sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nin eşliğinden dönerek Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kaydını yaptırır. Buradaki hocaları Niyazı Akı, Kaya Bilgegil, Orhan Okay ve Selahattin Olcay, Kutlu'nun entelektüel çevresinin oluşmasını sağlamışlardır. Bir gün Orhan Okay'ın odasında *Hareket* dergisinin sahibi Ezel Elverdi ile karşılaşır ve önünde yeni bir ufuk açılır. *Hareket*'e gönderdiği kendi çizimi olan deseni derginin kapağında kullanılır. İlk hikâyesi "O" yine *Hareket* dergisinde yayımlanır (Ayvazoğlu, 2013, s. 204-205).

Yazarın ilk iki hikâyesi *Ortadaki Adam* (1970) ve *Gönül İşi* (1974) zemin yoklaması ve üslup arayışı olarak değerlendirilmekte, *Yokuşa Akan Sular* (1979) hikâyesiyle gerçek Mustafa Kutlu hikâyesi başlamaktadır (Ayvazoğlu, 1984, s. 223).

Yazar, 1970 yılında başlayan ve takriben elli yıl devam eden hikâyeciliğini 2018 yılında *Sevincini Bulmak* hikâyesi ile nihâyete erdirdiğini, fikrî yönü ön planda olan yazılar yazacağını belirtse de 2024 yılı mayıs ayında *Başkanın Adamları* adlı bir hikâye kitabı daha yazar. Hikâye yazmaya altı yıl ara verdikten -hatta bir daha yazmayacağını beyan ettikten sonra- Kutlu *Başkanın Adamları*'nda ne anlatmaktadır?

Başkanın Adamları Tahlili

Altı yıl aradan sonra yazılmış olan bu hikâye *Tufandan Önce* hikâyesindeki karakterlerin "bir sonraki macerası" olarak ifade edilir. Kitaba adını veren başkan, Çamlıpınar Belediye Başkanı Şemsettin Bilen; adamları ise Zabıta Kemal, makam şoförü Nuh, Kahveci Emin, Berber Bâki ve Artist Ali'dir.

Mustafa Kutlu'nun kaleme aldığı ve diğer hikâye kitapları gibi Dergâh yayınları tarafından basılan kitap yüz seksen dokuz sayfadan oluşmaktadır. Kitabın kapak tasarımı da Mustafa Kutlu'ya aittir.

Mustafa Kutlu, geleneğe bir miras gözüyle bakmaktadır (Kutlu, 2018, s. 165). Gelenek onun hikâyelerinin zeminini oluştursa da kullandığı modern mazmunlar hikâyelerinde oldukça fazladır. *Başkanın Adamları* kitabının ilk sayfasında da postmodern bir üslup görülmektedir. Kutlu, hikâyede *Tufandan Önce* kitabındaki karakterlerin sonraki macerasını anlattığını izah ederek üstkurmaca yapar. Üstkurmaca tekniği hikâye boyunca ara ara karşımıza çıkar. (Kutlu, 2024, s.55) Hikâyenin akışı içerisinde kullandığı "sevgili okur" (Kutlu, 2024, s. 45) ifadesi üstkurmaca tekniğinin özellikle yapıldığının da ifadesidir. Postmodern bir unsur olan metinlerarasılık da diğer hikâyelerinde olduğu gibi bu hikâyesinde mevcuttur. *Yoksulluk İçimizde* hikâyesine ilham olan (Kutlu, 2019, s. 18) *Hikem-i Ataiyye* bu hikâyede de karşımıza çıkar. Hikâye karakterlerinden biri olan Yahya Efendi Atâullah İskenderi'nin "*Hikem-i Atâiyye*"sinden bahisler nakletmektedir. (Kutlu, 2019, s. 57).

Başkanın Adamları'nda mekân olarak yine kasaba karşımıza çıkar. *Tufandan Önce* hikâyesinde ismi verilmeyen kasabanın isminin Çamlıpınar olduğunu öğrenmekteyiz.

Önceki hikâyede zaman muğlak iken bu hikâyede zaman ile ilgili ipuçları oldukça fazladır. Tokat'ta 2022 yılında restorasyonu yapılarak hizmete giren "Sık dişini" adlı Osmanlı'dan kalma helânın açılış merasimi örnek gösterilmekte, televizyon izlenmekte (Kutlu, 2024, s. 7) ve düzenlenecek festivale şarkıcı olarak Zara, Kenan Doğulu, Yıldız Tilbe, Ebru Yaşar, Mustafa Sandal teklif edilmektedir (Kutlu, 2024, s.60-61). Festivalde "Erik dalı gevrekir" (Kutlu, 2024, s. 96) çalmaktadır. TRT'nin düzenlediği türkü yarışmasından örnek verilir (Kutlu, 2024, s. 106). Festivalde gençler, "Sosyal medyada nasıl fenomen olunur" konulu oyunu oynamaktadır (Kutlu, 2024, s. 162). Tüm bunlar hikâyenin zamanının yakın bir geçmiş olduğunu gösterir.

Kitapta karakterlerin tanıtıldığı bölümlerin *Tufandan Önce* kitabından alıntılandığını görmekteyiz.

On üçüncü sayfadan başlayarak Şemsettin Bilen ve rahmetli İl Başkanı Zeynel Âbidin Bey'in siyasete dair konuşmalarının da yer aldığı kısım, *Tufandan Önce* kitabının da ilk sayfalarında nakledilmektedir (Kutlu, 2017, s. 9-15).

Sayfa 17-27 arasındaki bölüm de -Zabıta Kemal'in tanıtıldığı- *Tufandan Önce* kitabının 15-25 sayfaları arasındaki bölüme ufak eklemeler, çıkarmalar yapılarak oluşturulmuştur.

Hikâyelerdeki ortak karakterlerden biri de İdiris Güzel'dir. İdiris Güzel'in Berber Bâki tarafından tanıtıldığı bölüm (Kutlu, 2024, s. 36-39) bazı çıkarmalar ve ufak değişikliklerle *Tufandan Önce* kitabından nakledilmiştir (Kutlu, 2017, s. 33-38).

Sonrasında Kaymakam Çetin Pahiloğlu tanıtılır. *Başkanın Adamları* ve *Tufandan Önce* kitabının ortak bölümlerinden (Kutlu, 2024, s. 40-46) bir diğeri de bu kısımdır.

Başkanın Adamları ve *Tufandan Önce* hikâyelerinin ortak karakterlerinden biri de gazeteci Fikri Süzer'dir. Fikri Süzer tanıtılırken (Kutlu, 2024, s. 52-53) de *Tufandan Önce* hikâyesinden istifade edilmiştir (Kutlu, 2017, s. 106-108).

Başkanın adamlarından olmasa dahi iki hikâyede de ana karakterlerden biri olan Mehpere'nin tanıtılması (Kutlu, 2024, s. 67-69) *Tufandan Önce* kitabından aynen nakil şeklindedir (Kutlu, 2024, s. 72-74).

Berber Bâki'nin tanıtılması (Kutlu, 2024, s. 74-76), kasaba meydanının tasviri (Kutlu, 2024, s. 82-83), fotoğrafçı Ali'nin tanıtılması (Kutlu, 2024, s. 99-100), imamın verdiği hutbe (Kutlu, 2024, s. 128-132), Zabıta Kemal'in Şemsettin Bilen ve Zurnacı Niyazi ile olan diyalogu (Kutlu, 2024, s. 133-136), Davulcu Hamo Dayı ve Zabıta Kemal arasındaki diyalog ve birlikte halk eğitim merkezine gidişleri (Kutlu, 2024, s. 137-147), düzenlenecek festivalin programı (Kutlu, 2024, s. 168-171) her iki hikâyede de ortak olan ve bazı kısımları aynen bazı kısımları ufak değişikliklerle alıntılanan bölümlerdir.

Başkanın Adamları, *Tufandan Önce* hikâyesinin ardından okunduğunda kullanılan ortak bölümler yazarın tekrara düştüğünü hissettirir. Fakat karakterlerin ortak olması sebebiyle ortak bölümler kullanılması olağandır. Ayrıca karakterlerin bir sonraki macerası olsa dahi müstakil bir hikâye olması bakımından *Tufandan Önce* kitabındaki karakterlerin bu hikâyede de detaylı tanıtılması gerekmektedir ki yazar bu hususa önem vermiştir. Hikâye, *Tufandan Önce* hikâyesi okunmadan müstakilen de okunabilir.

Başkanın Adamları Mustafa Kutlu'nun önceki hikâyelerinden izler taşımaktadır. Muhteva olarak birçok hikâyesinde karşımıza çıkan doğa tasviri (Kutlu, 2024, s. 49), siyasete dair fikirleri (Kutlu, 2024, s. 15), dîni/tasavvufî unsurlar (Kutlu, 2024, s. 128-131) ve sosyal tenkit (Kutlu, 2024, s. 93) gibi unsurlar bu hikâyesinde de mevcuttur.

Kutlu'nun hikâyelerinin zeminini oluşturan gelenek, ilk defa bu hikâyede somut bir karşılaştırma yapılarak karşımıza çıkar. Gelenek ve modernizm mukayesesi mahalleler üzerinden yapılır. "Aşağı mahalle" ve "yukarı mahalle" olarak tasvir edilen mahallelerden geleneksel yaşantının hâkim olduğu mahalle "yukarı" olarak nitelenirken modern olan mahalle "aşağı"dır ve taklidin taklididir (Kutlu, 2024, s. 88). Benzer bir mukayese de "şenlik" ve "festival" tanımları üzerinden yapılır. Şenlik bizimdir, yerli ve milli. Festival ise şenliğin rekabet edemeyeceği, ülkenin dört bir yanına yayılmış bir etkinliktir (Kutlu, 2024, s. 92-93). Fakat Kutlu'ya göre kendimize has, taklit olmayan fikrimiz evlâdır (Kutlu, 2024, s. 94).

Sanatı kâinatın âhengine katılmak (Kutlu, 2020, s. 116) olarak tanımlayan Kutlu, son hikâyesinde de fert-cemaat ilişkisi üzerinden kâinattaki âhengin önemine vurgu yapar:

“Bu iki hususu aileden devlete kadar her oluşumda dengede tutmak, âhengi temin etmek şarttır.

Öyle ki siyasetten iktisada, hukuktan eğitim-öğretime, sanattan spora kadar her konuda bir denge, bir âhenk vücut bulsun (Kutlu, 2024, s. 91).”

Başkanın Adamları’nın Mustafa Kutlu’nun fikriyatına dair verdiği bir diğer ipucu ise mektebinde yetiştim dediği Nurettin Topçu’nun “İsyân Ahlâkı” tanımlamasını kullanmasıdır (Kutlu, 2024, s. 182). Bununla birlikte Necip Fazıl’ı üstad kabul ettiğini de açıkça yazar (Kutlu, 2024, s. 93). Yazarın üstad kabul ettiği isimleri hikâyesinde açıkça belirtmesi onun zihin dünyasını anlamamıza da imkân tanır.

Sonuç

Sözün özü *Başkanın Adamları* hikâyesi Mustafa Kutlu muhayyilesinin son ürünü olması, onun diğer hikâyelerindeki fikirlerine paralel fikirler ihtiva etmesi bakımından mühimdir. Üslup olarak önceki hikâyelerindeki devamlılığın sağlandığını görmekteyiz. Kitabın bahsettiğimiz yönleri dikkate alınarak detaylı tahlilinin yapılması, Mustafa Kutlu ile ilgili yapılacak müstakbel çalışmalara birçok yönden ışık tutacaktır.

Kaynakça

Ayvazoğlu, B. (2013). *Defterimde kırk suret*. (8. Baskı). Kapı Yayınları.

Ayvazoğlu, B. (1984). *1983’te hikâye*. M. Doğan (Ed.), *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1984* (1. Baskı, s. 221-232) içinde. Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.

Kutlu, M. (2024). *Başkanın adamları*. (1. Baskı). Dergâh Yayınları.

Kutlu, M. (2020). *Kalbin sesi ile toprağa dönüş*. (1. Baskı). Dergâh Yayınları.

Kutlu, M. (2018). *Şehir mektupları*. (14. Baskı). Dergâh Yayınları.

Kutlu, M. (2017). *Tufandan önce*. (12. Baskı). Dergâh Yayınları.

Kutlu, M. (2019). *Yoksulluk içimizde*. (27. Baskı). Dergâh Yayınları.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Doktora Hiranur BAYLAN ASLAN

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)’nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

